

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
OFISI YA TAIFA YA UKAGUZI

RIPOTI YA MDHIBITI NA MKAGUZI
MKUU WA HESABU ZA SERIKALI

KUHUSU UKAGUZI WA TAARIFA ZA FEDHA ZA MASHIRIKA
YA UMMA KWA MWAKA WA
FEDHA ULIOISHIA 30 JUNI, 2007

Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali,
Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi,
Sanduku la Posta 9080,
Simu : 255 (022) 2115157/8
Barua ya upepo 255 (022) 2117527
Barua pepe ocag@nao.go.tz
Tovuti: www.nao.go.tz
Dar es Salaam,
Tanzania.

26 Machi, 2008

YALIYOMO

	Ukurasa
Dibaji	ix
Shukrani	xii
Muhtasari wa ripoti	xiii
SURA YA 1	
1.0 Majukumu ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali na Mfumo wa Sheria	1
1.1 Utangulizi	1
1.2 Majukumu ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali	1
1.3 Muundo wa kazi ya ukaguzi	4
1.4 Mfumo wa Kisheria unaoongoza utoaji Taarifa za Fedha kwenye Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo.	5
1.5 Majukumu ya Maofisa Masuuli	6
1.6 Utoaji Taarifa	7
SURA YA 2	
2.0 Aina na Msingi wa Hati za Ukaguzi zilizotolewa kwa Mashirika na Taasisi za Umma	8
2.1 Utangulizi	8
2.2 Maoni ya Ukaguzi	8
SURA YA 3	
3.0 Sura hii imegawanyika katika sehemu A na B Sehemu A:	24
3.2.1 Sehemu B (i)	24
3.3.0 Sehemu B (ii)	37
SURA YA 4	
4.0 Masuala ya Usimamizi wa Fedha	67
4.1 Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo pamoja na Matatizo ya kujidesha kibashara.	67
4.2 Shirika la Umeme Tanzania (TANESCO)	68
4.3 Bodi ya Biashara ya Biashara ya Nje (BET) Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Dar es Salaam (DAWASCO)	68
4.4 Shirika la Bima la Taifa (NIC)	69
4.5 Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Mtwara (MTUWASA)	69
4.6 Shirika la Posta Tanzania (TPC)	70
4.7 SHIRIKI LA RELI LA TANZANIA (TRC)	70

4.8	Uendeshaji wa Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo pamoja na hali ya kifedha	71
4.9	Muhtasari wa Utendaji na uendeshaji wa Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo	71
4.10	Limbikizo la Ziada au Hasara	72
4.11	Kutowasilisha makato ya kisheria Dhamana ambazo hazijarejeshwa	72
4.17	Mikopo iliyotolewa na Serikali ambayo bado kurejeshwa	74
4.18	Mikopo iliyotolewa na Serikali ambayo bado kurejeshwa	74
4.19	Taarifa ya Maduhuli ya Msajili wa Hazina mnamo tarehe 30 Juni,2007	75
SURA YA 5		
5.0	Ubinafsishaji wa Biashara za Umma	77
5.1	Mashirika yaliyobinafsishwa	79
5.2	Maduhuli yanayotokana na ubinafsishaji	79
5.3	Maduhuli ambayo hayajakusanywa yakihu	79
5.4	Hali ya Baadhi ya Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo	79
5.5	Mashirika ya Umma na Taasisi nyingine ambazo zimo kwenye mchachato wa kubinafsishwa	81
5.6	Mashirika ya Umma na Taasisi nyingine ambazo hazifanyi kazi	82
5.7	Mashirika ya Umma na Taasisi nyingine ambazo ziko kwenye mchakato wa kufilisiwa	83
5.8	Mashirika ya Umma na Taasisi nyingine ambazo zimo katika mchakato wa kuundwa upya	85
5.9	Mamlaka za Umma ambazo zimo katika hatua za Kusimamisha shughuli zao	85
5.10	Mamlaka za Umma na Taasisi nyingine chini ya Ubua	86
5.11	Maelezo kuhusu habari juu ya kubinafsisha	88
SURA YA 6		
6.0	Masuala ya Ununuvi ya Umma	89
6.1	Ripoti juu ya uzingatiaji wa Sheria za Ununuvi	89
6.2	Kukosekana kwa mipango ya Ununuvi	90
6.3	Kutokuwepo kwa vitengo vya usimamizi wa ununuvi	91
6.4	Ununuvi ulifanyika bila kibali cha kamati ya Zabuni	92
6.5	Matatizo maalumu ya Ununuvi	92

	SURA YA 7	
7.0	UTAWALA BORA	95
7.1	Majukumu ya Msajili wa Hazina	95
7.2	Uwajibikaji wa Watendaji Wakuu kwa kulingana na Utawala Bora	96
7.3	Waheshimiwa Wabunge kuwa Wakurugenzi wa Bodi	97
7.4	Huduma ya Ukaguzi wa Ndani	97
7.5	Kamati ya Ukaguzi	101
7.6	Mfumo wa Udhibiti wa Ndani	101
7.7	Maoni ya Jumla kuhusu Utawala Bora ndani ya Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo	103
	SURA YA 8	
8.0	MAMBO YA KISHERIA NA USIMAMIZI WA MIKATABA	105
8.1	Utangulizi	105
8.2	Uvunjaji wa mkataba	105
8.3	Mikataba dhaifu na isyoeleweka	106
8.4	Kuvunjika kwa mikataba	111
8.5	Kutokuwepo na mikataba	112
	SURA YA 9	
9.1	Ukaguzi maalum wa Benki Kuu ya Tanzania Akunti ya EPA.	114
	Utangulizi	
9.2	Ukaguzi maalum kwa Shirika la Umeme Tanzania (TANESCO)	115
9.3	Ukaguzi maalum wa kampuni Tanzu ya Air Tanzania (ATHCO)	121
	SURA YA 10	
10.0	Hitimisho na Mapendekezo	128
10.1	Utangulizi	128
10.1.1	Maswala ya Ubinafsishaji	128
10.2	Mifumo hafifu ya teknolojia ya taarifa	129
10.3	Uandaaji wa miongozo ya Fedha na Uendeshaji	129
10.4	Utawala Bora	129
10.5	Utekelezaji wa Sheria ya Ununuzi	130
10.6	Mashirika ya Umma yenye tatizo la "Going Concern'	131
10.7	Bili za Maji katika Mamlaka za Maji	131
10.8	Usimamizi wa Mikataba	132
10.9	Usimamizi wa Mali	132
10.10	Kutokurejeshwa kwa mikopo	133
10.11	Kuboresha usimamizi na udhibiti wa fedha	133
10.12	Matokeo ya Ukaguzi Maalumu wa Banki Kuu ya Tanzania (EPA) akaunti	134

10.13	Matokeo ya Ukaguzi Maalumu wa TANESCO	134
10.14	Ukaguzi wa Mali za Hosipitali ya Muhimbili ya Taifa	134
10.15	Tozo (Liquidated damages) kutoka kwa M/s Dowans Holdings	135
10.16	Malipo zaidi (overpayments) na Malipo zaidi ya kiwango cha matumizi kichoruhusiwa (excess expenditure)	135
10.17	Malipo zaidi (overpayments) na Malipo zaidi ya kiwango cha matumizi kichoruhusiwa (excess expenditure)	135
11.0	Viambatanisho	137

Vifupisho

A/C	Akaunti
ACT	Sheria ya Feha za Umma Na.6 ya 2001 kama ilivyorekebishwa mwaka 2004
CAG	Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali
CDTI	Taasisi ya Maendeleo ya Jamii na Mafunzo
CFS	Taarifa Jumuifu za Fedha
CPO	Ofisi Kuu ya Malipo
FDCS	Vyuo vya Maendeleo ya Wananchi
GAAP	Kanuni za Jumla za Utunzaji Hesabu zinazokubalika
HIV	Ukosefu wa Kinga Mwilini
IFMS	Mfumo wa Usimamizi wa Fedha wa Uwiano
LART	Mfuko wa Mikopo na Ubadilishaji Mali kwa Fedha
NAO	Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi wa Hesabu
PFA	Sheria ya Fedha za Umma Na. 6 ya 2001
PFMRP	Programu ya Marekebisho ya Usimamiaji Fedha za Umma
PFR	Kanuni za Fedha za Umma
PMG	Mlipaji Mkuu wa Serikali
PPA	Sheria ya Ununuzi wa Umma Na. 21 ya 2004
RAS	Makatibu Tawala wa Mikoa
RCCB	Daftari la Wakusanyaji Maduhuli
Reg.	Kanuni
Sect.	Kifungu
TCAA	Mamlaka ya Usafiri wa Anga Tanzania
URT	Jamhuri ya Muungano wa Tanzania
USD	Dola za Kimarekani

OFISI YA TAIFA YA UKAGUZI

Simu ya Upepo: "Ukaguzi" D'Salaam
simu: 255(022)2115157/8
Tanakishi: 255(022)2117527
Tovuti: ocag@nao.go.tz
Tovuti: www.nao.go.tz
Unapojibu tafadhali taja
Kumb.
na tarehe

Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa
Hesabu za Serikali,
Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi,
Barabara ya Samora /Ohio,
S.L.P. 9080,
DAR ES SALAAM .
26 Machi 2008

Barua ya kuwasilisha

Mh. Jakaya M. Kikwete,
Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania,
Sanduku la Posta 9120,
IKULU,
Dar es Salaam.

Yah : KUWASILISHA RIPOTI YA MWAKA YA UKAGUZI WA HESABU ZA MAMLAKA ZA SERIKALI ZA MITAA KWA MWAKA 2006/07

Kwa mujibu wa Ibara ya 143 (4) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977 (iliyorekebishwa 2005) na kifungu cha 45 cha Sheria ya Fedha ya Mamlaka ya Serikali za Mitaa Na.9 ya 1982 (iliyorekebishwa 2000), ninawasilisha kwako ripoti ya Ukaguzi wa Hesabu za Mamlaka za Serikali za Mitaa kwa mwaka ulioishia 30 Juni, 2007.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Ludovick S.L. Utouh'.

Ludovick S.L. Utouh
MDHIBITI NA MKAGUZI MKUU WA HESABU ZA SERIKALI

**Ofisi ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali
Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi**

Imeanzishwa kwa mujibu wa kifungu namba 143 cha Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania

Kazi na wajibu wa Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali vimeainishwa katika Sheria ya fedha za Umma namba 6 ya 2001 (ilivyorekebishwa 2004)

Dira ya Ofisi

Kuwa kituo cha ubora katika ukaguzi wa hesabu katika sekta za umma.

Lengo ya Ofisi

Kutoa huduma bora ya ukaguzi wa hesabu ili kuimarisha uwajibikaji na kupata thamani ya fedha katika kukusanya na matumizi ya rasilimali za umma.

Sifa za Msingi za Ofisi

Kutopendelea	Ofisi ya ukaguzi ni taasisi isiyopendelea, inayotoa huduma kwa wateja wake kwa haki.
Ubora	Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi ni ya kitaalamu inayotoa huduma bora za ukaguzi wa hesabu kwa kuzingatia viwango vya kitaaluma.
Uadilifu	Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi inazingatia na kudumisha maandalizi ya misingi ya kisheria katika utendaji wa kazi zake.
Huduma kwa wadau	Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi inazingatia mahitaji ya wadau kwa kutoa huduma bora kwa wateja na kuwa na wafanyakazi wenye ujuzi wa kazi na hamasa.
Ubunifu	Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi ni taasisi bunifu ambayo wakati wote inayaimarisha na kukaribisha toka ndani na nje ya taasisi mawazo mapya ya maendeleo.
Matumizi bora ya rasilimali za umma	Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi ni taasisi inayozingatia matumizi bora ya rasilimali zilizokabidhiwa kwake.

© *Taarifa hii ni kwa ajili ya matumizi ya mamlaka za Serikali. Hata hivyo, baada ya taarifa kuwalishwa Bungeni, taarifa hii inakuwa ni kumbukumbu ya umma na usambazaji wake hautakuwa na kikomo.*

DIBAJI

Ninayo furaha kuwasilisha ripoti yangu kuhusu ukaguzi wa Taarifa za Fedha za Mashirika na Taasisi Nyinginezo za Umma hapa nchini kama ilivyotafsiriwa kwenye kifungu Na.37 cha Sheria ya Fedha za Umma ya mwaka 2001 (ilivyorekebishwa 2004) kwa kipindi kinachoishia tarehe 30 Juni 2007.

Hii ni ripoti yangu ya kwanza ya jumla ya mwaka kuhusu kaguzi za Hesabu za Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma. Vilevile hii ni ripoti ya jumla ya kwanza ya aina yake katika historia ya nchi yetu. Kwa kawaida nimekuwa nikitoa ripoti za mwaka za jumla za Serikali Kuu na Mamlaka ya Serikali za Mitaa. Vilevile ripoti hizo zimeendelea kutolewa katika mwaka huu.

Kabla ya kuanza kutumika Sheria ya Fedha za Umma ya mwaka 2001 (ilivyorekebishwa 2004) hesabu zote za Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma zilikuwa zikikaguliwa na Shirika la Mahesabu la Taifa (TAC) lilitlobinafsishwa. Baada ya kuanzishwa kwa Sheria ya Fedha za Umma ya mwaka 2001, Ofisi yangu ilipewa Mamlaka la kukagua hesabu za Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma, kwa mujibu wa Mamlaka niliyopewa chini ya vifungu 30 - 37 vya sheria hiyo. Hata hivyo imechukua muda kwa Ofisi yangu kutekeleza jukumu hilo.

Kwa hiyo, kwa kuzingatia hali halisi ya Mashirika hay, Ofisi yangu haikuweza kuanisha taarifa zote za Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma. Hata hivyo hali hii itaimarishwa katika miaka ijayo kwa vile naendelea kujenga uwezo madhubuti wa watumishi pamoja na upatikanaji na uhamasishaji wa raslimali.

Ripoti hii, imelenga kuwapa wadau wetu kama vile Bunge, Serikali Kuu, Wahisani, Asasi za Kijamii, na Umma wa Watanzania kwa ujumla muhtasari wa matokeo ya ukaguzi wa hesabu za Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma kwa mwaka ulioishia tarehe 30 Juni, 2007.

Ripoti hii inatoa tathmini ya jumla kuhusu matokeo ya ukaguzi wa hali ya fedha, hali halisi ya utekelezaji wa Sheria na Kanuni, uwajibikaji na utawala bora katika Mashirika na Taasisi nyingine za Umma. Ripoti hii inahusu ukaguzi wa Mashirika na Taasisi nyingine za Umma 158 ambazo zimeorodheshwa na Ofisi yangu.

Bunge linamtegemea macho Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali pamoja na Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi kuhusu taarifa za fedha na utumiaji bora wa rasilimali za Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma. Pia kwa kutoa mapendekezo yetu tunachangia katika kuboresha utekelezaji katika sekta ya Umma. Kwa mantiki hiyo kwa pamoja Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma pamoja na Ofisi ya

Taifa ya Ukaguzi tunalo jukumu la kuchangia katika kujenga imani kwa Bunge letu tukufu na Umma kwa ujumla katika uangalizi wa rasilimali za Umma. Majukumu ya Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma na Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi zinaweza zikatofautiana, hata hivyo mwelekeo wao katika kuleta ufanisi wa rasilimali za Umma unabakia kuwa wa pamoja.

Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi inaendelea kufanya tathmini huru ya mbinu za ukaguzi ili kuhakikisha kwamba maeneo ya ukaguzi yanaleta tija, ufanisi na uwajibikaji katika Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma. Aidha, tunatakiwa kuhakikisha kwamba ukaguzi tunaofanya unaelekezwa kwenye maeneo muhimu ili kuweza kuchangia kwa mapana zaidi. Kwa vile kazi yetu inatia chachu katika kuboresha usimamizi wa fedha za Umma, tunaendelea kujadili mambo mapya ya maendeleo ambayo yanaleta matokeo bora ya usimamizi katika Sekta za Umma hasa katika utayarishaji wa taarifa za fedha na utawala bora.

Ni makusudio yangu kuweka mkazo zaidi katika kufuatilia utekelezaji wa sheria za Nchi kama sehemu ya kaguzi za Taarifa za fedha. Hatua iliyochukuliwa na Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania wakati alipofanya mazungumzo na Maafisa Masuuli kutokana na kutofuta sheria na kanuni za fedha kama ilivyoripotiwa katika ripoti zangu za ukaguzi za mwaka jana ni maendeleo makubwa katika kuimarisha na kutilia mkazo utekelezaji wa sheria, hatua hii iliyochukuliwa na Rais inathaminiwa sana na inastahili pongezi.

Inapendeza kuona kwamba jukumu kuu la kamati za ukaguzi (Audit Committees) ni kuangalia utekelezaji wa sheria katika vyombo vyta Umma ingawaje wajibu wa kulinda na kutekeleza sheria iko chini ya kila Afisa Masuuli.

Napenda kutambua na kufurahishwa na juhudhi ambazo zimechukuliwa na Serikali kuitia Ofisi ya Msajili wa Hazina katika kuangalia uendeshaji wa shughuli za Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma hapa nchini.

Inasemekana kwamba jukumu la wakaguzi katika ukaguzi wa Serikali ni kama vile kuiangalia Serikali kuitia kwenye kioo. Imani hii hata hivyo inapuuza thamani ya mapendekezo ambayo yanatolewa. Hatuishii tu kutoa mapendekezo ya mbinu bora lakini baadae tunafanya ufuatiliaji na kutoa taarifa kuhusu utekelezaji wa mapendekezo yaliyotolewa katika kaguzi zilizopita. Kwa kufanya hivyo tunachangia kuimarisha usimamizi mzuri wa fedha na mfumo mzima wa utoaji taarifa za fedha za Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma.

Ni matarajio yangu kwamba Bunge litaona umuhimu wa taarifa zilizomo katika ripoti hii na kuwatumia kuyabana Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma kuwajibika zaidi kutoa taarifa ya fedha zilizoidhinishwa kwao, kwa nia ya kutoa huduma nzuri kwa Watanzania wote kwa ujumla. Kwa mantiki hii nitashukuru kupata taarifa ni jinsi gani ambavyo ninaweza kuboresha ripoti zangu kwa siku zijazo.

Ni kweli kwamba, tulikuwa na wakati mgumu mwaka huu katika kutimiza malengo yetu, hata hivyo tumeweza kulijulisha Bunge na Umma wa Watanzania kwa ujumla mambo yaliyojitokeza katika maeneo ya kaguzi zetu kwa muda uliopangwa kwa mujibu wa sheria.

Napenda kutambua mchango wa kujituma kitaaluma kwa watumishi wa Ofisi yangu katika kutimiza malengo tuliyojiwekea licha ya kufanya kazi katika mazingira magumu yanayoambatana na uhaba wa fedha, vitendea kazi, mishahara midogo na wakati mwingine kufanya kazi katika maeneo yasiyofikika kwa urahisi.

Ludovick S. L. Utouh
MDHIBITI NA MKAGUZI MKUU WA HESABU ZA SERIKALI

Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali,
Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi,
S.L.P. 9080,
Dar es Salaam,

26 Machi 2008

SHUKRANI

Nalazimika kutoa shukrani zangu za dhati kwa Mheshimiwa Jakaya Mrisho Kikwete, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa jitihada zake za kila mara za kutilia msisitizo kwenye ripoti zangu na hasa zaidi ripoti za mwaka uliopita.

Napenda kutoa shukrani zangu kwa Wenyeviti na Waheshimiwa Wajumbe wa Kamati za Sekta mbalimbali za Bunge kwa kujitolea kwao kujadili mambo yaliyojiteza kwenye ripoti zilizotolewa za Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma.

Napenda kutoa shukrani zangu za dhati kwa wote walioniwezesha kutimiza wajibu wangu kikatiba kwa kuweza kutoa ripoti yangu kwa wakati. Ni matumaini yangu kwamba kwa vile ripoti hii ya jumla ya Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma inatolewa kwa mara ya kwanza na kwa wakati unaotakiwa kisheria itaharakisha kwa Kamati husika kuijadili kwa wakati ili kutimiza majukumu yao ya usimamizi kwa muda uliopangwa.

Napenda kutoa shukrani zangu za dhati kwa Watendaji Wakuu na wasimamizi wakuu wa fedha kwa msaada wao mkubwa wa kutoa taarifa kwangu kwa wakati. Vilevie ningependa kutoa shukrani zangu kwa Mpiga Chapa Mkuu wa Serikali kwa kuharakisha uchapaji wa ripoti hii na hivyo kuifanya itoke kwa wakati na kuweza kusambazwa kwa wadau kwa wakati.

Zaidi ya hayo napenda kutoa shukrani zangu za dhati kwa wafadhili ambao wamekuwa wakitoa msaada kwa Ofisi yangu na hasa zaidi Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi ya Sweden(SNAO), Serikali ya Sweden na wote wanaoitakia mema na waliochangia kwa sehemu kubwa Ofisi hii na kuifanya kuwa ya kisasa. Vilevile napenda kuyashukuru Makampuni binafsi 43 ya ukaguzi kwa kufanya kazi ya ukaguzi pamoja na Ofisi yangu. Makampuni hayo yamefanya kazi nzuri na inayofaa kupongezwa na kudumishwa katika kaguzi za baadae za Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo.

Mwisho, ningependa kuwashukuru sawa wafanyakazi wa ofisi yangu ambao wamefanya kazi bila kuchoka na kuhitimisha utoaji wa ripoti hii, kujitoa kwao na uvumilivu walioounyesha umekuwa wa manufaa sana. Nawasihi wote tuendelee kuwa na moyo huu kwa siku za usoni.

MUUNDO WA RIPOTI NA MAMBO MUHIMU

- SURA 1** Inahusu muktadha na majukumu ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali pamoja na majukumu ya Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma na washiriki wengine muhimu katika mchakato mzima wa ukaguzi.
- SURA 2** Inahusu aina na misingi ya hati za ukaguzi zilizotolewa na mkaguzi kwa Maafisa Masuuli ambazo ni Hati zinazoridhisha, Hati zinazoridhisha na zenyenye masuala yenye msisitizo, Hati zenyenye shaka, Hati mbaya.
- SURA 3** Sehemu A ya ripoti hii, inahusu mapendekezo yasiyoteklezwa kutokana na ripoti zilizopita za Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali ambayo hayakutelezwa na Menejimenti ya Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma.
- Sehemu B inahusu matokeo ya ukaguzi wa sasa wa hesabu yenye umuhimu, yaliyojitekeza wakati wa ukaguzi wa Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma katika kipindi hiki cha ukaguzi kwa mwaka ulioishia tarehe 30 Juni, 2007.
- SURA 4** Sehemu hii inahusu uchambuzi wa kina wa utendaji wa kifedha na kujenga Taasisi kwa kipindi husika na zaidi inachanganua Taasisi ambazo zimeendeshwa kwa faida au hasara pamoja na zile ambazo zimeshindwa kulipa makato ya kisheria kwa mamlaka husika.
- SURA 5** Sehemu hii inahusu ubinafsishaji wa Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma, pia inatoa taarifa kuhusu Mashirika yaliyobinafsishwa, mapato yaliyopatikana kutokana na ubinafsishaji. Sura hii vilevile inahusu matokeo na kutoa taarifa fupi ya muhtasari wa shughuli za ubinafsishaji wa Mashirika ya Umma kwa kupitia Tume ya Rais ya Urekebishaji wa Mashirika ya Umma (Presidential Parastatal Sector Reform Commission) iliyokuwepo. Shughuli hii sasa hivi imekabidhiwa kwa Shirika linaloshughulikia na kusimamia Mashirika mengine (Consolidated Holdings Corporation). Na zaidi inatoa taarifa ya Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma ambazo hazifanyi kazi na ziko chini ya mfilisi, zile ambazo ziko katika mchakato wa kufilisiwa, zile ambazo ziko katika mchakato wa kuundwa upya na zile ambazo zinajiedhesa kiubia na wawekezaji binafsi.
- SURA 6** Sura hii inahusu utekelezaji wa sheria ya ununuzi wa Umma. Pia inachanganua jinsi Maafisa Masuuli wanavyofuata masharti ya Sheria ya Ununuzi wa Umma Na. 21 ya 2004 pamoja na kanuni zake za mwaka 2005. Kifungu cha 44 cha sheria ya ununuzi wa Umma kinawataka Maafisa Masuuli kuhakikisha

kwamba ununuzi wa bidhaa, shughuli za ujenzi au huduma unafanywa kwa mujibu wa taratibu zilizowekwa na sheria iliyotajwa au kanuni zinazohusiana nayo.

- SURA 7** Sura hii inahusu mchanganuo wa utawala bora katika uendeshaji wa Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma sambamba na mahitaji ya kanuni 28-35 za Fedha za Umma za mwaka 2001 ambazo zinaelezea kwamba kila afisa Masuuli wa Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma anatakiwa kuanzisha kitengo imara cha ukaguzi hesabu wa ndani na kamati ya ukaguzi wa hesabu.
- SURA 8** Sura hii inahusu masuala ya usimamizi na utawala wa mikataba na matakwa ya kisheria ndani ya Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma ambayo yameainishwa katika ripoti hii.
- SURA 9** Sura hii inahusu ukaguzi maalumu uliyofanywa na Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali katika kipindi husika.
- SURA 10** Hitimisho na mapendekezo.
Kulingana na kifungu Na. 34 cha sheria ya Fedha Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali amepewa uwezo wa kutoa mapendekezo kuhusu mambo ambayo anafikiria ni muhimu katika kupunguza hasara za rasilimali za Umma au kuongeza ukusanyaji wa maduhuli ya Serikali. Baada ya mchanganuo wa matokeo ya ukaguzi ambayo yamejumuishwa katika ripoti hii nimekuja na mapendekezo ambayo yamo katika sura hii.
- KIAMBATISHO 1** Kinaonyesha mtiririko wa hati zilizotolewa kwa miaka mitatu iliyopita.
- KIAMBATISHO 2** Mtiririko wa faida au hasara za Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma kwa kipindi cha miaka mitatu pamoja na faida au hasara iliyolimbikizwa.
- KIAMBATISHO 3** Kinaonyesha Taarifa ya Msajili wa Hazina kuhusu uwekezaji na ushiriki wa Umma (Public Interest) katika Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma.
- KIAMBATISHO 4** Kinaonyesha orodha ya Kampuni za ukaguzi zilizoruhusiwa kufanya ukaguzi wa hesabu wa Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma kwa niaba ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali. Kifungu 37 (5) cha Sheria ya Fedha za Umma mwaka 2001 (iliyorekebishwa 2004) kinampa uwezo Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kumteua mtu yejote aliyeruhusiwa kufanya ukaguzi kwa niaba yake.

MUHTASARI WA UTENDAJI

(i) Majukumu, Kazi na Madaraka ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali

Majukumu ya jumla, kazi na madaraka ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali yamefanuliwa katika Ibara 143 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na kuelezewa zaidi katika vifungu 30 - 37 vya Sheria ya Fedha za Umma ya 2001 (iliyorekebishwa 2004).

(ii) Majukumu ya Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi

Kifungu 26 (1) cha Sheria ya Fedha za Umma ya 2001 (iliyorekebishwa 2004) inaeleza kwamba kutaendelea kuwepo kwa Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi itakayoongozwa na Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali atakayeteuliwa na Mheshimiwa Rais.

Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi ni Asasi Kuu ya Ukaguzi (Supreme Audit Institution) yenye jukumu la pekee la kuhakikisha kuwa kuna uhakika wa uwajibikaji, nidhamu ya fedha na uwazi katika Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Aidha, Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi inalo jukumu pekee la kutoa ripoti ya Ukaguzi za ubora wa hali ya juu na kuhakikisha kuwa ripoti hizo zinatolewa ndani ya muda unaotakiwa kisheria zinazoonyesha ni jinsi gani rasilimali za Umma ziliviyotumika.

(iii) Majukumu ya Wakurugenzi wa Bodi na Watendaji Wakuu

Bodi za Wakurugenzi za Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma zina majukumu ya kuandaa taarifa za fedha ambazo zinaonyesha hali halisi na matokeo ya uendeshaji wa Mashirika yao kwa kila mwisho wa mwaka wa fedha kulingana na Viwango vya Kimataifa vya utoaji wa taarifa za fedha (International Financial Reporting Standards) pamoja na sheria na miongozo mingine inayotumika nchini, aidha iliyotolewa na Mamlaka za Usimamizi kama vile Bodi ya Taifa ya Wahasibu na Wakaguzi ya Tanzania (NBAA). Bodi za Wakurugenzi wa Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma pia zina jukumu ya kulinda rasilimali za Mashirika yao. Bodi za Wakurugenzi wa Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo zina wajibu wa kuendeleza na kudumisha sera za Uhasibu ambazo zinaendana sambamba na kutoa maamuzi ya busara katika kutayarisha taarifa za fedha za Mashirika hayo.

(iv) Majukumu ya Msajili wa Hazina

Kulingana na tamko la Msajili wa Hazina Cap .418 na kifungu Na.6 cha Sheria ya Mashirika ya Umma Na.16 ya mwaka 1983 inayohusiana na Mashirika ya Umma, inaeleza kwamba Msajili wa Hazina ana kazi na majukumu ya kusimamia vyema uendeshaji wa shughuli za Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma kwa kushirikiana na Bodi za Usimamizi za Mashirika ya Umma husika.

(v) Mawanda na mifumo ya Sheria

Ibara 143 (5) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania 1977 (iliyorekebishwa 2005) na kufafanuliwa zaidi na kifungu cha 30(1) (c) ya Sheria ya Fedha za Umma Na.6 ya mwaka 2001 (iliyorekebishwa 2004) inamtaka Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kukagua Hesabu za Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma angalau mara moja kila mwaka wa fedha.

Ripoti hii inahusika na Ukaguzi wa Mashirika ya Umma kwa mwaka wa fedha ulioishia tarehe 30, Juni 2007. Hasa, inahusu mahesabu yaliyokaguliwa kwa mwaka wa fedha ulioishia tarehe 30, Septemba 2006, tarehe 31 Desemba, 2006 na tarehe 30 Juni, 2007. Pia ripoti hii inahusu mapendekezo ya ukaguzi ambayo hayakutekelezwa wakati wa kipindi cha miaka iliyopita.

(vi) Kumbukumbu za Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma

Nawajibika kufanya ukaguzi wa hesabu za Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma kama ilivyoelezwa kwenye kifungu Na.37 cha Sheria ya Fedha za Umma ya mwaka 2001. Kwa vile hii ni ripoti yangu ya kwanza ya jumla juu ya Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma nimeweza kutambua kumbukumbu za Mashirika yapatayo 158. Juhudi zinaendelea kufanyika kuhakikisha kwamba idadi kamili ya Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma inapatikana toka Mamlaka husika. Taarifa toka kwa Msajiri wa Hazina na Wizara Mama za Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma kwa kiasi fulani zinatofautiana, kwa hiyo zinahitaji usuluhisho. Ofisi yangu inafanya kazi kubwa ili kuanzisha kumbukumbu za Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma. Kwa hiyo, orodha iliyopo kwenye Ripoti hii ya Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma siyo kamilifu. Na kama utakuwa ni mionganini mwa wale walioachwa, tafadhalii jisikie huru kujitokeza kutoa taarifa kuhusu Shirika au Taasisi yako kwa ajili ya kuweka kumbukumbu sahihi.

(vii) Kuchelewesha au Kutowasilisha rasimu za Hesabu kwa Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali

Kufuatana na Sheria, rasimu za taarifa za Hesabu za Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma ni lazima ziwasilishwe kwa ukaguzi ndani ya miezi mitatu baada ya mwaka kuisha kama ilivyo chini ya kifungu 25 (4) cha Sheria ya Fedha ya Umma. Hata hivyo, iligundulika kwamba mahesabu ya Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma hamsini (50) yalichelewa kuwasilisha kama inavyotakiwa kisheria. Zaidi ya hayo, Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo kumi na saba (17) hayakuwasilisha hesabu zao kabisa kwa ajili ya ukaguzi.

(viii) Kampuni Binafsi za Ukaguzi

Kifungu cha Sheria ya Fedha za Umma Na. 37 (5) kinanipa mamlaka ya kuruhusu kampuni/mtu yeote mwenye sifa za kuteuliwa kama mkaguzi chini ya Sheria ya kusajili Wahasibu na Wakaguzi Na. 33 ya mwaka 1972 kufanya ukaguzi wa hesabu za Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo kwa niaba yangu na kuwasilisha taarifa ya ukaguzi huo kwangu kwa ajili ya hatua zaidi. Ofisi yangu kwa sasa inafanya kazi na makampuni binafsi ya ukaguzi yapatayo arobaini na nne (43) kati ya 133 ambayo yamesajiliwa na Bodi ya Wahasibu na Wakaguzi (NBAA) kufanya kazi za uhasibu na ukaguzi katika Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

(ix) Aina na Misingi ya Hati za Ukaguzi zilizotolewa

Kufuatana na Sheria, ninalazimika kuwahakikishia wadau wa Mashirika ya Umma na Taasisi nyingine kama taarifa iliyotolewa kuhusu taarifa za hesabu zilizotengenezwa kama zinaonyesha hali halisi ya uendeshaji, mtiririko wa fedha taslim na hali ya fedha ya Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma zake kila mwaka wa fedha.

Hati za ukaguzi zinawapa wadau uhakika wa usahihi katika uendeshaji kifedha wa Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma, ikiwa ni pamoja na Mashirika hayo kutekeleza sheria zilizowekwa. Kulingana na Sheria za Kimataifa za ukaguzi (ISA) na Sheria zitolewazo na Shirikisho Kuu la Ukaguzi la Kimataifa (INTOSAI), hati safi, hati safi zenye msisitizo wa maswala, hati zenye shaka na hati zisizoridhisha zilitolewa kama njia moja wapo ya kupima usahihi wa taarifa za mahesabu zilizowasilishwa kwa ajili ya ukaguzi.

(x) Hali ya Hesabu za Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma

Ripoti hii inahusu taarifa ya hesabu za Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo zipatazo 158 kwa kipindi cha mwaka ulioishia tarehe 30 Juni 2007. Hesabu zilizowasilishwa kwa ajili ya ukaguzi kwenye kipindi cha mwaka husika zilikuwa 141. Kati ya hesabu 141 zilizowasilishwa kwa ajili ya ukaguzi, niliweza kutoa ripoti za hesabu 91 mpaka kufikia tarehe ya kutoa ripoti hii (Machi 2008). Hesabu 67 ambazo sikuweza kutoa ripoti ilikuwa ni kwa sababu Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma 50 kushindwa kuwasilisha taarifa za mahesabu kwa wakati, na Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma 17 kushindwa kabisa kuwasilisha taarifa za mahesabu mpaka tarehe ya kutoa ripoti hii. Ripoti za ukaguzi 91 pia zilitolewa kwa Bodi za Wakurugenzi, Bodi za Wadhamini na Wizara mama husika kama inavyoonyeshwa kwenye jedwali hapa chini:-

Na	Aina ya Shirika	Hesabu zilizokaguliwa	Kagazi zinazoendelea	Hesabu bado kuwasilishwa	Jumla
1	Mamlaka za Maji	20	12	-	32
2	Bodi za Usimamizi	14	9	4	27
3	Vyuo vya elimu ya Juu	12	15	-	27
4	Mashirika ya Umma	33	11	9	53
5	Taasisi za Serikali	9	6	4	19
Jumla		91	50	17	158

Hesabu za Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma 6 ziko nyuma ya wakati (in arrears). Taarifa za hesabu zilizokwishapokelewa ni kwa kipindi hadi 2005/2006 kama ifuatavyo:-

Na	Jina	Ukaguzi wa Mwisho
1	Muhimbili University of Health and Allied Science	2005/2006
2	Chuo Kikuu cha Ardhii	2005/2006
3	Taasisi ya Ustawi wa Jamii	2005/2006
4	Chuo Kikuu cha Afya Muhimbili	2005/2006
5	Tanzania Fisheries Research Institute	2005/2006
6	Tanzania Wildlife Research Institute	2005/2006

(xi) Hati za Ukaguzi zilizotolewa kwa Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma

Katika mwaka wa ukaguzi unaohusika, aina mbalimbali za hati zilizotolewa kwa Mashirika 91 yaliyokaguliwa, kati ya hayo 80 yalipata hati zinazoridhisha sawa na 88% (Unqualified Opinion), Mashirika 10 yalipata hati zenyeh shaka (Qualified Opinion) na Shirika moja lilipata hati mbaya (Disclaimer of opinion) kama inavyoonyeshwa kwenye jedwali hapa chini:-

Na.	Shirika/Taasisi	Hati inayoridhisha	Hati yenye Shaka	Hati isiyoridhis ha	Hati Mbaya	Jumla
1	Mamlaka za Maji	15	4	-	-	19
2	Bodi za Udhibiti	18	1	-	-	19
3	Vyuo vya Elimu ya Juu	15	-	-	-	15
4	Mashirika ya Umma	19	3	-	1	23
5	Taasisi za Serikali	13	2	-	-	15
Jumla		80	10	-	1	91

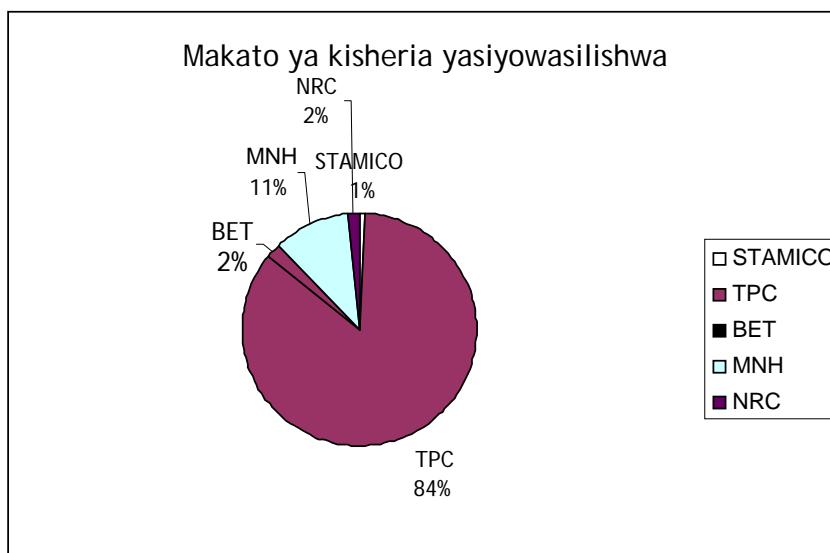
(xi) Muhtasari wa matokeo ya Ukaguzi

Ufuatao ni muhtasari wa matokeo muhimu ya Ukaguzi:-

• Makato ya kisheria yasiyowasilishwa

Katika kipindi cha mwaka unaohusika, Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma 5 zilishindwa kuwasilisha makato ya kisheria yenye jumla ya Sh.29,336,119,602 kwa Wakala wanaohusika. Kati ya kiasi hicho, makato yasiyowasilishwa (PAYE, PPF, NSSF na PSPF) yalifikia Sh. 23,643,858,878 wakati makato ya kodi yalifikia Sh.2,210,703,119. Zaidi ya hayo, Shirika la Posta lilishindwa kuwasilisha makato ya kisheria yenye jumla ya Sh.6,613,767 (Makato ya Bima ya wafanyakazi) na Sh.196,741,985 (Makato yanayohusu mikopo ya SACCO's), wakati Bodi ya Biashara ya Nje (Board of External Trade) imeshindwa kuwasilisha makato ya kodi ya viwanja (Land Rent) yenye kiasi cha Sh.142,859,539.

Taarifa iliyopo hapo juu inaweza ikaonyeshwa kwenye mchoro wa mduara kama ifuatavyo:-

Mchoro huu unaonyesha hali isiyoridhisha ya kutofuata sheria husika. Mikakati madhubuti lazima itafutwe ya kurekebisha hali hii ili kuijepusha na tozo zinazoweza kutozwa na Mamlaka husika kwa Mashirika kwa kushindwa kuwasilisha makato ya kisheria kwa wakati unaotakiwa kisheria. Kwa upande mwingine, hali hii inaweza kusababisha matatizo ya kulipwa mafao ya watumishi wanapofikisha umri wa kustaafu kazi.

- Mfuko wa Hifadhi ya Jamii (NSSF) umeshindwa kukusanya mikopo ya Sh.4,881,818,964 kutoka kwa wadeni wake 7 kama walivyokubaliana katika masharti ya mikopo.
- Mtaji wa kufanya kazi wa Shirika la Bima la Taifa kwa miaka 4 iliyopita hadi mwaka huu umekuwa ukishuka kutoka kiasi cha salio hasi (Negative balance) billioni 31.1(mwaka 2002) hadi kufikia salio hasi la Sh. bilioni. 58.7 mwaka 2006. Katika kipindi cha miaka 5 hadi kufikia tarehe 31 Desemba, 2006 mtaji wa kuendesha shirika ulikuwa hasi. Hali hii inaonyesha kwamba Shirika lilikuwa halina uwezo wa kulipa madeni yake. Katika kipindi hiki uwiano wa mali na madeni (Current ratio) ulionyesha kwa wastani kuwa Shirika lilikuwa na uwezo wa kulipa Sh.15 kwa kila deni la Sh.100.
- Kiasi cha Sh.2,683,800,000 kikiwa ni tozo ya kutotimiza marsharti ya mkataba hakikulipwa kwa Shirika la Umeme Tanzania (TANESCO) kutoka kwa M/S DOWANS HOLDINGS.

- Shirika la Bima la Taifa limeshindwa kukusanya kodi ya pango ya jumla ya Sh.933,137,060 toka kwa wapangaji wake.
- Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Manispaa ya Dodoma imefanya matumizi ya ziada ya kiasi cha Sh.136,061,758 ikilinganishwa na kiasi kilichoidhinishwa.
- Hospitali ya Taifa ya Muhimbili (MNH) ilikuwa na wadaiwa wa muda mrefu wa jumla ya Sh.998,543,766.
- Hesabu za Mashirika 20 zilikuwa na wadaiwa wa muda mrefu wa jumla ya Sh.58,191,036,467 na wadai wa muda mrefu wa jumla ya Sh.11,154,027,688.
- Wateja mbalimbali wa Benki ya Posta walikuwa na malimbikizo ya mikopo ya jumla ya Sh.196,973,814 kinyume na makubaliano ya mikataba.
- Maafisa wa Kampuni inayoshirikilia shughuli za Shirika la Ndege la Tanzania (ATHCO) waliwezesha kuepa kulipa kodi ya faida ya rasillimali (capital gains tax) ya jumla ya Sh.25,225,000.
- Maafisa wa Kampuni inayoshikilia shughuli za Shirika la Ndege la Tanzania (ATHCO) walibadilisha matumizi ya masurufu ya USD 2,643 yaliyotolewa kikazi kwa kujinufaisha wenyewe kwa matumizi binafsi.
- Kulikuwa na mfululizo wa matumizi mabaya ya magari ya Kampuni inayoshikilia shughuli za Shirika la Ndege la Tanzania (ATHCO).
- Kuwa na mashaka kuhusu uingizaji vitabuni fedha kiasi cha Sh. bilioni 5 kama maduhuli badala ya mtaji (share holders equity) wa Serikali katika Shirika la DAWASCO kama ilivyoonyeshwa kwenye Sura ya 3.
- Ucheleweshwaji wa kupeleka Ankara kwa watumiaji wapya waliouanganishiwa umeme na pia watu wasiokuwa wafanyakazi kupata huduma ya umeme nafuu kama ilivyoonyesha kwenye sura ya tisa ya ripoti hii.
- Shirika la SIMU 2000 halikuwa na hati miliki ya salio za mali zilizotakiwa kuuzwa zenye jumla ya Sh.1,956,800,000 kama zilivyoonyeshwa kwenye taarifa za fedha katika sura ya tatu ya ripoti hii.
- Shirika la Hifadhi za Taifa (TANAPA) lilifanya malipo ya awali (Advance payments) bila kuwa na dhamana (surety and

performance bonds) kabla ya kupokea mali/ vifaa vya jumla ya Sh. billioni 1.9 kwa wazabuni mbalimbali kinyume na Sheria ya Ununuzi wa Umma na Kanuni zake, kama inavyoonyeshwa katika sura ya sita ya ripoti hii.

- Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma zifuatazo; Shirika la Umeme Tanzania (TANESCO), Kampuni ya Maji Safi na Maji Taka Dar es Salaam (DAWASCO), Shirika la Bima la Taifa (NIC), Shirika la Posta la Tanzania (TPC), Shirika la Reli Tanzania (TRC), Bodi ya Biashara ya Nje (BET) na Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Manispaa ya Mtwara (MTUWASA), yamekuwa yakipata hasara kiasi cha kushindwa kulipa madeni yao.
- Imegundulika kwamba katika miaka ya 2005/06 TANESCO ilipata hasara ya Sh.billioni.9 za mapato kutohana na udanganyifu na ubadhirifu wa mita na mitambo. Vilevile TANESCO kwa kupitia utaratibu wake wa utoaji wa ankara za umeme uitwao "CUSTIMA SYSTEM" umesababishia TANESCO hasara ya Sh.9,132,188,078 kati ya kipindi cha mwezi Agosti 2005 hadi Mei 2006. Hali hii imesababishwa na kufanya ubadhirifu wa hila na makusudi wa mfumo huo wa "CUSTIMA" (System manipulation), uliokuwa unafanywa na watumishi kama inavyoonyeshwa katika sura ya tisa ya ripoti hii.
- Baadhi ya Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma zimekuwa zikiendeshwa bila kuwa na mipango ya mwaka ya Ununuzi, vitengo vya usimamizi wa Ununuzi na Bodi za Zabuni kama inavyoonyeshwa katika sura ya sita ya ripoti hii.
- Bodi ya Tumbaku Tanzania imefanya ununuzi wa bidhaa na huduma mbalimbali wa jumla ya Sh. 223,695,649 bila ya kufuata utaratibu wa ushindani.
- Kinyume na kanuni za utawala bora, Mtendaji Mkuu wa Benki Kuu ya Tanzania (Gavana) ni Mwenyekiti wa Bodi ya Wakurugenzi na pia ni Mwenyekiti wa Kamati ya Ukaguzi (Audit Committee). Hali hii inaweza ikasababisha kupunguza uhuru wa utendaji wa kamati ya ukaguzi na kuifanya isitende kazi yake ipasavyo.
- Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma 19 hazijaanzisha Kamati za ukaguzi kinyume na kanuni Na.30 ya Kanuni za Sheria ya Fedha za Umma, (Sura ya Saba).
- Wabunge ambao wanatakiwa kuwa wasimamizi wa shughuli za Serikali yakiwemo Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma wao pia ni wajumbe katika bodi mbalimbali za Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma kinyume na kanuni za Utawala bora.

- Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma 11 hayakuwa yameanzisha vitengo vya ukaguzi wa ndani kinyume na Kanuni Na.28 ya Fedha za Umma ya mwaka 2001.
- Hadi kufikia Juni, 30 2006 Benki Kuu ya Tanzania ilikuwa imelipa Sh.8,128,375,237 kwa M/S Mkono and Company Advocate ikiwa ni Ada ya huduma za Kisheria kwenye kesi kati ya Serikali na Valambhia (Sura Na.3).
- Shirika la Bima la Taifa (NIC) linatumia programu ya zamani ya mtandao aina ya UNIX uliofungwa na kuanza kutumika mwaka 1993. Tangu kuzinduliwa kwake, mtandao huu haujafanyiwa mabadiliko ya kuwezesha kufanya kazi kwa ubora zaidi ili kukidhi mahitaji ya mabadiliko ya kisasa. Hali hii imesababisha kuwepo na utendaji hafifu, kutoaminika kwa mfumo wenyewe katika kutoa taarifa zinazotosheleza mahitaji yanayotakiwa kwa sasa.
- Serikali imepata mapato ya kiasi cha TSh.120,133,616,259 na USD.291,396,372 kutohana na ubinafsishaji wa Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma wakati Serikali imewekeza kiasi cha TSh.49,406,730,416 na USD.3,035,898,250. Hali hii inaonyesha kuwa, mapato yaliyopatikana kutohana na vitega uchumi vya hela za kigeni, uliweza kupata kiasi kidogo cha mapato.
- Makusanyo ya muda mrefu ambayo hayajakusanywa ya jumla ya Sh.7,942,247,030 kutohana na uuzaji wa Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma.
- Serikali iliwekeza kiasi cha Sh.14,928,597,881 kwenye Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma ambazo ziliwu zikifanyiwa marekebisho ya kuundwa upya hadi ilipofikia tarehe 30 Juni,2007.
- Serikali iliwekeza kiasi cha Sh.10,691,261,115 kwenye Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma ambazo ziliwu katika hatua za kufilisiwa hadi ilipofika tarehe 30 Juni, 2007.
- Hadi kufikia tarehe 30 Juni, 2007, Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma yaliyo katika mchakato wa kubinafsishwa yalikuwa na vitega uchumi hasi (Negative Investments) vya kiasi cha Sh. 12,506,598,308.
- Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma (10) yaligundulika/yalionekana kuwa na mfumo dhaifu ya kiteknologia.
- Kitengo cha Makonteina cha Mamlaka ya Bandari Tanzania kilikodishwa kwa Mwendeshaji binafsi Kampuni ya Tanzania International Container Terminal Services (TICTS) tangu mwezi

Mei, 2000. Awali muda wa Mkataba wa Ukodishaji ulikuwa miaka kumi (10). Lakini muda wa mkataba huo uliongezwa kwa miaka kumi na tano (15) zaidi kwa Adenda No. 2 ya tarehe 30.12.2005 na kuufanya muda wa Mkataba kuongezeka toka miaka kumi (10) hadi miaka ishirini na tano (25) ambayo kwa maoni yangu kuna ukiukwaji wa taratibu za ukodishaji kama inavyoolezwa katika sura ya Nane (8) ya Ripoti hii.

- Chini ya masharti ya makubaliano ya uzalishaji kati ya Pan African Energy na Tanzania Petroleum Development Corporation (TPDC), endapo kodi ya mapato italipwa na Kampuni ya Pan Africa Energy TZ Ltd, kodi hiyo itafidiwa toka kwenye faida ya TPDC. Katika suala hili kodi ya kampuni itapunguzwa toka kwenye fedha zinazowasilishwa Serikalini kutokana na mauzo ya gesi ya ziada. Ugaguzi wa taarifa za hesabu za mwaka husika umeonyesha kuwa kiasi cha Sh.1,887,186,871 kilipunguzwa toka kwenye mapato ambayo yalitakiwa kuwasilishwa Serikalini kama inavyoonyeshwa kwenye Sura ya Nane ya ripoti hii.
- DAWASCO imekuwa ikitozwa faini ya 0.5% kwa mapato ya wiki kutokana na kuvunja masharti ya mkataba na DAWASA unaohusu mfuko wa fedha kwa ajili ya kuwapatia maji wateja wa majumbani kwa mara ya kwanza.
- Ugaguzi maalumu wa akaunti ya EPA ulibainisha kuwa Shs. 133 bilioni zililipwa kutoka kwenye akaunti hiyo ambapo Shs. 90 bilioni zilithibitishwa kuwa zilikuwa zimeibwa na Shilingi 44 zinahitaji uchunguzi zaidi.
- Mamlaka za Maji kadhaa zimekuwa zikitoa taarifa za hasara au kupungua kwa faida kutokana na kutumia njia zisizostahili za kutafuta uchakavu wa mashine, mitambo na mifumo ya maji safi na maji taka ambazo hazizingatii umri halisi wa mali hizo hususani mifumo wa maji safi na maji taka. Katika hali hii, thamani (carrying amount) ya mashine, mitambo na mifumo ya maji safi na maji taka haionyeshi thamani halisi (fair value) katika mamlaka zote za maji.

(xiii) Muhtasari wa Mapendekezo Muhimu

Ninapendekeza yafuatayo:

- Mamlaka za Maji ziwatambue wateja wake wote zinaowapatia maji kwa lengo la kuwapelekea bili za maji na kukusanya mapato yote kwa wakati,
- Uwekaji wa mita za maji uharakishwe ili kuweza kufahamu usahihi wa kiasi kinachodaiwa badala ya kukadiria,

- Menejimenti za Mamlaka za Maji zihakikishe kuwa zinawapelekea bili za maji wale wote wanaopata maji na sio ambao hawapati maji.
- Menejimenti za Mamlaka za Maji zijitahidi kuweka sera nzuri za uhasibu ambazo zitakazowezesha kuwa na viwango sahihi vy a kupata thamani halisi ya uchakavu wa mali za kudumu.
- Wizara ya Maji na Umwagiliaji itafute mfumo (software package) utakaoweza kutumiwa na mamlaka zote za maji ili kuboresha uwekaji wa kumbukumbu na kuandaa Ankara za maji kwa usahihi na kwa wakati.

(b) Shughuli za utendaji

Kwa ufupi, napendekeza yafuatayo:

- Hatua zichukuliwe za kuongeza mapato na kupunguza matumizi ya uendeshaji,
- Imani ya wananchi kwa mashirika ya Umma irejeshwe kwa kupunguza matumizi ya uzalishaji na kuongeza ufanisi,
- Vtengo/Matawi yanayojiendesa kwa hasara yatambuliwe na ipendekezwe kuyafunga au kuundwa upya;
- Mali (assets) zisizofaa hasa zile ambazo hazizalishi kwa kiwango kinachotegemewa kibiashara zinapaswa kuuzwa.
- Mitaji ya nje (External Financing) itafutwe ili kuyanusuru Mashirika yanayojiendesa kwa hasara yaweze kupata faida.
- Kuangalia uwezekano wa kuwapatia wafanyakazi motisha kwa lengo la kuongeza morali na ufanisi wa kazi.
- Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma yahakikishe kuwa yanalipa makato ya kisheria ya michango ya wafanyakazi kwa wakati ili kukwepa tozo na usumbufu kwa wafanyakazi wakati wa kudai mafao yao ya kustaafu.

**(c) Uanzishaji wa Vitabu vya maelezo ya kifedha na shughuli za kazi
(Financial and Operational Manuals)**

Vitabu vya maelezo ya kifedha na shughuli za kazi pamoja na utaratibu mzuri wa uhasibu lazima utayarishwe ili kuongeza ufanisi na tija katika utekelezaji wa malengo ya Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma ili kupunguza kasoro zinazojitokeza panapotokea mabadiliko ya uongozi au mipaka ya kazi.

(d) Ukaguzi wa ndani na kamati za Ukaguzi

Ili vitengo vya Ukaguzi wa ndani na Kamati za Ukaguzi ziweze kutimiza malengo yake, napendekeza yafuatayo:-

- Vitengo vya Ukaguzi wa ndani viwe na Watendaji wenye sifa za hali ya juu na pia vipewe vitendea kazi vitakavyowawezesha kutumia ujuzi wao ili kutekeleza majukumu yao.

- Wakuu wa Vitengo vya Ukaguzi wa ndani wawajibike moja kwa moja kwa Watendaji Wakuu badala ya Wahasibu Wakuu au Mameneja wa fedha kama ilivyojiteza katika baadhi ya Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma.
- Uteuzi wa Wajumbe kwenye Kamati za Ukaguzi kufuatana na Kanuni Na.31 ya Sheria ya Fedha uboreshwe ili kuruhusu wajumbe wengi zaidi toka nje ya Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma ambao wataweza kutoa ushauri mzuri wa bila upendeleo kwa Watendaji Wakuu wa Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma.

(e) Uzingatiaji wa Sheria ya Ununuzi wa Umma.

Ili kuhakikisha Sheria ya Ununuzi wa Umma na Kanuni zake zinazingatiwa, tunapendekeza yafuatayo:

- Kuna haja ya haraka ya kujenga uwezo katika ngazi zote za mchakato wa ununuzi katika Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma.
- Mamlaka ya Kusimamia Ununuzi wa Umma (PPRA) inahitaji kupewa uwezo wa kutosha wa kuratibu na kusimamia kazi ya ununuzi nchini.
- Kuanzishwa kwa Bodi za Tenda na Vitengo vya Usimamizi wa Ununuzi ambavyo vitafanya kazi zake kwa mujibu wa Sheria na Kanuni za Ununuzi wa Umma.

(f) Ubinafsishaji wa Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma

Napendekeza serikali kufanya yafuatayo:-

- Kuweka sera bora za ukusanyaji wa madeni ya muda mrefu toka kwa wawekezaji waliokiuka taratibu za uwekezaji na ulipaji wa madeni.
- Kuchukua hatua za kisheria kwa wawekezaji walioshindwa kutekeleza masharti yaliyomo katika mikataba ya Ubinafsishaji.
- Kuharakisha ukamilishaji wa kesi zinazohusu ubinafsishaji.
- Kuyawezesha au kuyapa mtaji Mashirika ya Umma ambayo hayafanyi kazi au hayatoi huduma zilizokusudiwa.
- Kudai maduhuli yasiyolipa yatokanayo na ubinafsishaji wa Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma au kuzichukua tena rasilimali zilizopo chini ya wawekezaji waliokiuka taratibu za mikataba ya ubinafsishaji.

(g) Usimamizi wa Rasilimali za Kudumu:

Napendekeza yafuatayo:-

- Nyaraka za kisheria za umilikaji wa mali (Rasilimali) kama vile Hati Miliki zitafutwe.

- Uthamini upya wa rasilimali za kudumu unapaswa kufanywa na uchakavu kutathminiwa kulingana na kiwango cha uhasibu cha kimataifa Na. 16 ili kubaini thamani halisi ya rasilimali husika.
- Daftari la Rasilimali za kudumu ziandaliwe na kutunzwa vizuri kuwezesha usimamizi mzuri wa rasilimali za kudumu.

(h) Mapendekezo maalum:-

- Hatua za kinidhamu inabidi zichukuliwe kwa maafisa wa BOT waliohusika katika kuanzisha, kuandaa, kushughulikia, kupitisha na kutoa idhini ya malipo ya madeni ya EPA.
- Uchunguzi zaidi unabidi ufanywe kwa malipo mengine yaliyofanywa kwa makampuni 9 yenye thamani ya Sh.42,656,107,416 ambayo timu ya ukaguzi haikuweza kuthibitisha uhalali wake.
- Wizara ya Fedha inabidi iangalie na kuweka mfumo wa kushughulikia madeni ambao utakuwa ukisimamia malipo ya EPA na utakaokuwa kiunganishi kikuu kati ya Wizara ya Fedha na Benki Kuu.
- Menejimenti ya Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Dodoma inabidi iombe kibali cha kuhalalisha (retrospective approval) kwa kiasi cha fedha kilichotumiwa zaidi ya fedha zilizoidhinishwa cha Sh.136,061,758.
- Utawala wa Tanzania Standard Newspaper na Benki ya Posta unapaswa kuhakikisha urejeshwaji wa Sh.268,810,275 na Sh.106,533,951 kwa kila mmoja (respectively) zilizolipwa zaidi kwa Kamishina wa Mapato ya Ndani kama VAT.
- Menejimenti ya "Air Tanzania Holding Corporation" inatakiwa kuhakikisha kuwa kodi ya faida ya rasilimali (capital gain tax) ya kiasi cha Sh.23,500,000 iliyosaidia kukwepwa inarejeshwa na kulipwa kwa Mamlaka husika.
- Menejimenti ya "Air Tanzania Holding Corporation" inatakiwa kuhakikisha kuwa kodi ya faida ya rasilimali (capital gains tax) ya kiasi cha Sh.1,750,000 iliosaidia kukwepwa inarejeshwa na kulipwa kwa Mamlaka husika.
- Menejimenti ya "Air Tanzania Holding Corporation" inatakiwa kuhakikisha kuwa kodi ya faida ya rasilimali (capital gains tax) ya kiasi cha Sh. 21,500,000 na ada ya kuhamisha ambayo iliyosaidia kukwepwa inarejeshwa na kulipwa kwa Mamlaka husika.
- Menejimenti ya "Air Tanzania Holding Corporation" inatakiwa kuhakikisha kuwa washindi wa zabuni (Successful bidders) wanamilikishwa majengo "landed property" au zoezi la kunadi nyumba linaludiwa.
- Uongozi wa Shirika la Umeme Tanzania (TANESCO) uhakikishe kuwa unakusanya kiasi cha tozo pamoja na riba kutokana na kukiuka kanuni za mkataba bila ya kuchelewa.
- Serikali ivunje mkataba wa nyongeza wa miaka 15 ulioongezwa bila ya kufuata Sheria na kanuni za ununuvi wa Umma na kampuni

binafsi ya TICTs ambayo imeonyesha utendaji hafifu wa kazi zilizokubaliwa na kusababisha mrundikano wa Makontena Bandarini na ongezeko la gharama zisizo za lazima kwa watumiaji na hata baadhi ya wengine kutumia bandari nyingine badala ya Bandari ya Dar es Salaam.

Ni matumaini yangu kwamba sehemu hii imetoa muhtasari wa matokeo muhimu ya Ukaguzi na mapendekezo yake ambayo yameainishwa kwenye Sura ambazo zinaelezea kwa kina matokeo ya ukaguzi pamoja na taarifa za kisheria katika Sura ya kwanza hadi ya kumi pamoja na Viambatanisho i-v.

Ludovick S. L. Utouh
MDHIBITI NA MKAGUZI MKUU WA HESABU

Ofisi ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu
Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi,
DAR ES SALAAM.

26 Machi, 2008

SURA YA 1

1.0 MAJUKUMU YA MDHIBITI NA MKAGUZI MKUU WA HESABU ZA SERIKALI NA MFUMO WA SHERIA

Utangulizi

Ibara ya 143 kifungu kidogo (5) cha Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977 (iliyorekebishwa 2005) na kufafanuliwa zaidi katika vifungu 30(1) (c) na 37 vya Sheria ya Fedha za Umma Na.6 ya mwaka 2001 (kama ilivyorekebishwa 2004) inamtaka Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kufanya Ukaguzi wa Hesabu za Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo, angalau mara moja kwa kila mwaka wa fedha. Vilevile, kifungu 37 kifungu kidogo (5) cha Sheria za Fedha za Umma ya mwaka 2001 (iliyorekebishwa 2004) kinampa mamlaka Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali ya kuruhusu Kampuni/mtu yejote mwenye sifa za kuteuliwa kufanya ukaguzi wa Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo kwa niaba ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali. Kifungu hiki kikisomwa pamoja na kifungu 38 (1) na (2) kinampa Mamlaka Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali jukumu la kipekee la kuangalia uwajibikaji katika matumizi ya Fedha za Umma kwa niaba ya Bunge.

Kwa hiyo, Ofisi ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali inafanya bidii ya kutekeleza jukumu hili la kisheria kwa kuhakikisha kwamba wadau wake wote, na Umma kwa ujumla unafaidika na huduma za ukaguzi na ripoti za ukaguzi zilizo bora na zinazotolewa kwa wakati kwa mantiki hiyo. Hivyo, kaguzi za hesabu za awali na zile za mwaka hufanywa kulingana na masharti ya viwango vya kimataifa vya ukaguzi (ISA) na viwango vya Asasi kuu za ukaguzi Duniani (INTOSAI), na taratibu na miongozo mbalimbali/mengineyo ambayo Mdhibiti na Mkaguzi wa Hesabu za Serikali anaona inafaa kulingana na ukaguzi husika.

1.1 Majukumu ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali

Ofisi ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ni Ofisi ya Kikatiba iliyoanzishwa kwa mujibu wa Ibara ya 143 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977. Ofisi imepewa Mamlaka ya kufanya Ukaguzi wa Taarifa za Fedha na Ukaguzi wa ufanisi katika Serikali/Serikalini (Serikali Kuu na Serikali za Mitaa) ukiwemo Ukaguzi wa Taarifa za Fedha za Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo kama ilivyoelezwa katika kifungu 37 cha Sheria ya Fedha za Umma Na.6 ya mwaka 2001 (iliyorekebishwa 2004). Aidha Ofisi imepewa Mamlaka ya kufanya ukaguzi maalumu na uchunguzi wa

kikaguzi wakati inapotakiwa kufanya hivyo. Kifungu 34 cha Sheria ya Fedha za Umma Na.6 ya mwaka 2001, pia kinampa Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kutoa, mapendekezo kwa madhumuni ya:-

- Kuzuia au kupunguza matumizi yasiyo na manufaa ya fedha za Umma;
- Kuongeza ukusanyaji wa maduhuli ya Umma;
- Kuzuia upotevu unaosababishwa na uzembe, upuuzaaji, wizi, kukosa uaminifu, udanganyifu, ujisadi (rushwa) kuhusiana na fedha na rasilimali za Umma.

Ili kukidhi Majukumu yaliyotajwa hapo juu, Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali hufanya Ukaguzi wa hesabu za mwaka zinazowasilishwa na Wizara, Idara zinazojitegemea, Mamlaka za Serikali za Mitaa, Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo.

Ibara 143 (4) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania inamtaka Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali awe ameshawasilisha kuwasilisha ripoti ya mwaka ya ukaguzi kwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ifikapo 31 Machi kila mwaka. Akishazipokea Rais ndiye atakayesababisha/ atakayewaamuru wahusika kuziwasilisha Bungeni ripoti hizo katika Kikao cha kwanza cha Bunge kitakachofanyika baada ya Rais kupokea ripoti hizo na ripoti hizo zinatakiwa kuwasilishwa Bungeni sio zaidi ya siku saba baada ya Kikao cha Bunge kuanza.

Kama Mheshimiwa Rais atashindwa kuchukua hatua za kuziwasilisha ripoti hizo Bungeni, kulingana na kifungu 36 (2) cha Sheria ya Fedha za Umma ya mwaka 2001, Mdhibiti na Mkaguzi wa Hesabu za Serikali ataziwasilisha ripoti hizo kwa Spika wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania (au Naibu Spika kama Ofisi ya Spika ipo wazi au kwa sababu ye yeyote ambayo Spika atashindwa kutimiza wajibu wake wa kiofisi atawasilisha ripoti Bungeni.

Kifungu 25 (1) na (2) cha Sheria ya Fedha za Umma ya Mwaka 2001 kinaeleza kwamba Maofisa Masuuli wa Mashirika ya Umma katika kipindi cha Miezi mitatu baada ya mwisho wa kila mwaka wa fedha watatayarisha taarifa za fedha kwa mujibu wa kanuni kubalifu za jumla za utunzaji wa hesabu na kuziwasilisha kwa Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali.

Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi ni Asasi ya Juu ya ukaguzi wa Hesabu ambayo ina Jukumu la kuhakikisha kwamba kuna uwajibikaji unaofaa, matumizi mazuri ya fedha/nidhamu katika matumizi ya fedha na uwazi ndani ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania zaidi ya hayo, Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi ina jukumu la kipekee la kutoa ripoti bora katika tarehe inayokbalika kisheria.

Ripoti hizo zinatoa matokeo ya makusanyo ya maduhuli na mchanganuo wa matumizi na masuala ya utawala bora ya Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo.

Matokeo ya ukaguzi wa Hesabu katika ripoti hii yametaarifiwa kwa wenyeviti wa Bodi za Wakurugenzi na Maofisa Masuuli wa Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo pamoja na Wizara mama zinazohusika.

1.2 Majukumu ya Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo

Jukumu la kutayarisha na kuwasilisha taarifa za fedha kwa madhumuni ya ukaguzi ni wakurugenzi wa Bodi. (Bodi za Wakurugenzi) na maafisa Masuuli wa Mashirika ya Umma na Taasisi husika.

Kiwango Na. 1 cha kimataifa cha utayarishaji wa Taarifa za Fedha (IFRs 1) na kiwango Na.1 cha kimataifa cha Uhasibu (ISA1) vinalezeza aina za taarifa za fedha zinazotakiwa kutayarishwa. Mashirika ya Umma na Taasisi nyingine inchini Tanzania zinatakiwa kutayarisha taarifa zao za fedha kwa kufuata/kuzingatia viwango vya kimataifa vya utayarishaji wa Taarifa za Fedha (IFRS) au viwango vya kimataifa vya uhasibu katika sekta ya Umma (IPSAS). Kulingana na hali halisi na majukumu ya Mashirika ya Umma na Taasisi husika. Hii ni kutokana na uamuzi mzito uliofanywa na Bodi ya Taifa ya Uhasibu na Wakaguzi (NBAA) na kuungwa na mkono na Serikali kwa kutumia kwa ukamilifu viwango vya Kimataifa vya Uhasibu (IAS).

Utengenezaji wa uwasilishaji wa Taarifa za Fedha za Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo ni jukumu la kisheria kulingana na matakwa ya Kisheria ya uanzishaji wa Mashirika na Taasisi husika, Sheria ya Makampuni ya Mwaka 2002 au kifungu 25 cha Sheria ya Fedha za Umma ya mwaka 2001 kama ilivyorekebishwa mwaka 2004.

Ripoti za mwaka za Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo zinawawezesa wananchi kupima ufanisi wa utendaji wa Mashirika na Taasisi hizo na kuzitaka kuwajibika katika matumizi ya rasilimali za Umma. Taarifa zinazotolewa kwa wakati ni muhimu katika utekelezaji wa utoaji ripoti. Hili ndilo jambo muhimu kwa uwajibikaji katika utumiaji wa rasilimali za Umma.

Kulingana na taratibu bora za utendaji na matakwa ya kanuni 8 (5) ya kanuni za Sheria ya Fedha ya mwaka 2001 kila Shirika na Taasisi ya Umma itakuwa na wajibu wa kuhakikisha kwamba taarifa zinapatikana kwa Umma kuhusu shughuli zake na fedha na kwa madhumuni haya, kila Shirika na Taasisi ya Umma itatayarisha na kuupatia Umma Ripoti ya mwaka inayoeleza wazi:-

- (a) Mkakati wa jumla wa bajeti;
- (b) Hali na malengo ya kila programu kuu;

- (c) Tathmini ya matokeo na utendaji dhidi ya malengo;
- (d) Muhtasari wa matokeo ya matumizi ya fedha kwa mwaka wa fedha;
- (e) Mipango ya mwaka kama ilivyoidhinishwa na Mamlaka husika; na
- (f) Mipango ya muda kwa miaka miwili ijayo.

Kwa hiyo, kutokana na umuhimu wa sharti hili la kisheria, Maofisa Masuuli wanahimizwa kufuata masharti ya Sheria na kuhakikisha kuwa taarifa inapatikana kwa Umma kuhusu shughuli zake na matumizi ya fedha kwa njia ya kuchapisha taarifa za fedha zilizokaguliwa na ambazo zitajumuishwa katika Ripoti za mwaka za Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo.

Ni jukumu la kisheria kwa kila Ofisa Masuuli kutomnyima mtu ye yeyote taarifa kuhusu utendaji wa Shirika au Taasisi ya Umma.

Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo nchini zinategemewa kuwa madhubuti katika taratibu za utayarishaji wa taarifa za fedha ikiwemo kutambua mapema na kutafutia ufumbuzi masuala ambayo yanaweza kuathiri utayarishaji wa taarifa za fedha zenyewe. Hii inahusisha na kuwa na mifumo thabiti ya ndani kama kuanzishwa kwa vitengo imara vya ukaguzi wa ndani, na Kamati za Ukaguzi kulingana na matakwa ya Kanuni 28-35 za Kanuni za Fedha za Umma za mwaka 2001 (zilizorekebishwa 2004).

Matokeo ya ukaguzi wangu kwa mwaka huu wa fedha umeonyesha kwamba Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo zimeboresha mchakato wa utayarishaji wa tarifa zao za fedha za mwisho wa mwaka kwa kuwa na mifumo madhubuti/imara ya ndani, mgawanyo wa kazi, suluhisho za Benki za kila mwezi, utunzaji na kuhifadhi vyema nyaraka muhimu, uanzishwaji wa vitengo vya ukaguzi wa ndani pamoja na kamati za ukaguzi zimevezeshwa kuwasilishwa kwa wakati Taarifa za Fedha zenyeye ubora kwa ajili ya ukaguzi, kuliko wale ambao hawakutekeleza mambo hayo.

1.3 Muundo wa kazi ya ukaguzi

Ripoti inatoa muhtasari wa matokeo ya mwisho ya shughuli za ukaguzi uliofanywa kwa niaba yangu kwa njia ya kuzitumia (Outsourcing) Kampuni binafsi za Ukaguzi zilizosajiliwa na Ofisi yangu kwa madhumuni hayo.

Ili Ofisi yangu iweze kushughulikia kazi hii kubwa ya kukagua Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo nchini, nimeamua kutumia uwezo wangu niliopewa Kikatiba, kushirikisha Makandarasi wa Ukaguzi wa Hesabu katika kukagua baadhi ya Mashirika na Taasisi. Katika kutimiza Jukumu hili, Ofisi yangu aidha ilifanya ukaguzi huu yenye au kwa kushirikiana na Kampuni binafsi za ukaguzi na kwa kiasi kikubwa kazi hii ilifanywa yote na Kampuni binafsi za ukaguzi. Kaguzi hizi zinatakiwa kufanyiwa uhakiki wa ubora na Ofisi yangu.

Katika mwaka husika, Ofisi yangu iliweza kushirikiana kufanya ukaguzi na Makampuni binafsi ya ukaguzi yaliyosajiliwa nami yapatayo 43.

1.4 Mfumo wa Kisheria unaoongoza utoaji Taarifa za Fedha kwenye Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo.

Ripoti hii inatolewa kwa mujibu wa masharti ya Ibara ya 143 (4) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977 (kama iliyorekebishwa 2005).

Ripoti hii inajumuisha matokeo ya ukaguzi wa Taarifa za Fedha za Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo katika miaka ya fedha inayoishia tarehe 31 Septemba, 2006, 31 Disemba 2006, na tarehe 30 June, 2007.

Kwa mujibu wa Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Ibara ya 143(2), ninatakiwa:-

- (i) Kujiridhisha mwenyewe kwamba utoaji wa fedha kutoka kwenye Mfuko Mkuu wa Serikali unaidhinishwa au kutajwa chini ya Ibara ya 136 ya Katiba, na nikiridhika kuwa masharti haya yametekelezwa niidhinishwa utoaji huo.
- (ii) Kujiridhisha kwamba fedha zote zilizoidhinishwa kama malipo na kutolewa kutoka kwenye Mfuko Mkuu, au fedha, ambazo zimeidhinishwa na Bunge zitumike, zimetumiwa kwa madhumuni yaliyokusudiwa na kwamba matumizi yanafuata sharti la mamlaka.
- (iii) Kufanya ukaguzi wa hesabu, angalau mara moja kwa kila mwaka na kuwasilisha ripoti za taarifa za fedha za Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, taarifa za fedha zinazotayarishwa na maofisa wa serikali wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, taarifa za fedha za mahakama zote za Jamhuri ya Muungano na taarifa za fedha zinazotayarishwa na Katibu wa Bunge.

Kwa upande mwingine, Kifungu cha 30(1) cha Sheria ya Fedha za Umma Na.6 ya 2001 kama ilivyorekebishwa mwaka 2004 kinataja kwamba, katika nyongeza kwa majukumu aliyopewa Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu na Katiba, Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu atahusika na kuchunguza, kukagua na kutoa taarifa za hesabu za:-

- (a) Wizara na Idara zote za Serikali na Maofisa Masuuli wake;
- (b) Watu wote waliokabidhiwa jukumu la kukusanya, kupokea, kutunza, kutoa malipo ya fedha za umma au kupokea, kutunza, kutoa, kuuza, kuhawilisha na kutoa mihuri yoyote, dhamana, vifaa au mali nyininge za Umma;
- (c) Mamlaka zote za Umma na vyombo vingine;
- (d) Mamlaka au chombo chochote ambacho kinapata fedha kutoka Mfuko Mkuu au kutoka katika fedha za Umma kwa ajili ya Umma;
- (e) Mamlaka au chombo chochote ambacho kinaidhinishwa na sheria kupata fedha kwa ajili ya Umma; na
- (f) Mamlaka au chombo chochote kinachotakiwa na sheria kukaguliwa na Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali.

1.5 Majukumu ya Maofisa Masuuli

Kifungu cha 25 (2) cha Sheria ya Fedha za Umma ya 2001 kinaeleza zaidi kwamba "Kila Ofisa Masuuli, katika kipindi cha miezi mitatu baada ya mwisho wa kila mwaka wa fedha atatayarisha na kuwasilisha kwa Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kwa ajili ya mwaka wa fedha uliopita na kwa ajili ya Kasma, maduhuli na fedha ambavyo atahusika navyo" :-

- (a) Mizania ya Hesabu ikionyesha Mali na Dhima.
- (b) Taarifa ya Vyanzo na Matumizi ya fedha ikionyesha maduhuli, matumizi na ugharamiaji katika mwaka husika;
- (c) Taarifa ya maduhuli na matumizi ikiwa ni muhtasari wa taarifa zote zilizotiwa saini na Maofisa Masuuli kama inavyotaki na Kifungu kidogo cha(2)(a) na (2)(c) cha sheria.
- (d) Taarifa ya kiasi kilichodhaminiwa na Serikali mwishoni mwa mwaka husika ikionyesha Benki ovadrafti, Mikopo, utoaji wa mikopo ya umma na matumizi mengine ya dharura,

- (e) Taarifa ya Kiasi cha Mikopo iliyotolewa na serikali ambayo bado kurejeshwa mwishoni mwa mwaka husika,
- (f) Taarifa ya malimbikizo ya maduhuli iliyotiwa saini na Ofisa Masuuli ikionyesha kiasi kilichobakia mwishoni mwa mwaka kwa kila chanzo cha maduhuli kama inavyotakiwa na kifungu kidogo (2)(d) cha Sheria.

Kifungu cha 25(4) kinasema kwamba "Hesabu zote zilizowasilishwa chini ya kifungu hiki:

- (a) Zitatayarishwa kwa mujibu wa kanuni kubalifu za jumla za utunzaji hesabu; na
- (b) Zitaeleza misingi ya utunzaji hesabu inayotumika katika utayarishaji wao na uainishaji wa kukiukwa kwa misingi hiyo na sababu za kukiukwa huko.

Pia kulingana na kifungu Na. 152 cha Sheria ya Makampuni Na.12 ya mwaka 2002, wakurugenzi wa kila kampuni wanatakiwa kutayarisha taarifa za fedha kwa kila mwaka wa fedha na kuziwasilisha katika mkutano mkuu kulingana na kifungu Na.166 cha Sheria hiyo, na taarifa hizo zitaonyesha:-

- (a) Taarifa ya faida na Hasara au kwa Kampuni isiyofanya biashara taarifa ya mapato;
- (b) Taarifa ya mizania ya Hesabu katika siku ya mwisho ya mwaka wa fedha; na
- (c) Taarifa ya mtiririko wa fedha taslimu.

Ripoti hii ni matokeo ya muhtsari wa mambo yaliyotokea katika riporti mojawapo ya kila Shirika na Taasisi ya Umma.

1.6 Utoaji Taarifa

Nikiwa mwanachama wa Shirika la Kimataifa la Asasi za Ukaguzi wa Hesabu, Ofisi yangu inatakiwa kufuata masharti ya kufanya ukaguzi wa taarifa za fedha za Wizara, Idara, Wakala na Sekretarieti za Mikoa kulingana na masharti ya viwango vya INTOSAI na viwango vya kimataifa vya ukaguzi (ISA).

Wakati wa ukaguzi, nilichunguza kwa makini na kuthibitisha taarifa za fedha pamoa na nyaraka za uthibitisho za Mashirika na Taasisi za Umma katika kuona uhalali wake wa kutozwa kama matumizi ya Mashirika na Taasisi za Umma.

Mwishoni mwa ukaguzi, maoni mbalimbali ya ukaguzi yalitolewa kuhusu taarifa za fedha zilizozingatia matokeo ya ukaguzi.

SURA YA PILI

2.0 AINA NA MSINGI WA HATI ZA UKAGUZI ZILIZOTOLEWA KWA MASHIRIKA NA TAASISI ZA UMMA

Sura hii inahusu aina na msingi wa utoaji wa hati Ukaguzi kwa Mashirika na Taasisi za Umma kwa 30 Septemba, 2006, 31 Disemba, 2006 au tarehe 30 Juni, 2007.

2.1 Utangulizi

Katika Sura hii, jitihada zimefanyika kutoa mchanganuo wa mambo na masuala ambayo yamewafanya Wakaguzi kutoa aina ya hati, mfano, hati inayoridhisha, hati inayoridhisha na na masuala ya msisitizo, hati isiyoridhisha, na hati mbaya kwa Mashirika na Taasisi za Umma husika. Kama ilivyokwishaelezwa katika Sura iliyotangulia, misingi ya kutoa aina Fulani ya hati inazingatia vigezo mahsus ikiwa ni pamoja na makosa yanayovumilika.

2.1.1 Msingi wa Hati Zinazotolewa

Kama jambo la sharti la kisheria, ninawajibika kutoa uhakika kwa wadau wa Mashirika ya Umma na Taasisi za Umma husika kama taarifa zilizotolewa katika taarifa za fedha zinazowakilisha vizuri matokeo ya uendeshaji, mapato halisi na hali ya fedha kwa mwaka ulioishia 30 Juni, 2007. Uthibitisho huu unawapa wadau uhakika wa ukaguzi kuhusiana na unyoofu wa shughuli za fedha za Mashirika na Taasisi za Umma ikiwa ni pamoja na Mashirika na Taasisi za Umma kufuata masharti yanayotakiwa (yalijotajwa). Kwa msingi wa viwango vya INTOSAI hati/maoni zifuatazo zinazotolewa kama hatua ya tathmini iliyotolewa katika taarifa za fedha zilizowasilishwa. Nazo ni hati inayoridhisha, hati yenze shaka, hati isiyoridhisha na hati mbaya.

2.2 Maoni ya Ukaguzi

2.2.1 Maana ya Hati ya Ukaguzi

Kamusi ya Uhasibu ya 'Oxford' inaeleza hati ya ukaguzi kuwa ni maoni yaliyomo katika ripoti ya wakaguzi. Yanaeleza iwapo taarifa za fedha zilizokaguliwa zimetayarishwa kwa kutumia sera za hesabu za fedha kwa mujibu wa sheria zinazohusika, kanuni au viwango/misingi ya hesabu za fedha vinavyotumika.

Kulingana na Viwango vya Kimataifa vya Ukaguzi (ISA) maoni ya ukaguzi (Hati) inatakiwa kuonyesha vizuri misingi iliyotumiak katika utayarishaji wa

taarifa za fedha, na kutoa maoni ya Mkaguzi kuonyesha kwamba taarifa za fedha zinaonyesha hali halisi iliyopo na kama pia taarifa za fedha zimezingatia na kufuata taratibu zinazotakiwa.

Hati haina budi pia kuonyesha iwapo kuna utoaji wa kutosha wa taarifa zinazohusika kuwezesha kuelewa vizuri taarifa za fedha au hapana.

Kwa madhumuni ya uwajibikaji na Uwazi kwa Bunge, bila ya kujali aina ya hati iliyotolewa kwa taarifa mojamoja za ukaguzi, matokeo ya ukaguzi yameelezwa pamoja na athari zao, mapendekezo, jibu la mteja na maoni ya wakaguzi. Naamini kwamba mtindo huu wa uwasilishaji wa matokeo ya ukaguzi na utoaji ripoti, unakuza majukumu aliyokabidhiwa Ofisa Masuuli ya kutayarisha taarifa za fedha na mimi pia kwa ajili ya kuzikagua.

2.2.2 Hati Zinazoridhisha

Zinatolewa wakati Mkaguzi anaporidhika kuwa taarifa za fedha za Mashirika na Taasisi za Umma zimewasilishwa kwa kuzingatia hali zote, kwa mujibu wa mfumo wa utoaji taarifa za fedha na viwango vyta utoaji hesabu za fedha vinavyotumika.

Hati inayoridhisha pia inaonyesha wazi kwamba mabadiliko ye yote ya kanuni za Uhasibu au taratibu za matumizi na matokeo yake yamepatikana kwa uhakika na kuonyeshwa kwenye taarifa za fedha.

Hata hivyo utoaji wa hati inayoridhisha hauna maana kwamba Shirika au Taasisi ya Umma ina mfumo safi kabisa wa udhibiti wa ndani. Ina maana tu kwamba hakuna jambo lolote niloliona litakalosababisha kutolewa kwa hati yenye shaka. Halikadhalika, kila Shirika/Taasisi ya Umma iliyokaguliwa na kupewa hati inayoridhisha nayo pia imepewa barua ya menejimenti ikieleza masuala muhimu yenye uwezekano mkubwa wa kuhtatarisha upotevu wa fedha na/au vifaa ambayo yatasababisha kutolewa kwa hati yenye chanzo siku zijazo.

Katika mwaka husika Mashirika na Taasisi za Umma 74 zimepata hati zinazoridhisha bila masuala ya msisitizo Mashirika na Taasisi hizo ni kama ionyeshavyo hapa chini:-

MASHIRIKA YA UMMA NA TAASISI ZILIZOPATA HATI ZINAZORIDHISHA

Na	Jina La Shirika Taasisi	Aina ya Hati (Maoni)
1.	Kampuni ya Mbola Tanzania	Inayoridhisha
2.	Maeneo ya Hifadhi Ngorongoro	Inayoridhisha
3.	Mfuko wa Pensheni ya Mashirika ya Umma	Inayoridhisha
4.	Benki ya Posta Tanzania	Inayoridhisha
5.	Shirika la Maendeleo ya Petroli	Inayoridhisha
6.	Kituo cha Mikutano cha Kimataifa - Arusha	Inayoridhisha

7.	Taasisi ya Utafiti na Maendeleo Viwandani	Inayoridhisha
8.	Taasisi ya Ufundi na Usanidi wa Mitindo	Inayoridhisha
9.	Kampuni ya ranchi za Kitaifa	Inayoridhisha
10.	Baraza la Taifa la Mazingira	Inayoridhisha
11.	Shirika la Kushikilia na Kusimamia Makampuni	Inayoridhisha
12	Shirika la Maendeleo la Taifa	Inayoridhisha
13.	Shirika la Taifa la Madini	Inayoridhisha
14.	Mfuko wa Bima ya Afya	Inayoridhisha
15.	Hospitali ya Taifa Muhimbili	Inayoridhisha
16.	Mfuko wa Amana wa Bima	Inayoridhisha
17.	Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere	Inayoridhisha
18.	Mfuko wa Dhamana ya Uwekezaji Tanzania	Inayoridhisha
19.	Baraza la wafugaji Ngorongoro	Inayoridhisha
20.	Shirika la Hifadhi ya Jamii	Inayoridhisha
21.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Arusha	Inayoridhisha
22.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Moshi	Inayoridhisha
23.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Tanga	Inayoridhisha
24.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Musoma	Inayoridhisha
25.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Lindi	Inayoridhisha
26.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Songea	Inayoridhisha
27.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Mwanza	Inayoridhisha
28.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Dodoma	Inayoridhisha
29.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Bukoba	Inayoridhisha
30.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Mbeya	Inayoridhisha
31.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Tabora	Inayoridhisha
32.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka S'wanga	Inayoridhisha
33.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Shinyanga	Inayoridhisha
34.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Morogoro	Inayoridhisha
35.	Bodi ya Usanifu ya Usajili wa Majengo	Inayoridhisha

36.	Bodi ya Tumbaku Tanzania	Inayoridhisha
37.	Bodi ya Michezo ya kubahatisha Tanzania	Inayoridhisha
38.	Bodi ya Sukari Tanzania	Inayoridhisha
39.	Bodi ya Pamba Tanzania	Inayoridhisha
40.	Tume ya Rais ya Kurekebisha Mashirika ya Umma	Inayoridhisha
41.	Bodi ya Usajali ya Wahandisi	Inayoridhisha
42.	Mamlaka ya Udhibiti wa Maji na Nishati	Inayoridhisha
43.	Taasisi ya Mabenki Tanzania	Inayoridhisha
44.	Shirika la Hifadhi za Taifa	Inayoridhisha
45.	Mamlaka ya Usimamizi wa Mawasiliano Tanzania	Inayoridhisha
46.	Taasisi ya Teknolojia Dar es Salaam	Inayoridhisha
47.	Shirika la Tija la Taifa	Inayoridhisha
48.	Taasisi ya Elimu ya Watu Wazima	Inayoridhisha
49.	Chuo cha Usimamizi wa Fedha	Inayoridhisha
50.	Chuo cha Ubaharia Dar es Salaam	Inayoridhisha
51.	Shirika la Magazeti Tanzania	Inayoridhisha
52.	Mamlaka ya Soko la Hisa na Mitaji	Inayoridhisha
53.	Mamlaka ya Elimu Tanzania	Inayoridhisha
54.	Taasisi ya Ushauri kwa Wateja (TCRA)	Inayoridhisha
55.	Baraza la Elimu ya Ufundji la Taifa	Inayoridhisha
56.	Shirika la ukaguzi na usimamizi wa vyama vya Ushirika	Inayoridhisha
57.	Chuo cha Afrika cha Menejimenti ya Wanyama Pori (Mweka)	Inayoridhisha
58.	Bodi ya Uhasibu na Wakaguzi ya Taifa	Inayoridhisha
59.	Twiga Bancorp	Inayoridhisha
60.	Tume ya Vyuo Vikuu Tanzania	Inayoridhisha
61.	Mamlaka ya Kusimamia Ununuzi wa Umma	Inayoridhisha
62.	Baraza la Kukuza Uchumi Tanzania	Inayoridhisha
63.	Chuo cha Usafirishaji	Inayoridhisha
64.	Bodi ya Usajili ya Wakandarasi	Inayoridhisha
65.	Chuo Kikuu cha Ualimu cha Dar es Salaam	Inayoridhisha
66.	Bodi ya Huduma za Maktaba Tanzania	Inayoridhisha
67.	Chuo Kikuu cha Ushirika Moshi	Inayoridhisha
68.	Chuo cha Uhasibu Arusha	Inayoridhisha
69.	Bodi ya Kahawa Tanzania	Inayoridhisha
70.	Kituo cha Mbinu za kilimo na Teknolojia Vijijini	Inayoridhisha

71.	Taasisi ya Taifa ya Sukari	Inayoridhisha
72.	Shirika la Nyumba la Taifa	Inayoridhisha
73.	Bodi ya Taifa ya Utunzaji wa Vifaa	Inayoridhisha
74.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Mbinga	Inayoridhisha

2.2.3 Hati inayoridhisha na yenye masuala la kutiliwa mkazo

Katika baadhi ya mazingira, hati ya ukaguzi inaweza kurekebishwa kwa kuongeza msisitizo wa aya inayotaja suala linaloathiri taarifa za fedha. kuongeza huko kwa aya ya msisitizo wa suala hakuwezi kuathiri maoni ya ukaguzi. Kwa kawaida aya hiyo inaongezwa baada ya aya ya maoni na kwa kawaida inahusu hoja ya kwamba hati inayotolewa si yenye shaka.

2.2.4. Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo zilizopata hati zinazoridhisha zenye masuala ya msisitizo.

Katika mwaka husika Mashirika na Taasisi za Umma 6 zimepata hati zinazoridhisha na masuala ya msisitizo. Mashiri na Taasisi 6 za Umma na masuala ya yaliyoyoitokeza ni kama yalivyoorodheshwa hapa chini:-

Na	Jina	Aina ya Hati	Misingi ya kutoa hati inayoridhisha
1.	Mamlaka ya Bandari Tanzania	Hati inayoridhisha yenye masuala ya msisitizo	Mali za kudumu za Mamlaka ya Bandari Tanzania has zile zilizopatikana toka kwa watangulizi wake yaani Shirika la Bandari Tanzania na Kampuni ya Huduma za wanamaji hazikutathminiwa upya kwa kipindi cha miaka mitano iliyopita na matokeo ya tathmini kuingizwa vitabuni. Kiwango cha kimataifa cha Uhasibu Na.16 kinapendekeza tathmini mpya ya mali za kudumu ifanywe katika kipindi cha kati ya miaka 3 na 5. Kwa mantiki hiyo, hatukuweza kujiridhisha na kuelezea thamani halisi ya mali za kudumu zilizoonyeshwa kwenye taarifa za fedha zenye thamani ya Sh.102,610,191,087.
2.	Shirika la Reli Tanzania	Hati inayoridhisha yenye masuala ya msisitizo	Shirika limekuwa likipata hasara inayokuwa toka Sh.18,219,202,000 mnamo tarehe 31 Disemba, 2003 hadi Sh.54,489,166,000 mnamo tarehe 31 Desemba, 2006 iliyosababisha kudidimia kwa

			thamani ya Shirika. Hadi kufikia tarehe 31 Desemba, 2006 Madeni ya Shirika yanazidi mali za muda mfupi kwa Sh.9,990,291,000 hali hizi inayoonyesha kwamba Shirika halikuweza kulipa madeni yake ya kawaida pale inapohitajika.
3.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Kigoma	Hati inayoridhisha yenyе masuala ya msisitizo	Malipo yenyе nyaraka pungufu Sh.14,621,593. Maduhuli yaliyopotea kutokana na kuvuja kwa maji ya kiasi cha Sh.127,826,808 na wadeni wa kiasi cha Sh.41,775,376. Mali ya kiasi cha Sh.4,004,110 kilichohojiwa mwaka uliopita (2005/2006) bado kuingiza vitabuni.
4.	Bodi ya Biashara ya Nje (BET)	Hati inayoridhisha yenyе masuala ya msisitizo	Bodi ina mtaji hasi wa kufanyia kazi Sh.152,924,130 Imeshindwa kulipa madeni yanapotakiwa kulipwa. Kwa kipindi cha miaka mitano (5) iliyopita Bodi imeshindwa kukusanya mapato ya kutosha kulipia matumizi ya uendeshaji. Hadi kufikia tarehe 30 Juni, 2007 Bodi ilikuwa na malimbikizo ya hasara ya Sh.2,371,528,127. Uwiano kati ya madeni ya muda mfupi na mali za muda mfupi (current ratio) ulikuwa chini ya kiwango kilichokubalika. Hadi kufikia tarehe 30 Juni, 2007 uwiano huo ulikuwa 0.80:1 ukilinganisha na uwiano unaokubalika wa 2:1. Kwa mantiki hiyo kwa siku za baadaye Bodi itawenza kupata kuwa na matatizo ya kuijiendesha kibiashara kama mtaji wa kufanyia kazi wa ziada hautaweza kupatikana toka vyanzo vya nje na kama haitafanyika tathmini ya gharama za kiundeshaji ili

			kubadili mwelekeo wa hasara inayopatikana.
5.	Shirika la Simu 2000	Hati inayoridhisha yenye masuala ya msisitizo	Matatizo ya kushindwa kujiendesha kibiashara. Matukio baada ya kutayarisha mizania. (yaliyotokea baada ya matayarisho ya mizania) Kulingana na marekebisho ya Benki ya Taifa ya Biashara (Urekebishaji na Umilikishaji wa mali na madeni) Sheria, Cap 404 ya tarehe 18 Mei, 2007 iliamuliwa kwamba uendeshaji wa Simu 2000 utafikia kikomo tarehe 31 Disemba, 2007. mambo yote yatakayobakia baada ya hapo yatashughulikiwa na inayoratibu/simamia Mashirika (Consolidated Holding Company)
6.	Benki ya uwekezaji Rasilimali ya Tanzania	Hati inayoridhisha yenye masuala ya msisitizo	Benki haikutengeneza taarifa ya fedha jumuifu kuhusu kampuni zake zote tanzu.

Aya ya suala la kutiliwa msisitizo inaambatishwa kwa kila hali, ambayo inahitaji uzingativu wa haraka wa Ofisa Masuuli kwa kumhadharisha kuhusu masuala hayo yanayohitaji kushughulikiwa haraka na kushindwa kufanya hivyo kutasababisha kutolewa kwa hati yenye shaka katika ukaguzi utakaofuata. Hata hivyo, lengo kuu la suala la kutiliwa msisitizo ni kuleta karibu uelewa wa hali hiyo ndani ya asasi iliyokaguliwa ingawa imepewa hati inayoridhisha.

2.2.4.1 Hati yenye shaka

Hati yenye shaka inatolewa iwapo ninaridhika kuwa hati inayoridhisha haiwezi kutolewa lakini kutokana na kutokubaliana na menejimenti au kukwazwa kwa mawanda si muhimu na kwamba athari ya upotevu na isipokuwa kwa hoja ya suala litakalaosababisha marekebisho ya maoni ya ukaguzi; taarifa za fedha zimetayarishwa kwa mujibu wa mfumo wa utoaji ripoti za fedha unaotumika na hivyo hazipotoshi kiasi cha kutostahili hati isiyoridhisha.

2.2.4.2 Mambo yanayosababisha Kutolewa kwa Hati inayoridhisha

(a) Kukwazwa katika kufanya ukaguzi

Kwa mujibu wa kifungu cha 32(5) cha Sheria ya Fedha za Umma Na.6 ya mwaka 2001; nimepewa mamlaka ya kupata kumbukumbu zote, vitabu, vocha, nyaraka, dhamana, vifaa au mali ya Umma viliyvo mikononi mwa ofisa yejete au mtu mwingine aliyepokea Fedha au mali ya Umma. Iwapo ninashindwa kupata taarifa kuhusu matayarisho au nyaraka zinazohusu taarifa za fedha na mawanda ya ukaguzi yanakwaza upatikanaji kwa ukamilifu wa nyaraka au taarifa hizo za fedha na kwamba ninashindwa kutoa maoni yangu, basi yawezekana kuwepo na masuala yafuatayo:

- Malipo yametolewa bila hati za malipo.
- Bidhaa au huduma zilizonunuliwa hazina uthibitisho wa hati za kupokelea.
- Malipo mbalimbali hayakuthibitishwa na nyaraka zinazohusika.
- Vitabu vya stakabadhi za maduhuli havikuwasilishwa kwa ajili ya ukaguzi.
- Rasilimali zinazomilikiwa au kununuliwa hazikuthibitishwa na majedwali. Hii inaweza kusababisha shaka ya kuwepo kwa Rasilimali.
- Kutokuwepo kwa uthibitisho kutoka kwa walipwaji kuhusu malipo yaliyotolewa.

(b) **Mambo yasiyowiana na taratibu za utunzaji kumbukumbu na ukiukaji wa Sheria na kanuni.**

Ili kufuata masharti ya kanuni za fedha za Umma za mwaka 2001 kama ilivyorekebishwa mwaka 2004, kanuni 28-35, maofisa masuuli wa kila Shirika na Taasisi ya Umma wanatakiwa kuanzisha mifumo inayofaa ya udhibiti wa ndani ukiwa ni pamoja na kuanzisha vitengo vinavyofaa vya ukaguzi wa ndani na Kamati za Ukaguzi.

Kutokubaliana na Menejimenti

Mkaguzi anaweza kutokubalian na menejimenti kuhusu mambo Fulani kama:-

- Kukubalika kwa sera na uhasibu zilizochaguliwa.
- Njia zilitumika za sera za Uhasibu
- Kuonyeshwa vya kutosha katika taarifa za fedha.

(Utoshelevu katika kuonyeshwa kwenye taarifa za fedha.

Kama kutokubaliana huko kutakuwa muhimu/katika taarifa za fedha Mkaguzi atatoa hati yenye shaka.

Katika mwaka husika, Mashirika na Taasisi za Umma 10 zimepata hati yenye shaka kama zinavyoonyeshwa hapa chini:-

Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo zilizopata Hati zenyne Shaka

Na	Jina	Aina ya Hati iliyotolewa	Maeleo
1.	Shirika la Posta Tanzania	Hati yenye Shaka	Madeni kuhusu mipango ya mafao kwa watumishi yaliyoonyeshwa vitabuni kwa salio la Sh.547,595,995 haikuonyesha kiasi halisi kwa sababu mkokotoo kuhusu mafao yao halisi kutohana na muda waliofanya kazi kwa kipindi hiki na kipindi kilichopita hakuweza kufanywa. Thamani halisi ya wakati huu ya mafao haikuweza kupatikana kwa kupunguza (discounting) makadirio ya mtiririko wa baadaye wa fedha na viwango vya riba havikuweza kutathminiwa na Mthamini "Actuary". Katika hali hii madeni ya pensheni na Akiba ya Uzeeni vilivyoonyeshwa katika taarifa za fedha hazikupimwa kwa uhakika.
2.	Shirika la Maji Safi na Maji Taka Dar es Salaam	Hati yenye shaka	• Mkokotoo wa makato ya NSSF na PPF ulifanyw akwa kutumia malipo ya jumla (Gross pay) badala ya malipo halisi (Basic pay). • Hivyo, makato yaliyowasilishwa kwenye Mamlaka husika yalikuwa pungufu. • Mfumo wa uunganishaji na ukataji wa maji haufanyiki kwa wakati muafaka. • Daftari la Fedha za kigeni halikuwtengenezwa/halikutay arishwa. • Kuchelewa kutoa Ankara kwa wateja wapya. • Marekebisho ya Ankara za wateja za jumla ya Sh.497,740,043 yamefanywa bila idhini. • Shirika halina sera za Uhasibu zilizoandikwa/Sera za Uhasibu za Shirika hazijaandikwa/ hazijatayarishwa.

			Ufafanuzi zaidi unatakiwa kuhusu hasara ya kiasi cha Sh.324,000,000. Kufanya matumizi yasiyoidhinishwa ya kiasi cha Sh.231,000,000 kutoka mfuko wa kuwaunganishia maji wateja wapya wa majumbani. Mfumo wa kutoka Ankara (Bill) haukuunganishwa na mfumo wa uhasibu.
3.	Mradi wa maji safi na maji Taka wa Dar es Salaam unaodhaminiwa na maendeleo ya kimataifa (IDA)	Hati yenye Shaka	Ibara 111 kifungu cha 3.04 cha mkataba wa maendeleo katika Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Shirika la Maendeleo la Kimataifa (IDA) na Ibara II kifungu 2.04 cha mkataba wa Mradi kati ya DAWASA na IDA Unataka DAWASA kufungua Akaunti ya Mradi ili kuingiza mchango wa Serikali katika Mradi. Akaunti hiyo inatakiwa kujazwa tend kufikia Sh.750,000,000 kwa kila robo ya mwisho ya Mradi au salio linapokuwa chini ya Sh.250,000,000. Hata hivyo, salio/bakaa katika Akaunti ya Mradi hadi kufika tarehe 30 Juni,2007 ilikuwa kiasi cha Shs.93,575,267 tu. Hii ni kukiukwa kwa makubaliano ya mkataba kunakowezekana kusitishwa kwa ufadhilli kama inavyoelezewa kwenye Ibara ya Mkataba wa maendeleo na IDA na Ibara 1.07 ugharamiaji wa E1 B.
4.	Mamlaka ya maji safi na maji Taka Singida	Hati yenye Shaka	Rasilimali Mamlaka haina hati miliki ya Ardhi na magari hayakusajiliwa kwa jina lake kulingana na kuhesabu mali. Mwishoni mwa mwaka. Rasilimali za kudumu hazikulinganishwa na zile zilizopo katika hesabu.

			Sikuweza kujiridhisha uhalali wa umiliki kisheria wa majengo, na magari yenyethamani ya Shs.150,988,223 na Shs.43,171,518 moja - moja na usahihi wa Rasilimali isiyohamishika ilioonyeshwa kwenye hesabu ya thamani ya Sh.Million 70.5 hakikuweza kukubalika. Wadaida wa malipo mbele Wadaiwa na malipo ya mbele yakijumuisha wadaiwa wa Ankara za Maji za kiasi cha Sh. Million 42.2 waliokatiwa hduma kwa kutolipa Ankara zao. Kiasi hiki hakikuonyeshwa kama madeni yenyeh shaka ya kulipwa. Hivyo ufuatiliaji wa ulipwaji/ ukusanyaji wa madeni haya ni wa mashaka.
5.	Bodi ya chai Tanzania	Hati yenyeh Shaka	Rasilimali na madeni ya mamlaka ya chai iliyovunjwa bado kuhamishiwa kwenye Bodi ya Chain a Wakala wa kuwaendeleza wakulima wadogo wa Chai Tanzania amba ni warithi wake. Kwa hali hiyo, Rasilimali zote za kudumu ambazo zilikuwa zinamilikiwa na Mamlaka ya chai hazikuingizwa hesabun/vitabuni. Vivo hivyo, gharama za mwaka kuhusu rasilimali za kudumu ambazo zilitakiwa kujumulishwa/kuwekwa katika hesabu za mapato na matumizi kama uchakavu, zilizotokana na matumizi ya rasilimali hizo katika shughuli za kiuendeshaji hazikutambuliwa kwenye hesabu. Kwa mantiki hiyo, gharama za matumizi ya rasilimali katika kuongeza mapato hazikuweza kuoanishwa na mapato

			yaliyokusanywa kinyume na kanuni za kihasibu zinazokubalika.
6.	Mamlaka ya maji safi na maji Taka Mtwara	Hati yenye shaka	Mikokotoo ya uchakavu wa rasilimali za kudumu imefanyika kwa kutumia makisio ya muda wa rasilimali husika kama ilivyoonyeshwa katika noti 1 Na.2 ya sera za uhasibu za Mamlaka ya Maji. Kwa mantiki hiyo, thamanu ya vifaa, mitambo na mali za kudumu vilivyoonyeshwa kama kiasi halisi vitabuni cha Sh.2,694,078, 399 havikuonyeshwa katika thamani halisi inayotakiwa.
7.	Shirika la Huduma za utangazaji	Hati yenye Shaka	Maduhuli Kutokana na matangazo ya biashara Shirika linapokea maombi (oda) ya biashara na kutoa oda za matangazo zilizohakikishwa (BCOs) na Vyeti vya mpango wa matangazo ya biashara yanayorushwa hewani. Ankara kwa wateje hutayarishwa kwa kuzingatia BCOs ambazo hidhinishwa na Mkurugenzi wa Masoko. Katika mwaka husika, Shirika halikutayarishwa orodha ya maombi (oda) ya matangazo ya biashara yaliyopokelewa,yaliyoandaliliwa/tayarishwa na BCOs zilizotolewa. Pia hakukuwa na orodha ya vipindi na matangazo ya biashara yaliyorushwa hewani, kutokana na mawanda katika kuandika na usahihi wa miamala (transactions) ukamilifu wa vipindi na maduhuli yaliyotikana na matangazo ya biashara hayakuweza kudhibitishwa na ushahidi wa vielelezo vya

			ukaguzi kwa kutumia njia nyinginezo za ukaguzi. Hivyo hatuna uhakika na ukamilifu wa maduhuli ya biashara ya kiasi cha Sh.2,672,924,063 kilichoonyeshwa kwenye taarifa za fedha.
8.	Shirika la Bima la Taifa (NIC)	Hati yenye Shaka	Uingizaji wa mapato vitabuni. Hakukuwa na vielelezo kuthibitisha matayarisho ya mapato ya riba ya kiasi cha Sh.54,959,092 yanayotokana na sera ya mikopo na kiasi hicho hakikuweza kulinganishwa na vipindi/muda wa kihasibu kwani mapato ya riba yametambuliwa kutokana na mikopo iliyokwishafikia ukomo kinyume kiwango cha uhasibu cha kimataifa (IAS 18) ambacho kinahitaji kugawanywa katika kipindi husika.
	Page 27		Kukosekana kwa kumbukumbu za madai. Madai ya muda mrefu yaliyoonyeshwa kwenye hesabu ua kiasi cha Sh.26,103,256, 042 (yasiyohusu biashara ya Bima ya maisha Sh.13,487,798,517 na Bima ya maisha na Mafao ya Uzeeni Sh.12,615,457,525) hayakuwa na kumbukumbu za leja ambazo jumla yake ingeweza kulinganishwa na Akaunti zao za udhibiti katika leja/Daftari la jumla (General ledger) hivyo kuleta ugumu katika kuhakiki usahihi wa kiasi hicho.
9.	Mamlaka ya Maji Taka na Maji Safi Babati	Hati yenye Shaka	(a) Kukwazwa katika kufanya ukaguzi • Kulikuwa na Ununuzi na matumizi yenye mashaka ya mafuta ya magari ya kiasi cha Sh.4,292,400 • Kumbukumbu zihusuzo kiasi rasilimali/akiba ya mali yenye thamani ya Sh.28,088,704 hazikuweza kupatikana. (b) Kutokubaliana na mambo ya msingi na

			ukiukaji wa Sheria na kanuni. • Menejimenti/Uongozi wa Mamlaka ya maji haujaanzisha mfumo imara wa uthibiti wa ndani kwani hakuna mgawanyo wa uhakika wa kazi na majukumu. • Pia hakuna ofisi ya fedha (cash office) yenye usalama ambayo imetenganishwa na shughuli nyingine za kihasibu. Hivyo mamlaka zipo katika hatari kupata hasara ambayo haitaweza kugundulika na menejiment. • Hakuna kitengo cha ukaguzi wa ndani wala kamati ya ukaguzi. • Hakukuwa na ushindani katika manunuzi ya thamani ya Shs.51,835,500.
10	Wakala wa kuendeleza wakulima wadogo wa Chai Tanzania	Hati yenye Shaka	• Mali na madeni/dhima iliyoleta Mamlaka ya chai Tanzania (TTA) bado kuingizwa katika hesabu za Wakala • Vivyo hivyo, uchakavu wa mwaka wa rasilimali za kudumu ambazo zilitakiwa kuonyeshwa katika taarifa ya mapato kwa namna ya kuonyesha uchakavu haikutambuliwa.

2.2.5 Hati isiyoridhisha.

Hati isiyoridhisha inatotolewa iwapo kutokukubaliana na menejimenti kulikoelezwa ni muhimu na athari ya upotevu kwa taarifa za fedha kiasi kwamba taarifa za fedha hazikutayarishwa kwa mujibu wa mfumo wa utoaji ripoti za fedha unaotumika au kupotosha kwa ujumla. Kwa hali hiyo, hati isiyoridhisha (yenye shaka) haitoshi kufichua upotoshaji na taarifa za fedha Katika mwaka husika hakuna hati isiyoridhisha iliyotolewa.

2.2.6 Hati mbaya (Disclaimer Opinion)

Hati mbaya hutolewa wakati Mkaguzi anashindwa kupata ushahidi wa kutosha kutoka katika taarifa za fedha zilizotayarishwa na kuwasilishwa kwa ajili ya ukaguzi. Kwa hiyo, hati inakuwa na athari kwa kiasi kwama mkaguzi anashindwa kutoa maoni yake kwa taarifa za fedha.

Katika hali ambazo hati mbaya inatolewa kuhusu taarifa za fedha, ufichuaji wa upotoshaji wowote usiojulikana au maoni mengineyo kuhusu uwasilishaji mzuri wa taarifa za fedha kwa mujibu wa mfumo wa utoaji taarifa za fedha.

Katika kipindi hiki cha Ukaguzi, ni shirika moja tu ambalo limepata/limepewa hati mbaya. Shirika husika na mambo yaliyosababisha kupewa hati mbaya ni kama inavyoonyeshwa hapa chini:-

Shirika la Umeme Tanzania (TANESCO)	Hati Mbaya	Orodha ya mali Shirika limekuwa likipata matatizo katika kuboresha kumbukumbu za mali (inventories) tangu mwaka 2005 lilipoanzisha mfumo wa uhasibu unaotumia tarakishi (Computer) kutokana na hivyo, marekebisho yanayohusu kipindi cha nyuma ya Sh.Billioni 18.5 yalifanywa kusahihisha thamani ya mali (Investories). Vilevile, baadhi ya Mamlaka ya mali inayohusu mwaka 2006 iliingizwa vitabuni hesabuni katika mwaka 2007 na kupelekea idadi ya mali kwa kipindi kilichoishia tarehe 31 Disemba, 2006 kutolingana na idadi halisis ya mali iliyohesabiwa katika tarehe hiyo. Kutokana na mambo hayo, sikuweza kujiridhisha kama mali yenye thamani ya Sh.Billion 24.3 iliyooonyeshwa kwenye mizania ni sahihi na kama hakutahitajika kufanya marekebisho katika kumbukumbu za mali pia zitasababisha marekebisho ya mitambo, vifaa, mali nyingine na hasara kwa mwaka husika.

	Wadeni wa Biashara na Wengine Ukaguzi ulibaini kwamba mifumo ya uhasibu udhibiti kuhusu wadeni wa biashara na wengineo haikufanya kazi kwa ufanisi katika kipindi hiki cha ukaguzi hivyo kupelekea/kusababisha salio la Akaunti muhimu zilizokuwa bado kulinganishwa wakati wa kuanza kwa ukaguzi. Kwa kuaongezea, kutokana na kazi iliyofanyika wakati wa ukaguzi, marekebisho makubwa yamefanyika ambayo yameongeza kiasi cha wadeni wa biashair na wengineo. Hii inajumuisha kazi iliyofanywa na watumishi wa Shirika ya kulinganisha/kusuluhisha taarifa za watoa huduma na wadeni, kuthibitisha bakaa ya hesabu za wadeni/ akaunti za wadeni na watatoa huduma muhimu /mashuhuri. Kutokana na kazi iliyokwishafanyika haikugusa watoa huduma na waletaji vifaa wote, sikuweza kuelewa/kutambu ni kiasi gain cha marekebisho kinatakiwa kufanywa kwenye kiasi kilichoonyeshwa cha wadeni wa biashara na wengine.

Nimefanya jitihada za kutambua sababu za kutoa aina ya hati ili Mashirika ya Umma na Taasisi husika ziweze kuelewa udhaifu na mapungufu walionayo katika uandishi/ utayarishaji wa taarifa za fedha kwa nia ya kuziboresha siku za baadaye/hapo baadaye.

SURA YA TATU

Sura hii imegawanyika katika sehemu A na B

Sehemu A inahusu mapendekezo yasiyotekelawa ya ukaguzi wa hesabu uliopita ambapo sehemu B inahusu matokeo muhimu ya ukaguzi wa hesabu wa sasa. Sehemu B imegawanyika katika sehemu ya kwanza ambayo inahusu mambo ya jumla na sehemu ya pili inahusu mambo yasiyo ya jumla.

Sehemu A:

3.1.0 Mapendekezo/mambo yasiyotekelawa katika ukaguzi uliopita/kaguzi zilizpopita

Haya ni mambo mbalimbali yaliyojitekeza katika Ukaguzi wa hesabu uliopita ambayo hayajatekelezwa au yalikuwa katika mchakato wa kutekelezwa wakati wa kutoa Ripoti maalumu au ripoti za Ukaguzi moja moja.

Taarifa za fedha za Mashirika/Taasisi husika zinaweza kuathirika kama juhudhi za makusudi hazitachukuliwa na mamlaka husika kutekeleza mapendekezo ya ukaguzi yaliyobaki.

Mchanganuo wa mapendekezo ya ukaguzi ambayo bado kutekelezwa na yanahitaji msukumo wa menejimenti husika ni kama ifuatavyo:-

3.1.1 Orodha/Mchanganuo wa mambo/mapendekezo ya ukaguzi uliopita yasiyotekelawa

Na.	Shirika/Taasisi	Pendekezo liliopita	Hali iliyopo
1.	Taasisi ya Uhandisi na utayarishaji wa mitindo Tanzania	Kuanzisha mikakati ya kuongeza wigo wa mapato yanayotokana na shughuli za Taasisi.Kukusanya madai ya muda mrefuKufanya uchunguzi kuhsus tofauti zilizopo kati ya Akaunti za Udhibiti za Bakaa ya kodi ya Ongezeko la thamani (VAT) na madai ya kila mwezi ya kodi la Ongezeko la Thamani.	Hayakutekelezwa
2.	Taasisi ya Elimu ya Watu wazima.	Juhudi ziongezwe kupata hati miliki	Hayakutekelezwa

		kuhusu mali zinazomilikiwa na Taasisi • Kutokuwa na udhibit iwa kutosha kuhusu fedha taslimu katika vituo vya mikoani.	
3.	Shirika la Madini (STAMICO)	Menejiment ya Shirika ifuatilie mitambo iliyopo Burundi	Halijatekelezwa
4.	Mamlaka ya Bandari Tanzania (TPA)	• Wapangaji wa kibiashara kutolipa pango. • Kiasi kinachdaiwa toka Dunhill Motors. Ufuataliaji wa kesi iliyopo Mahakamani kati ya Dunhill Motors na Mamlaka ya Bandari ili kuhakikisha kiasi kinachodaiwa kinapatikana ili kumaliza shauri/kesi.	Hayajatekelezwa
5.	Shirika la Posta Tanzania(TPC)	• Bakaa katika Akaunti za Amana. • Tuhuma kuhusu Akaunti za Amana zinatakiwa kumalizwa. (mambo yenyewe shaka katika Akaunti za Amana yanatakiw akumalizwa). • Shirika la Posta linatakiwa kufanya ulinganisho ili kuelewa/kijua kama wizi unaokisiwa/unaodha niwa umefanywa na wafanyakazi wa Shirika kwenye Akaunti za Benki za wateja zinapopokelewa. • Mchanganuo wa muda/umri kuhusu kiasi cha udanganyifu	Hayajatekelezwa

		uliofanywa na watumishi wa Benki ambao umeingizwa katika madai mbalimbali unatakiwa kuandaliwa. • Tathmini inatakiwa kufanywa kuhusu kiasi kinachotakiwa kurejeshwa kabisa. (kurejeshwa chote)	
6.	Bodi ya Sukari Tanzania	Kupata hati miliki kuhusu majengo yaliyopo:- • Kitabu Na.45 Barabara ya Agakhan. • Nyumba 6 katika kitabu Na.303 Masaki. • Nyumba za Makazi zilizopo Makambako Iringa.	Hayajatekelezwa
7.	Simu 2000	• Kufanya mapitio/tathmini ya nyaraka zilizopo zinazohusu uanzishaji wa Shirika na mabadiliko mapya yatakyofaa kuendeshwa Shirika. • Kukusanya kodi/ada katika kipindi chote ambacho mali za Shirika zimekuwa chini ya Kampuni ya Simu Tanzania (TTCL) ikisubiri utekelezaji wa uchangiaji (mchango) na Mkataba na wanahisa wa Kampuni ya Simu Tanzania (TTCL). • Kufuatilia/kufanya ufuatiliaji Shirika la Simu Tanzania (TTCL) na Shirika la	Hayajatekelezwa

		Nyumba la Taifa (NHC) kwa nia ya kujua nani ni mmiliki halali kisheria wa nyumba za makaz zilizopo eneo la cheyo katika manispaa ya Tabora ambazo zimeingizwa katika Taarifa za fedha za Shriika kama mali zinazotakiwa kuuzwa.	
8.	Shirika la Reli Tanzania	Kupata hati miliki/vyeti vya haki ya kumiliki Nyaraka za kisheria kuhusu vitalu vifuatavyo havijapatikana:- • Kitalu Na.228 Kurasini Dar es Salaam • Vitalu viwili (2) Dodoma (ofisi ya DCE) • Klabu ya Shirika la Reli Barabara ya Uluguru Tabora. • DTM Mwanza Bandari ya Kaskazini.	Hayajatekelezwa
9.	Bodi ya Tumbaku Tanzania	Ufuatiliaji wa karibu ili kuhakikisha kwamba Mamlaka ya mapato Tanzania (TRA) inatoa makadirio ya mwisho, ya kodi iliyozidi ya kodi ya mashirika iliyolipwa mapema kuliko kiwango kinachotakiwa.	Hayajatekelezwa
10.	Bodi ya Huduma za Maktaba Tanzania	Kutafuta msaada wa kifedha Kukabiliana na matatizo yanayozikumba maktaba za mikoa. Kufanya uhakiki wa mali mwishoni mwa mwaka na kuingiza thamani ya mali katika taarifa za fedha. Menejimenti	Hayajatekelezwa

		kuhakikisha kwamba Vitabu vinavyopelekwa kwenye maktaba za mikoa vinatayarishwa na kupatikana kwa watumiaji kwa wakati unaotakiwa. Bodi ya Wakurugenzi iteuliwe mara Moja.	
11.	Bodi ya Chai Tanzania	• Kuingiza mali na Dhima za Mamlaka ya chai Tanzania (TTA) katika vitabu vya Bodi ya Chai Tanzania	Katika mchakato wa kutekelezwa.
		• Menejimenti ishirikiane na mamlaka husika kuhakikisha kwamba mali za mamlaka iliyofuvunjwa zinagawiwa ipasavyo kwa wakala wa Maendeleo ya wakulima wadogo wa chai Tanzania.	
12	Baraza la Taifa la mazingira (NEMC)	• Vifaa vya Ofisi, na samani havijakatiwa Bima.	Halijatekelezwa
13	Baraza la Ushauri kwa wateja wa Mamlaka ya Usimamizi wa Mawasiliano Tanzania (TCRA)	• Ugharamiaji wa Baraza. Menejimenti ya Baraza ikishirikiana na Serikali kupita Wizara ya Miundombinu zinatakiwa kuhakikisha kwamba fedha zinapatikana kwa ajili ya utekelezajiwa mipango iliyobuniwa na Baraza. • Nyongeza ya Watumishi Baraza linatakiwa kuangalia uwezekano wa kuajiri Msaidizi wa	

		Mhasibu kushughulikia masuala yanayohusu utunzaji wa vitabu vyatya hesabu.	
14	Tume ya Rais ya Marekebisho ya Mashirika ya Umma (PSRC)	Kudai Sh.184,266,641 linayotokana na bei ya ununuizi isiyolipwa. Kukosekana kwa vielelezo vyatya matumizi ya kiasi cha Sh.492,857,554.90	Yametekelizwa kwa sehemu, kwani kiasi cha Shs.78,000,000 bado kutekelezwa.
15	Bodi ya Taifa ya Wahasibu na Wakaguzi (NBAA)	Katika mwaka husika ukaguzi wa ndani haukuweza kfanyika. Kukosekana kwa udhibiti wa bidhaa za matumizi ya kawaida. Kuwa na mpango wa kuwezesha kuendelea na Biashara wakati wa maafa.	Hayajatekelezwa
16.	Shirika la Magazeti Tanzania	Shirika kuwa na mikataba ya upangaji kwa wapangaji wake. Shirika kuchukua hatua madhubuti kuhusu kulipa ulipaji wa madeni ya muda mrefu ya Sh.23,142,896 kwa Kidaba Auto Works Ltd na Sh.2,689,968 kwa Reuters Ltd.	Hayajatekelezwa
17.	Taasisi ya Utafiti na Maendeleo ya Viwanda Tanzania (TIRDO)	Kupata vyet vyatya kumiliki vitabu viwili na hati miliki za vitalu 1408 na 1408. Kutathaminisha upya ardhi na majengo ya Taasisi. Kuajiri Mkaguzi wa ndani mwenye sifa. Taasisi kuwa na mikakati ya	Hayajatekelezwa

		kukusanya kiasi kikubwa cha madeni. • Taasisi zinatakiwa kuandaa mipango ya ununuzi kama inavyotakiwa na kanuni za Ununuzi wa Umma za mwaka 2005. • Kufuatilia Hazina Muundo motisha/Marupurupu ya wafanyakazi na kujaza nafasi zote za watumishi zilizo wazi.	
18.	Taasisi ya Huduma za Utangazaji Tanzania (TUT)	• Menejimemti kufanya jitihada za kuajiri watumishi zaidi katika kitengo cha Ukaguzi wa ndani.	Halijatekelezwa
19.	Kampuni ya Mbolea Tanzania (TFC)	• Menejimenti kufanaya jitihada za kuboresha utendaji wa kampuni kwa kuzingatia/kutilia mkazo upatikanaji wa faid usiobadilika (usioshika). • Menejimenti kulipa madeni au kufanya mazungumzo na Hazina ili madeni hayo yabadilishwe kuwa mtaji. • Menejimenti iongeze udhibiti wa gharama hasa matumizi ya uendeshaji. • Sheria ya makampuni ya mwaka 2002, inaitaka kila Kampuni kuwa na ofisi iliyosajiliwa itakayotunza kumbukumbu/nyarak a mbalimbali ili kuweza ukaguzi	Hayajatekelezwa

		unaoweza kufanywa na wadeni au wahusika wengine Kinyume na matakwa hayo ya kisheria, nyaraka zote muhimu za kampuni zinatunzwa makao makuu ya kampuni Dar es Salaam.	
20	Bodi ya Kahawa Tanzania	• Menejimenti iendelee kushirikiana na Serikali ili kujua ni vipi Bodi inaweza kuongeza mapato yake. Pia jitihada zinatakiwa kufanywa kupunguza matumizi ya uendeshaji kwa kiasi kinachotakiwa. • Wadaiwa wa muda mrefu ambao hawajalipa. • Menejimenti kuongeza nguvu/kutia mkazo katika ukusanyaji wa madeni/wadaiwa ili kuimarisha kuongeza hali ya kifedha ya Bodi. • Maeni sugu ya kiasi cha Sh.1,148,598,000 yamefutwa katika mwaka husika.	Yametekelawa kutokana na ugumu katika kubadili sera.
21	Taasisi ya Teknolojia Dar es Salaam	• Kuboresha Daftari la mali za kudumu. • Kitengo cha Ulaguzi wa ndani kupatiwa watumish wa kutosha na wenze sifa. • Kupitia upya Kitabu kinachotoa maelezo ya kanuni za fedha.	Yapo katika hatua za kutekelezwa.
22	Mfuko wa Dhamana ya Uwekezaji Tanzania (UTT)	• Kukosekana kwa kanuni za fedha na kitabu kinachotoa maelezo ya mambo/masuala ya	Yametekelawa kiasi.

		Uhasibu (Accounting manual) • Kuanzishwa kwa kitengo cha ukaguzi wa Ndani na Kamati ya Ukaguzi	

3.1.2 Benki Kuu ya Tanzania (BOT)

- (i) Madai ya Serikali kuhusu Akaunti ya malipo ya madeni ya Nje - NBC (EPA) - Shs.131,725,294,000.

Salio la NBC - EPA Akaunti linahusu hasara kwa tofauti kati ya viwango vya kubadilisha fedha wakati zilipokuwa zinaweka katika Benki ya Taifa ya Biashara (NBC) na viwango vya kubadilisha fedha wakati wa malipo kwa walengwa. Hasara katika tofauti za viwango vya ubadilishaji wa fedha inalipwa na Serikali. Hata hivyo, kwa vile Serikali haikuwa na uwezo wa kukusanya kiasi kianchotakiwa cha fedha za ndani katika muda mfupi ili kufidia hasari kwa benki, ilibadilisha hasari iliyopatikana kuwa bakaa ya EPA itayoyatunza na Benki.

Benki imefungua Akaunti za leja mbili (2), mojawapo ilikuw aya kuwekea baadhi ya malipo ya kwanza na nyingine iitwayo (EPA Losses in Exchange - NBC Akaunti) ya kuwekea ya kiasi kilichopatikana kutokana na tofauti ya viwango vya ubadilishaji fedha.

Tumeguandua/one kwamba hadi kufikia tarehe 31 June,2006 Akaunti maalumu ya NBC ya malipo ya malimbikizo ya madeni ya Nje kwa fedha za kizo ya madeni ya Nje kwa fedhza za Kitanzania (TZ Sh.) ilifungwa kwa salio la Sh.2,288,418,663.41 na malipo ya kiasi cha Sh.4,227,632,787.60 yaliyofanyika katika mwaka wa fedha husika kwa upande mwingine, jumla ya hasara iliyopatikana kutokana na ubadilishaji wa fedha - NBC ilikuwa Sh.131,725,294,000 kifungu 4.2.1 cha kitabu kinachoelezea usimamizi wa madeni cha Benki Kuu cha mwaka 1997 kinamtaka mdai anayefaidika (debt assignee) kuomba Benki Kuu (kutuma maombi) na kutambua/kutambulisha deni ambalo linadaiwa kuambatanishwa na vilelezo vyote.

Anayedai anatakiwa pia kuonyesha mkataba wa kisheria/makubaliano ya kisheria totka kwa mdeni husika/mdai husika.

Tumegundua kuwa, madai yaemambatanishwa na barua za maombi na "Deeds of Assingments" na viambatanisho/vielelezo vyinginevyo lakini nyaraka halisi toka kwa mtoaji malii/vifaa/kama vile Ankara, Hawala ya Mizigo na Dhamana ya Malipo hazikuambatanishwa.

Vilevile madai hayakufanyiwa ukaguzi wa awali (Pre-audit) na kurungenzi ya ukaguzi wa Ndani kabla ya kufanyika kwa malipo. (kabla kulipwa).

Kwa kukosekana kwa nyaraka halisi toka kwa mtoaji mali (Supplier) ili kuthibitisha madai, maoni yetu ni kwamba "debt assignment" zinaweza zisiwe kamilifu na zinaweza kuleta matatizo na zinaweza kuleta matatizo kama kutatokea migongano ya kisheria.

(ii) Malipo yaliyozidi ya huduma ya kisheria

Mbali ya malipo yaliyofanywa ya huduma ya kisheria ya Sh.2,990,221,907 yaliyolipa mwaka uliopita kwa Kampuni ya Kisheria ya M/s Mkono, wanasheria wanaoshughulikia kesi ya Valambhia , kiasi cha fedha cha Sh.5,138,153,330 kililipwa katika mwaka wa fedha 2006/07, kikiwa karibu ya mara mbili ya kiasi kilicholipwa mwaka jana, na kufanya malipo kufikia jumla ya Sh.8,128,375,237 hadi tarehe 30 Juni, 2006.

Deni ambalo linadaiwa Serikali katika kesi hii ni la kiasi cha Sh. bilioni 60. Kwa kutilia maanani ukweli kuwa matokeo wa kesi hii bado kujulikana, wala muda ambao kesi hii itachukua haijulikani, kuna hatari ya Benki Kuu kuishia kulipa kiasi kikubwa cha huduma ya kesheria katika kesi hii.

3.1.3 Shirika la Posta Tanzania

(i) Kugawa mali na madeni

Kazi ya kugawa mali za lilitokuwa Shirika la Posta na Simu Tanzania (TP&TC) na TPC ilikuwa inaendelea na bado haijakamilika hadi tarehe 31 Desemba, 2006.

(ii) Mali za kudumu, mitambo na vifaa, na Hati miliki

Mali za Shirika ziliripotiwa kuwa za jumla ya Sh.77,400,000 hadi tarehe 31 Desemba 2006 hazikuwa na Hati Miliki. Kwa kukosekana kwa Hati miliki, wakaguzi hawakuweza kuthibitisha usahihii wa uhalali wa umiliki wa mali hizo. Hata hivyo, ufuatiliaji wa kupata Hati zilizosalia uko kwenye hatua nzuri.

3.1.4 Madai ya Kustaahafu na madai mengine yanayofanana nayo ya wafanyakazi wa iliyokuwa Jumuiya ya Afrika Mashariki

Utaratibu wa kulipa madai ya kustaahafu na kuingizwa vitabuni, yalikuwa hayajatengewa fedha na Shirika. Hakuna fedha iliyotengwa kutokana na Shirika kutokuwa na fedha. Matokeo yake ni Shirika kulipa mafao ya wafanyakazi wanao staahafu kwa kutumia fedha ambazo hazikutengwa kwa matumizi hayo. Zaidi ya hayo, tuliona kuwa, kuingiza vitabuni utunzaji wa mahesabu ya defined benefit plan kwa madai ya kustaahafu hayakuwa yanakubaliana na sera za kihasibu (policies) na IAS 19 kwani;

- (a) Utaalam haukuwepo wa kukadiria na kujua kiasi halisi cha stahili ya kustaahafu ya watumishi kwa sasa na wakati uliopita.
- (b) Thamani ya sasa ya kiasi cha mafao yaliyoelezewa hayakuweza kujulikana kwa kuwa tathmini ya kujua thamani halisi haikutaja kiwango cha riba (interest rate).
- (c) Thamani (actuarial) ya ongezeko au hasara zilizoonyeshwa kwenye Hesabu haikuweza kujulikana.

Matokeo yake ni kuwa, deni linalohusu madai ya pensheni katika Hesabu, ambayo imezidi malipo kwa kiasi cha Sh.547,595,995 hakikuweza kupimwa kwa usahihi kwa kukosekana kwa hesabu zilizotayarishwa na Mtaalam wa kutathimini (Actuarial valuer).

Tunatambua kuwa Wizara ya Miundo Mbinu imeandaa Rasimu ya kupeleka kwenye Baraza la Mawaziri mapendekezo ili Serikali ichukue jukumu la kuwalipa watumishi wa iliyokuwa Jumuiya ya Afrika Mashariki mafao yao ya kustaafu. Hadi sasa, hakuna majibu yaliyopatikana.

3.1.5 Mamlaka ya Bandari Tanzania

(i) Kazi zinazoendelea na ambazo zimesimama

Thamani ya kazi zinazoendelea na ambazo zimesimama za jumla ya Sh.11,830,974,758 zillionyeshwa kwenye vitabu vya Hesabu za kuishia tarehe 30 juni 2007, zilijumuisha kiasi cha Sh.391,174,929 kinachohusu uwekezaji unaotarajiwu kufanyika kwenye kiwanja Na.2459/35 kilichoko mtaa wa Shaaban Robert na Garden Avenue na kukaa bila kuendelezwu kwa zaidi ya miaka 13. Tumeona kuwa Kiwanja, hicho kilikuwa na ukubwa wa mita za mraba 11,376 kikiwa na nyumba 5 zilizojengwa kwa thamani ya Shs.362,692,440 mwaka 1995 na Hati Miliki namba 53410 ya miaka 99.

Hata hivyo, mradi huu haukuweza kuanza kwani Shirika liliikuwa limewekwa chini ya PSRC kwa ajili ya kubinafsishwa na halikuruhusiwa kufanya shughuli za uwekezaji kwenye miradi ambayo urudishaji wake

wa mtaji huchukua zaidi ya miaka miwili. Tuliona kuwa, PSRC kwa kupitia barua yenye kumbukumbu namba PSRC/1/13/48 iligawa nyumba moja kati ya tano na kuwapa Shirika la Soko la Mitaji (Capital Markets and Securities Authority) kwa ajili ya ujenzi wa nyumba ya Ofisi. Tuliona kuwa, zaidi ya hayo, kulikuwa na mpango wa kukigawa kiwanja hicho ambacho ujenzi ulitegemewa kufanyika kwa CMSA.

Kwa sasa, menejimenti ya Shirika imethibitisha kuwa, Serikali imeisha wagawia Wizara ya Mambo za Nchi za Nje kwa ajili ya kujenga Ofisi na kurejesha Hati ya Miliki Wizara ya Ardhi. Kwa maana hiyo, thamani ya kiwanja hicho haipo na hakina haja ya kukionyesha kwenye vitabu.

(i) Wapangaji wa nyumba kutolipa kodi ya pango

Tumeona kuwa, baadhi ya wapangaji hawakulipa kodi ya pango la nyumba na jitihada za menejimenti za kufutilia ulipaji wake. Hadi tarehe 30 Juni 2007 jumla ya kiasi cha Sh.245,834,324 kilikuwa hakijalipwa kama inavyoonyeshwa hapa chini.

Madeni ya muda mrefu

Kituo	Kiasi (Sh.)
TPA Makao Makuu	218,204,888
TPA Tanga	27,629,436
Jumla	245,834,324

Baadhi ya wapangaji wenye madeni ya zaidi ya Sh.5,000,000 ni kama ifuatavyo:

Jina la Mpangaji	Salio hadi Juni 2007 (Sh.)
TAZARA	55,749,127
Shule ya awali ya Msasani	26,819,500
Infortech Investment Group	23,734,114
Victoria Technology	15,657,153
Vodacom Sokoine	14,672,103
H.J.Impex (1 st &2 nd Floor)	14,582,407
Julius Chambers	13,865,814
Polisi Wanamaji	13,608,000
Amba Freight	11,341,000
Jamex International Supplies	10,214,071
Rose Mahendeka	9,432,676
Computer Centre	7,596,064
Vodacom Kurasini	6,605,337
Isle Freight Forwarder	6,367,500
Inter Tourism Limited	5,581,500

(i) Kiasi cha fedha anachodaiwa Dunhill Motors

Kiasi cha Sh.133,179,200 kililipwa kwa Dunhill motors kwa ununuzi wa magari miaka 7 iliyopita. Hata hivyo, Dunhill motors hawakuweza kuyatoa na hatimaye suala hili kupelekwa Mahakamani. Mpaka wakati wa ukaguzi, Oktoba 2007, kesi ya suala hili ilikuwa bado kusuluuhishwa. Hata hivyo kiasi chote hiki kimeonyeshwa kwenye Hesabu kama kisichowea kupatikana.

(ii) Tathimini ya Utendaji

Matokeo ya ukaguzi wa tathimini ya utendaji umeonyesha kuwa, uongozi wa Shirika la Bandari Tanzania umechukua hatua za kuongeza tija na ufanisi katika Bandari za Tanga na Mtwara kwa lengo kuongeza mapato na kupuguza matumizi na kuliwezesha Shirika kupata faida.

3.1.6 Shirika la Bima la Taifa

(i) Matatizo ya Vifaa na Programu “Hardware and Software”

Shirika linatumia mfumo wa zamani wa Kompyuta wa “Informax” ulioanza kutumika mwaka 1993. Mfumo huu haujapata kuboreshwa tangu uzinduliwe. Hali hii imesababisha mfumo kutoa huduma kwa kiwango cha chini na kutoa taarifa zisizoaminika. Kumekuwa na tatizo la kutoweza kufanya kazi mara moja kwa mwezi hasa sehemu ya mfumo wa kutoa taarifa.

Uhifadhi na uwezo wa kupata taarifa zinazoweza kupotea kutoka kwenye mfumo wa Komputa hasa upande wa kuhifadhi kumbukumbu pale patokeapo tatizo ambapo huchukua muda mrefu hata kwa siku tatu na kufanya kazi nyingine zisimame au kufanyika sehemu nyingine. Kukosekana kwa vifaa vya kisasa vya kuweza kupata taarifa kumeleta matatizo mengi ikiwa ni pamoja na haya yafutayo:

- Taarifa zisizo kuwa sawa kati ya makao makuu na kwenye matawi,
- Udhibiti hafifu katika kuandaa kanda na kuzituma makao makuu,
- Udhibiti hafifu katika kupeleka taarifa za kanda, na
- Udhibiti hafifu katika kutunza kanda za mawasiliano makao makuu.

(i) Kiasi cha kupokelewa kutoka kwa “Reinsurers” Sh.4,578,501,546

Kiasi cha fedha kutoka kwa Reinsurers kilichoonyeshwa kwenye vitabu cha kiasi cha Sh.4,578,501,546 hadi tarehe 31st Desemba, 2006. Ukaguzi wetu umebaini kuwepo na kutopokelewa kwa muda mrefu kwa kiasi cha makusanyo kutoka makapuni ya Bima (Reinsurers) cha jumla ya Sh.698,618,596 na kusababisha mashaka ya usahihi kutokana na uwezekano wa kupokelewa kwa kiasi hicho huko nyuma na kutorekodiwa vitabuni. Hakuna ushahidi uliotolewa kwa wakaguzi kuthibitisha kuwepo kwa kiasi hicho cha kukusanya. Hata hivyo kuna malipo ya uwanagenzi “premium” cha kulipwa Makampuni ya Bima cha jumla ya Sh.3,375,903,617 hadi tarehe 31 Desemba 2006.

3.1.7 Hospitali ya Taifa Muhimbili

Wakati wa kufanya ukaguzi wa mali za Hospitali ya Taifa Muhimbili tuliona jengo moja lililojengwa ndani ya eneo la Shirika ambalo linamiliikiwa na mtu binafsi.

Utarala wa Shirika ulieleza kuwa, mtu mmoja aitwaye Mr. H.A. Kiluvia aliwasiliana na Utarala wa Hospitali ya Taifa ya Muhimbili ili ajenge jengo la Biashara ambalo kwa sasa ndipo ilipo Benki ya NMB (National Micro Finance Bank), duka la Dawa, hotel na maduka mengine ya biashara.

Nakala ya mkataba tulioipata ambao uliosainiwa tarehe 11 Aprili kati ya Hospitali ya Muhimbili na H.A. Kiluvia walikubaliana kuwa Mr. H.A. Kiluvia atumie jengo kwa miaka 5 kuanzia tarehe 22 Desemba 1987.

Mpaka wakati wa ukaguzi, Mr. H.A. Kiluvia bado anamiliki jengo licha ya kuwa muda wa mkataba umekwisha, kinyume cha makubaliano ya mkataba.

Sehemu B (i)

3.2.1 Matokeo ya ukaguzi wa mwaka huu

Sehemu hii inaelezea matokeo ya ukaguzi uliofanyika katika mwaka husika. Sehemu hii imegawanywa katika sehemu mbili. Sehemu ya kwanza inaelezea masuala ya jumla yahusuyo Mashirika ya Umma na Taasisi za Umma nchini wakati sehemu ya pili inaelezea matokeo maalum ya ukaguzi yahusuyo Shirika moja moja.

Sehemu B (ii)

Matokeo ya jumla yaliyojitekeza yanahusu maswala ya malipo zaidi, matumizi ya ziada ikilinganiswa na bajeti, salio la masurufu na karadha, bakaa za wadaiwa, usimamizi wa mali, kutowasilisha makato katika kwa watumishi ya michango ya kisheria, kutozingatia sheria na kanuni zilizopo na masuala yahusuyo fedha za makusanyo na kuziwasilisha benki. Matokeo zaidi ya ukaguzi wa mwaka huu ni kama ifuatavyo:

3.2.2 Malipo zaidi na malipo ya ziada

Ukaguzi wa hati za malipo na kumbukumbu nyingine zinazohusika zilionyesha jumla ya kiasi cha Sh.375,144,226 kililipwa zaidi kwa Kamishina wa Kodi za Ndani kutokana na tafsiri isiyosahihi ya Sheria ya Kodi. Iligundulika zaidi kuwa, baadhi ya Mashirika na Taasisi za Umma zilifanya matumizi zaidi ya bajeti ya jumla ya Sh.136,061,758 katika mwaka husika wa ukaguzi kama ifuatavyo:

Na.	Shirika	Kodi ya Ongezeko la Thamani (Sh.)	Matumizi zaidi (Sh.)
1.	Shirika la Magazeti Tanzania	84,349,499	
2.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Dodoma		136,061,758
3.	Shirika la Magazeti Tanzania	184,260,776	
4.	Benki ya Posta Tanzania	106,533,951	
	Jumla	375,144,226	136,061,758

Hali ya hapo juu inaonyesha kuwa, baadhi ya shughuli za Mashirika yaliyotajwa hapo juu hazikufanyika kutokana na fedha zilizolipwa zaidi kwa Kamishina wa Kodi za Ndani. Zaidi ya hayo, Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Dodoma, inatakiwa kuomba kibali cha kuhalalisha matumizi ya ziada ya jumla ya Sh.136,061,758 iliyoyafanya bila ya kibali.

3.2.3 Bakaa ya muda mrefu za masurufu, karadha na madai kutoka kwa wafanyakazi

Katika mwaka husika wa ukaguzi, baadhi ya Mashirika na Taasisi za Umma zilifunga Hesabu zao zikiwa na bakaa za muda mrefu za masurufu, karadha na madai kutoka kwa wafanyakazi ya jumla ya Sh.64,903,047. Hali hii ni kinyume na sheria na taratibu za fedha. Kanuni Na.103 ya Sheria ya Fedha za Umma 2004 inataka kurejeshwa kwa masurufu baada

ya kukamilisha shughuli iliyokusudiwa wakati karadha zinatakiwa kurejeshwa kabla ya mwaka wa fedha kwisha. Mchanganuo wa kiasi kilichosalia na kuhojiwa ni kama ifuatavyo:

Na	Shirika	Kiasi cha masurufu yaliyosalia (Sh.)	Kiasi cha karadha kilichosalia (Sh.)	Madai kwa wafanya kazi (Sh.)	Kiasi (Sh.)
1	Shirika la Magazeti Tanzania	29,428,647			29,428,647
2	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Dodoma	11,888,822	30,059,601		41,948,423
3.	Baraza la Taifa la Hifadhi ya Mazingira (NEMC)			22,954,624	22,954,624
4.	Bodi ya Tumbaku	6,535,600			6,535,600
	Jumla	47,853,069	30,059,601	22,954,624	100,867,294

Menejimenti za Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma zilizotajwa hapo juu hazikufuata sheria na kanuni za fedha zinazohusu malipo ya karadha na masurufu.

3.2.4 Salio la muda mrefu wa fedha za makusanyo na malipo

Ukaguzi wa Hesabu za Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma kwa mwaka unaohusika uligundua kiasi kikubwa cha fedha za makusanyo na malipo za jumla ya Sh.58,191,036,467 na Sh.11,154,027,688 yaliyo samabamba. Masalio haya yanatokana na baadhi ya Mashirika kushindwa kukusanya mapato na kulipa madeni kwa wakati. Taratibu za fedha zinataka pale ambapo imedhihirika kuwa deni haliwezekani kukusanywa, taratibu za kulifuta zichukuliwe kutoka kwa wenye mamlaka ya kufuta.

Wakaguzi hawakupatiwa sababu za kuridhisha zilizopelekea kushindwa kukusanya na kulipa madeni kwa wakati. Zaidi ya hayo, hakuna kiasi kilichotengwa kikionyesha kiasi ambacho huenda hakitakusanyika kama taratibu za utayarishaji wa Hesabu unavyotaka. Mchanganuo wa kiasi kilichosalia na kuhojiwa ni kama ifuatavyo:

Na. .	Jina la Shirika	Kiasi kilichosalia cha makusanyo (Sh.)	Kiasi kilichosalia cha malipo (Sh.)
1	Shirika la Maendeleo la Taifa (NDC)	611,850,000	
2	Mamlaka ya Bandari Tanzania (TPA)	379,013,524	
3	SIMU 2000 Ltd	1,373,514,499	
4	Mamlaka ya Elimu Tanzania (TEA)	5,705,009,906	
5	Shirika la Magazeti Tanzania Ltd	1,574,660,254	
6	Benki ya Pasta Tanzania	196,973,814	
7	Shirika la Madini Tanzania (STAMICO)	213,094,332	
8	Ukumbi wa Mikutano wa Kimataifa Arusha (AICC)	86,385,415	
9	Shirika la Maendeleo ya Petroli Tanzania (TPDC)	103,315,841	
10	Bodi ya Pamba Tanzania	430,782,985	
11	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Mbeya	493,478,776	24,070,863
12	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Songea	252,234,884	31,148,664
13	Shirika la Ukaruzi na Usimamizi wa Vyama vya Ushirika (COASCO)	1,860,000,000	
14	Shirika la Bima la Taifa (NIC)	33,179,238,931	
15	Shirika la Umeme Tanzania (TANESCO)	16,800,000,000	
16	Shirika la Maendeleo ya Utafiti wa Viwanda TIRDO)	584,686,433	
17	Shirika la Hifadhi ya Jamii (NSSF)	965,299,082	2,012,559,823
18	Hospitali ya Taifa Muhimibili (MNH)	1,264,423,677	3,124,322,338
19	Shirika la Utangazaji Tanzania (TBC)	2,360,891,699	
20	Bodi ya Kahawa Tanzania		5,961,926,000
	Jumla	58,191,036,467	11,154,027,688

3.2.5 Usimamizi wa Rasilimali za Kudumu

Baadhi ya Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma zilioneckana kuwa na udhaifu wa utunzaji wa mali za muda mrefu. Hali hii ilionekana kuwepo kwa ushahidi wa kutokuwa na Hati Miliki, uwekaji wa Leja ambazo hazina maingizo ya mali yote iliyonunuliwa, kutothamini mali ili kupata thamani halisi ya mali kulingana na sheria za fedha, kutowekewa bima na kutokuwa na alama za utambulisho. Maelezo ya Mashirika na Taasisi za Umma zinazohusika ni kama ifuatavyo:

Na.	Shirika	Hati miliki/ umilikaji	Kutodhamini/ uthamani wa juu/chini	Hati ya Bima	Utambulisho wa mali/vifaa
1.	Mamlaka ya Bandari Tanzania (TPA)	Kutokuwa na Hati Miliki kwa upande wa Bandari ya Ziwa Victoria. Bandari hizi ni za Bukoba, Kemondo Bay, Nansio, Musoma, na Shirati.			Gari la TPA's Iliko Mwanza bado lina namba za Uganda Na. UAG 299 K.
2.	SIMU 2000 Ltd.	Kutokuwa na Hati Miliki za nyumba za Gorofo zilizoko Tabora (eneo la Cheyo).			
3.	Kampuni ya Ranchi za Taifa (NARCO)	Kutokuwa na Hati Miliki kwa Ranchi za Ruvu, Kongwa, Kalambo, Kagoma, Kikulula, Makata and Mabale.			Gari kutosajiliwa kwa jina la Kampuni. Hati Miliki kutokuwa kwa jina la Kampuni la NARCO. Ranchi hizi ni Misenyi, Kitengule, Mkata, West Kilimanjaro na kiwanja na 258 (Plot 285 Regent Estate)
4.	Shirika la Hifadhi ya Jamii (NSSF)	Kutokuwa na Hati Miliki za mali za Mfuko.			
5.	Chuo cha Teknolojia DSM (DIT)	Kukosekana kwa Hati Miliki ya Chuo	Kutodhamini kwa mitambo, mali na vifaa	Kutokwa na Kinga ya Bima	
6.	Taasisi ya Elimu ya Watu Wazima	Kutokuwa na Hati Miliki.	Akiba ya vitabu kuwa na vitabu ambavyo havitumiki kutohana na mabadiliko ya Mitaala ya Elimu vya jumla ya Sh. 78,065,005.		
7.	Baraza la Ushauri la Watumiaji (TCRA)			Kutokwa na Hati ya Bima ya vifaa vya Ofisi	Kutokuwa na namba za utambuzi wa mali kwa kutumia namba

				na vifaa vingine.	za utambuzi.
8.	Shirika la Madini la Taifa (STAMICO)		mitambo, mali na vifaa kuonyeshwa zaidi kwa Sh. 383,719,20 4Umiliki wa Mitambo, Mali na vifaa hivi ulichukuliwa na Kitengo cha Ujenzi cha Tanzani (TBA) lakini bado vinaonyeshwa kwenye vitabu vya Shirika.		
9.	Hifadhi ya Taifa Ngoro- ngoro (NCAA)	Hifadhi bado kupata Hati Miliki ya mali/nyumba iliyoko Njiro - Arusha			
10.	Shirika la Petroli Tanzania (TPDC)	Kutokuwa ma Hati Miliki kwa viwanja vyake vilivyoko Ujiji plot 79 block A Kibirizi area, plot135 Katonga, Bangwe and plot 1/8 Mpanda	Kutoingizwa vitabuni kwa thamani ya viwanja vinavyotegeme wa kuendelezwa.		
11.	Bodi ya Maktaba ya Taifa (TSLB)	Kutokuwa na Hati Miliki kwa baadhi ya mali za Bodi vyenye thamani ya Sh.27,455,05 0.		Kutokuw a na Hati ya Bima ya nyumba, mashine na vifaa	Hakuna maingizo ya vifaa vipy na kuvipa Na. kwenye Register
12.	Chuo Kikuu cha Afya Muhimbili	Kutokuwa na Hati Miliki kwa baadhi ya mali na vifaa.		Kushindw a Kutwa na Hati ya Bima mali.	
13.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Tanga	Kutokuwa na hati miliki ya mitambo, mashine na vifaa vya jumla Sh.19,642,57 0,800			
14.	Kampuni ya Maji Safi na Maji Taka				Mali za kudumu hazikupewa namba za jumla

	DSM (DAWASCO)				ya Sh.129,406,841
15.	Bodi ya Tumbaku Tanzania (TTB)		Kutotafuta Mkadiriaji mwenye uwezo kutadhmini Mitambo, mashine na vifaa.		
16.	Mfuko wa Dhamana ya Uwekezaji Tanzania (UTT)				Kutokuwa na usimamizi wa kutosha wa mali za kudumu. Hapakuwa Hata kufanya ukaguzi wa mali wa la kuhesabu mali na kuvipa namba vifaa viliivypokelewa vya jumla ya Sh. Shs.508,973,184
17.	Shirika la Viwango Tanzania (TBS)		Kutotafuta Mkadiriaji mwenye uwezo kutadhmini Mitambo, mashine na vifaa. Kinyume na IAS 16		Mali za kudumu hazijaingizwa vitabuni na kupunguzwa sehemu ya matumizi kutokana na kutumika.
18.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Mtwara	Kutokuwa na hati miliki ya majengo yenye thamani ya Sh.608,352,8 00	Mali za kudumu hazikudhamini wa	Mali za kudumu hazina bima	Mali za kudumu hazijaingizwa vitabuni
19.	Bodi ya Sukari Tanzania	Kutokuwa na hati miliki ya Majengo katika viwanja; -Na. 45 Barabara ya Alykhan. - Nyumba 6 kwenye kiwanja Na. 303 Masaki. -Nyumba za Kuishi zilizoko Makambako Iringa.			

3.2.6 Kutozingatia miongozo ya ndani ya hesabu na sheria za wafanyakazi

Katika mwaka husika wa ukaguzi, baadhi ya Mashirika na Taasisi za Umma zilionekana kutozingatia mambo yaliyomo katika daftari la ndani la kuelezea masuala ya uhasibu na kanuni za wafanya kazi. Kwa kuzingatia utawala bora, kila Shirika na Taasisi ya Umma inatarajiwa kuwa na utaratibu na kanuni zake za kuiwezesha kufanya kazi zake kwa uzuri na ufansi.

Maelezo zaidi ya Mashirika na Taasisi za Umma zilionekana kutozingatia mambo yaliyomo katika daftari la ndani la kuelezea maswala ya uhasibu na kanuni za wafanya kazi ni kama ifuatavyo:-

S/N	Auditee Name	Remarks
1.	Kampuni ya Maji Safi na Maji Taka Dar es salaam (DAWASCO)	Kuwepo kwa Taratibu za mwongozo zilizopitwa na wakati. Kutokuwa na uhakika wa jinsi ya kukasimu vitabuni kiasi cha Sh. Bn 5 kilichopokelewa kutoka Serikalini.
2.	Mfuko wa Hifadhi wa Jamii (NSSF)	Kuwepo kwa Taratibu za Fedha zilizopitwa na wakati.
3.	Taasisi ya Elimu na Tecnologia (DIT)	Kukosekana kwa Mwongozo wa uhasibu, kanuni na Sheria zake. Outdated financial regulation and accounting manual
4.	Shirika la Petroli Tanzania (TPDC)	Kuwepo kwa sheria na kanuni za fedha na utawala zilizopitwa na wakati na kushindwa kukidhi mahitaji ya Shirika kwa mabadiliko ya wakati huu.
5.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Songea	Kuchelewa kuwasilisha Hesabu kwa ukaguzi
6.	Bodi ya Tumbaku Tanzania (TTB)	Kutozingatia mwongozo wa uhasibu wa Bodi ya Tumbaku Tanzania juu ya kuwekea kumbukumbu mali.
7.	Shirika la Umeme Tanzania (TANESCO)	Wateja wapya waliouanganishiwa umeme na kuingizwa kwenye Matandao wa makusanyo Mkao wa Ilalallala bila ya kulipa deposits kinyume na Sheria na Kanuni za Shirika la Umeme Tanzania. Kuchelewa kuwasilisha Hesabu kwa ukaguzi.
8.	Taaasisi ya Mabenki Tanzania	Kukosekana kwa Mwongozo wa Uhasibu. Sheria na Kanuni za fedha zilizo pitwa na wakati.
9.	Shirika la Madini la Taifa	Kuchelewa kuwasilisha Hesabu

	(STAMICO)	kwa ukaguzi
10.	Kituo cha Afya na Sayansi Muhimbili	Kuchelewa kuwasilisha Hesabu kwa ukaguzi
11.	Mamlaka ya Kusimamia Ununuzi wa Umma (PPRA)	Ku0kosekana kwa Mwongozo Fedha na Utawala wa Shirika.

3.2.7 Kutosuluhihwa kwa bakaa za benki na vifaa na ucheleweshaji wa kupeleke fedha benki

Na.	Shirika/Taasisi	Usuluhisho na kupeleka fedha benki
1.	"Tanzania Engineering and Manufacturing Design Organisation (TEMDO)"	Kutosawazishwa kwa bakaa katika suluhisho za kibenki katika akaunti zote 3. -Akaunti ya kawaida Na. 014103000316 - NBC -Akaunti ya Mradi Na. 014103012343- NBC -Akaunti Na. 01J10337520 - CRDB
2.	Tume ya Kurekebisha na Kubinafsisha Mashirika ya Umma (PSRC)	. Usuluhisho mbaya wa usuluhisho wa benki. Bakaa zaidi kwenye daftari la fedha la hadi tarehe 30 Juni 2006 ya jumla ya Shs. 61,137,289.57 Ucheleweshaji wa kupeleka fedha benki kwa zaidi ya siku 30.
3.	Shirika la Madini la Taifa (STAMICO)	Kukosekana kwa usuluhisho kati ya kumbukumbu za kuhesabu mali na leja ya Stoo.
4.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Singida	Kutosuluhihwa bakaa kwenye hesabu ya mali za kudumu za Sh.70.5 millioni zilizoonyeshwa vitabuni hazikuweza kujulikana.
5.	Mfuko wa Taifa wa Hifadhi	Non reconciliation of movable fixed Assets.
6.	Shirika la Bima la Taifa (NIC)	Tofauti ya Sh.228,045,531 kati ya mchanganuo wa taarifa na leja ya jumla.
7.	Shirika la Umeme Tanzania (TANESCO)	- Vifaa (inventory) vya bakaa ya Sh.36 billion kutokana na leja za awali hazikubaliani na zile za mtandao wa Scala. -Kutosawazishwa kwa kiasi cha Sh. 915 millioni kati ya leja na mchanganuo wa kazi zinazoendelea (WIP). -Kulikuwa na tofauti kati ya idadi ya wateja iliyoko kwenye orodha ya mauzo ya mwezi na lie iliyoko kwenye mtandao wa Custima na ripoti ya kila mwezi ya wataalam (Engineers) kwa mikoa ya Ilala, Shinyanga, Arusha, Kilimanjaro, Mwanza, Morogoro and Mbeya. - Tarehe 31 Desemba 2006 Tawi la Shinyanga liliripoti kiasi cha

		Sh.24,399,886 kuwa kiko njiani (on transit) na kuonyeshwa kwenye leja na kiasi cha Sh.9,172,789 kilichoripotiwa nakupelekwa benki. Menejiment hawakutoa maelezo ya kuridhisha juu ya tofauti ya Sh.15,167,020.	Kanuni Na. 78 (1) ya 2004
8.	Shirika la Utangazaji Tanzania (TBC)	-Suluhihi aza benki hazikutengenezwa na kuwasilishwa Makao Makuu. Tofauti a Sh. 61,561,884 kati ya Kodi ya VAT na leja ya mauzo. -Makusanyo ya maduhuli ya kila siku ya huko Dodoma yanapelekwa benki mawisho wa mwezi.	

inataka makusanyo yote ya maduhuli yawasilishwe benki siku hiyo hiyo ya makusanyo na isipowezekana, ziwasilishwe mapema inavyowezekana. Kanuni hiyo inaelezea zaidi kuwa, wakati wa kupeleka fedha benki, maelezo yote yahusuyo uwekaji wa fedha benki yaingizwe vitabuni ikiwa ni pamoja na jina la benki.

Hata hivyo, kinyume na matakwa hayo kiasi cha jumla ya Sh.73,458,924 kilionekana kucheleweshwa kupelekwa benki na Tume ya kurekebisha na kubinafsisha Mashirika ya umma.

Ukaguzi wa Hesabu wa baadhi ya Mashirika na Taasisi za Umma yalionekana kutotayarisha suluhihi za hesabu za benki kama inavyotakiwa na sheria. Suluhihi za benki zinatakiwa kutengenezwa kila mwezi na kupitiwa na afisa anayewajibuka kufanya hivyo. Zaidi ya hayo, tumegundua fedha za makusanyo ambazo zilicheleweshwa kupelekwa benki.

Zaidi ya hayo, baadhi ya mashirika yalionekana kuwepo na tofauti ya maingizo ya vifaa kwenye daftari na leja. Maelezo ya Mashirika yanayohusika na kutotengeneza suluhihi za kibenki, kuchelewesha kupeleka fedha benki kama inavyotakiwa na sheria ikiwa ni pamoja na tofauti nyinginezo ni kama ifuatavyo:

3.2.8 Udhaifu wa Mifumo ya teknolojia ya taarifa

Udhaifu wa mfumo wa teknolojia ya taarifa ya kwa njia moja au nyingine unazua uendashaji bora wa shughuli za Mashirika na Taasisi za Umma na pia kupelekea kuewpo na udhibiti hafifu wa ndani. Mashirika na Taasisi za Umma zinazohusika na udhaifu huo wa mifumo ya teknolojia ya taarifa ni kama ifutavyo:

Na.	Shirika	Hali ya mtandao wa Kompyta
1.	Mamlaka ya Bandari Tanzania (TPA)	Mtandao wa Kompyta hafifu.
2.	Kampuni ya Maji Safi na Maji Taka Dar es salaam. (DAWASCO)	-Kutokuwa na Sera ya mtandao wa Kompyta. Shirika linatakiwa kuwa na Sera ya mtandao wa Kompyta ambao umedhinishwa, utumike na kufanyiwa majaribio ya mara kwa mara. -Kutokuwa na mipango ya biashara endelevu na inayojumuisha mipango ya kuweka kumbukumbu zitakozo kutumiwa wakati wa matatizo (Disaster Recovery Plan (DRC)).
3.	Shirika la Bima la Taifa (NIC)	Kuwa na mtandao na Kompyta uliopitwa na wakati na kusababisha uendeshaji wa shughuli za Shirika kutofanyika kwa ufanisi, hivyo kuhatarisha kutolewa kwa taarifa zisizo sahihi na kwa haraka kutoka kwenye mtandao wa Kompyta. Matengenezo na upatikanaji wa taarifa wakati wa matatizo kutoka kwenye sehemu kuu ya kuhifadhi kumbukumbu na taarifa muhimu. Kukiwa na tatizo, huchukua muda mrefu kupata taarifa zinazohusika. Matokea yake ni kutumia data kupata taarifa kwa mkono (manual).
4.	Hifadhi za Taifa (TANAPA)	Hakuna viwango vya kihasibu vinavyotumika katika kutengeneza Hesabu na kutoa taarifa wala kuwepo na viwango vya kutumia katika kuanisha, kudhibiti na kufanya suluhisho ili kuongeza ufanisi wa kutoa ripoti.
5.	Bodi ya Wakaguzi na Wahasibu (NBAA)	-Sehemu ya kuhifadhi kumbukumbu siyo nzuri kwa kutoa taarifa zilizo sahihi na za kuaminika na kwa wakati. - Kutokuwa na mipango ya biashara inayoendelea na inayojumuisha mipango ya kuweka kumbukumbu zitakozo kutumiwa wakati wa matatizo (Disaster Recovery Plan (DRC)).
6.	Mamlaka ya Kusimamia Ununuzi wa Umma (PPRA)	Kutokuwa na mipango ya biashara endelevu na mipango ya mtandao.
7.	Shirika la Utangazaji Tanzania (TBC)	Kutokuwa na muunganisho wa mfumo wa mtandao wa kompyta. Zaidi ya hayo, mitandao iliyopo ya kukusanya mapato ambayo haiwezi kutoa taarifa nyingine muhimu na kumbukumbu sahihi, kama vile msikasari wa taarifa za kila siku, taarifa za marekebisho na utayarishaji wa taarifa za mwisho za fedha.
8.	Twiga Bancorp	-Mtandao wa Kompyta kutoweza kuchambua akaunti za watumiaji wote na kutambua akaunti ambazo hazitumiki na ambazo hazitumiki mara

	kwa mara. Hatari iliyopo ni kwa watu kuweza kuingia kwenye mtandao na kuona taarifa za Shirika wakati ambapo watumiaji hawapo kwa muda fulani au mrefu. -Ilionekana pia kwamba kuna udhibiti haffifu wa ruksa ya kufungulia Kompyta. Udhafifu ulioonekana unahusu: Ruksa ya kuingia/kufungua kompyta hakuangaliwi na afisa aliyeruhusiwa, Historia ya ruksa ya kuingilia (pass word) haziwekwi. Wafanyakazi wa mtandao hawabadilishwi na shughuli zifuatazo hazifanywi na wafanyakazi tofauti na shghuli zifuatazo hazikutenganishwa: • Utumiaji wa mtandao na mfumo wa mtandao. • Marekebisho ya mfumo na utumiaji na utoaji taarifa/data • Marekebisho ya mfumo na utumiaji wa mtandao na utoaji taarifa/data. Mtandao na Kompyta uliopo umepitwa na wakati na hautoi mikakati ya kuendeleza mfumo wa utoaji taarifa na mahitaji ya mteja. itwa na wakati na kusababisha uendeshaji wa shughuli za Shirika kutofanyika kwa ufanisi, hivyo kuhatarisha kutolewa kwa taarifa zisizo sahihi na kwa haraka kutoka kwenye mtandao wa Kompyta.

Sehemu B (ii)

3.3.0 Matokeo ya Ukaguzi yasiyo ya jumla

Sehemu ya pili ya sehemu ya pili inashughulikia matokeo ya ukaguzi yaliyogunduliwa wakati wa ukaguzi wa mwaka unaohusika. Baadhi ya matokeo ya ukaguzi ambayo yanahitaji kuangaliwa na kupewa umuhimu ni yale ya Shirika la Umeme Tanzania, Mamlaka ya maji Safi na maji Taka Dar es Salaa, Shirika la Bima la Taifa, Shirika la viwanda na Maendeleo ya Utafiti Tanzania, Shirika la Ukaguzi na Usimamizi wa Vyama vya Ushirika, Shirika la Hifadhi ya Jamii, Bodi ya Maktaba Tanzania, Bodi ya Tumbaku Tanzania, Hospitali ya Taifa Muhimbili, Ukumbi wa Mikutano wa Kimataifa Arusha, Shirika la Utangazaji Tanzania, Benki ya Pasta Tanzania, Bodi ya Kahawa Tanzania, Soko la Mitaji na Hisa, Hifadhi za Taifa na SIMU 2000 Ltd. Maelezo zaidi ya matokeo ya ukaguzi wa mwaka huu ni kama ifuatavyo:

3.3.1 Shirika la Umeme Tanzania (TANESCO)

(i) Mitambo ya Kuzalisha Umeme

Shirika liliwa linajiedhesha kwa hasara kwa miaka kadhaa sasa. Zaidi ya hayo, ukame uliokuwa ukiendelea nchini ulipunguza uwezo wa Shirika katika kuzalisha umeme. Kutokana na hali hii, Shirika na Serikali vilitafuta njia mbadala wa kuweza kuzalisha umeme. Njia hizi ni pamoja na kutukia gasi, mkaa na nguvu ya maji. Njia nyingine ni kutumia mitambo inayoendeshwa na nguvu za upopo.

Matokeo yake ni kuwa, menejimenti inahitaji kuandaa utaratibu mzuri wa baadaye wa kutumia mitambo yake ya kuzalisha umeme kwa kutumia diesel na kama ikishindikana, Shirika liangalie utaratibu wa kutathimini thamani ya mitambo yake.

(ii) Mitambo ya Kuzalisha umeme ya Pangani

Katika kuangalia ongezeko la mali uliona ununuzi wa viyoyozi vya jumla ya Sh.315 millioni katika kituo cha Pangani. Kutokana na mazungumzo na menejimenti na wakasema kuwa ununuzi huo ni kubadilisha viyoyozi vya zamani. Menejimenti hawakuweza kufuta viyoyozi vilivyobadilishwa.

(iii) Kufikiwa kwa malengo

Malengo yaliyowekwa ya mpango wa kurudisha hali ya nzuri ya fedha ya Shirika yanajumuisha:

- Kuinunua IPTL ifikapo March 2007,
- IPTL kubadilishwa kutumia gasi badala ya mafuta,
- Kuwekeza “re-financing) kwenye Kampuni ya SONGAS kuweza kupata kiasi cha USD 340,715,
- Mikopo ya pamoja kukamilishwa Augosti 2007;
- Utumiaji wa gasi kwenye vituo vya Tegeta na Ubungo uwe umekamilika ifikapo Augosti 2007, na
- Uboreshaji wa njia za umeme na uunganishaji wa wateja wapya.

Mambo yaliyotajwa hapo juu yalionekana kukamilika kwa kiasi na kutokamilika kabisa hadi tarehe ya ripoti hii na hali iko kama ifuatavyo:

- Ununuzi wa IPTL, mazungumzo bado yanaendelea,
- Ubadilishaji wa IPTL kutumia gasi umesimamishwa hadi mazungumzo ya hapo juu yakamiliike,
- Mazungumzo ya kuwekeza kwenye Kampuni ya SONGAS kuweza kupata kiasi cha USD 340,715 bado yanaendelea,
- Ukamilishaji wa mikopo ya pamoja uko katika hatua ya mwisho,

- Ukamlishaji wa kutumia wa gesi kwenye vituo vya Tegeta na Ubungo uwe umekamilika ifikapo Augosti 2007 bado unaendelea, na
 - Uboreshaji wa njia za umeme na uunganishaji wa wateja wapya bado unaendelea.
- (iv) **Kutokutolewa kwa Fedha za Mradi**
Sh.2,097,999,000
- Katika mwaka 2005 na 2006, Serikali ilitoa fedha kupitia Wizara ya Madini na Nishati kwa ajili ya kusambaza umeme vijijini ya kiasi cha Sh.2,097,999,000. Hata hivyo, uhakiki wa matumizi yaliyofanyika haukufanyika kutokana na kiasi husika kililingizwa kwenye akaunti KUU za kawaida za Shirikaka TANESCO bila kuzitofautisha.
- (v) **Kutoingizwa vitabuni kwa kazi za maendeleo "CWOs" Sh.382,140,366**
- Ukaguzi wa vifaa na kazi za maendeleo "capital works orders" dhidi ya kumbukumbu za kuingizia vifaa na kazi hizo katika Mikoa mbalimbali zilionyesha vifaa na kazi ambazo hazijaingizwa kwenye kumbukumbu za kazi zilizokamilika kama ifuatavyo:
- CWOs katika kituo cha Ilala hazikuingizwa kwenye Leja Kuu Sh.53,891,857,
 - Vifaa vilivyoingizwa pungufu kwenye orodha ya kazi zilizokamilika kituo cha Ilala Sh.112,957,147,
 - Vifaa vilivyoingizwa kutoka kituo cha Ilala bila ya kuingizwa kwenye orodha ya kazi zilizokamilika Sh.23,072,352,
 - Vifaa vilivyoingizwa pungufu kwenye orodha ya kazi zilizokamilika Mkoa wa Ilala Sh.8,193,708.16
 - Mchango kutoingizwa kwenye orodha ya kazi zilizokamilika kutoka Mkoa wa Temeke Sh.96,706,308,
 - Mkopo uliopokelewa haukuingizwa kwenye Leja Kuu Sh.18,592,006.
 - Mapokezi pungufu ya fedha dhidi ya kazi zilizokamilika - Temeke Sh.5,328,704
 - Mchango wa mkopo ambao haukulipwa kwenye kazi za mradi - Shinyanga Sh.63,398,282.34.
- (vi) **Uwekezaji kwenye Kampuni ya SONGAS Sh.2,249,597,714**
- Kulingana na Hesabu zilizokaguliwa za SONGAS kwa mwaka ulioishia tarehe 31 Desemba 2006, zilionyesha hasara ya USD 7,410,000. Zaidi ya hayo, jumla ya mali ilikuwa pungufu ya madeni ikionyesha kuwa kampuni ni mufilisi.

TANESCO imekubali kuikopesha SONGAS kwa muda Sh.2,249,597,714 ikiwa ni mapato kutohana na gasi, kiasi ambacho kilikuwa kinahifadhiwa na SONGAS kwa madhumuni ya kuwekeza zaidi.

Hata hivyo, uwekezaji huo unafanywa kwenye kampuni inyofanya hasara, kitendo ambacho kinaweza kuisha kwa kiasi hicho kupotea.

(vii) Independent Power Tanzania Ltd (IPTL)

Tuligundua kuwa, kiasi kinacholipwa cha gharama ya uwekezaji kinalipwa kwa jumla bila ya kuonyesha mchanganuo wa vipengele vya gharama au misingi ya jinsi gani kiasi hicho kilivyofikiwa.

(viii) Madai ya tozo kutoka kwa M/S Dowans Holdings

Sh.2,683,800,000

Ukaguzi uliofanyika dhidi ya mkataba umegundua kuwa M/S Dowans Holdings ilishindwa kuzalisha umeme kwa kiwango kilichokubaliwa cha 100MW kuanzia tarehe 2 Februari 2007 hadi August 2007 kinyume na makubaliao ya Mkataba. Hadi tarehe ya ukaguzi huu Septemba 2007, i.e siku 210, hivyo kusababisha tozo ya USD 10,00 kwa siku na kufanya jumla inayodaiwa kufikia USD 2,100,000 sawa na Sh.2,683,800,000. Kiasi hiki kilikuwa bado kulipwa kwa TANESCO na hakuna sababu za msingi zilizotolewa dhidi ya kutolipa tozo hilo.

(ix) Ucheleweshaji wa kutuma Ankara kwa watumiaji

wapya na wasiowafanyakazi kupata umeme wa nafuu Tuliona kuwa, Ilala, Arusha, Kilimanjaro, Kinondoni Kusini, Morogoro na Mbeya, watumiaji wapya waliounaganishiwa umeme walipokea bili zao za mwanzo, zaidi ya mwezi mmoja au miwili baada ya kuunganishia umeme.

Zaidi ya hayo, ukaguzi wa akaunti za wafanyakazi waliotakiwa kupata umeme wa nafuu katika kituo cha Ilala, Arusha na Mbeya tuligundua kuwepo na wafanyakazi hewa.

3.3.2 Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka (DAWASCO)

(i) Kuhasibu fedha iliyopokelewa kutoka Serikalini

Katika kipindi cha ukaguzi, serikali ilitoa kiasi cha Sh.5 billion. Wakati wa kutoa fedha hizo, Serikali ilieleza kuwa kiasi hicho kinatolewa kuongeza mtaji. Hata hivyo, bodi na menejimenti waliamua kutambua Sh.2 billion na Sh.3 billion kukifanya kuwa ni mapato kama ilivyo kwenye Notisi ya Serikali Na.139 ya tarehe 20 Mei 2005.

Kukosekana kwa usahihi na maelezo yanayoridhisha kutoka Serikalini, tumeshindwa kukubaliana na utambuzi wa kiasi kilichonyeshwa kama mapato hivyo kusababisha marekebisho ya kiasi cha Sh.3 billioni.

(ii) Maswala ya mapato yaliyori potiwa

Kama sehemu ya ukaguzi wetu, tulichukua jaribio la wateja 40 na kuwatemebelea, kwa lengo la kubaini ya kama wateja hawa wana mita za maji, wanapelekewa bili za maji kamainavyotakiwa, wana maji yanatoka kwenye mabomba yao, au kama wamekatiwa maji. Kati ya jaribio la wateja 40 tuliweza kuwapata wateja 25 kama ilivyo kwenye muktasari ulioambatanishwa.

Sampuli iliyochaguliwa	Wateja walipatika na	Wateja walio na mita	Wateja wano pokea bili za maji	Wateja wasio pat maji	Wateja waliokatiw a maji na wanapata bili za maji	Wateja wanaopata maji lakini hawapati bili za maji
40	25	12	12	13	4	2

Hali hii inaonyesha uwezekano wa mapato yaliyori potiwa kutokuwa sahihi.

3.3.3 Shirika la Bima ya Taifa

(i) Sera ya riba ya mikopo

Shirika linatoza riba ya kiwango cha asilimia 9 kwenye mikopo inayotolewa kwa wakopaji. Katika mwaka wa ukaguzi, jumla ya kiasi cha Sh.54,959,092 kilipatikana kutokana na riba na kuonyeshwa kama mapato mengine. Mambo yafuatayo yalijitokeza:

- Mchanganuo wa jinsi gani kiasi cha riba kimefikiwa. Maelezo tuliyopata ni kuwa, mtandao ndiyo unakokotoa kiasi hicho na hakuna ushahidi unaotolewa kama ushahidi wa ajili ya ukaguzi.
- Riba inatozwa kwenye mikopo iliyoiva na ile ambayo yaijakusanya haikutozwa riba.
- Ukokotoaji wa riba unafanywa wakati mikopo inapoiva, na haitozwi kila mwezi na haitenganishi riba kwa kila mwaka.

(ii) Uwekezaji wa mali

Kutokana na historia na maswala ya siasa, shirika linamiliki kiasi kikubwa cha mali ya majengo. Uwekezaji katka mali ulioripotiwa chini ya bima ya maisha biashara ya pensheni ni Sh.32.2 billioni, wakati ambapo jumla ya mali chini ya biashahara hiyo hiyo ni Sh.55.6 billioni. Mlinganisho wa jumla ya mali zote na uwekezaji wa mali ni 58% na kiasi kilichopatikana kwa mwaka unaohusika ni 7.6% sawa na 7.6% ambacho nisawa na Sh.1.7

billioni. Mkurugenzi wa Bima anaruhusu kiasi cha 15% cha uwekezaji wa mali katika kutathimini kiwango cha ukwasi "solvency", wakati ambapo katika aina nyingine kiwango cha 100% kinaruhusiwa.

Kwa mawazo haya, mali zimewekezwa zaidi hivyo kusababisha matatizo ya kifedha na kushindwa kulipia madai yanapoiva, na madai mengine ni ya hadi 1992. Mzigo huu, umewafanya wateja kukosa imani dhidi ya Shirika.

3.3.4 Shirika la Maendeleo ya Viwanda na Utafiti (TIRDO)

- (i) Kuvamiwa kwa viwanja vya Shirika Na.1408 and 1409 Barua za nyuma za Menejimenti zilizotolewa na zinazohusu kuvamiwa kulikofanywa na Comprehensive Community Based Rehabilitation in Tanzania (CCRB) kwenye viwanja na.1408/09 vinavyomilikiwa na TIRDO kabla ya tarehe 17 Aprili 1999.

Kutokana na sababu ambazo hazikutolewa, viwanja vya Shirika na.1408/09 vilitolewa pamoja na Hati Na.35626 ya tarehe 1 Aprili 1994 yenye umiliki wa miaka 99 kwa madai kuwa kimefutwa na Raisin a CRRBRT wakapewa viwanja hivyo na kupatiwa Hati ya Miliki Na.47430 ya tarehe 17 Aprili 1999 kwa kiwanja Na.1409/1 ndani kiwanja cha awali Na.1408/09 kwa muda wa miaka 99 na CCBRT wameisha endeleva kiwanja hicho. Zaidi ya hayo CCRBT wamezungshia uzio kwanye kiwanja hicho wakati mali ya TIRDO ziko ndani, kama vile vifaa vya ujenzi na maji machafu.

Kutoka 1989, Shirika limekuwa likifanya mawasiliano kutatua tatizo hilo bila ya mafanikio. Kutokana na hayo, haina haki ya kisheria ya umiliki wa kiwanja hicho na vifaa vilivyoko ndani yake.

3.3.5 Co-operative Audit and Supervision Corporation (COASCO)

- (i) Rasilimali mitambo na vifaa

Tuligundua wakati wa kutembelea miradi ya Shirima kuwa nyumba nyingi kama zilivoonyeshwa hapa chini zenyet thamni ya Sh.359,122,800 ziliikuwa katika hali mbaya ilipofika tarehe 30.06.2007 na ziliikuwa na mahitaji makubwa ya ukarabati.

SN	Aina/Sehemu lilipo Jengo	Thamani kufikia 30.06.07 Sh.
1.	Nyumba - Kiwanja Na.24 Kitalu J. Barabara ya Makongoro Manispaa ya Moshi	64,550,600
2.	Nyumba ya kuishi Kiwanja Na.113 Kitalu C Chang'ombe Dar es Salaam	38,000,000
3.	Nyumba ya kuishi kiwanja Na.26 Kitalu 2 Shinyanga	33,407,700
4.	Kitalu cha Ofisi Kiwanja 54 Barabara ya Mwanza Manispaa ya Shinyanga	223,164,500
	Jumla	359,122,800

Menejimenti imeeleza kwamba hali mbaya ya majengo ya Shirika imetokana na kutokuwepo kwa fedha za ukarabati. Fedha nyingi za Shirika zimo kwenye biashara na madeni ambayo Shirika inadai.

(i) Madai ya Shirika yaliokaa muda mrefu

Ukubwa wa madai ya biashara ya Shirika yanayotokana na shughuli za ukaguzi na ada za utaalamu za miaka mingi toka kwa vyama mbalimbali vya Ushirika au Muungano katika nchi nzima lakini haziakusanywa. Sababu mbalimbali kwa kutokusanywa madeni zimeendelezwa, lakini ni sehemu ya uchumi inavyofahamika, hasa ushirika katika Kilimo/Muungano zimeelezwa kuwa ndiyo hasa sababu tarehe 30.06.2007 tumegundua kwamba Shirika lilikuwa linadai kiasi cha Sh.1.86 billion (2005/06): Sh.1.65 billion zinadaiwa toka vyama vya Ushirika/ Muungano. Kati ya hizo, kiasi cha Sh.1.17 billion (2005/06 Sh.1.15 billion) kimepunguzwa thamani au kimewekwa pembeni kama madeni yasiyolipika. Menejimenti imeiomba bodi ifute kiasi cha Sh.720,000,000 ikiwa ni madeni ya Ushirika ambayo Serikali ilitangaza kuyachukua.

3.3.6 Mfuko wa Hifadhi ya Jamii (NSSF)

3.3.6.1 Vitega Uchumi na Mikopo

(i) Kutokurejeshwa kwa Mikopo

Kama ilivyokuwa imeripotiwa kwenye ripoti zetu zilizopita, baadhi ya wanaofaidika na mikopo ya vitegauchumi hawatekelezi masharti ya mikopo. Hususani kutokulipa fungu la deni (installment) kama ilivyo kwenye ratiba/jedwali la malipo na hivyo kusababisha limbikizo la faida ambayo haijalipwa. Mchanganuo wa mikopo hiyo ni kama ifuatavyo:

Jina la Mkopaji	Darehe ya Mkopo	Kiasi cha Mkopo Sh.	Limbikizo gharama ya mkopo hadi tarehe 30/6/2007 Sh.	Jumla ya mkopo hadi tarehe 30/6/2007 Sh.	Maelezo
New K'manja ro Bazaar	03. 4.1990 26. 8.1991 na 07.09.1992	99,445,000	750,849,846	850,294,846	Hatua za Kisheria zimechukuliwa
Mbowe Hotel Ltd	10.03.1990	7,500,000	229,898,516	237,398,516	Ilikuwa ilipwe yote kufikia Disemba, 1997. - Hatua za Kisheria zimechukuliwa. Sh. 50m zililipwa tarehe 15.12.06 na Sh. Zililipwa tarehe 22.01.07.
Ubungo Plaza Ltd	04.02.2004	834,188,285	340,648,593	1,174,836,878	Ilikuwa ilipwe mwezi wa saba 2004. Mpaka sasa Shs.200m ziliikuwa zimeshalipwa. Tuliambiwa mkopo utalipwa hadi kufikia tarehe 31.12 .2006. Wakaguzi hawakupata mkataba wa mabadiliko hayo.
Kagera Sugar Compan y Ltd	11.02.2003	12,000,000,000	4,479,457,592	16,479,457,592	Marejesho ya mkopo kuanza mwezi Septemba, 2004
General Tyre East Africa	08.02.2005	12,240,000,000	1,577,191,814	13,817,191,814	Tarehe za marejesho ni kama ifuatavyo:- Garama ya mkopo (interest)- 31.12.05 Mkopo- 30.03.07 Mbali na 85% ya dhamana ya Serikali, Security was

					specifies receivables na dhamana ilitengwa mapato ya baadae, ilifika \$3,398,551.55 kwa tarehe ya makubaliano. Hakuna fedha iliyopokelewa kuhusiana na makubaliano hayo. Hata hivyo, mbali na kiasi hicho hapo juu, \$1,465,837.60 zilifikiriwa kutokulipwa tena na kufutwa vitabuni..
IMRA Holding	03.02.2006	474,000,000	106,857,143	580,857,143	Tarehe za marejesho ni kam ifuatavyo:- Garama za mkopo (Interest)- Disemba, 06 Mkopo- Disemba, 07
Continental Ventures	15.09.2005	4,438,000,000	443,818,964	4,881,818,964	Tarehe za marejesho ni kam ifuatavyo:- Garama za mkopo (Interest)- Disemba, 06 Mkopo- Disemba, 07

Licha ya juhudi za menejimenti kufuatilia urejeshwaji wa mikopo hiyo, kwa maoni yetu baadhi ya mikopo hiyo na limbikizo la gharama ya mikopo hiyo (accumulated accrued interest) ulipwaji wake ni wa shaka.

3.3.6.2 Nyaraka za Mikopo

Katika ukaguzi wa mikataba ya mikopo kwa kipindi husika, Ilibainika kuwa upungufu wa baadhi ya nyaraka muhimu za mikopo iliyotolewa kwa wakopaji na Mfuko (NSSF). Nyaraka hizo za mikopo hazikukupatikana kwaajili ya ukaguzi. Nyaraka hizo ni kama ifuatavyo:

Na	Jina la Mkopaji	Maelezo	Angalizo
1	Imra Holdings Ltd	Vielelezo kuwa dhamana ya mkopo ilikuwa imekatiwa bima.	Tarehe ya makubaliano; 19 Januari, 2006 Kiasi kilichokopwa; Sh. 474,000,000. Salio kufikia tarehe 30 -6- 07. Sh.80,857,143
2	Continental Ventures (T)	Taarifa ya maendeleo ya utendaji (mkataba wa makubaliano unataka taarifa ya maendeleo ya utendaji itolewe kwa mkopeshaji kila robo ya mwaka) Makubaliano ya dhamana ya Serikali. (Mkataba wa Makubaliano unaonyesha kuwa Serikali imedhamini mkopo kwa 100%)	Tarehe ya makubaliano: 19 Aprili, 2005 Kiasi kilichokopwa: USD 3.5 milioni Salio kufikia tarehe 30 -6- 07. Sh.4,881,818,964

3.3.6.3 Mkopo aliopewa M/s Medtech Sh. 1,525,368,425

Mfuko (NSSF) ulimkopesha M/s Medtech kiasi cha Sh.1,525,368,425 mnamo tarehe 30 Aprili 2003 kwa makubaliano ya kurejesha fedha hizo ifikapo mwezi Disemba 2004. Timu ya ukaguzi iliambiwa kwamba tarehe ya kurejeshwa kwa mkopo huo ilibadilika na mdeni alitakiwa kuanza kurejesha mkopo huo kuanzia tarehe 30 Juni 2006. Hata hivyo, timu ya ukaguzi haikupatiwa mkataba wa makubaliano wa kubadilisha kipindi cha marejesho ya mkopo huo.

Zaidi ya hayo, kwa hivi sasa Mfuko unafanya mawasiliano na M/s Emunio Tanzania Ltd kama mkopaji badala ya M/s Medtech kuhusu marejesho ya mkopo huo. Uhalali wa kisheria wa M/s Emunio Tanzania Ltd kuwa mdaiwa badala ya M/s Medtech haukuweza kufahamika kutohana na wakaguzi kutokupatiwa nyaraka za mabadiliko hayo.

3.3.6.4 Mauzo ya Nyumba - Mradi wa Kinyerezi

Ukaguzi wa nyaraka za mauzo ya nyumba za bei nafuu za mradi wa Kinyerezi awamu ya kwanza, uligundua kwamba baadhi ya wanunuizi hawakuwa wanatekeleza masharti ya mikataba ya ununuzi wa nnyumba hizo. Mikataba inawataka wanunuizi kulipa sehemu ya marejesho kila mwezi na hakuna sababu yoyote itakayomfanya mnunuzi kuacha kulipa marejesho ya kila mwezi.

Zaidi ya hayo, mikataba inampa Muuzaji (Mfuko) haki ya kuzirejesha mikononi (reposses) nyumba zilizouzwa endapo mnunuzi atashindwa kulipa marejesho ya mwezi kwa kipindi cha miezi mitatu mfululizo. Timu ya ukaguzi iligundua baadhi ya wanunuvi ambao walikuwa wanamiliki nyumba hizo hata baada ya kushindwa kulipa marejesho (monthly installment) kwa zaidi ya kipindi cha miezi sita mfululizo. Baadhi ya watusika kwa kipindi cha mwaka ulioishia 30 Juni 2007 ni kama ifuatavyo:

Na	Jina	Kiasi fedha ambacho kina utata Sh.	Na ya Miezi haijalipwa	Kiasi kilicholipwa baadae Sh.
1	Ishengoma J. Balyagati	4,012,000	34	
2	Ally Mohamed Libaba	4,836,000	29	300,000
3	Monica Demelo	5,954,000	26	500,000
4	Ben Mahenge	4,528,000	26	
5	Gaddiel S. Meena	3,448,000	15	450,000
6	Sixmuind Kapungu	1,580,000	14	326,000
7	Valeriano Ngairo	653,000	8	113,000
8	Paschal Chuwa	836,000	7	
9	Patricia Bulemela	1,104,000	6	526,000
10	Samwel Kilungu	702,000	6	
Jumla		27,653,000		2,215,000

3.3.6.5 Faida za Bima ya Afya ya Jamii (SHIB)

(i) Kamati ya Tathmini na Usimamizi ya SHIB

Kifungu cha 60 cha Sheria ya Bima ya Afya ya Jamii (NSSF Act) kinalezea uundwaji wa kamati ya Tathmini na Usimamizi. Jukumu kubwa la kamati hii ni kuandaa kongamano shirikishi la wadau, kushughulikia na kusimamia malalamiko ya wadau. Tuligundua kuwa kamati hii haijaanzishwa/haijaundwa.

(ii) Miongozi ya Kiutendaji ya “ Fee per Case System”

Mfuko unatumia mifumo miwili ya kiutendaji katika kutekeleza mpango wa Faida za Bima ya Afya ya Jamii ambayo ni “Capitation na fee per Case”. Hata hivyo, timu ya ukaguzi iligundua kuwa muongozo wa kiutendaji unayosimamia shughuli za mara kwa mara za mpango wa Faida za Bima ya Afya ya Jamii ni ile inayohusu “capitation” tu ambapo haihusu “fee per Case. Inapaswa kufahamika kuwa kanuni za SHIB zinaaunisha/zinataja mfumo wa “capitation” tu.

3.3.6.6 Bodi ya Huduma za Maktaba (TSLB)

Maktaba za Mikoa ziligundulika kuwa na matatizo ya kimsingi. Mikoa inayohusika ni pamoja na mkoa wa Arusha, Bukoba, Kilimanjaro, Mbeya, Musoma, Shinyanga, Songea, Rukwa, Tabora na Tanga. Mchanganuo wa matatizo yaliyogundulika ni kama ifuatavyo:

- (i) **Majengo Machakavu na Machafu (Bukoba, Kilimanjaro, Musoma, Rukwa, Shinyanga and Tanga)**

Mapaa ya majengo ya Maktaba yanavuja, kuta zina nyufa, mapaa yanaanguka na vioo vya madirisha vimevunjika. Vyumba vya kusomea vya majengo mengine ni vidogo sana kiasi ambacho havikidhi haja ya watumiaji. Hali hii inawalazimu baadhi ya wasomaji wasomee chini ya miti. Majengo hayo si salama kwa wafanyakazi na wasomaji.
- (ii) **Upungufu wa Samani (Arusha, Bukoba, Kilimanjaro, Musoma, Shinyanga, Songea, Tabora na Tanga)**

Katika makta za mikoa iliyotajwa hapo juu zina upungufu wa viti na meza kiasi kwamba zinashindwa kukidhi mahitaji ya watumiaji. Makta nyingine hazina mashelfu hali inayofanya vitabu vya kujisomea viwekwe chini kwenye maboksi.
- (i) **Vyoo Vibovu na Matatizo ya Maji (Mbeya, Songea, Rukwa na Tabora)**

Vyoo vya Maktaba zilizotajwa hapo juu vilikuwa vichafu sana na vilikuwa vinatoa harufu mbaya iliyochafua mazingira ya Maktaba. Vyoo hivyo havikuwa na maji (hususani Tabora) hali amabayo imevifinya vyoo hivyo kuziba kwa makaratsi. Hali hii si salama kwa afya na inatishia afya za watumiaji.
- (ii) **Vitabu na Taa (Arusha, Kilimanjaro)**

Ukaguzi uligundua kuwa Maktaba za Mikoa ya Arusha na Kilimanjaro) zinakabiliwa na upungufu wa vitabu ikilinganishwa na idadi kubwa ya watumiaji inayoongezeka siku hadi siku. Pia Maktaba hizi hazikuwa na taa za kutosha kiasi amabacho watumiaji wa maktaba hizi hawafurahii huduma za maktaba hizi.

3.3.6.7 Bodi ya Tumbaku Tanzania (TTB)

- (i) **Uwekezaji mbaya wa rejista Rasilimali za kudumu**

Bodi ya Tumbaku inatunza rejista yake ya Rasilimali za kudumu kwa njia ya kawaida ya bila kutumia mashine kama ilivyonekana wakati wa ukaguzi. Utaratibu huo umeonekana

kusababisha makosa kama vile Ununuzi wa gari SU 36720 ambalo liliingizwa vitabuni na taarifa ifuaatayo:-

- Tarehe ya Ununuzi: 05-09-2007 ambayo ndiyo tarehe ya ukaguzi na kwa hiyo si sahihi kwa vile limeanza kufanyiwa uchakavu kuanzia tarehe 05/09/2006.
- Namba ya Ankara: 05-09-2007 ambayo si namba ya Ankara bali ni tarehe ya Ankara.
- Baadhi ya magari yalionyeshwa kuwa na taarifa kidogo ukilinganisha na mengine kama vile:
 - Gari Na.SU 36920, halikuwa na mwaka wa kutengenezwa (kinyume na matakwa ya kitabu cha maelekezo ya uhasibu sura 7 kifungu 5.0 (ii)).
 - Rejesta ya Magari ilikuwa na marekebisho mengi.

Zaidi ya hayo mali isiyoshiriko ya Shs.11,880,184 ambayo ilinunuliwa Julai 2006 ilionekana kutokuingizwa kwenye Rejista ya Rasilimali.

Katika hali ilioonyeshwa hapo juu, rasilimali za Bodi ya Tumbaku zilionekana kutoingizwa vizuri vitabuni na hilo linaweza kuwa ni eneo la upotevu wa rasilimali za Bodi.

3.3.6.8 Hospitali ya Taifa ya Muhimbili

(i) Mambo kuhusu madai ya kibiashara yanayofikia Sh.998,543,766

Ukaguzi wa orodha ya wadai wa kibiashara na taarifa zake umeonyesha mapungufu yafuatayo:-

(ii) Kwisha kwa muda wa makubaliano ya huduma

Makubaliano ya huduma AAR Health Services (T) Ltd na Chuo Kikuu cha DSM yalikwisha hivyo hakukuwa na kubaliano lolote la kimkataba na kisheria, ingawa Hospitali iliendelea kutoa huduma kwa Taasisi mbili.

(ii) Kutokuwepo kwa Sera za Mikopo

Hospitali haikuwa na Sera ya mikopo ili kutoa mwongozo wa jinsi ya kunufaika na mikopo hiyo ilivyoelekezwa kwa wateja wa Hospitali (kama vile watoaji Bima za Afya) lazima waangaliwe na kuthibitiwa ili kuhakikisha kuwa wateja wanalipa kwa huduma wanayopata kwa mantiki hiyo, uthibiti wa ndani zidi ya wadaiwa

wa kibashara wanaotokana na huduma za mikopo iliyoelekezwa kwa watjea wa Hospitali, haukuwepo.

3.3.6.9 Kituo cha kimataifa cha mikutano - Arusha

(i) Mapato ya Hospitali

Katika mwaka unaojadiliwa kituo kilikusanya Sh.623,369,608 kama mapato ya huduma za hospitali (makadirio yalikuwa Sh.578,643,925). Gharama za hospitali zilifikia Sh.722,119,463 (Makadirio ya matumizi yalikuwa Sh.544,209,668).

Kwa hiyo mwaka ulimalizika kwa nakisi ya Sh.98,749,855 zidi ya makadirio ya ziada ya Sh.34,434,257. Kutokana na maelezo ya hapo juu, inaweza ikaonekana kwamba hospital inaendelea kuendeshwa kwa huduma nyingine za kituo, zilizoendeshwa kwa faida katika mwaka husika kama ilivyokuwa wakati uliopita. Zaidi tumeona kwamba, mipango ya kupunguza huduma za hospitali ingawa zilishakubalika na Bodi ya Wakurugenzi wa kituo, ikawa bado kutekelezwa.

3.3.6.10 Tanzania Broadcasting Services(TBC)

(i) Usahihi wa maduhuli

Idara ya Masoko ilitoa matangazo ya biashara ambayo yalipeperushwa hewani. Hata hivyo orodha ya matangazo yote yaliyofanywa katika mwaka husika haitunzwi na Idara. Zaidi ya hayo, hakuna taarifa kamili inayotunzwa kwa maombi ya kibashara ambazo zilipokelewa kutoka kwa wateja. Mkurugenzi wa masoko aliwatibitishia wakaguzi kwamba hakuna orodha wala taarifa zinazotengenezwa au kutunzwa na Idara husika. Mpitaji wa dondoo za mikutano ya Bodi ya Wakurugenzi umeonyesha kuwa ripoti kama hizo huwa hazitenezwi wala kuletwa kwenye bodi kujadiliwa. Zaidi ya hayo tumeona kwamba sehmeu ya programu haitunzi wala kutoa ripoti ya programu zote na matangazo ya biashara yaliyotengenezwa.

Ukosefu wa habari zilizotajwa hapo juu unafanya uhakiki wa maduhuli yaliyoripotiwa kwenye mwaka wa fedha unaoishia tarehe 30 Juni 2007 kuwa mgumu.

Pia hakuna utaratibu wa ufuataliji wa programu zote na matangazo ya biashara yaliyofanywa na Shirika. Ufuataliji wa programu na matangazo ya biashara inawezesha menejiment kujua kama matangazo ya biashar ana programu zote zilizopangwa

zimetekelzeza kufuatana na matakwa ya mkataba na wateja wanapewa Ankara zao. Kukosekana kwa taratibu za ufuataliaji katika Shirika inakuwa vigumu kujua uhakika wa maduhuli yaliyopotiwa.

Hali hii inaweza kupelekea upotevu wa mapato yanayotokana na kutotoa Ankara kwa ajili ya programu zilizotangazwa hewani na matangazo ya biashara.

Migogoro yoyote na mteja haiwezi kutatuliwa kwa urahisi.

Programu na matangazo ya Biashara yasiyoruuwa yanaweza yakatolewa hewani bila menejement kufahamu.

Ukamilikaji na usahihi wa maduhuli yaliyopotiwa na Shirika haufahamiki.

3.3.6.11 Benki ya Posta Tanzania

Mikopo isiyorejeshwa

Katika mwaka husia tumegundua kwamba wateja mbalimbali hawakuweza kurejesha mikopo yao kulinganan na mikataba yao. Matokeo yake tumegundua kiasi kikubwa cha mikopo imebakia bila kurejeshwa baada ya kumalizika kwa muda/tarehe ya urejeshaji, ni kwamba kiasi kilichorejeshwa ni kidogo ukilinganisha na kiasi kilichokopwa (kilichochukuliwa) ikihusishwa na muda uliomalizika/ulioisha.

Ingawa jutihada zinzendelea kufanywa na uongozi/ menejimenti ya Benki ili madeni hayo ya muda mrefu yaweza kurejeshwa kwa njia/utaratibu wa kisheria/kimahakama na kuuzwa na kwa minada amana/rehani za waliokopeshwa, bado hakuna maendeleo ya kutosha katika kukusanya madeni hayo hasa kwa wadaiwa wateja waliokopeshwa, bado hakuna maendeleo ya kutosha katika kukusanya madeni hayo hasa kwa wadaiwa wateja waliokopa kwa shughuli za kibiashara.

Mifano kuthibitisha matokeo yetu ya ukaguzi ni kama ifuatavyo:-

Jina la Mkopaji	Tarehe ya Mkataba	Kiasi Halisi cha Mkopo	Tarehe ya kuishia	Salio hadi kufikia tarehe 31/12/2006
Business loans (over 5 Mill.)				
Salim Koja	21.12.2004	13,970,726	21.08.2004	5,301,726

Suzan Ernest Kisanji	16.12.2003	17,468,926	16.12.2005	8,414,108
Muywangwa Gen. Ent. Co	02.01.2002	35,079,845	19.09.2003	15,831,043
Kiswigo Kanga Mwakajinga	05.08.2004	13,500,000	05.08.2006	5,472,628
EM Trucing Co. Ltd	16.08.2005	30,000,000	16.11.2005	9,420,598
Rochoice Engineering Works Ltd	31.12.2003	41,206,954	28.09.2006	23,653,656
Venance Methusalah Mwamtoto	19.03.2003	19,000,000	27.03.2005	16,240,586
Hassy H.B Kitine	24.12.2004	41,916,788	24.12.2006	38,390,797
Pili Hamis Mwamba	27.04.2004	7,000,000	27.08.2005	5,909,349
Medson Andrea Sanga	31.01.2002	15,125,000	08.02.2004	5,803,546
Malongoza Hesaya Godson	30.06.2003	8,200,000	30.12.2004	5,762,608
Makala Idi Makala	30.06.2003	8,100,000	30.12.2004	7,729,464
Samweli Frank Samweli	30.06.2003	11,200,000	30.12.2005	8,470,460
Nicolaus Wilson Mushi	29.09.2003	8,462,671	29.09.2005	5,792,068
Karia Rajabu Msuya	31.12.2003	12,778,106	31.12.2005	9,920,619
Ommary Mahela	31.12.2003	5,876,946	31.12.2005	4,985,552
Alawi Mkwema	17.12.2003	8,604,096	17.12.2005	7,337,035
Abdalah Kivara	17.12.2003	5,394,029	17.12.2005	5,247,930
Isaka Juma	11.03.2004	14,427,778	11.03.2004	7,290,041
Customer loan (over 1 Mill) Iluminata Jane Ndile	13.02.2003	7,000,000	27.02.2006	3,098,016
Saidi Idi Ndumbogani	06.10.2004	10,000,000	06.10.2006	4,513,184
Total Shs.		334,311,865	456.1103	204,585,014

Orodha hii sio kamilifu kama jitihada za kutosha hazitaweza kuchukuliwa kufuatilia mikopo isiyorejeshwa ya muda mrefu, mapato ya benki hayataweza kuongezeka kutokana mlundikano wa madeni hivyo kuathiri mtaji wa uendeshaji wa Benki.

3.3.6.12 Bodi ya kahawa Tanzania

(i) Upotevu wa Kahawa Sh.64,378,000

Wadeni wa Biashara na wengine walioonyeshwa kwenye mahesabu (Hesabu) ya kiasi cha Sh.5,961,926,000 inajumuisha bakaa ya wadeni wa Kahawa wa kiasi cha Sh.64,378,000 iliyotokea kwenye tawi la Dar es Salaam mnamo mwaka 2005. Katika kuhakiki kiasi hiki, tumegundua kiasi hiki, tumegundua kiasi kisichokuwa na maelezo cha Sh.74,856,435 kati ya kiasi cha upotevu kilichoonyeshwa kwenye hesabu cha Sh.64,378,000 na kiasi halisi cha upotevu kilichoelezwa na menejiment cha Sh.139,234,435 (USD 110,597.44) kama inavyoonyeshwa hapa chini:-

Jina la Mnunuzi wa Kahawa	Upotevu usiorejeshwa hadi kufikia tarehe 30.06.2007	
Chama cha Ushirika Kagera	91,627.76	115,352,936
KDCU Ltd	18,969.68	23,881,449
Jumla	110,597.44	139,234,435
Kiwango cha ubadilishaji @ 1,258.93		
Toa: Salio/ Bakaa Kwenye hesabu		64,378,435
Kiasi kisichokuwa na maelezo		74,856,435

Kutokana na mapungufu yaliyoonyeshwa hapo juu ni maoni yetu kwamba (tunaona kwamba) madeni yanayotokana na upotevu wa kahawa hayakuonyeshwa ipasavyo katika/kwenye hesabu zilizoishia tarehe 30 June,2007.

3.3.6.13 MAMLAKA YA SOKO LA HISA NA MTAJI

Utaratibu wa Uhasibu/Kihasibu kuhusu fedha za mafao ya wafanyakazi/Watumishi.

Mizania ya Hesabu imeonyesha kiasi cha Sh.461,370,960 kama fedha za mafao ya wafanyakazi chini ya madeni ya muda mrefu. Madhumuni ya Akaunti hiyo ni kuwa na fedha kwa ajili ya malipo anapostaafu kwa hiari, anapostaaafu kwa mujibu wa sheria au kwa ugonjwa au aliyetumikia Mamlaka kwa miaka isiyopungua Ishirini. Akaunti hiyo imeanzishwa kulingana/kutokana na vifungu 6.22 na 6.12 kanuni za

Mamlaka ya soko la Hisa na mtaji zinazohusu watumishi ambazo zimeidhinishwa na Bodi ya Wakurugenzi.

Kulingana na Viwango vya kimataifa vya uhasibu (IAS 19), Mamlaka inaendesha "a Defined Benefit Plan"

- Mpango halisi wa mafao (DBP) ambao Mamlaka Linawajibika ambao/ ambapo utailazimisha Mamlaka/Mamlaka italazimika kulipa tofauti katika tukio ambapo mpango wa mali utakuwa pungufu kuliko mafao halisi yanayotakiwa kulipwa wakati itakapolazimika.

Katika mwaka husika, menejimenti imefanya tathmini ya muundo huo kwa kufuata IAS Na.19 na kugundua/ kufahamu kwamba kiasi kilichotakiwa kuwa ni jukumu lake kulipa ni kiasi cha Sh.759,061,592 wakati kiasi cha fedha kilichotengwa ni Sh.461,370,960 tu kama ilivyoonyeshwa kwenye mizania ya hesabu hivyo kusababisha/kuonyesha upungufu wa kiasi cha Sh.295,631,799.

Kwa mfano ingekuwa kwamba malipo kwa watumishi wote nangetakiwa kufanwa tarehe 31 Juni,2007, menejiment ingetakiwa kukusanya kiasi cha ziada cha Sh.245,631,799 kulipia madeni.

Ni jinsi gain fedha za ziada zingeweza kupatikana ingekuwa kitendawili kwa menejiment. Menejimenti inatakiwa kujiepusha na athari za kusimamia fedha za mafao ya watumishi ili kuepukana na mzigo wa kulpa fidia zaidi katika tukio ambapo mpango wa mali unakuwa pungufu kuliko inavyokusudiwa.

Hivyo menejimenti inatakiwa kuhamishia fedha katika mfuko, wa Pensheni (mafao) au udhamini ambapo utaendeshwa vizuri kulingana na muundo mzuri wa uchangiaji (DGS). Katika hali kiasi maalumu katika Muundo wa uchangiaji hatua za kisheria au kusaidia kujenga uwezo wa kulipa michango ya ziaia zitakuwa hazitoshelezi matarajio ya watumishi. Hivyo Mamlaka (CMSA) itaweza kuzingatia kiwango cha Uhasibu cha kimataifa (ISA) 19.

3.3.6.14 Hifadhi ya Mbuga za Taifa (TANAPA)

(i) Usimamizi wa mfumo wa habari

TANAPA inaendesha mfumo wake wa Uhasibu kwa kuandika taarifa zake za fedha kwenye vitabu kwa mkono (manual). Baadhi ya taarifa ndogo ndogo huingizwa kwenye - kompyuta (spreadsheet).

Matatizo yanatokana na mfumo huo ni kama ifuatavyo:-

- Kuna uwezekano mkubwa wa kuwepo makosa au kutokea mabaya bila kutambuliwa na menejimenti

- Utengenezaji wa Hesabu hutumia muda mrefu, na hata upatikanaji wa taarifa toka kwenye vitabu pia huchukua muda mrefu.
- Ufuatiliaji wa ukaguzi ni mgumu na hakuna udhibiti mzuri.
- Ufuatiliaji pia ni mgumu sana.

Katika mfumo huu nguvu zote hutumika katika kuandika, kuoanisha na hesabu za benki na pia kuthibitisha taarifa za hesabu, hivyo muda mdogo uliobaki ndiyo tu hutumika kusimamia na kuchanganua mambo ya fedha.

Utaratibu huu wa utunzaji vitabu unalazimisha uwe na Menejiment nzuri pamoja na uangalizi bora huku taarifa mbadala ikitengenezwa na kusambazwa kwa viongozi Wakuu ili kudhibiti na kuwa na ufuatiliaji wa taarifa.

3.3.6.15 SIMU 2000

Mali ambayo haikuuzwa kwa kukosekana Hati Miliki

Taarifa za fedha zinaonyesha bakaa la Sh.1,956,800,000 llikhusu mali ambayo imeshindikana kuuzwa hadi tarehe 31 Desemba 2006, Kutokana na kukosekana kwa Hati Miliki. Machi hizo ni magorofa ya nyumba za kupanga zilizopo kwenye Manispaa ya Tabora eneo la Cheyo.

Magorofa hayo yalisemekana kuwa mali ya Shirika la Nyumba la Taifa (NHC). Hii inamaana kuwa Kampuni ya SIMU 2000 Ltd haikuwa mmiliki wa Majengo hayo ingawa yalionyeshwa kwenye orodha ya mali zilizochukuliwa toka TTCL kufuatana na Taarifa ya Serikali Na.87 iliyochapishwa mnamo tarehe 11 May 2005. Tuligundua zaidi kwamba wakati Kampuni ya SIMU 2000 inapewa mali toka TTCL, makubaliano kati ya TTCL na NHC hayakuwa yamekamilika hivyo basi NHC bado inamiliki mali hizo hadi leo.

Kutokana na hayo hatukuweza kuthibitisha usahihi wa bakaa la mali iliyotakiwa kuuzwa hadi kufikia tarehe 31 Desemba 2006 kama ilivyoonyeshwa kwenye Taarifa za fedha.

Menejimenti ya Kampuni ya SIMU 2000 pamoja na TTCL wafanye mazungumzo na NHC ili kuamua mmiliki halali wa majengo hayo yaliyopo kwenye Manispaa ya Tabora ambayo yanatakiwa kuuzwa kufuatana na taarifa za fedha za kampuni ya SIMU 2000.

SURA YA NNE

Masuala ya Usimamizi wa Fedha

4.0 Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo zenye Matatizo ya kujiendesha kibashara

Kiwango cha Kimataifa cha Uhasibu Na.1 kinaeleza kwamba unapotengeneza taarifa za fedha, Menejimenti itatathmini hali ya Shirika au Taasisi ili liweze kupata faida. Taarifa za fedha itatengenezwa katika misingi ya kibashara pale Menejimenti inaponyua kulifilisi Shirika au Taasisi au haina isipokuwa njia mbadala ila kufanya hivyo.

Katika hali ya kubuni biashara kampuni au Taasisi husika inapashwa kuendeleza biashara pasipo na nia wala ulazima wa kufilisiwa; au kuacha biashara au kutafuta hifadhi toka kwa wakopeshaji kufuatana na Sheria au Kanuni. Kwa hiyo mali na madeni huandikwa katika misingi ya kuwa chombo husika inaweza kuuaza mali yake isiyokuwa ya kudumu ili kuweza kulipa wadai wake katika hali ya kawaida ya biashara.

Wakati taarifa za fedha hazikutengenezwa katika misingi ya biashara, suala hilo litaonyeshwa kwenye taarifa, pamoja na misingi iliyotumika kutengeneza taarifa za fedha na sababu za kwa nini chombo hicho hakichukuliwa kama ni chombo cha biashara.

Katika mwaka huu tunaotolea ripoti tumeyaona Mashirika ya Umma na Taasisi nyingine ambazo zina viashiria vyote vinavyoonyesha kuwepo matatizo kwenye biashara ingawa taarifa zao za fedha zimetengenezwa katika misingi ya biashara. Baadhi ya viashiria hivyo maalumu au matarajio ya matatizo ya biashara yanajumuisha yafuatayo:-

- Kupunguka kwa mtaji wa kufanya kazi
- Kujiendesha kwa hasara kwa miaka mingi.
- Kupungua kwa mapato na kuongezeka kwa gharama
- Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma kutokuwa na uwezo wa kutimiza majukumu yake (k.m. kuongezeka kwa bakaa la madeni yanayotakiwa kulipwa)

Yafuatayo ni baadhi ya Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma ambazo zimekuwa na matatizo ya kutokuwa na fedha au kuwa na mitaji midogo ya kufanya kazi:

- (i) Shirika la Umeme Tanzania (TANESCO)
- (ii) Bodi ya Biashara ya Nje (BET)
- (iii) Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Dar es Salaam (DAWASCO)

- (iv) Shirika la Bima la Taifa (NIC)
- (v) Mamlaka ya Maji Safi na Maji taka Mtwara mjini.
- (vi) Shirika la Posta Tanzania (TPC)
- (vii) Shirika la Reli Tanzania (TRC)

4.1 Shirika la Umeme Tanzania (TANESCO)

Hali ya kifedha ya Shirika imeendelea kuwa mbaya kutokana na gharama kubwa ya umeme unaonunuliwa toka kwa wazalishaji umeme binafsi has toka kwa Independent Power Tanzania Ltd na Songas Ltd. Hali hiyo imetokana na ukame wa muda mrefu nchin, hivyo kuathiri uwezo wa Shirika kuendelea kutoa umeme unaozalisha mabao unaotokana na nguvu ya maji. Kwa hiyo Shirika lillazimika kununua Nishati hiyo toka kwa wazalishaji binafsi (Independent Power Producer's IPP's).

Katika mwaka wa fedha 2006, gharama ya kununua umeme ilizi mapato yake kwa Sh.4,045 Million. Athari ya hali hiyo ni kwamba Shirika limejiendesha kwa hasara ya Sh.137,959 Million (gross loss) katika mwaka 2006 ukilinganisha na hasara ya Sh.54,563 Million mwaka uliopita (2005).

Hadi kufikia Desemba 2006 hali ya fedha ya Shirika ilikuwa mbaya sana:-

- Madeni ya Shirika yalifikia Sh.87 bilioni
- Mkopo wa muda mfupi Benki (overdraft) ulifikia Sh.65,221 Million ikiwa ni ongezeko la Sh.42,810 Million kutoka mwaka uliopita.
- Mapato halisi (Net Cash Flow) yalifikia Sh.10,901 Million (2005: Sh.5,281 Million)
- Ongezeko endelevu la wadaiwa hasa kutokana na gharama za riba hali inayoashiria ukusanyaji mdogo wa madeni ya muda mrefu.
- Hali ya madeni ya muda mfupi ni kigezo cha mtaji dhaifu wa kufanya kazi.

4.2 Bodi ya Biashara ya Biashara ya Nje (BET)

Katika kipindi cha kuanzia tarehe 30 Juni,2003 hadi 30 Juni, 2007 Bodi imekuwa ikipata hasara katika kujiendesha. Ongezeko la gharama za kujiendesha lilikuwa haliendi sambamba na ongezeko la mapato. Wakati gharama za uendeshaji ziliongezeka kwa Sh.444,222,892 katika mwaka ulioshia tarehe 30 Juni 2007, mapato yameongezeka kwa Sh.1,377,074,978,833.

Hasara iliyolimbikizwa imeongezeka kutoka Sh.1,377,074,344 mnamo tarehe 30 Juni,2003 hadi kufikia Sh.2,371,528,127 tarehe 30 Juni,2007.

Kwa upande mwingine hali ya mtaji wa kuendeshea Bodi umerekebika kidogo. Wakati wa mwaka, bodi ilikuwa na mtaji hasi wa kuendeshea uliofikia Sh.152,924,130, ukilinganisha na mwaka uliopita, mtaji hasi wa kuendeshea ulifikia Sh.167,972,831. Pamoja na kwamba hali hiyo ililetu mabadiliko mazuri kidogo, hata hivyo Bodi ilishindwa kutimiza majukumu yake ikiwemo makato ya kisheria katika hali ambayo makato hayo yalikuwa yaive mara moja.

Uwiano wa mali na madeni na "Acid Test Ratio" vimekuwa chini ya viwango vya kawaida isipokuwa kwa mwaka unaoishia tarehe 30 Juni, 2005 wakati "Acid Test Ratio" kiwango chake kilikuwa juu kidogo ya hali ya kawaida.

Katika hali iliyoonyeshwa hapo juu, ila labda kama juhudzi za makusudi zinafanywa kuibadilisha hali hiyo uhai wa Bodi katika biashara unaweza ukawa hatarini.

4.3 Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Dar es Salaam (DAWASCO)

Mamlaka imeelezea kupata hasara kubwa katika mwaka unaoishia tarehe 30 Juni, 2007. Zaidi ya hayo utekelezaji wa malengo yaliyobainishwa kwenye mkataba wa kukodisha kati ya DAWASCO na DAWASA haukutekelezwa katika mwaka husika. Hali hii ikiendelea itakuwa vigumu kwa Mamlaka kuendesha shughuli zake za biashara kwa faida. Mamlaka kuitia menejimenti yake lazima ibuni mikakati ya kuboresha hali ya kifedha ya Mamlaka na pia itekeleze matakwa ya Mkataba wa kukodisha na DAWASA.

4.4 Shirika la Bima la Taifa (NIC)

Kushuka kwa mtaji wa kufanya kazi

Mtaji wa kufanya kazi wa Shirika la Bima la Taifa kwa miaka 4 iliyopita hadi mwaka huu umekuwa ukishuka kutoka kiasi cha salio hasi la Sh. billion 31.1 (mwaka 2002) hadi kufikia salio hasi la Sh. Billion 58.7 mwaka 2006. Katika kipindi hiki uwiano wa mali na madeni (current ratio) ulionyesha kwa wastani Shirika lilikuwa na uwezo wa kulipa Sh.15 kwa kila deni la Sh.100.

4.5 Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Mtwar(MTUWASA)

Hali ya kifedha ya Mamlaka imeendelea kushuka. Katika miaka mitatu iliyopita Mamlaka imeendelea kupata hasara kutokana na kupunguzwa kwa msaada uliyokuwa ukitolewa na Serikali.

Mamlaka inaweza ikashindwa kufanya biashara kutokana na kuwa na mtaji hasi mfululizo kama ifuatavyo:-

Mwaka kuishia 30 Juni,2005	Sh.	66,674,798
Mwaka kuishia 30 Juni 2006	Sh.	32,447,649
Mwaka kuishia 30 Juni 2007	Sh.	310,310,890

4.6 Shirika la Posta Tanzania (TPC)

Hali ya mtaji hasi ya Shirika imekuwa ikidorora mwaka hadi mwaka kama ifuatavyo:-

Mwaka Unaoshia	Bakaa Mtaji Hasi (Sh)
31/12/2004	7,799,003,000
31/12/2005	20,516,944,000
31/12/2006	25,659,701,000

Kwa kukushukamtaji wa kuendeshea Shirika kumesababishwa hasa na kuongezeka kwa michango ya kisheria ambayo haijawakilishwa kwenye Shirika pamoja na tozo na adhabu zake. Makato ambayo hayakuwakilishwa kwenye Shirika yameongezeka toka Shs.13,819,470,000 mnamo tarehe 31.12.2004 hadi Sh.18,681,610,000 na kuongezeka tena hadi Sh.22,353,638,000 mnamo tarehe 31.12.2006. Malimbikizo ya VAT ambayo yalikuwa bado kulipwa kwenye Mamlaka husika pia yaliongezeka toka Sh.1,674,963,000 mnamo tarehe 31.12.2004 hadi Sh.1,787,993,000 mnamo tarehe 31/12/2005 na kuongezeka hadi Sh.3,448,072,000 ilipofikia tarehe 31.12.2006.

Kwa ujumla, wanaolidai Shirika pamoja na madai mengine yameongezeka toka Sh.19,790,856,000 mnamo tarehe 31.12.2004 hadi Sh.25,905,505,000 mnamo tarehe 31.12.3005 na kufikia hadi Sh.31,973,855,000 mnamo tarehe 31/12/2006.

Katika hali hiyo Shirika litashindiwa kuendelea kufanya biashara mpaka lisaidiwe fedha kutoka nje ya shirika ili ziboreshe hali yake ya mtaji wa kujiendesha.

4.7 SHIRIKA LA RELI LA TANZANIA (TRC)

Hali ya kifedha ya Shirika kwa miaka mine iliyopita kuanzia 2003 hadi 2006 ni kama ilivyoonyeshwa kwenye muhtasari hapa chini:-

Orodha	Hali mpaka tarehe 31/12/06	Hali mpaka tarehe 31/12/05	Hali mpaka tarehe 31/12/04	Hali mpaka tarehe 31/12/03
	SHS	SHS	SHS	SHS
Mali za muda mfupi	14,618,032,000	14,794,048,000	16,513,251,000	23,728,532,000
Madeni ya Muda Mfupi	24,608,322,000	22,005,950,000	19,427,160,000	18,921,906,000
Mtaji wa Kujiendesha	(9,990,290,000)	(7,211,902,000)	(2,913,909,000)	4,806,626,000

Mtaji wa kuendesha Shirika umeonyesha hali ya kupungua kutoka Sh.4,806,626,000 kama ilivyokuwa tarehe 31 Desemba 2003 hadi kufikia Sh.2,913,909,000 (hasi) mnamo tarehe 31 Desemba 2004, na mnamo tarehe 31 Desemba,2005 ilikuwa Sh.7,211,902,000 (hasi). Pia hali ilifikia Sh.9,990,290,000 (hasi) mnamo tarehe 31 Desemba 2006.

Uwiano wa mali na madeni na "Acid test ratio" ziko chini sana ya viwango vya 2:1, kwa uwiano wa mali na madeni,na 1:1 kwa "acid test" kutokana na hali ilivyo hapo juu naona kwamba kama mwelekeo hautabadilika haraka, Shirika litashindwa kufikia lengo lake ambalo lilifanya lianzishwe.

TATHMINI YA UTENDAJI

4.8 Uendeshaji wa Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo pamoja na hali ya kifedha

Ukaguzi wa hesabu za Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo umeonyesha kwamba baadhi ya vyombo hivyo vimejiendesa kwa faida na vingine vimejiendesa kwa hasara. Utendaji wa vyombo hivyo umepimwa kwa vigezo vya faida na hasara iliyopatikana katika kipindi cha mwaka unaochunguzwa. Hali ya kifedha ya vyombo hivi pia imetathminiwa kwa vigezo vya ongezeko la faida au hasara kama ilivyokuwa tarehe 30 Septemba 2006, 31 Desemba 2006 na 30 Juni, 2007 kama ilivyokuwa kwamba vyombo hivyo hufunga vitabu vyao vya fedha katika tarehe hizo. Vifungu Na.4.9 na 4.10 vinaelezea uendeshaji wa Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo pamoja na msimamo wa kifedha.

4.9 Muhtasari wa Utendaji na uendeshaji wa Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo

Wakati wa mwaka unaoangaliwa, uendeshaji na utendaji wa Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo ulipimwa kwa kutumia vigezo vya matokeo ya hesabu zao yaani ziada ua Nakisi.

Ufuatao ni utendaji wa jumla wa Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo:-

Aina ya Chombo	Ziada ya mwaka (Sh)	Nakisi ya mwaka (Sh)	Utendaji wa Jumla wa mwaka (Sh)
Mamlaka za Maji	513,326,431	(1,640,910,109)	(1,127,583,678)
Bodi za uangalizi	40,353,856,228	(959,457,267)	39,394,398,961
Vyuo vya Elimu ya Juu	7,104,614,520	(1,496,270,873)	5,608,343,647
Mashirika ya Umma	170,256,301,796	(211,387,124,998)	(41,130,823,202)
Taasisi za Serikali	38,638,309,748	(520,972,389)	38,117,337,359
Total	256,866,408,723	(216,004,735,636)	40,861,673,087

Maana yake

Utendaji na uendeshaji wa Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo katika mwaka husika unaonyesha kuwa Bodi za uangalizi zinaongoza katika kupata ziada, huku Mashirika ya Umma yanayoongoza kwa kupata nakisi katika Hesabu zao.

4.10 Limbikizo la Ziada au Hasara

Katika mwaka husika, msimamo wa kifedha katika Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo ulipimwa kwa kuangalia limbikizo la ziada au nakisi lililopatikana wakati wote wa chombo husika.

Ufuatao ni mlimbikizo wa jumla wa faida au ziada wa Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo:

Limbikizo la ziada au Hasara

Aina ya Chombo	Limbikizo la Ziada	Limbikizo la Nakisi	Jumla ya Limbikizo ziada au Nakisi
Mamlaka za Maji	16,782,404,626	(4,886,062,810)	11,896,341,817
Bodi za uangalizi	155,612,182,600	(2,371,528,127)	153,240,654,473
Vyuo vya Elimu ya Juu	8,676,428,845	(7,172,682,203)	1,503,746,642
Mashirika ya Umma	753,028,723,434	(772,968,182,901)	(19,939,459,467)
Taasisi za Serikali	161,905,510,034	NIL	161,905,510,034
Total	1,096,005,249,539	(787,398,456,041)	308,606,793,499

Maelezo yake

Msimamo wa kifedha wa Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo katika mwaka husika umeonyesha kwamba Taasisi za Serikali zimeongoza kwa kuwa na limbikizo la ziada, wakati Mashirika ya Umma yanaongoza kwa kuwa na limbikizo la Hasara. Hali hiyo ya kuwa na limbikizo la Hasara inayotengenezwa na hayo Mashirika ya Umma hatimaye utakuwa mzigzo wa Serikali. Hatua za haraka zitakazochukuliwa kukabiliana na hali hiyo itaokoa uchumi wa nchi hii.

4.11 Kutowasilisha makato ya kisheria

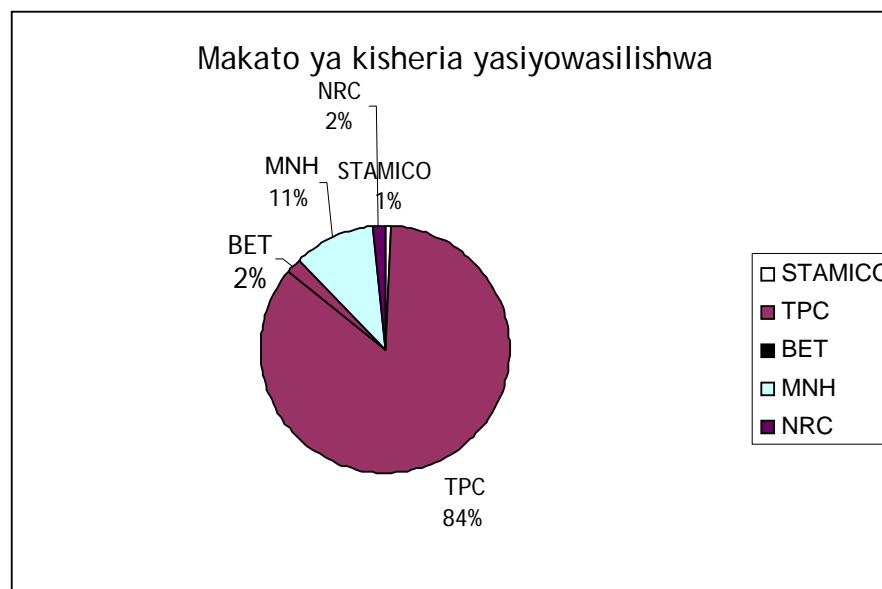
Katika kipindi cha mwaka unaohusika Mashirika ya Umma 5 yalishindwa kuwasilisha makato ya kisheria yenye jumla ya Sh.29,336,119,602 kwa wakala wanaohusika. Kati ya kiasi hicho, makato yasiyowasilishwa (PAYE, PPF, NSSF na PSPF) yalifikia Sh.23,643,858,878 wakati makato ya

kodi yalifikia Sh.2,210,703,119. Zaidi ya hayo, Shirika la Posta lilishindwa kuwakilisha makato ya kisheria yenze jumla ya Sh.6,613,707 (Makato ya Bima ya wafanyakazi) na Sh.196,741,985 (Makato yanayohusu mikopo ya SACCO'S) wakati Bodii ya Biashara ya Nje (Board of External Trade) imeshindwa kuwasilisha makato ya kodi ya viwanja (land Rent(yenze kiasi cha Sh.142,859,539.

Jedwali lifuatalo linaonyesha muhtasari wa hali

Jina la Shirika la Umma na Taasisi	Mafao ya mfanyakazi Sh.	Kodi VAT/PAYE Sh.	Bima SACCOS Kodi ya viwanja Sh.	Jumla Sh.
Shirika la Madini la Taifa	127,480,646	135,018,821		262,499,467
Shirika la Posta	20,229,572,555	4,451,932,167	203,355,752	24,884,860,474
Bodi ya Biashara ya Nje		433,995,067	142,859,539	576,854,606
Hospitali ya Taifa Muhimbili	2,913,339,535	204,064,237		3,117,403,772
Kampuni ya Ranchi ya Taifa	373,466,142	121,035,141		494,501,283
Total	23,643,858,878	5,346,045,433	346,215,291	29,336,119,602

Taarifa iliyopo hapo juu inaweza ikaonyeshwa kwenye mchoro wa mduara kama ifuatavyo:-

Mchoro huu unaonyesha hali isiyoridhisha ya kutofuata sheria husika. Mikakati madhubuti lazima itafutwe ya kurekebishwa hali hii kwa kujiepusha na tozo zinazoweza kutozwa kwa Mashirika husika kwa kushindwa kuwasilisha makato ya kisheria kwa wakati unaotakiwa kisheria. Kwa upande mwengine hali hii inaweza kusababisha matatizo ya kulipwa mafao ya watumishi wanapofikisha umri wa kustaafu kazi

MSAJILI WA HAZINA

4.16 Dhamana ambazo hazijarejeshwa Sh.175,396,043,686

Katika mwaka husika mikopo inayofikia kiasi cha Sh.175,396,043,636 ilitolewa kwa Mashirika ya Umma chini ya dhamana za Serikali. Hadi wakati wa kuandika taarifa hii (i.e. Machi, 2008) kiasi hicho cha fedha kilikuwa bado hakijarejeshwa Serikalini toka wa Mashirika husika. Hata hivyo sababu zilizopelekea Mashirika hayo kushindwa kurejesha Mikopo hiyo na jitihada za mdhamini katika kutimiza masharti ya dhamana hazikuwekwa kwa wazi.

Kutorejeshwa kwa mikopo husika kunaweza kukaibebesha mzigo wa deni hilo Serikali na kusababisha upotevu wa fedha za mlipa kodi. Serikali na Maafisa Masuuli husika lazima wahakikishe kwamba mikopo hiyo inarejeshwa na kupelekwa kwa Mamlaka husika.

4.17 Mikopo iliyotolewa na Serikali ambayo bado kurejeshwa Sh.63,241,256,898

Taarifa kuhusu mikopo ambayo bado haijarejeshwa ilioandaliwa na Msajili wa Hazina, ikihusu mikopo iliyotolewa na Serikali kwa walengwa mbalimbali, ilionyesha bakaa ya malimbikizo ya muda mrefu yaliyofikia Sh.63,241,256,898. Hata hivyo hakuna maelezo yaliyotolewa kuhalalisha sababu ya kutorejesha mikopo hiyo iliyolimbikizwa.

Menejimenti imejibu kwamba kiasi cha Sh.15,239,348,940.88 ni mkopo wa TTCL ambao inashughulikiwa na kamati ya kukusanya madeni (Technical Debt Management Committee) chini ya mpango wa kubadilishana madeni. Kiasi cha Sh. 35,450,684,674.47 ni mkopo wa SONGAS ambao Shirika la Umeme (TANESCO) limekwepa kulilipa. Juhudi zimefanywa kukusanya malimbikizo ya mikopo hiyo zikiwemo upelekaji wa barua kwa Taasisi zinazohusika kukumbushia malipo ya madeni hayo.

4.18 futaji wenye utata wa vitega uchumi vyta Serikali toka kwenye kumbukumbu

Uchunguzi wa taarifa ya vitega uchumi vyta Umma zidi ya ripoti ya PSRC juu ya ubinafsishaji umeonyesha kwamba ingawa Serikali imebakia na baadhi ya Hisa na Mashirika yafuatayo, vitega uchumi hivyo vilifutwa toka kwenye taarifa ya Msajili wa Hazina bila maelezo ye yote. Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo zilizohusika ni kama ifuatavyo:-

Taasisi	Hisa zilizouzwa	Hisa zinazoshikiliwa na Serikali
Mamlaka ya Chai Tanzania - Tawi la Lupembe	70%	30%
Morogoro Shoes Company	70%	30%
Morogoro Tanneries	55%	45%
Industrial Promotion Services	70%	30%
Tanzania Electrical Goods manufacturer	70%	30%
Kilombero Sugar Company	75%	25%

Kwa hiyo taarifa kuhusu vitega uchumi vya Umma iliyotolewa na Msajili wa Hazina ina mapungufu na kuna hatari ya kupotea kwa hisa za Serikali katika vyombo hivyo. Pia kuna uwezekano wa kuwepo kwa udanganyifu kuhusu ufutaji wa vitega uchumi.

Afisa Masuuli anashauriwa apitie ripoti kuhusu vitega uchumi vya Serikali na alinganishe na ripoti ya PSRC ili kuainisha sababu za ufutaji. Kinyume ya hayo. Hati halisi za vyeti vya Hisa na taarifa ya vitega uchumi virekebishwe ipasavyo.

4.19 Taarifa ya Maduhuli ya Msajili wa Hazina mnamo tarehe 30 Juni, 2007

Ukaguzi wa taarifa ya maduhuli ya Msajili wa Hazina pamoja na nyaraka zinazohusika, umeonyesha gawio ambalo halijalipwa la Sh.143,392,007 na limbikizo la mikopo inayofikia Sh.46,010,427,626 hivyo kufanya jumla ya limbikizo la Sh.46,153,819,633 ambalo halijalipwa. Kufuatana na taarifa ya maduhuli ya Msajili wa Hazina, Mamlaka za Umma na Taasisi zilizohusika ni kama zifuatazo:-

(i) Taarifa ya Msajili wa Hazina kuhusu gawiwo mnamo tarehe 30 Juni 2007

SN	Jina la Shirika	Gawiwo malimbikizo hadi 2005/06 Sh.	Gawiwo limbikizo mnano 30/6/2007 Sh.	Maelezo
1.	General Tyre (EA) Ltd	143,392,007	143,392,007	Shirika linalopata hasara. Uwezekano wa kulipa haupo mapato halisi hayaruhusu
Jumla ndogo		143,392,007	143,392,007	

(ii) Taarifa ya Msajili wa Hazina kuhusu mikopo isiyorejeshwa ambayo ilitolewa na Serikali, kama inavyoonekana tarehe 30 June 2007.

SN	Jina la Shirika	Jumla ya Baki na Limbikizo mnamo 30/6/07	Maelezo
1.	Kiwanda cha Chuma Tanga	78,750,428	Mchakato wa kufilisi ulifanyika chini ya LART. Bei ya kuuza ilikuw a Sh.1.4 billion. Sh.1.1 billion zimeshalipwa. Mnunuzi ameomba deni lake lililobaki liangaliwe upya.
2.	Shirika la Uwakala wa Meli Tanzania	6,790,000	Limefilisiwa chini ya PSRC ombi la kufuta bado linafikiriwa.
3.	Mamlaka ya Viwanja vya Ndege	470,811,316	Juhudi zinafanyika kuhakikisha kwamba mkopo unalipwa.
4.	Mamlaka ya Anga Tanzania	1,119,831,430	Juhudi zinafanywa kuhakikisha kwamba mkopo unalipwa.
5.	Shirika la Reli Tanzania	18,307,984,228	Riba ya 11% kwa mwaka TRC linafanyiwa muundo mpya.
6.	Shirika la Reli Tanzania	940,480,000	Riba ya 0% kwa mwaka. TRC linafanyiwa muundo mpya.
7.	Shirika la Reli Tanzania	8,707,184,603	Riba ya 7.92% kwa mwaka. TRC linafanyiwa muundo mpya.
8.	Kampuni ya Simu Tanzania	16,378,595,621	Kuunganishwa kwa mikopo namba 324, 325, 326, 380 na 381. Ombi la kubadilishana madeni linafikiriwa na TDMC.
	Jumla ndogo	46,010,427,626	
	Jumla Kuu	46,153,819,633	

Mamlaka husika lazima zihakikishe kwamba:

- Limbikizo la gawiwo linawakilishwa Wizara ya Fedha kama inavyotakiwa.
- Mikopo ambayo haijalipwa au baki ya malimbikizo inakusanywa kama ilivyokubalika awali.

SURA YA 5

5.0 Ubinafsishaji wa Mashirika ya Umma

Sura hii inashugulika na ubinafsishaji wa Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo ambayo yalioneckana kuwa muhimu na kujumuishwa kwenye taarifa ya Msajili wa Hazina kuhusu vitega uchumi vyta Serikali na manufaa ya Umma pamoja na ripoti ya mwaka ya Tume ya Rais kuhusu marekebisho ya Mashirika ya Umma kama ilivyokuwa mnamo tarehe 30 Juni 2007.

5.1 Mashirika yaliyobinafsishwa

Shughuli za ubinafsishaji katika mwaka unaohusika umeonyesha mafanikio makubwa. Hisa nyingi za Mashirika ya Umma ilikubalika ziuzwe, ambapo Mashirika ya Umma 336 yalibinafishwa katika hatua ya kusaini makubaliano ya mwanzo, wakati sawa uuza ji mkubwa wa Hisa ulikamilika na kufikia hatua ya kusaini makubaliano ya mauzo katika mwaka 2006/07 kufikia tarehe 30 Juni 2007 uuza ji wa kampuni 192 na vitengo 251 ulifikia hatua ya makubaliano ya mauzo. Yote haya yalipata kibali cha Baraza la Mawaziri na kutolewa kwa wawekezaji; Jumla ambayo ilikuwa tayari, kwa mauzo ilikuwa ni 337 na 361 kwa kufuatiana (respectively). (Huku Memoranda of Understanding kwa mambo ya makampuni 17 ya Umma na vitengo 20 vilikuwa zimekamilika). Hii ilingojea aidha kibali cha Baraza la Mawaziri au malipo kwa wawekezaji kabla ya kusaini makubaliano ya mauzo na kukabidhi mali kwa wawekezaji. Mashirika mengine 65 na vitengo 65 vilipelekwa na LART kwa ajili ya kafilisiwa.

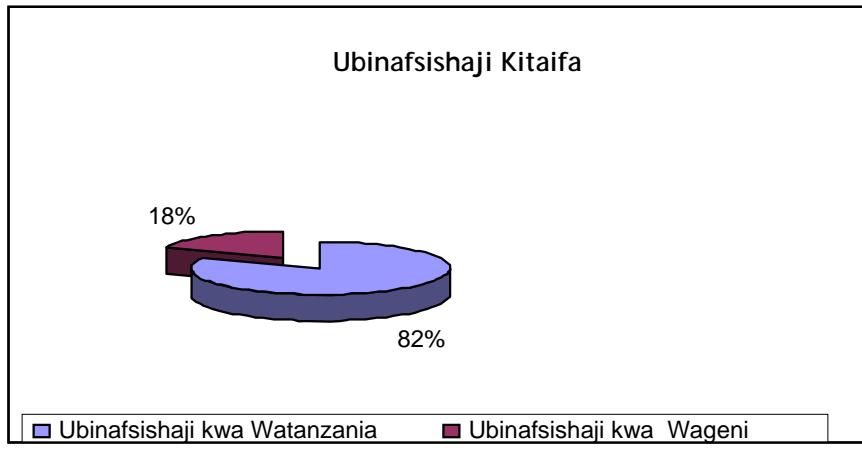
Uuzaji kamili kufukia tarehe 30 Juni 2007 ulikuwa makampuni ya Umme 277 na vitengo 366. Makampuni haya yalifikia hatua ya kusaini hati ya maelewano (au makubaliano ya mauzo ya mwanzo) au kupelekwa kwa LART.

Wakati wa kipidi husika makampuni 21 na sehemu 180 ambazo zilikuwa zinauzwa, zilichukuliwa na Tanzania Investors kwa asilimia 100 huku Kampuni 27 na vitengo 27 vilitwaliwa na wawekezaji wa nje kwa asilimia 100. kwa upande mwingine makampuni 16 na vitengo 25 vilikuwa katika mchakato wa kuuzwa kwenye hatua mbalimbali.

Hapa chini ni muhtasari wa utendaji wa PSRC hadi kufikia mnamo tarehe 30 Juni 2007.

Maelezo ya Kiwango	Kampuni	Vitengo (Units)	Maelezo
Kukamilika kwa mauzo katika hatua ya makubaliano ya mauzo	192	251	Yote yamepata kibali cha Baraza la Mawaziri na yametolewa kwa wawekezaji.
Hatua za uuzaji zimefikiwa, ziko katika hatua ya hati ya maelewano	17	20	Ni kibali cha baraza la Mawaziri au malipo toka kwa wawekezaji yanashiriwa kabla ya kusaini makubaliano ya mauzo na mali kuhamishiwa kwa wawekezaji.
Yaliyomalizwa na PSRC hadi tarehe 30 Juni 2007	205	271	
Yaliyomalizwa chini ya LART kufikia Juni 2007	65	65	Hii inawakilisha Mashirika yaliyohamishiwa LART kwa kufilisiwa.
Mauzo yaliokamilika kufikia 30 Juni 2007	270	336	Juhudi za PSRC zinapimwa kwa kuhesabu mauzo yote yaliyofikia hatua ya hati ya uelewano (au makubaliano ya awali ya mauzo, au kupelekwa kwa LART kama yaliyokamilika
Namba ya jumla ya Mashirika yaliyouzwa kufikia 30 Juni 2007	337	361	Hizi namba za jumla zinawakilisha Mashirika ambayo yako tayari kuuzwa.
Mali zisizokuwa na umuhimu zilzoondolewa hadi 30 Juni 2007	67	666	Hii inawakilisha mali inayoonekana hasa rasilimali, ambazo si za lazima kuuzwa pamoja na Shirika.
Namba ya Jumla ya Mashirika ambayo yako kwenye mchakato wa kuuzwa 30 Juni 2007	17	25	Mashirika katika fungu hili yapo katika ngazi mbalimbali za kuuzwa.
Mashirikayali obinafsishwa kwa 100% kwa wawekezaji watananzania kama ilivyo tarehe 30 Juni 2007	121	180	Hii inawakilisha Makampuni yaliyochukuliwa na wawekezaji watananzania kwa 100%.
Mashirika yaliyobinafsishwa kwa wawekezaji toka Nje. Ilipofika 30 Juni 2007	27	27	Hii inaonyesha makampuni yaliyochukuliwa na wawekezaji wa nje ya nchi kwa 100%.

Ubinafsishaji kwa Wawekezaji wa Tanzania na wa Nje

5.2 Maduhuli yanayotokana na ubinafsishaji

Serikali imepata mapato ya kiasi cha Tsh.120,133,616,259 na USD.291,396,372 kutokana na ubinafsishaji wa Mashirika ya Umma wakati Serikali imewezekana kiasi cha Sh.49,406,730,416 na USD.3,035,898,250.

5.3 Maduhuli ambayo hayajakusanywa yakihu mauzo

Ilipofika tarehe 30 Juni 2007, malipo ya Sh.7,942,247,030 toka kwa wawekezaji kwa ajili ya ununuzi wa Mashirika yalikuwa bado hayajapokelewa na Serikali ingawa hatua za uuza ji zilishakamilika.

5.4 Hali ya Baadhi ya Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo

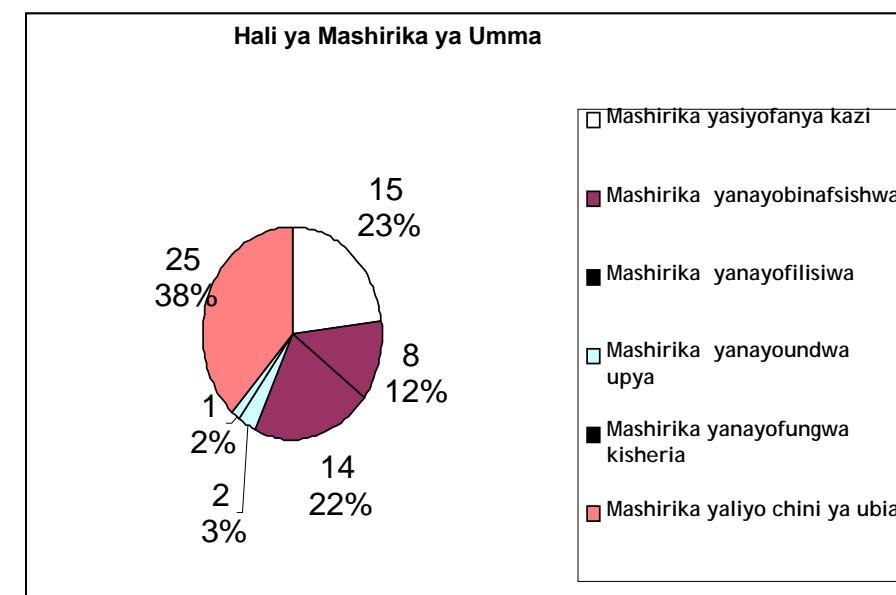
Kufuatana na taarifa ya Msajili wa Hazina kuhusu vitega uchumi vyta Serikali na manufaa ya Umma, kuna Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo 183. Baadhi yake hayajiendeshi vizuri. Ukaguzi wa taarifa ya Msajili wa Hazina umeonyesha kuwa Mashirika ya Umma na Taasisi nyingine 15 hazifanyi kazi kabisa, nane (8) ziko katika mchakato wa kubinafsishwa, mbili (2) zinaundwa upya, moja liko katika hatua ya kufunga shughuli zake na ishirini na tano (25) yanajiendesha kwa ubia na makampuni binafsi. Kwa muhtasari Mamlaka za Umma na Taasisi nyingine ambazo zinapitia hatua nyingi za kisheria, zinaonyeshwa katika jedwali hapa chini.

Muhtasari wa Hali ya Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo

SN	Hali ya Mashirika ya Umma	Idadi ya Mashirika	Jumla ya vitega uchumi
1.	Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo ambazo hazifanyi kazi	15	21,411,004,827
2.	Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo ambazo zimo katika mchakato wa kubinafsishwa	8	113,850,245,230
3.	Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo zilizopo chini ya hatua ya kufilisiwa	14	10,691,271,115
4.	Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo katika hatua ya kuundwa upya	2	14,928,597,881
5.	Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo ambazo ziko katika hatua ya kufunga shughuli zake.	1	(12,506,598,308)
6.	Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo ambazo zimo katika shughuli za ubia	25	275,874,849,133

Taarifa iliyopo hapo juu inaweza ikaonyeshwa kwenye mchoro wa mduara kama ifuatavyo:-

Hali ya Mashirika ya Umma

5.5 Mashirika ya Umma na Taasisi nyingine ambazo zimo kwenye mchakato wa kubinafsishwa

Kufuatana na taarifa ya Msajili wa Hazina kuhusu vitega uchumu vya Serikali na manufaa ya Umma mnamo tarehe 30 Juni 2007, Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo 8 zimo katika mchakato wa kubinafsishwa. Ukaguzi wa taarifa hiyo umeonyesha kwamba Serikali iliwekeza Sh.113,850,245,230 ikiwa ni malipo sehemu yake ya mtaji na uwekezaji mwagine kwa Mashirika ya Umma na Taasisi nyingine ambazo zimo katika mchakato wa ubinafsishaji.

Yafuatayo ni Mashirika ya Umma na Taasisi nyingine ambazo zimo katika mchakato wa kubinafsishwa.

SN	Jina la Shirika la Umma	Tarehe ya Hesabu zilizokaguli wa	Jumla (Sh.)	% Mali ya Serikali	Maelezo
1.	Dattee Tanzania Ltd	31 Desemba 2005	- 323,000	35%	Ubia (ubinafsishaji)
2.	Shirika la Bima la Taifa (NIC)	31 Desemba 2006	55,448,880,000	100	Katika kubinafsishwa
3.	National Micro Finance Bank (NMB)	31 Desemba 2006	46,484,735,400	51	Binafsishwa 49%
4.	Tembo Chipboards Ltd	31 Desemba 1994	975,000,000	80	Kubinafsishwa makubaliano ya mauzo tayari mazungumzo yanaendelea
5.	Shirika la Usafiri Dar es Salaam (UDA)	30 Juni 2006	846,631,959	49	Kubinafsishwa
6.	Bodi ya Mbegu za Pamba	30 Juni 2006	9,069,370,881	100	Linaundwa upya kuwa bodi ya uangalizi
7.	Teleshop Co. Ltd	31 Desemba 2002	50,950,000	49	Halifanyi kazi, limo katika kubinafsishwa kupitia PSRC
		Jumla	112,875,245,240		

Menejiment zinazohusika za Mashirika ya Umma na Taasisi nyingine lazima ziharakishe mchakato wa kuunda upya Mashirika husika ili kukwepa kufulisiwa.

5.6 Mashirika ya Umma na Taasisi nyingine ambazo hazifanyi kazi

Kufuatana na taarifa ya msajili wa Hazina juu ya uwekezaji wa Serikali na manufaa ya Umma, Mashirika ya Umma na Taasisi nyingine 15 yalioneckana kutokufanya kazi. Ukaguzi wa taarifa hiyo ya Msajili wa Hazina ulionyesha kuwa Serikali imeshawekeza kiasi cha Sh.21,411,004,827 ikiwa ni ulipaji wa sehemu ya mitaji na mwekezaji mwingine.

Mashirika ya Umma na Taasisi nyingine na zilzoacha kufanya kazi ni kama ifuatavyo:-

SN	Shirika la Umma	Tarehe ya Hesabu zilzokaguli wa	Jumla (Sh)	Mali ya Serikali %	Maelezo
1.	Hoteli ya Embassy	31.12. 2000	58,603,264	40	Haifanyi kazi Serikali kuuza hisa zake
2.	Kiwanda cha Matofari Kisarawe (KIBRICO)	31.12.2003	-144,065,000	30	Hakifanyi kazi. Hisa chache za Serikali ziko katika hatua za kuuzwa
3.	Kilimanjaro Machine Tools	31.12.1989	-652,989,944	100	Hakifanyi kazi kimehamishiwa NDC ambako kitatumika kuendeleza kituo cha kanda.
4.	Kiltimbers Co. Ltd	31.12.1990	69,093,720	100	Hakifanyi kazi kiliwekwa chini ya mfilisi (LART) Mrithi wa LART kuendeleza mchakato wa kufulisi.
5.	LART Tribunal	31.12.2006	43,346,350	100	Kisheria muda wake umeishia tarehe 30/6/2006. Limehamishiwa CHC May 2007.
6.	Loans Advances Realization Trust (LART)	30.06.2006	1,575,250,000	100	Kisheria limekoma tarehe 30/6/06 limehamishiwa CHC - May 2007
7.	Mikumi Wildlife Lodges	30.06.2006	1	100	Halifanyi kazi
8.	MMT Mang'ula	31.12.1987	191,355,469	100	Hakifanyi kazi kimebinafisishwa na PSRC. Hatua za kukikabidhi

					kwa mwekezaji mpya (St. Mary International Schools) inaendelea.
9.	Shirika la Usagishaji la Taifa	30.06.1994	14,511,600	100	Hakifanyi kazi. Kiko chini ya PSRC. Kwa kubinafsishwa.
10.	Kampuni ya Vioo Nyanza	30.06.2000	7,710,570,174	100	Hakifanyi kazi. Limepelekwa NDC na PSRC Machi, 2007.
11.	PEHCOL	30.06.2000	4,601,072,024	100	Halifanyi kazi limewekwa chini ya PSRC kwa kuuza mali zake.
12.	Tanzania Automobile manufacturi ng company (TAMCO)	31.12.1999	2,532,882,162	100	Hakifanyi kazi. Kimehamishiwa NDC kuendeleza kituo cha kanda shughuli za usafirishaji nje.
13.	Kampuni ya Mbolea - Tanga	31.12.2005	5,094,295,942	100	Shirika la Umma.
14.	Kampuni ya Uvuvi Tanzania	30.12.2002	50,950,000	49	Hakifanyi kaz. Kubinafsishwa na PSRC.
15.	Teleshop Co. Ltd	31.06.2002	266,129,065	49	Hakifany kazi kimo katika kubinafsishwa na PSRC.
Jumla			21,411,004,827		

Pamoja na mafanikio yaliyopatikana kutokana na kubinafsishwa kwa taasisi nyingine za Umma kama vile kampuni ya Bia Tanzania (TBL) na National Micro Finance Bank, Serikali hailekei kuwa na mtazamo wa baadaye wa Mashirika ya Umma yaliyotajwa hapo juu. Serikali iweke mkakati kuhakikisha kwamba Mashirika ya Umma yaliyotajwa hapo juu yanarudia tena kufanya kazi zake au yanauzwa kwa wawekezaji binafsi.

5.7 Mashirika ya Umma na Taasisi nyingine ambazo ziko kwenye mchakato wa kufilisiwa

Ukaguzi wa Taarifa ya Msajili wa Hazina kuhusu uwekezaji unaofaywa na Serikali umeonyesha kwamba baadhi ya Mashirika ya Umma na Taasisi nyingine zimo katika mchakato wa kufilisiwa. Haya ni yale Mashirika ambayo yanashindwa kulipa madeni yao ya muda mfupi na mrefu bila kuuza mali zao za kudumu. Kufuatana na taarifa ya Msajili wa Hazina, Serikali ilishatoa kiasi cha Sh.10,691,261,115 kwa Mashirika hayo ya Umma na Taasisi nyingine ikiwa ni za mitaji na uwekezaji mwagine wa Serikali. Yafuatayo ni Mashirika ya Umma na Taasisi nyingine ambazo zimo kwenye mchakato wa kufilisiwa.

Na.	Jina la Shirika la Umma	Tarehe ya Hesabu zilizokaguliwa	Jumla (Sh.)	% Mali ya Serikali	Maelezo
1.	Basuto Farm	30.09.2002	644,449,423	100	Chini ya mfilisi. Mrithi wa LART (CHC) kuendeleza ufilisi
2.	BHESCO	30.06.2001	104,285,208	100	Chini ya mfilisi. Mrithi wa LART (CHC) kuendeleza ufilisi
3.	Cooper Motors Services Company (CMSC)	30.09.1998	270,570,498	100	Linafilisiwa. Mrithi wa LART (CHC) kuendeleza ufilisi.
4.	Gidagamowd	30.09.1998	239,723,885	100	Linafilisiwa. Mrithi wa LART (CHC) kuendeleza ufilisi.
5.	Imara wood products	31.12.1991	194,300,000	100	Linafilisiwa. Mrithi wa LART (CHC) kuendeleza ufilisi.
6.	Kiltimbers Co. Ltd	31.12.1990	69,093,720	100	Hakifanyi kazi iliwekwa chini ya mfilisi (LART). Mrithi wake kuendeleza ufilisi.
7.	Mulbadaw Farm	30.09.1998	902,699,681	100	Linafilisiwa. Mrithi wa LART (CHC) kuendeleza ufilisi
8.	Murjanda Farm	30.09.1998	461,940,530	100	Linafilisiwa. Mrithi wa LART (CHC) kuendeleza ufilisi
9.	National Shipping Co. Ltd	30 .06.1999	6,320,069,245	100	Chini ya mfilisi mrithi wa LART (CHC) kuendeleza ufilisi
10.	Setchet Company	30.09.2000	1,010,576,396	100	Chini ya mfilisi. Mrithi wa LART(CHC) kuendeleza ufilisi.
11.	TANGA RTC	30.06.2001	126,152,332	100	Liko chini ya mfilisi. Mrithi wa LART (CHC) kuendeleza ufilisi.
12.	Tanzania Elimu Supplies	30.06.1994	347,400,197	100	Liko chini ya mfilisi. Mrithi wa LART (CHC) Kuendeleza ufilisi.
	Jumla		10,691,261,115		

5.8 Mashirika ya Umma na Taasisi nyingine ambazo zimo katika mchakato wa kuundwa upya

Uundaji upya ni mkakati unaochukuliwa wa kutoa mtaji mpya wa biashara baada ya makampuni husika kushindwa kulipa madeni ya muda mfupi na mrefu. Kufuatana na taarifa ya mwaka itolewayo na Msajili wa Hazina ihusuyo mwekezaji wa Serikali, Mashirika ya Umma na Taasisi nyingine zinazoundwa upya, Serikali ilishatoa Sh. 14,928,597,881 zikiwa fedha za mtaji na uwekezaji mwingine kwa vyombo hivyo. Yafuatayo ni Mashirika ya Umma na Taasisi nyingine ambazo zimo katika mchakato wa kuundwa upya:

Na	Jina la Shirika la Umma	Tarehe ya Hesabu zilizokaguliwa	Jumla ya uwekezaji wa Serikali (Sh.)	% Mali ya Serikali	Maelezo
1.	Tanzania Cotton Lint and Seed Board	30.06.2006	9,069,370,881	100	Linaundwa upya kuwa Bodi ya uangalizi
2.	Tanzania Postal Bank	31.12.2006	5,859,227,000	45.3	Litaundwa upya
	Jumla		14,928,597,881		

Menejimenti ya Mashirika husika yaongeze juhudini ya kuyaunda upya Mashirika hayo ili yasije yakafilisiwa.

5.9 Mamlaka za Umma ambazo zimo katika hatua za Kusimamisha shughuli zao

Ukaguzi wa Taarifa ya Msajili wa hazina kuhusu uwekezaji wa Serikali, umeonyesha kwamba Shirika la Tanzania Hotels Investment Co. Ltd limeshindwa kulipa madeni yake ya muda mfupi na mrefu, hivyo linatakiwa lifunge shughuli zake. Shirika la Tanzania Hotels Investment Co. Ltd. (TAHI) linajidesha kwa mtaji hasi wa Sh.12,506,598,308 kufuatana na taarifa ya mwaka ya Msajili wa Hazina uwekezaji.

Na	Jina la Shirika la Umma	Tarehe ya Hesabu zilizokaguliwa	Jumla ya uwekezaji wa Serikali (Sh.)	% Mali ya Serikali	Maelezo
1.	Tanzania Hotel Investment Co. Ltd (TAHI)	30.06.2004	12,506,598,308)	100	Kufunga shughuli zake makampuni madogo madogo yamewekwa chini ya PSPC
	Jumla		(12,506,598,308)		

Mamlaka husika zinashauriwa kuharakisha zoezi la kufungwa kwa Shirika, ili lisije likaendelea kupata hasara zaidi.

5.10 Mamlaka za Umma na Taasisi nyingine chini ya Ubia

Kufuatana na Taarifa ya Msajili wa Hazina kuhusu mwekezaji wa Serikali na manufaa kwa Umma, Mamlaka za Umma na Taasisi nyingine 25 zilionekana zikijiendesa kwa ubia. Ukaguzi ulionesha kuwa Mashirika hayo yalijiendesa kwa mtaji wa Sh.21,411,004,827 ikiwa ni Hisa na uwekezaji mwingine wa Serikali. Mamlaka za Umma na Taasisi nyingine zinazojиendesa kwa ubia ni kama ifuatavyo:-

Na	Jina la Shirika la Umma	Tarehe ya Hesabu zilizokaguliwa	Jumla ya uwekezaji wa Serikali (Sh.)	% Mali ya Serikali	Maelezo
1.	Aboud Soap Oil Industries	31.12.2004	2,750,000,000	20	Ubia na Aboud Soap Enterprises Ltd
2.	BP (T) Ltd	31.12.2005	48,566,000,000	50	Ubia na BP Afrika Ltd
3.	Celtel	31.12.2005	136,687,334,000	40	Ubia na Celtel International Ltd
4.	Datel Tanzania Ltd	31.12.2005	-323,000	55	Ubia (Ubinafsishaji)
5.	Friendship Textile Co.	31.12.2006	28,913,245,000	49	Ubia na Diegin Textile Dyeing and Printing Group Co. Ltd (51%).
6.	General Tyre EA. Ltd	30.06.2003	-322,000,000	74	Ubia na Continental NA(26%). Limeainishwa chini ya PSRC ukaguzi wa uchunguzi umeombwa.
7.	Keko Pharmaceutic als Ltd	31 Agosti 2005	733,725,000	40	Ubia na Diocare Ltd (60%)
8.	Kilimanjaro Airport Development Company Ltd	30.06.2006	2,222,101,000	24	Ubia na Mott - MacDonald Ltd, SA Infrastructure fund and Inter Consult Ltd.
9.	Kilombero Sugar. Co.	31.03.2007	244,000,000	25	Ubia na Illovo and ED & F. Man (75%)
10	Kiwira Coal Mines	30.06.2004	2,172,760,559	30	Ubia na TAN Power Resources Company Hesabu za 2005 zipo kwa wakaguzi.
11	Light source manufacturers	30.06.2005	254,166,000	49	Ubia na TATA Exports 51% Serikali iko katika hatua ya kuuza Hisa zake (49%).
12	Mbeya Cement	31.06.2006	2,424,712,000	25	Ubia

	Co. Ltd				
13	Mbinga Coffee Curing	30.06.2006	1,287,092,000	43	Ubia na Coo. Unions
14	Mwananchi Engineering and Construction Company (MECCO)	31.12.2006	443,732,000	25	Ubia na Sisi Construction Ltd (75%)
16	New African Hotel	30.06.2005	1,150,000,000	23	Ubia na TADEMA Overseas Ltd (77%) Hesabu za 2005/2006 ziko kwa wakagazi.
17	TANICA	30.09.2007	1,110,400,000	10	Ubia. Hisa zingine zinashirikishwa na vyama vyaa wafanyakazi
18	Tanzania Breweries Co. Ltd.	31.03.2007	1,179,713,900	4	Ubia na Indol international BV (96%)
19	Tanzania Cigarette Co. Ltd (TCC)	31.12.2006	50,000,000	2.5	Ubia na R.J Reynolds Tobacco Ltd (51%), Tanzania Hold BV (24%) Tanzania Public 19.5%
20	Tanzania DAESUNG CABLES	31.12.2006	159,820,540	29	Ubia na East African Cables Kenya (71%).
21	Tanzania Pharmaceutical Ltd	30.06.2004	1,152,971,000	40	Ubia na Pharmaceutical Investments Ltd (60%)
22	Tanzania Planting Co. TPC	30.06.2005	831,724,250	25	Ubia na Sukari investment Co. Ltd (75%)
23	Tanzania Zambia Railways Authority (TAZARA)	31.12.2005	68,707,000	50	Ubia na Serikali ya Zambia.
24	TIPER	31.12.2006	7,135,894,500	50	Ubia na Oryx Oils
25	Williamsons Diamond Mines	31.12.2005	32,880,780,000	30	Ubia na will Croft Co. Ltd (30%)
	Jumla		275,874,849,133		

Ukaguzi haina uhakika kama masharti waliokubaliana ya ubia bado yanafanya kazi na ni muhimu.

5.11 Maelezo kuhusu habari juu ya kubinafsisha

Vyanzo vya habari juu ya kubinafsisha vyombo vya Umma vinapatikana toka Consolidated Holdings corporation (uk.1 hadi 3) na Msajili wa Hazina (uk.12)

Vyanzo hivi viwili vinatoa taarifa zinazotofautiaana kwa suala hilo hilo kama ilivyoonekana katika sura hii, kama vile namba halisi ya Mashirika ya Umma na Taasisi nyingine ambazo zimebinafsishwa hadi sasa.

Kwa hiyo inashauriwa kwamba vyanzo hivyo viwili vya habari viunganishe taarifa zao ili kila wakati zifanane na kuaminika.

SURA YA 6

6.0 Masuala ya Ununuzi ya Umma

Sura hii inashugulika na masuala ya Ununuzi ambayo yalionekana kuwa na uzito unaofaa kuonyeshwa katika ripoti hii na kwamba tayari masuala hayo yameonyeshwa kwenye barua za Menejimenti kwa Mashirika ya Umma na Taasisi husika, katika mwaka wa fedha unaoishia tarehe 30 Juni, 2007.

6.1 Ripoti juu ya uzingatiaji wa Sheria za Ununuzi

Kufuatana na Sheria ya Ununuzi wa Umma Na.21 ya 2004 kifungu 3 (1) Ununuzi maana yake ni kununua, kukodisha, kupangisha au upatikanaji wa vitu, kazi au huduma na Shirika linalofanya ununuzi.

Kifungu 44(2) cha Sheria ya Ununuzi ya 2004 na kanuni Na.31 ya Ununuzi wa Umma ya 2005 inamtaka kila mkaguzi wa chombo cha Umma, katika ripoti yake ya mwaka, aeleze kama kanuni za Ununuzi zimefuatwa au la, kuhusiana na ushindani wa zabuni na kibali cha Ununuzi au ufutaji wa vifaa kwa njia ya zabuni itolewayo na Bodi ya zabuni husika.

Kufuatana na majukumu yangu katika Sheria ya Ununuzi, natamka kuwa sikupata nafasi ya kufanya ukaguzi wa kina kuhusu taratibu zote za ununuzi uliofanywa na Mashirika ya Umma na Taasisi nyingine katika kipindi cha ukaguzi. Hata hivyo udhaifu mkubwa umeonekana katika baadhi ya Mashirika ya Umma na Taasisi nyingine.

Ukaguzi wa Mamlaka za Umma kwa kipindi kilichoonyeshwa kwenye ripoti umeonyesha udhaifu mkubwa na ulegevu kutokanana na kutofuta maelekezo ya kifungu 44 cha Sheria ya Ununuzi Na.27 ya 2004 ambayo imetamka kwamba "Bila kujali maagizo yaliyotolewa katika Sheria yoyote, ni jukumu la kila Afisa Masuuli kuhakikisha kuwa Ununuzi wa vifaa, kazi na huduma unafanyika kufuatana na taratibu zilizoelezwa na Sheria ya Ununuzi na kanuni zake.

Upungufu mkubwa uliyoonekana katika shughuli yote ya ununuzi uliofanywa na Mashirika ya Umma na Taasisi nyingine kama vile:-

- a. utoaji wa Tenda ambao haukizingatia Sheria .
- b. Kutokuwepo kwa kitengo cha kudhibiti Ununuzi (Procurement Management Unit)
- c. Kukosekana kwa wataalamu wa ununuzi.
- d. Kukosekana kwa Bodi za Tenda na mapungufu mengine.

Matokeo ya ukaguzi kwa kirefu ni kama ifuatavyo:-

6.2 Kukosekana kwa mipango ya Ununuzi

Kufuatana na kifungu Na.45 cha Sheria ya Ununuzi 2004 chombo cha Umma kinachofanya ununuzi kinatakiwa kupanga ununuzi wake katika uwiano mzuri hasa ukizingatia:-

- Kuepuka ununuzi wa dharura kila inapowezekana.
- Kuepuka mgawanyo wa ununuzi katika mafungu ili kushinda matumizi ya njia husika ya ununuzi, isipokuwa pale ambapo mgawanyo huo unasaidia wataalam wa ndani, watoa huduma wa vifaa, au wazabuni na katika hali hiyo Mamlaka husika wataamua jambo la kufanya.
- Uunganisha makadirio na mpango wa matumizi

Hata hivyo kinyume na kifungu Na.45 cha PPA, Mashirika ya Umma na Taasisi nyingine zifuatazo hazikuwa na mpango mzuri wa ununuzi wa mahitaji yao katika mwaka unaohusika.

SN	Jina la Shirika la Umma na Taasisi nyingine	Maeleo
1.	Tanzania Industrial Research and Development Organization (TIRDO)	Kutokuwa na mpango wa Ununuzi kama ulivyositisizwa katika kanuni za Ununuzi, 2005.
2.	Dar es Salaam Institute of Technology (DIT)	Kutofuta Sheria ya ununuzi wa Umma na kanuni zake za 2005.
3.	Dar es Salaam Water Supply and Sewerage Authority (DAWASCO)	Kutofuta Sheria ya ununuzi wa Umma na kanuni zake za 2005.
4.	Tanzania TOBACCO Board	Kutofuta Sheria ya Ununuzi wa Umma na kanuni zake. Kutokuwepo kwa usimamizi wa Ununuzi
5.	Tanzania Broadcasting Services	Kutokuwepo kwa mpango wa ununuzi kwa mwaka 2006/07. Mikataba yote iliyotolewa mwaka 2006/07 haikutangazwa kwenye vyombo vya habari vya Umma. Menejimenti ya Mamlaka haijaanzisha muundo mzuri wa udhibiti wa Ndani kwa kuwa hakuna mgawanyo wa kazi.
6.	Babati Urbani water Supply and Sewerage Authority	Hakukuwa na ununuzi wa ushindani wa thamani ya Sh.51,835,500.
7.	Tanzania Standard Newspapers Ltd	Kutofuta utaratibu wa Ununuzi. TSN lilinunua akiba ya vifaa vya kuchorea vya thamani ya SH.26,384,077, lakini hakuna ushahidi unaoonyesha kwamba utaratibu wa ushindani wa zabuni ulikuwepo. Pia mpango wa ununuzi haukuwa umetengenezwa wala kutolewa ukaguzi kuhakikiwa.

Kutokuwepo kwa mpango wa ununuzi inaamanisha yafuatayo:-

- Kupotea kwa ufanisi na matumizi mazuri katika mchakato wa ununuzi.
- Dharura na Ununuzi wa bei juu.
- Hatari ya kuvivunja vizingiti vyta sheria ya ununuzi.
- Ucheleweshaji wa hatua za shughuli nzima za ununuzi.

6.3 Kutokuwepo kwa vitengo vyta usimamizi wa ununuzi

Kifungu Na.3 (1) cha Sheria ya Ununuzi wa Umma Na.21 ya 2004 kinaelezea kitengo cha usimamizi wa ununuzi kama ni kitengo au idara katika kila chombo cha Umma kikishughulikia utekelezaji wa shughuli za ununuzi.

Kulingana na sheria iliyonakiliwa hapo juu kufungu 34 cha Sheria ya Ununuzi wa Umma (P.P.A 2004) kinataka kila chombo knachofanya Ununuzi kiUnde kitengo cha usimamizi wa Ununuzi kikiwa na Watumishi kulingana na inavyotakiwa. Zaidi ya hayo, kifungu 35 cha Sheria hiyo hiyo, kinatamka kazi muhimu za kitengo hicho. Kinyume cha vifungu hivyo vilivyoonyeshwa hapo juu, Mamlaka za Umma na Taasisi nyingiNe zifuatazo hazikuwa zimeundwa vitengo vyta usimamizi wa Ununuzi.

Na.	Jina la Mamlaka la Umma na Taasisi nyinginezo	Maelezo
1.	Mfuko wa Dhamana ya Uwekezaji	Kutokuwepo kwa kitengo cha usimamizi wa ununuzi kinyume na kifungu 34 (i) cha Sheria ya ununuzi ya Umma.
2.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Songea	Kutokuwepo kwa kitengo cha usimamizi wa Ununuzi.
3.	Bodi ya Tumbaku Tanzania	Kutofuata sheria ya Ununuzi wa Umma na kanuni zake. Kutokuwepo kwa kitengo cha usimamizi wa Ununuzi.
4.	Shirika la Utangazaji Tanzania	TBC haijaanzisha kitengo cha usimamizi wa Ununuzi kinyume na kifungu 34 cha Sheria ya Ununuzi 2004.
5.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Babati	Menejimenti ya Mamlaka haijaanzisha kitengo cha usimamizi wa ununuzi kinyume na kifungu 34 (I) cha Sheria ya Ununuzi wa Umma Na.21 ya 2004.
6.	Baraza la Taifa la Hifadhi ya Mazingira Tanzania	Kitengo cha usimamizi wa Ununuzi kipo. Ila kilikuwa kinaongezwa na mtu ambaye si mtaalam katika mambo hayo ya ununuzi na wala

		hana uzoefu. Kitengo hicho kinaongozwa na Afisa utawala Mkuu ambaye pia ni katibu wa Kamati ya Tenda, kinyume cha utaratibu uliowekwa chini ya kifungu 34 cha sheria ya Ununuzi wa Umma 2004 na kanuni za Ununuzi 2005.

6.4 Ununuzi ulifanyika bila kibali cha kamati ya Zabuni

Mamlaka ya Tanga ya Maji Safi na Maji Taka imefanya malipo kwa wauzaji wa madawa ya Maji, mabomba na vifaa vyta kuunganishia mabomba kwa kutumia ushindani wa bei bila kupata kibali cha Kamati ya Zabuni kama invyoonyeshwa hapa chini.

Hati ya Malipo	Mlipwaji	Maelezo	Kiasi kilicholipwa Sh.
155/7	Twiga Chemicals Industries	Hakuna Tenda washindani 5 waliombwa 2 walikubali	32,400,000
161/10	Emje Enterprises	Hakuna ushindani wa bei wala Tenda	13,908,000
162/10	Gomu Enterprises	Hakuna Tenda watatu walifanya ushindani wa bei	17,255,000
163/10	Sn-Tech Ltd	Watatu walishindanishwa bei. Hakuna Tenda	10,650,000
562/12	Side out Enterprises	Watatu walishindanishwa bei. Hakuna Tenda	18,859,500
		Jumla	93,072,500

Mamlaka ihakikishe mikataba ya uuzaji inafuatwa. Hata hivyo utaratibu mzima unaweza ukasabibisha Mamlaka ikatumia fedha nyingi kama utaratibu wa Tenda hautiliwi maanani.

6.5 Matatizo maalumu ya Ununuzi

6.5.1 Bodi ya Tumbaku Tanzania

Ununuzi bila ushindani wa bei Sh.223,695,649

Upitiaji wa taratibu za ununuzi wakati wa ukaguzi wa Bodi ya Tumbaku Tanzania umeonyesha kwamba ununuzi wa bidhaa na huduma mbalimbali wa jumla ya Sh.223,695,649 umefanywa bila ya kufuata utaratibu wa ushindani, kinyume cha matakwa ya Sheria ya Ununuzi wa Umma Na.21 ya 2004.

Mchanganuo wa ununuzi ni kama ifuatavyo:-

BV.No.	HUNDI	MLIPWAJI	KIASI CHA MALIPO (SH.)
14/04	001116	Oryx Wananchi Service Station	1,230,250
12/07	002264	Oryx Wananchi Service Station	1,447,160
19/11	001076	Oryx Wananchi Service Station	1,598,320
19/12	002365	Oryx Wananchi Service Station	1,709,880
16/1	002537	Oryx Wananchi Service Station	788,100
29/02		Oryx Wananchi Service Station	1,424,850
16/09	001027	Oryx Wananchi Service Station	1,056,000
17/08	000965	Oryx Wananchi Service Station	1,685,385
13/06	-	Oryx Wananchi Service Station	1,132,175
04/07	-	Toyota (T) Ltd	199,743,345
01/07	-	Software application (T) Ltd	5,461,000
02/09	-	Software Application (T) Ltd	6,419,184
		Jumla	223,695,649

6.5.2 Hifadhi ya Mbuga za Taifa Tanzania

Malipo ya awali kwa muuzaji wa bidhaa (Deposit)

Mnamo tarehe 30 Juni, 2007, Shirika la TANAPA liliwalipa wafanyabiashara (Supplier) kiasi cha Sh.1.9 billioni zikiwa ni fedha za amana kwa ajili ya ununuzi wa samani na vifaa, vyatamani ya pili ya jengo la TANAPA Makao Makuu Arusha.

Amano imo katika kiwango cha 50% hadi 70% cha thamani ya mkataba kwa baadhi ya wafanyabiashara.

Tunaelewa kwamba taratibu za Ununuzi zilifuatwa kikamilifu katika Ununuzi huo wa Samani na vifaa, na kwamba vitu hivyo tayari vimepokelewa baada ya tarehe 30 Juni 2007.

Hata hivyo malipo makubwa kama hayo kulipwa kwa mfanyabiashara bila ya kuwa na dhamana ya aina yoyote ni hatari kubwa kwa TANAPA hasa pale atakaposhindwa kutimiza ahadi zake.

Wakati bei ndiyo inayotumika kumchagua muuzaji vifaa, masharti mengine pia ni muhimu. Malipo ya awali kwa muuzaji lazima yapunguzwe ili kulikinga TANAPA kuingia matatani pale muuzaji wa vifaa atakaposhindwa kutimiza ahadi zake.

Pale ambapo kiasi kikubwa cha fedha kinatakiwa kilipwe mapema kwa muuzaji, TANAPA lazima itumia njia mbadala kwa kuvitumia nyaraka za vyombo vyatamani ya fedha, kama vile Dhamana na Benki, au "recoverable letters of Credit", ili kulinda maslahi ya TANAPA pale panapotoka matatizo, au mfanyabiashara anapokiuka makubaliano yaliyofanywa.

6.5.3 Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Singida (SUWASA)

Kamati ya Zabuni ya SUWASA ina wajumbe sita. Ufutiliaji wa shughuli za kama hiyo ya zabuni umeonyesha kuwa vikao vya kamati hufanywa mara chache sana, na pale kikao kinapofanyika, huchulewa sana kuanza. Tulipatiwa dondo za kikao cha tarehe 29/06/007 cha kufungua Tenda kwa mwaka 2007/08. Tarehe 10/8/2007 kikao kiliitishwa kujadili tenda na mnamo tarehe 17/8/2007 kulikuwa pia na kikao cha Tenda cha kutoa matokeo ya aliyeshinda Tenda. Ukitilia maanani mambo yaliyofanyika hapo juu, SUWASA imejiendesha kwa miezi kama mitatu bila ya kuwa na mzabuni aliyechaguliwa kwa njia ya tenda au SUWASA haikufanya ununuzi wowote kuotkana na kutokuwa na mzabuni aliyeleuliwa.

SURA YA 7

7.0 UTAWALA BORA

Sura hii inahusu maswala muhimu ya Utawala Bora ambayo yalionekana yanafaa kuingizwa katika ripoti hii na vilevile kwenye taarifa iliyopelekwa kwa Menejimenti ya Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma kwa kipindi kilichoishia tarehe 30 Juni, 2007.

Utawala Bora ni maneno yanayotumika mara kwa mara kuelezea mfumo inayotumika kuweza kuelezea kuongoza, kudhibiti rasilimali na matatizo ya kiuchumi katika Serikali.

Serikali inawategemea na kuwaamini sana watendaji wote wakuu wa Sekta za Umma. Kwa kuwapatia vitenda kazi vyatukeleza shughuli zao za kuleta maendeleo wanayoyategemea na kutimiza malengo yao.

Malengo yanayotegemewa kutimizwa ni kama vile:-

- Utunzaji na Usimamizi mzuri wa Rasilimali za Umma
- utoaji wa huduma nzuri kwa Umma
- Kufuata matakwa ya Sheria mbalimbali wakati wa kutoa -huduma.
- Kwa Umma na kufanya kazi kwa ubora (tekeleza wajibu wako).

Vilevile, Watendaji Wakuu wana wajibu wa kutenda kazi zao kwa uadilifu, kwa uwazi zaidi, kwa upole na kwa makini sana: Mambo yote haya ni muhimu sana na ni msing mzuri wa utawala madhubuti na yanaweza kulanganishwa na "utawala Bora".

7.1 Majukumu ya Msajili wa Hazina

Kama ilivyo katika tamko la Msajili wa Hazina (Treasury Registrar Ordinance) Cap. 418 na kifungu cha 6 cha Sheria ya Mashirika ya Umma Na.16 ya mwaka 1983 kazi ya Msajili wa Hazina na mahusiano na Sheria tajwa hapo juu ni:-

- (a) Ataweka au atasababisha kuwepo utaratibu wa kuchunguza mwenendo wa watu na biashara zao na za vikundi vyatatu wakati wowote ili mradi Msajili wa Hazina akiwa na hisa au hisia ya kitu chenyewe.
- (b) Atatoa ushauri kwa Serikali kuhusiana na kuanzishwa kwa shirika la Serikali kisheria na kulindwa kwa biashara au thamani katika kila Taasisi ya Umma.

- (c) Kupitia na kuangalia utendaji wa Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma yaliyoanzishwa kwa mujibu wa Sheria na kutoa mapendekezo yenyewe kulenga kuyajumuisha pamoja au kuyaanzisha upya au kuyaendeleza katika utendaji wao.

Msajili wa Hazina ni lazima ahakikishe kwamba hakuna mtu atakayechaguliwa na kushika nafasi ya kuwa mjambe kwenye Bodi zaidi ya mara tatu kwa mtu umoja kwa wakati mmoja.

7.2 Uwajibikaji wa Watendaji Wakuu kwa kulingana na Utawala Bora

Hali ya sasa ya uwajibikaji katika sekta za Umma imesababisha mwamko katika kuleta utawala Bora. Msingi wa uwajibikaji katika Sekta za Umma umesababisha mwamko katika kuleta utawala bora. Msingi wa uwajibikaji katika Serikali unawataka watendaji wakuu wote kimsingi wawajibike kwa kulingana na shughuli zinazoendeshwa katika sehemu zao za kazi.

Utawala bora katika Sekta za Umma zinajumuisha sehemu kubwa ambamo Mtendaji Mkuu anawajibika. Sekta za Umma ni lazima zihakikishe malengo ya kisiasa, kiuchumi na kijamii yanaendeshwa kwa misingi ya kibashara, kama ilivyo katika sekta binafsi. Kwa mfano, Mashirika ya Umma na Taasisi nyingine ni lazima yajiendeshe katika mfumo wa kujipima yenyewe kwa yenyewe, na kujali mifumo inayositiza masuala ya kuheshimu maadili, uwazi na uwajibikaji. Kwa ulinganisho, imeonekana sekta binafsi ndio pekee inayojali zaidi Utawala Bora wa kuwashirikisha vyema wadau na kulinda heshima zao.

Katika upande wa Serikali, Utawala Bora, maamuzi siyo kana kwamba yana unafuu, uwazi na uwajibikaji, lakini inaonekana kuwa hivyo.

Wenye Mamlaka, lazima waelewe wajibu wao wakati wanatoa maamuzi pamoja na wakati wa kutoa au kutangaza sera. Watendaji Wakuu wanawajibika na utendaji wa Watumishi chini moja kwa moja. Kwa hiyo ni muhimu kuweka na kuonyesha tija ya Mashirika yetu ya Umma na Taasisi zake pamoja na utaratibu mzuri wa kuepuka migogoro (conflicts of interests) na jinsi ya kutatua migogoro hiyo endapo inatokea.

Kanuni za Sheria ya Fedha za Umma zinatilia mkazo kwa Maafisa Masuuli kuweka mikakati mizuri ya usimamizi wa rasilimali ikiwemo na ile mifumo mizima ya udhibiti wa rasilimali za Umma, pamoja na ukaguzi wa ndani ulio imara ili kudumisha uwazi na uwajibikaji ndani ya Mashirika ya Umma na Taasisi zote.

7.3 Waheshimiwa Wabunge kuwa Wakurugenzi wa Bodi

Wakati mwingine, viongozi wa kisiasa wanapewa majukumu ya kusimamia Mashirika na Taasisi nyingine za Umma (Public entity oversight). Hii inaweza kuonekana sana kwa baadhi ya Waheshimiwa Wabunge ambao wanatakiwa kuwa wasimamizi wa shughuli za Serikali yakiwem Mashirika ya Umma wao pia ni wajumbe katika Bodi mbalimbali za Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma kinyume na kanuni za Utawala Bora.

7.4 Huduma ya Ukaguzi wa Ndani

Kulingana na kanuni ya 33 ya Sheria ya Fedha za Umma ya mwaka 2001, ukaguzi wa ndani inamaanisha kuwa ni ukaguzi huru, unaoendesha shughuli zake ndani ya Shirika au Taasisi ili kumsaidia Mtendaji Mkuu kwa njia ya kutoa Ushauri. Ukaguzi wa ndani unafanya kazi ya kudhibiti mfumo mzima wa ndani ya Shirika au Taasisi kwa kuhakikisha udhibiti wa ndani (“Internal Control) pamoja na mfumo madhubuti wa Uhasibu (“proper Accounting System” vyote vinakuwepo.

Kanuni Na.34 (1) ya PFR (2004) inaeleza kazi na majukumu ya kitengo cha Ukaguzi wa Ndani. Kazi za Mkaguzi wa Ndani kama ifuatavyo:-

- (1) Kutathmini kuwepo kwa mfumo wa kufaa wa udhibiti wa ndani katika Taasisi.
- (2) Kuchunguza na kutoa ripoti kuhusu kuwepo kwa hatua zinazochukuliwa na menejimenti kujibu hoja za wakaguzi wa ndani.
- (3) Kuchunguza na kutoa ripoti kuhusu upokeaji na utumiaji wa fedha katika kitengo husika.
- (4) Kuchunguza na kutoa ripoti inayokuballana na taratibu za fedha zilizowekwa na taratibu bora.

Kanuni Na. 28 ya Sheria ya Fedha za Umma ya mwaka 2001 inawataka Maafisa Masuuli wa kila Shirika la Umma waanzishe vitengo madhubuti vya Ukaguzi wa Ndani.

Kinyume na kanuni tajwa hapo juu, tumegundua kwamba baadhi ya Mashirika na Taasisi Nyinginezo za Umma bado kuanzisha vitengo vya Ukaguzi wa Ndani kama inavyoonyeshwa kwenye jedwali hapa chini:

Na.	Jina la Shirika/Taasisi	Maelezo
1.	Tanzania Engineering & manufacturing Design organisation (TEMDO)	Kitengo bado hakijaanzishwa
2.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Singida	Kitengo bado hakijaanzishwa
3.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Songea	Kitengo bado hakijaanzishwa
4.	Tume ya Vyuo Vikuu Tanzania	Kitengo bado hakijaanzishwa
5.	Taasisi ya Kumbukumbu ya Mwl. Nyerere	Kitengo bado hakijaanzishwa
6.	Chuo cha Wanabenki Tanzania	Kitengo bado hakijaanzishwa
7.	Tanzania Industrial Research and Development Organization	Kitengo bado hakijaanzishwa
8.	Bodi ya Chai Tanzania	Kitengo bado hakijaanzishwa
9.	Centre for Agricultural Mechanisation & Rural Technology (CARMATEC)	Kitengo bado hakijaanzishwa

7.5.1 Kamati ya Ukaguzi

Kanuni ya 30 ya Sheria ya Fedha za Umma inaeleza kuanzishwa na kuwepo kwa kamati ya Ukaguzi katika kila Shirika ya Umma, kwa nia ya kuwa na Utaratibu ulio mzuri wa usimamizi mzuri wa fedha za Umma pamoja na kuwepo kwa kitengo imara cha ukaguzi wa ndani, chenye kuhakikisha kuwepo mfumo mzima wa udhibiti.

Aidha kamati za Ukaguzi zina wasaidia sana ma-Afisa Masuuli katika kuhakikisha kwamba:-

- Vifaa vya Umma vinalindwa
 - Kusimamia uendeshaji wa mfumo wa udhibiti raslimali za 'Umma.
 - Kuandaa taarifa za hesabu kwa kufata sheria zilizopo kwa kiwango kinachotakiwa.
- Kamati ya Ukaguzi ni lazima itoe ushauri kuhusu ripoti ya mwaka hasa katika maeneo yafuatayo:-
- Uimara wa udhibit wa ndani.

- Tathmini ya taarifa za hesaby za mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo.

Jukumu muhimu la kamati ya Ukaguzi ni kulinda na kuangalia Ubora wa kazi za ukaguzi wa ndani, kuhakikisha kuwa majukumu na kazi za wakaguzi wa nje zinaeleweca na kuwepo ushirikiano wa pamoja na ukaguzi wa Ndani ili kuleta mshikamano na tija katika kuendesha vyema Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo.

7.5.1.1 Kazi za kamati za ukaguzi

Kulingana na kanuni ya 32 (1) ya sheria ya fedha ya Umma, Kamati za Ukaguzi zinayo majukumu yafuatayo:-

- Kupitisha mikakati/mipango ya mwaka ya ukaguzi wa Ndani pamoja nay a Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo.
- Kupitia ripoti zote za ukaguzi wa ndani na nje.
- Kumshauri Afisa Masuuli kuhusu hatua za kuchukua kutokana na ripoti za ukaguzi wa Ndani na Nje.
- Kuwa kiungo muhimu katika kuunganisha mipango ya ukaguzi wa Ndani na Nje.
- Kutoa ushauri kwa Ma-Afisa Masuuli kuhusu uandaaji wa uwasilishaji wa Taarifa za Hesabu.
- Kuandaa taarifa ya mwaka na wakala zipelekwe kwa Mhasibu Mkuu wa Serikali pamoja na Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali.
- Kukutana angalau kila baada ya miezi mitatu.

7.5.1.2 Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo ambazo hazina kamati za ukaguzi

Mashirika ya Umma na Taasisi nyingine ambazo hazina kamati za Ukaguzi kinyume na kanuni Na.30 ya Sheria ya Fedha (2005) ni kama ifuatavyo:-

Na.	Jina la Shirika/Taasisi	Hali halisi
1.	Tanzania Engineering manufacturing Design Organisation (TEMDO)	Hawajaanzisha
2.	Institute of Adult Education	Hawajaanzisha
3.	Mamlaka za Maji Safi na Maji Taka Singida	Hawajaanzisha
4.	Mamlaka za Maji Safi na Maji Taka Songea	Hawajaanzisha
5.	Bodi ya Tumbaku Tanzania	Hawajaanzisha
6.	Shirika la Viwango Tanzania	Hawajaanzisha
7.	Tanzania Commission for University	Hawajaanzisha
8.	Taasisi ya Technologia Dar es Salaam	Hawajaanzisha
9.	Chuo cha Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere	Hawajaanzisha
10.	Taasisi ya Watumishi wa Benki	Hawajaanzisha
11.	Shirika la Bima la Taifa	Hawajaanzisha
12.	Shirika la Masoko kariakoo	Hawajaanzisha
13.	Tanzania Engineering and Manufacturing Design	Hawajaanzisha

	Organization (TEMDO)	
14.	Tanzania Industrial Research and Development organisaton	Hawajaanzisha
15.	Bodi ya Chai Tanzania	Hawajaanzisha
16.	Centre for Agricultural mechanizations and Rural Technology (CARMATEC)	Hawajaanzisha
17.	Institute of Accountancy Arusha	Hawajaanzisha
18.	Moshi University College of Co-orperative and Business Studies	Hawajaanzisha

7.5.2 Matokeo maalum kuhusu Kamati za Ukaguzi

Tumeona mapungufu wakati wa ukaguzi wa kipindi hiki kwamba sehemu kubwa ya Mashirika ya Umma yamekuwa yakiendesha shuguli zao bila ya kuwa na kamati za ukaguiz au kuwa na kamati za ukaguzi ambazo ni hafifu. Kama ifuatavyo hapa chini:-

7.5.2.1 Benki Kuu ya Tanzania (BOT)

Kamati ya ukaguzi inatakiwa kuwa ni chombo maalum kilicho huru katika kuangalia na kuboresha utendaji bora wa Taasisi na kuongeza udhibiti na haimaye kuonekana kuwasaidia watendaji wakuu katika kutimiza wajibu wao.

Hata hivyo, tumeona kuwa Mtendaji Mkoo wa Benki Kuu, ambaye pia ndiyo Mwenyekiti wa Bodi ya Wakurugenzi, vile vile ndiye mwenyekiti wa kamati ya ukaguzi.

7.5.2.2 Shirika la Mafuta na maendeleo la Tanzania (TPDC)

Uchunguzi wa taarifa za vikao vyta kamati ya ukaguzi ilivyokuwa imekaa, tumegundua kwamba hawakuelezea chochote kuhusu shughuli za kamati kwa mujibu wa kanuni Na.32 (1) ya sheria ya fedha ya Umma (2005).

7.5.2.3 Shirika la Utangazaji Tanzania (TBC)

Shirika la Utangazaji limeanzisha kamati ya ukaguzi ambayo inatakiwa kukutana mara nne kwa mwaka kama inavyoelezwa kanuni Na. 32(1) ya Sheria ya fedha ya Umma (2005). Tumeona wakati wa ukaguzi kwamba kamati ya ukaguzi imekutana mara mbili tu katika mwaka huu wa fedha ikiwa ni kinyume na kanuni zilizowekwa.

Ili kamati ya ukaguzi iweze kufanya kazi yake vizuri ni lazima iwe inakutana mara kwa mara ilivyoelezwa kwenye kanuni Na.32 (1) ya Sheria ya fedha (2005). Vilevile nakala za ripoti lazima zipelekwe kwa Mdhibiti na Mkaguzi Mkoo wa Hesabu za Serikali kwa Taarifa yake.

7.6 Mfumo wa Udhibiti wa Ndani

Huu ni mfumo wa uendeshaji ndani ya Taasisi ambao una hakikisha kwamba taarifa za Hesabu na kumbukumbu mbalimbali zinakuwa za kuaminika na sahihi.

Kwa mujibu wa kanuni ya 33 ya sheria ya fehd ya Umma ya mwaka 2001 (kama ilivyorekebishwa (2004).

Baada ya tathimini ya mfumo wa udhibiti na kuona kama kulikuwemo na udhibiti au hakuna, pamoja na majukumu ya kitengo cha ukaguzi wa ndani katika Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo. Imebainika kwamba, Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo zilikuwa na mapungufu katika mfumo wa udhibiti kama ifuatavyo:-

7.6.1 Shirika la Mafuta na Maendeleo la Tanzania (TPDC)

Uchunguzi wetu kuhusu kazi za ukaguzi wa ndani udhaifu kidogo kama ifuatavyo:-

- Makaratasi ya kufanya kazi ya kitengo cha ukaguzi wa ndani

Ili kufanya vizuri kazi ya ukaguzi wa ndani iliwapasa kupanga mipango au utaratibu wa kila kaguzi na kufanya ukaguzi kulingana na mpango wenyewe. Kazi inayfanywa ni lazima iwe na ushahidi wa kutosha na wenyewe kuthbitishwa na maandishi yaliyomo ndani ya jalada maalum.

Vilevile ni mategemeo kwamba, ushahidi kamili wa kutosha ni lazima uwepo, ambao mkaguzi wa ndani atautumia kutolea maamuzi pamoja na mapendekezo.

Vilevile tuliangalia ufanyaji kazi wa kitengo cha ukaguzi wa ndani kwa kuangalia kumbukumbu katika mafaili/Jalada. Tuliona ya kwamba mafaili ya ukaguzi huu wa ndani hayaonyeshi chochote kuanzia maandalizi ya ukaguzi, mpango wa ukaguzi wenyewe, utangulizi, matokeo n.k.

Faili la Ukaguzi wa Ndani lenye taarifa ya ukaguzi ndani yake, lakini halikuonyesha sambamba na makaratasi yaliyotumika kwa kufanya ukaguzi huo, na vilevile kuweko na kumbukumbu zote za ukaguzi ulivyofanyika, hivyo inatuwia vigumu kuthibitisha na kujiridhisha kuwa nzuri imefanyika.

- **Mpango wa ukaguzi kwa mwaka mzima**

Tumeona kwamba, hata kama kulikuwepo mpango mzuri wa ukaguai kwa mwaka mzima, ulipitishwa na Bodi ya Wakurugenzi, lakini kazi nydingi kama vivilivo ainishwa wenyewe mpango wa mwaka hazikuweza kutekelezwa kama ilivyokusudiwa katika mwaka 2006/2007.

- **Kazi nydingine za ukaguzi**

Vile vile tuliona kwamba, kitengo cha ukaguzi wa ndani cha Songas Tanzania Ltd na Pan African Tanzania Ltd hawakuweza kufanya uchunguzi na uchambuzi wa kumbukumbu za gharama za uendeshaji kwa makampuni yote mawili chini ya utaratibu wa "Profit Sharing Agreement" (PSA).

Hivyo, Shirika la mafuta la Maendeleo Tanzania (TPDC) limekuwa likipokea taarifa za Hesabu, ambazo hazijafanyiwa upembuzi na kitengo cha ukaguzi wa ndani, hivyo kujikuta Shirika linalipia huduma ambazo siyo za kweli na hata kulipa mara mbilimbili kwa kukosekana utaratibu ulio mzuri wa kuhakiki kabla ya malipo.

7.6.2 Twiga Bancorp

Tumeona kwamba, kitengo cha ukaguzi wa ndani walikuwa wanafanya kazi ya kupitisha hati za malipo ili ziweze kulipwa ("Pre-Audit"). Hali ambayo tunaona - ki-msingi siyo kazi ya kitengo cha ukaguzi wa ndani. Hali hii inaweza kudhoofisha kazi ya kitengo kwa kujikita na kazi ambayo siyo stahili yao.

7.6.3 Mamlaka ya Maji Safi na Maji taka katika mji mkuu wa Dodoma (DUWASA)

Katika mwaka wa fedha husika, tumeona kwamba, kati ya taarifa zote za robo mwaka za kitengo cha ukaguzi wa ndani katika Mamlaka hii ya maji safi na maji taka, kwa kweli wamelenga zaidi katika kuhoji udhaifu uliojitekeza ndani ya kitengo cha uhasibu tu.

Wakati, ukaguzi wa ndani katika vitengo vingine kama vile, Ghalani, kitengo cha Ufundu na Biashara n.k. havikuangaliwa kabisa na hivyo hakuna taarifa ya ukaguzi wa ndani ihusuyo vitengo hivi.

7.6.4 Chuo cha Usafirishaji (NIT)

Tumeona kwamba, kitengo cha ukaguzi wa ndani katika Taasisi hii, kina mtumishi mmoja tu ukilinganisha na upana wa chuo pamoja kazi zake. Uangalizi na uendeshaji wa shughuli zote umekuwa mgumu zaidi kwa mtumishi mmoja katika kitengo, hivyo kuashiria kwamba kazi nydingine nydingi za ukaguzi wa ndani hazifanyiki kwa kukosa rasilimali za watu.

7.6.5 Shirika la Utangazaji (TBC)

Kitengo cha Ukaguzi wa ndani, kwenye Shirika la Utangazaji (TBC) ni hafifu.

Hali hii inatokana na uchache wa watumishi katika kitengo hiki. Kulingana na Ekama (scheme of service) ya Shirika, Watumishi wane wanatakiwa kuwepo kwenye kitengo hiki, lakini ni Watumishi wawili tu waliyopo hivi sasa. Katika mwaka wa fedha (2006/07), ripoti mbili tu za robo mwaka zilitolewa.

Hivyo watumishi wawili hawatoshi kuenedleza shughuli za kitengo ambazo ni muhimu kwa Shirika la utangazaji. Makosa, udhaifu mwingi utanendelea kujitokeza bila hata kufahamika kwa kukosekana kitengo imara ndani ya Shirika chenye watumishi wa kutosha.

7.6.6 Public Procurement Regularity Authority (PPRA)

Tumeona kwamba kitengo cha ukaguzi wa ndani kilianzishwa oktoba 2006, lakini katika mwaka wa fedha husika 2006/2007 kitengo hakikuwez kufanya kazi za robo mwaka kwa sababu ya kukosa watumishi pamoja na mwongozo wa ukaguzi wenyewe (Audit Manual). Badala yake kumekuwepo ripoti moja tu ambayo inagusa kipindi chote cha mwaka mzima wa fedha. Hatukuwa na hakika kama taarifa hii ya ukaguzi huu wa ndani kama ilijadiliwa na Bodi Wakurugenzi wa PPRA.

Uchunguzi wa mpango wa kazi wa kitengo cha ukaguzi wa ndani kwa mwaka 2007/2008 umebaini kwamba, mpango huu haukuweza kujumuisha "Review of Compliance with PPA 2004 kwa mfano ukaguzi wa "Procurement processes" na "Contract Management Reviews".

Vile vile, tumeona kwamba, kitengo cha ukaguzi wa ndani kilikuwa kinajihuisha na ukaguzi wa hati za malipo na kuitisha malipo ("Pre - Audit Function"). Hali hii inaleta dosari katika kudai Uhuru wa kitengo ndani ya PPRA.

7.7 Maoni ya Jumla kuhusu Utawala Bora ndani ya Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo

- Katika Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo nyingi kumekuwepo na ulegevu katika Utawala Bora kuitia "best practices" katika sehemu zingine ndani ya Mashirika ya Umma baadhi ya Wabunge wamekuwa wajumbe wa Bodi za Wakurugenzi.
- Kanuni za 28 za Sheria ya fedha ua Umma inaelezea kwamba Afisa Masuuli wa kila Shirika lazima aanzishe kitengo cha ukaguzi wa ndani

kilicho imara, kinyume nah ii, Mashirika ya Umma yaliyo mengi hawajaanzisha vitengo vya ukaguzi wa ndani.

- Sambamba na hilo, Mashirika ya Umma mengi hayajaanzisha kamati za ukaguzi (Audit Committees) ambazo ni msaada mkubwa katika kuangalia na kusimamia mfumo wa udhibiti wa ndani ya Mashirika ya Umma na Taasisi zote. Hii ni kinyume na kanuni Na.30 ya Sheria ya Fedha ya Umma (2005). Hali hii imesababisha Mashirika ya Umma yaliyo mengi kuwa na sura mbaya kwa kukosa vitengo imara vya ukaguzi wa ndani pamoja na kamati za ukaguzi.

SURA YA 8

8.0 MAMBO YA KISHERIA NA USIMAMIZI WA MIKATABA

Sura hii inahusu mambo ya ki sheria na usimamizi wa mikataba ambayo tumeona ni muhimu na taarifa zote zimejitokeza katika taarifa ya Umma na Taasisi nyinginezo kwa njia ya barua kwa mwaka wa fedha unaoishia tarehe 30 Juni, 2007.

8.1 Utangulizi

Mkataba unaweza kutafisiriwa kama ni makubaliano bina ya watu wawili au zaidi wakikubaliwa na kufanya kwa pamoja kitu Fulani kwa mujibu wa sheria. Ni makubaliano yanayowafunga kisheria wote wawili au zaidi ya hapo au Mashirika yaliyo na haki ya kufanya kazi kwa pamoja.

Sheria ya Ununuzi ya Na.21 ya mwaka 2004 pamoja na kanuni zake (2005) inatoa tafsiri ya mkataba kama makubaliano kati ya Shirika na mzabuni au mkandarasi au mnunuzi wa kifaa, mtoaji vifaa au utoaji wa huduma au uuzaji wa vifaa nya Umma.

Ili kuweza kupata vifaa, huduma au ushauri wa kitaalamu kutoka nje, ni lazima kuwe na makubaliano ya pande zote mbili.

8.2 Uvunjaji wa mkataba

Hii ni kushindwa kwa upande mmoja bila kufata matakwa ya sheria kwa kulingana na makubaliano yaliyowekwa awali. Uvunjaji mkataba unaletekeleza kuwepo na tozo au faini, ambayo kwayo inaweza kuleta sura mbaya kwa Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo.

Katika mwaka wa fedha husika, tumeona mambo ya kisheria na mikataba ambayo kama yataachiwa yaendelee kama yalivyo bila kutafutiwa ufumbuzi wa Mashirika au Taasisi husuika yanaweza kuwa na athari na sura mbaya.

Sehemu kubwa ya mambo yaliyojitokeza yanalenga kutofuata matakwa ya kisheria na hivyo kuleta ubadhilifu wa fedha za Umma, hivyo kuleta sura mbaya ya Shirika au Taasisi na hatimay kuonekana vibaya mwa Umma mzima. Utendaji uliopo zaidi hivi sasa mikataba iliyodhaifu na isiyoeleweka uvunjaji wa mikatabana kutokuwepo kabisa kwa mikataba wakati wa utendaji na uendeshaji wa shughuli mbalimbali za Mashirika na Taasisi nyinginezo.

Matokeo ya uchunguzi wetu umebaini mikatab ilioingiwa na Mashirika ya Umma na Taasisi nyingine bila kufuata sheria ni kama ifuatavyo:-

8.3 Mikataba dhaifu na isyoeleweka

Baadhi ya mikataba iliyokuwa kiingiwa na baadhi ya mashirika ya Umma na Taasisi nyingine ilikuwa dhaifu, haikuandaliwa vyema, inakosa baadhi ya vifungu muhimu au haieleweki kama ilivyoelezwa katika aya zifuatazo:-

8.3.1 Mamlaka ya Bandari Tanzania (TPA)

Kukodishwa kwa kitengo cha Makonteina

Mamlaka ya Bandari ilikodisha kitengo cha Makonteina kwa mfanyabiashara binafsi mwenye kampuni ijulikanayo kwa jina la "Tanzania Container Terminal Services" (TCTS) tangu mwezi Mei.

Awali muda wa mkataba wa ukodishaji ulikuwa miaka 10. Iakini muda wa mkataba huo uliongezwa kwa muda wa miaka 15 zaidi kwa mujibu utaratibu wa Adenda Na.2 ya tarehe 30/12/2005 na hivyo kuongeza muda wa mkataba uliongezwa hata kabla ya muda wa mwanzo ulikuwa bado haujamalizika, hivyo kuonekana kwa maoni ya ukaguzi kwamba kuna ukiukwaji wa taratibu za ukodishaji. Hii ni kinyume na kifungu cha Na.69 (1) cha Sheria ya Ununuzi Na.21 ya mwaka (2004) ambayo ina sema wazi kwamba mkataba wa Ununuzi hutabadilishwa wala kurekebishwa kwa njia yoyote ile baada ya kusiniwa na pande zote mbili mpaka mabadiriko au marekebisho hayo yaye ni kwa manufaa ya Serikali na wala siyo kuiletea au kuingiza Serikali katika hasara ya aina yoyote ile.

Zaidi ya hapo, kanuni ya 117 (1) ya sheria ya manunuzi (2005) inasema kwamba, mara baada ya kusaini mkataba, mkataba au Maandishi ya makubaliano kwa vyovoyote vile hayawezi kubadirishwa au kurekebishwa ili mradi mabadiriko au markebisho hay hayamletei hasara "procuring entity."

Vile vile ongezeko la muda wa mkataba ni kukiuka kifung maalum cha mkataba Na.91 cha "Amendment of lease" ambacho kinasema wazi kwamba "Lease" hii ikijumuisha na viambatanisho vyote havitabadirishwa wala kurekebishwa kwa namna yeyote ile isipokuwa, mpaka kuwepo na chombo cha makubaliano ya kimaandishi yaliyotiwa saini kwa niaba ya pande zote mbili au wawakilishi wao, baada ya kuwepo na mawasiliano na ushauri wa apande zote. Vinginevyo, mabadiliko ya aina yoyote ile hayakubaliki.

Kifungu hiki kinaelezea masharti ya mabadiriko ya mkataba, lakini msisitizo ni ule tu wa kutofanya mabadiliko yoyote. Kwa hali hii ongezeko kwa muda wamkataba, uchkuliwa kuwa ni badili.

Ongezeko la muda halikuyoshea marejeo au kumbukumbu katika Mamlaka ya Ununuzi (PPRA) kama inavyotakiw iwe ki-sheria. Mamlaka ya ununuzi (PPRA) ndiye yenye Mamlaka pamoja na mambo mengine, kuhakikisha, haki, ushindani, uwazi na kutokuwepo ubaguzi wa ain yoyote ile pia thamani ya fedha kwa nia ya kuleta na kuwepo ufanisi bora.

Kwa vile, ongezeko la muda wa mkataba haikuwa jambo zuri, hivyo kimekuwepo na ukiukwaji wa sheria ya ununuzi ya Umma Na.21 ya mwaka 2004.

Uendeshaji wa kitengo hik cha Konteina pale Bandarini umeonyesha matatizo mengi kama inavyothibishwa na msongamano mkubwa Bandarini. Watumiaji na wadau wote walilazimika kufanya kazi kwa muda mrefu zaidi ili mradi kuhakikisha hakuna msongamano wa makonteina pale Bandarini.

Kwa kufautaia tatizo hili Mamlaka ya Bandari- Tanzania walijaribu kuchunguza kwa nia ya kutafuta ufumbuzi wa tatizo la msongamano. Mamlaka ya Bandari walitoa taarifa yenye mapendekezo ya aina mbalimbali, ambayo mionganoni mwayo ni kama ifuatavyo:-

- Uhai wa mitambo ya konteina terminala ili kuwa imeisha muda (chakavu) kwa kiasi cha asilimia 66. Kwa hiyo kiwango cha kufanya kazi kilikuwa chini na hata ufanisi ukurudi chini.
- Vifaa vichache vilivyo nunuliwa na mkodishaji havikuwa vipyta, vingi vyake muda wa uhai ulikuwa umekwisha kabisa.
- Ilibainika kwamba, mkodishaji alijikita zaidi katika vifaa chakavu, wakati akifanya matengenezo, hali hii inaweza kudhibitishwa na "lomitive crane" moja "RTG - Rubber Tired Ganty Crane" iliyokuwa mali ya Mamlaka ya Bandari hapo mwanzo.
- Hali halisi ya mkodishaji kuwa mzito wa kukubali kuhamisha makonteina kutoka Bandarini na kupeleka sehemu iliyokuwa wazi kule "Ubungo Inland Container Depot" Kitendo hiki cha kukata kuhamisha baadhi ya ma-konteina kutoka Bandarinin na kuyapeleka Ubungo kimeongeza matatizo makubwa ya msongamano wa makonteina Bandarini wakati sehemu ya ubungo ilibakia tupu na nafasi kubwa ya kuhifadhi maa-konteina.

Hakuna, mpango wa uwekezaji alioufanya mkodishaji kuhakikisha anawekeza katika kubadilisha vifaa chakavu na vya muda mrefu, hasa vile ambavyo vinalitumika zaidi kuhamishia vifaa, yakiwemo makonteina kutoka Bandarini kwenda ubungo kitengo cha makonteina.

- Mkodishaji kutumia au kuendesha shughuli kwenye kitengo cha konteina kupita kiasi na ziaid ya uwezo wake. Kwa mfano, "Pavent base" ilijengwa kubeba (to stack) konteina 3 wakat sasa inabebeshwa (stacking) makonteina 5.

Kwa ujumla inaonekana wazi, mkodishaji mpaka sasa hajaweka chochote katika uendeshaji vifaa. Matatizo yanaendelea kuwa vilevile, kuwepo na msongamano mingi, mistari mirefu ya magari makubwa n.k. Hakuna, dalili au uwezekano wa matatizo haya kupata ufumbuzi zaidi ya hayo, makubaliano yenye hayana mwanya wa "mid - review" na makubaliano yenye vite vile hayatoi uwezo kwa mamlaka ya Bandari ikiwa kama mkodishaji kumtaka mkodishiwa kutekeleza makubaliano yalivyo ndani ya mkataba, hasa uendeshaji mzuri wa kitengo cha ma-konteina.

Kwa hali kama ilivyo, na kama hakutakuwepo na hali ya uongozi wa juu serikali kuingilia kati jambo hili, hali duni ya kitengo cha Konteina itanendlea hivyo, mwisho tutajikuta tunaingia gharama kubwa zaidi ya kurekebisha, hivyo kuingia gharama kubwa zaidi kwa kutumai fedha ya walipa kodi amba ni wananchi wazalendo.

Tumeona kwamba, Bodi ya Wakurugenzi walandika barua kwa Waziri wa miundo mbinu, kuhusiana na swala hili na kulikuwemo na mapendekezo yakielekeza nini ch akufanya kwa siku za usoni ili kupunguza matatizo yaliyokwishajitokeza katika kitengo hiki cha makonteina ikiwa ni pamoja na matatizo yaliyojitekeza kuhusu makubaliano ya mkataba. Yote haya yalipelekwa Serikalini, ili Serikali iweze kutafakari na kutokea maamuzi.

Mpaka tuandikapo taarifa hii, bado kuna msongamano mkubwa wa makonteina Bandarini.

8.3.2 Bodi Mamlaka ya Tumbaku Tanzania (TTB) Mkurugenzi Mkuu

Bodi ya Mamlaka ya Tumbaku ya Tanzania iliingia mkataba na Mkurugenzi Mkuu tarehe 28 Julai, 2005. Uchunguzi wa mkataba huo uliyonyesha mapungufu yafuatayo:-

- Mkataba hauanishi wazi kiasi kinachotakiwa kulipwa kwa ajili ya matumizi mbalimbali (Utilities) kukirima wageni, na promosheni. Bali

mkataba unatamka kwamba kiasi kitumikacho kitarejeshwa. Hii inaweza ikawa ni nafasi ya wazi au mwanya kwa mtumiaji kutumia vibaya fedha za mamlaka husika.

- Mkataba unasema wazi kwamba, mtumishi ana haki ya kupewa simu ya mkononi ya thamani ya Sh.300,000 pamoja na simu ya ofisini. Lakini, haikuwekwa wazi, kwamba simu hii inanunuliwa mara moja, kwa mwezi au kwa mwaka. Hali hii inaweza kuleta utata wakati wa utekelezaji.
- Kwa upande mwingine, mkataba unasema kwamba, malipo ya izeeni (gratuity payment) stahili itakuwa asilimia 25 ya mafao yatakayopokelewa na mhusika. Katika swala hili hakuna ufanfanuzi wa kutosha kuhusu mafao yanayosemwa, kama ni jumla au mafao ukijumulisha na makampuni mengine. Wakati wa kukokotoa mafao mwishoni mwa utumishi inaweza kuleta utata zaidi.
- Mkataba huu unaweza kuleta utata wa ki-sheria hasa wakati wa matatizo ya kuvujika kwa mkataba, kati ya wadau. Shahidi wa mkataba huu imeonekana ni mmoja wa wakurugenzi wa wa Bodi ndani ya Mamlaka ya Tumbaku ya Tanzania (TTB).
- Mkataba wa ajira uksainiewa tarehe 28 Julai, 2005 lakin ulirudishwa nyuma na ukawa unasomeka tarehe 29 Aprili, 2005 kwa Mshahara wa Sh.2,700,000 kwa mwezi.
- Uchunguzi ulionyesha kwamba, mtumishi huyu, alianza kufanya kazi kama Mkurugenzi Mkuu wa Mshahara wake wakati huo ulikuwa na Sh.1,168,345 (TGS.18) kabla ya kusaini makubaliano ya mkataba, kinyume kanuni 4.2.2 inayomtaka awe mesaini mkataba kabla hata ya kuanza kazi. Kiasi kilicholipwa zaidi kinastahili kurejeshwa vilevile malipo ya malimbikizo ya mshahara yatakuwa si ya kweli na kulipwa malimbikizo ya mshahara tangu tarehe hiyo, kamailivyo idhinishwa na mkurugenzi wa fedha kuitia dokezo M.52 ndani ya faili la mtumishi Na. TTB/PF/U.3.

Inaonyesha mamlaka ya Tumbaku iliangia mkataba Mkurugenzi Mkuu wenye utata/usioelewaka.

8.3.2.2 Mkataba wa huduma ya ulinzi

Mkataba huu ulikuwa ani baina ya TTB na kampuni ya ulinzi ya moku ambayo ilitoa huduma ya ulinzi nyumbani kwa Mkurugenzi Mkuu. Uchunguzi wa mkataba huu ulionyesha haya yafuatayo:-

- Mkataba haukuwa na muhuri au chapa kinyume na utaratibu kama ilivyo katika 5.31 (2) ambao unataka mikataba yote lazima iwe na muhuri/chapa.

- Mkataba unamtaka M/S. Moku kutoa huduma ya uulinzi masaa 12 kila siku na TTB walikubaliana kulipa kiasi cha Sh.75,000 kwa mwezi kwa kila mlinzi mmoja.
- Baada ya uchunguzi, tumeona kwamba, hakuna uhakika wa idadi ya walinzi wanaopangwa kafanya ulinzi kwenye nyumba ya Mkurugenzi Mkuu. Kwa mfano, Hati ya malipo Na.9/12 ya tarehe 29/11/2006 ya Sh.510,000 iliyolipwa kwa M/S Moku ikiwa ni malipo ya walinzi 12 bila ya maelezo kamili.
- Mkataba vilevile unamtaka M/S Moku kuwa na Bima ya Sh.100,000,000 pamoja na kuwekeza nakala ya Bima Ofisini kwa Mamlaka ya Tumbaku. Baada ya kuomba kupatiwa nakala hizi kwa uchunguzi wetu, hatukuweza kupatiwa vielelezo hivyo ingawa tulionmba tupatiwe.
- Mkataba huu ulivyosainiwa na kutoa huduma ya ulinzi nyumbani kwa Mkurugenzi Mkuu, haikuw inaonyesha muda wa kwisha mkataba kwa hiyo mkataba unaweza kuendelea daima bila kuwa mwisho, jambo ambalo siyo la kawaida.

Vile vile tumeona kwamba, kampuni ya ulinzi katika majengo ya ofisi ya (TTB) lakini hatukuona mkataba wowote unaohusiana na maelewano bila matatizo.

Mkataba wa Huduma ya Afya

Mbali na kuwepo mkataba wa huduma ya Afya TTB imeendelea kutoa au kurejesha pesa kwa watumihsil waliojinunulia dawa wenyewe bila kujali mkataba uliopo wa kutoa huduma ya Afya kwa Watumishi waliojinunulia dawa wenyewe bila kujali mkataba uliopo wa kutoa huduma ya Afya kwa watumishi wa TTB. Hii ni kinyume na kanuni ya watumishi Na.6.10 (medical benefits) pamoja na lbara ya 8 ya Mkataba unaotoa au elekeza utaratibu mzima wa kupatiwa huduma ya - Afya kila mtumishi wa TTB.

8.3.2.3 Uendeshaji wa "Gas" ya Songsongo

Malipo ya "Coporation Tax"

Chini ya utaratibu wa makubaliano ya uzalishaji kati ya Pan African enegy Tanzania limited, kodi hiyo itafidiwa toka kwenye faida ya TPDC. Katika swala hili kodi ya Kampuni itapunguzwa toka kwenye

fedha za mwanzo zinawasilishwa Serikalini kutokana na mauzo ya "gas" za ziada.

Ukaguzi wa taarifa za Hesabu za mwaka husika umeonyesha kuwa kiasi cha Sh.1,887,186,871 kilipunguzwa toka kwenye mapato hayo ambayo yalitakiwa kuwasilishwa serikalilin. Mkataba huu haunufaishi serikali wla wananchi wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.

8.4 Kuvunjika kwa mikataba

Mashirika mengi ya Umma na Taasisi nyinginezo, yameonyesha kushindwa au udhaifu mwingi katika kusimamia mikataba kama ifuatavyo:-

8.4.1 Shirika la Maji safi na Maji taka Dar es Salaam (DAWASCO)

Ibara ya 36.3 ya mikataba kati ya DAWASCO na DAWASA unataka kuwa mfuko wa fedha wa kwanza wa Mamlaka za maji, (First time New Domestic Water Supply Connection Fund (tndwscf) utumike kwa kuwahudumia wateja wapya kwa kuwaunganishia maji wateja wa majumbani (First Time New Domestic Water Supply Connections to Domestic Customers).

Wakati wa ukaguzi wetu tumegundua jumla ya Sh.Million 965 kati ya kiasi kilichotengwa kwa ajili ya kuwaunganishia maji wateja wapya, zimetumiwa kwa kazi nyingine kinyume na matarajio.

Hii ni kinyume na mikataba uliopo kati ya DAWASCO na DAWASA. Kulingana na Ibara ya 46(1) (f) DAWASCO inawajibika kurejesha kiasi hicho kilichotumika kinyume na makusudio.

DAWASCO, imekuwa ikitozwa faini ya 0.5% kwa mapato ya wiki kutokana na kuvunja masharti ya mikataba na DAWASA, unaohusu mfuko wa fedha kwa ajili ya kuwapatia maji wateja wa majumbani kwa mara ya kwanza.

8.4.2 Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka Dar es Salaam (IDA) Credit 3771- TA

Ibara ya III Na.3.04 ya Makubaliano ya mkopo (DCA) kata ya Serikali ya Muungano wa Jamhuri ya Tanzania na IDA pamoja na Ibara II Na.2.04 ya makubaliano baina ya DAWASA na IDA, yanataka DAWASA Kufungua na kutunza benki akaunti ya mradi ili kuweka fedha za mfuko wa muda.

Akaunti hii lazima iwe inaongezewa hadi kukia Shs.750,000,000 kila mwisho mwa robo ya kwanza ya mradi wakati albaki ya fedha inaposhuka hadi Sh.250,000,000.

Hadi kufikia tarehe 30 Juni, 2007 akiba ya fedha kwenye akaunti ya mradi ilifikaia Sh.93,575,267. Hali hii inaonyesha ukiukwaji wa makubaliano ya awali, hivyo kusababisha kusitisha maendeleo ya mradi kulingana na Ibara ya V ya makubaliano na IDA. Pamoja na Ibara ya 1.07 ya makubaliano na EIB.

8.4.3 Shirika la Utangazaji ha Huduma (TBS)

Shirika la TBS linatumia wakala ili kuwapata wateja kwa mipango na matangazo ya biashara.

Tumeona kwamba, wakala hawalipi mlundikano wa madeni yao ya nui,a kwa wakati. Kwa mfano hadi kufikia tarehe 30 Ju,07.

- ZK Advertising walikuwa bado kulipa kiasi cha Sh.Million 360.
- Lowe Scanad – Sh.Million 73
- M & M Communication Sh.Million 27 na
- FCB - Sh. Million 122.

Aidha, uchunguzi wa Mkataba Na.TBS/TV/07/66, TBS/Radio/07/62 for ZK Advertising umeonyesha kwamba, mteja anatakiwa kulipa madai ndani ya siku 5 baada ya mwezi kwisha. Ucheleweshaji wowote utatozwa asilimia 5 kama tozo.

Hakuna uthibitisho kama Shirika liltekeleze matakwa ya sheria ya kutoza 5% kwa wateja wanaokiuka.

Vile vile uchunguzi umeonyesha kati ya wakala na Shirika linaweza kuwa na hali mbaya ya ki-fedha, kwa vile hali yake na wakala kimahusiano siyo nzuri.

8.5 Kutokuwepo na mikataba

Imebaini kwamba, Mashirika mengi ya Umma na Taasisi nyinginezo zimejiingiza katika makubaliano mengi bila ya kuzingatia sheria zilizopo, kwa hiyo kuyaweka Mashirika na Taasisi katika hali mbaya kama ifuatavyo hapa chini kwa ufupi.

8.5.1 Mamlaka ya Hifadhi ya Ngorongoro (NCAA)

Mamlaka ya Hifadhi ya Ngorongoro imekuwa ikiajili wafanya kazi kama vibarua, ambao kwa wakati Fulani vibarua hawa walifanya kazi muda mrefu bila ya kuwa na mikataba yoyote, kinyume na sheria za kazi za ajira (2004) kifungu 14 (1) inayotaka mtu apewe au aingie mkataba ambao unaweza kuwa ni wa kazi maalumu au ni wa kazi kwa kipindi maalum.

Mamlaka ya Hifadhi ya Ngorongoro haifuati Sheria/hivyo inaweza ikajikuta inaingia katika matatizo ya faini na vurugu na watumishi.

8.5.2 Tume ya Rais yak u-Reform Mashirika ya Umma (PSRC)

PSRC iliangia mkataba na "Central Security Services Ltd "kwa ajili ya kutoa huduma ya ulinzi wa vifaa vilivyokuwa maeneo mbalimbali chini ya Tume hiyo.

Mkataba wenyele ulikuwa ni wa-kipindi cha miezi mitatu tangu tarehe 25/08/2003 to 24/11/2003 na baada muda uliongezwa hadi tarehe 31/07/2006.

Baada ya muda wa mkataba uliongezwa kwisha, Tume umeendelea kuwatumiakampuni hiyo ya ulinzi kutoa huduma, na kiasi cha Sh.75,900,340 kililipwa kwa kampuni hiyo, bila hata ya kurejea mkataba wa makubaliano na hivyo kuinyima haki Tume, jendelea kuangalia utoaji wa huduma uli nafuu zaidi wenye nia ya kuokoa fedha ya Umma.

SURA YA 9

9.0 Sura hii inahusika na ukaguzi maalum uliofanyika katika kipindi cha mwaka wa fedha ulioishia tarehe 30 Septemba, 2006, 31 Desemba, 2006 na 30 Juni, 2007.

Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali anayo Mamlaka ya kufanya hivyo pale anapohitajika kufanya hivyo.

Kifungu NA. 34 cha Sheria ya fedha Na.6 ya mwaka 2001 inampa uwezo zaidi wa kutoa ushauri na mapendekezo kwa nia ya:-

- Kuzuia au kupunguza matumizi yasiyo ya lazima kwa fedha za Umma.
- Kuongeza ukusanyaji wa mapato ya fedha za Serikali.
- kuepuka hasara kwa njia uzembe, dharau, wizi, kukosa uaminifu, udanganyifu, na rushwa katika fedha za Umma.

Kaguzi maalumu pamoja na uchunguzi mbali mbali hazifuati utaratibu wa kawaida wa ukaguzi uliowekwa. Kaguzi hizi zinaweza kuendelea hata kupita mzunguko wa mwaka wa fedha (accounting Cycle) na kwa kawaianda hakuna hati ya usahihi inayotolewa mwisho wa mwaka.

Katika mwaka wa fedha husika. Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali alifanya ukaguzi maalum wa Taarifa za Hesabu za Benki Kuu pamoja na kumbukumbu zake, TANESCO, NA Shirika Tanzu la ndege la Tanzania (ATHCO).

Kaguzi hizi maalum zilitakana na maombi maalum kutoka kwa Serikali na Bodi ya Wakurugenzi wa Shirika husika.

Matokeo ya kazi hizi yameainisha katika Aya zinazofuata hapa chini.

9.1 Ukaguzi maalum wa Benki Kuu ya Tanzania Akaunti ya EPA.

9.1.1 Utangulizi:

Treasury EPA Stock inahusisha ulipwaji wa madeni ya nje yaliyolimbikizwa tangu miaka ya 1980s wakati Benki ya Taifa ya Biashara ilipovunjwa, kabla ya kuvunjwa Benki hiyo ilikuwa na jukumu la "external Commercial Obligations" ambazo zilikuwa ni malimbikizo ya muda mrefu baada ya kukosa fedha za kigeni hapa nchini.

"Jukumu hili la baadae lilihamishiwa Benki Kuu ya Tanzania kwa nia ya Menejimenti na udhbiti wake.

Katika utaratibu wa kushirikiana Jukumu hili, "esternization ya EPA" ilikuw aifanyike kwa makubaliano ya "exchange rates".

Tofauti katika Foreign exchange rates baina ya exchange rate ya fedha ya Tanzania kwa wakati huo, wakati wahusika walipokuwa wnalipwa kwa kutumia rates ruling wakati fedha zilipokuwa zinawekwa kwenye Deposit Account ya Commercial banks. Hali hii ilisababisha kuwepo kwa exchange losses, ambazo zilitakiwa zirejeshwe na serikali.

9.1.2 Matokeo ya Ukaguzi

Ukaguzi maalum wa akaunti ya EPA ulibainishwa kuwa Sh.billion 133 zililipwa kutoka kwenye account hiyo ambapo Sh.billion 90 ziithibitishwa kuwa zilikuwa zimeibiwa na Sh.billion 44 zinahitaji uchunguzi zaidi.

9.2 Ukaguzi maalum kwa Shirika la Umeme Tanzania (TANESCO)

9.2.1 Utangulizi

Lengo la ukaguzi huu, ulikuwa ni kufanya utafiti katika usimamizi wa fedha pamoja na kufanya Ukaguzi wa menejimenti ya TANESCO kwa ujumla, ili kuweza kufanya tathimini ya usimamizi wa fehd na Management Support Services Contractor (MSSC) kama ilivyokuwa imeelezwa katika hadidu za rejea ndani ya mkataba uliokuwa umesainiwa tarehe 12 April, 2002, na kama ulivyorekebishwa tarehe 30 Desemba, 2004.

Kazi hii ilifanywa kwa kushirikiana na Deloitte & Touche pamoja na ofisi ya Taifa ya Ukaguzi (NAOT) tangu Augosti mpaka Novemba, 2006.

9.2.2 Matumizi ya fedha ya TANESCO yameshuka zaidi wakati wa kipindi ch NET Group

Katika mwaka 2006, faida kabla ya matumizi (gross margin) ya TANESCO ilikuwa asilimia - 41%. Hali hii iliifanya TANESCO kuwa tegemezi wa ruzuku kutoka Serikalini pamoja na "overdraft" za kutoka Benki.

"Return on assets and Equity" nazo zilishuka kutoka asilimia 9.3% katika mwaka 2000 hadi - 32.7% mwaka 2004 bila msaada kutoka serikalini au kwa wahisani.

Kutokana na uchambuzi wetu, zaidi ya asilimia 75 ya hadidu za rejea hazikuwa zinatekelezwa au utekelezaji wa kiasi kidogo wakati wa kipindi cha NETGROUP.

Akaunti ya Madai

Hadi kufikia Julai, 2006 TANESCO ilikuwa haijapokea fedha kutoka wadeni wake kiasi cha Sh.201 billion, ambayo ni sawa na mapato ya mwaka mzima.

Ilionekana kwamba, uwiano (ratio) wa akaunti za watu binafsi uliruka juu kutoka 25% katika mwaka 2000 hadi 87.7% kufikia Julai, 2006. Hii inaonyesha kushuka kwa udhibiti wa makusanyo ya mapato kutoka kwa akaunti binafsi.

Ilionekana kwamba mkazo mkubwa wa makusanyo ya mapato kuitia utaratibu wa (MSSC) ulilenga zaidi mapato kutoka kwa wateja wakubwa wanaotumia zaidi umme, wakati makusanyo ya mapato kutoka kwa wateja wadogo wadogo (Tarrif kundi "A" yalipungwa sana.

Usimamizi wa fedha Taslimu

Kiwango cha fedha cha TANESCO kiliendelea kudidimia chini kutoka mwaka 2004, na hasa zaidi upungufu ulilijitokeza kwenye "Hydro generation".

Gharama za jumla za "Independent power purchase (IPP) Capacity Charge" pamoja na "new leased generation" na gharama za mafuta kwa ujumla "outstrips" "Income generated by TANESCO".

Kutokana na "gross margin" ya karibu - 41% katika mwaka 2005, overdraft ya augusti, 2006 ya - 6 billion na IPPS 62%.

Emergency power producers" (aggreko (40Mw); Richmond (100 Mw) na Alstom (100Mw) ilizidishwa kupunguza mapato kutokana na energy charges.

Gharama za "external power purchase (EPP)" kwa wakati huo ilikuwa dollar za kimarekani 7 million kwa mwezi ambayo ni sawa na asilimia 30 ya mapato ya TANESCO kwa mwezi.

9.2.3 Uzalishaji wa Umeme

Matatizo ya umeme ya mwaka 2006 zaidi yalitokana na kushindwa kwa (M55C) kupanga vizuri.

Mnamo mwaka 2003, kulikuwa na matumizi ya maji katika Bwawa la Mtera (6.77mita).

Hali ya kuendelea kutumia maji kulisababisha kuendelea kupungua kwa uzalishaji umeme kutoka 400 MW mwaka 2003 hadi 98 MW mwanzoni mwa mwaka 2006 ni sawa na kushuka kwa asilimia 75.

Mbali na matatizo ya uzalishaji umeme, vilevile, kutofanya matengenezo ya mitambo, pia kulichangia sana matatizo ya kukosekana umeme.

Hasara za Umeme

Hasara ya Umeme, vilevile ziliendelea kupanda kila wakati. Katika mwaka wa 2005 TANESCO ilikuwa inapoteza kwa kiasi cha asilimia 33 cha Umeme unaozalishwa, na upotevu huu ulikuw unatokana na njia zote mbili za kiufundi (technical) na nje ya ufundi (non technical).

Sehemu kUBLWA ya hasara hizi kaatika mwaka 2006 ilikuwa ni kutokana na mtandao wa mgao, (distribution network).

Potevu itokanayo na masuala ya kiufundi, zaidi hasa yalisababishwa na kuzidisha njia za kupitisha Umeme pamoja trasforma yenewe (over loadig of lines and transformers), vilevile kwa upande wa hasara zinazotokana na mambo yasiyo ya kiufundi ilitokana na udanganyifu pamoja na uharibifu wa mitambo.

Jedwali hapa chini linaonyesha asilimia za hasara zitokanazo na hasara ya Umeme kwa trendi ya miaka mitano.

Mwaka	2001	2002	2003	2004	2005
% Hasara	29%	23%	28%	36%	33%

Chanzo: Ripoti jumuifu za uzalishaji na usambazaji Umeme za Shirika.

9.2.4 Malipo kwa SONGAS na IPTL (IPPs)

Tumeona kwamba, katika mwaka 2006 SONGAS walikumbana na matatizo ya kukatika kwa umeme mara kwa mara ambapo kuliisababishia TANESCO kutopata kiasi cha umeme cha KW hrs 170,000 zenye thamani ya Sh.billion 13 ikiwa ni hasara ya mapato kwa TANESCO.

Mbali na hasara zote hizi, malipo yaliyofanywa kwa SONGAS hayakuonyesha mabadiliko makubwa yanayohusiana na ghamama za uwekezaji ambazo zinatozwa kulingana na ghamama za mradi na uzalishaji.

Hali hii ya kutozwa au ya kulipa gharama za uwekezaji za kiasi cha dollar za kimarekani zipatazo million 5 kila mwezi ndiyo chanzo cha hali mbaya ya kifedha kwa TANESCO.

Kwa kuhusiana na malipo yaliyokuwa yakifanywa kwa Songas na IPTL, Ankara zote zilikuwa haziangaliwi na watumishi wa TANESCO kwa nia ya kufanya ukaguzi wa awali kabla ya malipo kufanyika.

Hali hii inadhihirisha kwamba kulikuwa hakuna udhibiti madhubuti kuhusiana na ankara zilizokwu zikipokelewa kwa ajili ya malipo yaliyokuwa yanalipwa kwa IPTL na Songas ambayo ni sawa na asilimia 80 kwa malipo ya mwezi ya TANESCO.

9.2.5 Ufungaji wa Mita na Uandaaji wa Ankara za Malipo

Kuhusu kuunganisha umeme wateja, malimbikizo makubwa ya uunganishaji upya umeme uliongezeka hadi miezi 10 mwaka 2006, ambayo ni sawa na kiasi cha wateja 10,000 katika nchi nzima, ambao walilipia gherama za uunganishaji, lakini walikuwa wakingojea kwa hamu kufungiwa umeme (Connections).

Ankara za madai zilikuwa hazitengenezwi kwa zaidi ya miezi 3 hata baada ya kuunganishiwa Umeme, kutokana na kutokuwepo na uwazi na mawasiliano mazuri baina ya vitengo vya uzalishaji na utayarishaji wa Ankara za umeme.

9.2.6 Mapungufu katika kitengo cha Uandaaji wa Ankara

Imegundulika kwamba kati ya mwaka 2005 na 2006 TANESCO kwa kupitia utaratibu wake wa utoaji wa Ankara za Umeme uitwao "CUSTIMA SYSTEM" umesababisha hasara ya Sh.9,132,188,078. Hali hii imeisababishia na kufanywa uharibifu wa hila na makusudi wa mfumo huo wa "CUSTIMA"(system manipulation) uliokuwa umefanywa na watumishi.

Zaidi ya hayo ripoti ya ukaguzi wa ndani imeripoti vitendo vipatavyo 46 vya uharibifu wa hila na makusudi wa mfumo wa CUSTIMA.

9.2.7 Utawala Bora

Wakati wa Uchunguzi wetu, tuliona kwamba, pamoja na msaada mkubwa wa Sera, lakini Wizara ya Nishati na Madini imekuwa ikisaidia sana kuingiza TANESCO katika mikataba ambayo haikuwa inapata au kufanyiwa upekuzi (vetting) na Bodi ya Wakurugenzi husika au menejimenti ya TANESCO.

Mifano ya TANESCO kuingizwa katika mikataba ya aina hii na Wizara ni "IPTL", Songas na Kiwira "Power Purchase Agreements" (PPAs). Hatukuonyeshwa wakati wa ukaguzi kumbukumbu zozote kuhusiana na tathmini ya Bodi ya Zabuni au dondoo za vikao vilivyokuwa vikifanywa kuhusiana na ununuzi wa umeme kutoka IPPS. Matokeo ya PPAs yameisababishia TANESCO kuwa na hali mbaya ya kifedha kwa kiasi cha kushindwa kuendelea kukua na kujitegemea yenye. Mfano mwengine, ni ule wa uzinduzi wa mradi wa Richmond Development CO. Ltd kama uzalishaji umeme wa dharura kuanzia kipindi cha Aprili, 2006 kwa kupitia Wizara ya Nishati na Madini.

Dondoo za kikao cha Bodi ya Zabuni cha tarehe 28 Machi, 2006 zilionyesha wazi kwamba, zabuni zote zilizopokelewa kwa ajili ya uzalishaji wa "100MW kwa kutumia nishati ya gesi hakuna hata mzabuni mmoja aliyefaulu.

Richmond Development Co. Ltd alikuwa ameleta vilinganishi vyatya (quotations) viwili moja ya miaka 2 na nyingine ya miaka 5 kinyume na ile ya miezi 12 iliyoelekezwa.

TANESCO ilijikuta imejifunga na mikataba wa miaka 2 na Richmond ambayo sasa imeuzwa kwa kampuni ya DOWANS, ambapo TANESCO kwa sasa wanalipia gharama za umeme wa dharura (emergency Power charges) na wataendelea kulipia hata kama hali ya umeme itarejea katika hali ya kawaida katika kipindi cha mikataba.

Vilevile uchunguzi wetu ulibaini kwamba, mikataba na kampuni ya Kiwira Coal Power nao ulisainiwa wakati mambo mengi katika mikataba wa ununuzi wa umeme yalikuwa bado kukamilika.

9.2.8 Ununuzi

Kumekuwa na utaratibu mbovu wa kufanya mchakato wa tathmini za zabuni uliosababisha makandarasi wasio na sifa na uwezo kuingia katika mikataba na TANESCO ya kutekeleza miradi mbalimbali. Baadhi ya mikataba ambayo imeleta hasara kubwa ya fedha kwa TANESCO ni kama ifuatayo:-

- Ujenzi mbovu wa 16Km 33Kv line katika mwaka 2005 kutoka kituo kidogo cha Umeme cha Tegeta kwenda Mwenge, ambako kampuni 3 ziliingia mikataba na TANESCO kwa kiasi cha Sh.million 450. Kutokana na kazi iliyo chini ya kiwango, TANESCO ilijikuta inalipia zaidi ya Sh.Million 81 kurekebisha makosa yaliyotokana na mikataba hiyo mibovu.
- Utaratibu wa kuboresha mfumo wa CUSTIMA na kuwa Hi Affinity, (mradi uliogharimu "dollar" za Marekani 1.3 million). Kazi hii ilipewa

mkandarasi aitwaye M/S CPA Consultants mwezi Januari, 2004 na gharama zilizolipwa na TANESCO ziliwa ni Sh.billioni 1.12. Kazi hii haikukamilika na mkataba ulivunjika mapema.

Mkandarasi CPA, alipewa kazi bila TANESCO kuchunguza utendaji wake wa nyuma katika kazi kama hizo.

Vilevile CPA walishindwa kutoa taarifa zao za fedha ikiwa ni pamoja na kinga ya utendaji (performance bond) sawa na asilimia 10 ya mkataba kwa Benki yao kama sheria inavyotaka.

- Kampuni ya Ronsant International Pty ilichaguliwa ili kuzalisha umeme wa MW 30 kwa njia ya ukodishaji kwa katika mwaka 2004. Baadae, kampuni ilionekana haina uwezo kifedha kwa mradi huo, na kusababisha TANESCO kukosa mkombozi wa tatizo la umeme na wakati huo Bwawa la Mtera liliwa linaishiwa maji ya kutosha.
- Ununuzi wa dharura wa 90 MVA, 132/33 Kv Transformer mwaka 2005 kwa gharama ya dollar 1,198,200 kutoka INDIA, nao ulikuwa na dosari nydingi. Genereta ilipofika Bandarini Dar es Salaam haikuweza kukaguliwa kama sheria inavyotaka.
- Kiasi cha dollar 20,000 zililipwa kwa Kampuni iitwayo ROMPTON GREAVES LTD kwa Mhandisi Mkazi (site Engineer) aliyesimamia uzinduzi wa Transformer, ambaye aliondoka kabla ya kukamilisha kazi hiyo.
- TANESCO ililipa "TANROADS" kiasi cha Sh. Million 159 kwa ajili ya gharama ya kusafirishia transforma bila kuwa na kibali.
- Kampuni ya M/S.Utegi ililipwa kiasi cha Sh.Million 44 kwa ajili ya kuhifadhi na kuondoa Transasforma bila ya kuitisha zabuni.

9.2.9 Usimamizi wa vifaa

Katika mwaka wa 2006 usimamizi kuhusu vifaa vya TANESCO uliendelea kuwa dhaifu. Hali hii ilitokana na kukosekana udhibiti wa vifaa vinavyoonekana na hasa rekodi mbaya za kumbukumbu za vifaa vyenyewe.

Ulingenishi wa vifaa vinavyoonekana pamoja na Hesabu ya kadi za vifaa (Stock Card) ulionyesha tofauti kubwa. Vile vile taarifa ya vifaa iliyotayarishwa kwa kutumia mfumo wa kawaida (manual System) na ile ya mfumo wa kielektroniki ilionyesha tofauti ya Sh.Billion 97 mpaka kufikia kipindi cha mwezi Agosti, 2006.

9.2.10 Ununuzi wa Mafuta

TANESCO ilienelela kupata hasara itokanayo na wizi na ununuzi wa mafuta yasiyo na ubora. Kwa mfano:-

- Lita za mafuta zipatazo 12,190 zenyе thamani ya Sh. million 13 ziliibiwa kutoka sehemu ya kuhifadhia mafuta Ofisi ya Ubungo (Ubungo Storage Tank yard) mwezi Machi, 2005.
- Lita 27,205 zenyе thamani ya Sh. Million 27 ziliripotiwa kuibwa mkoani Kigoma mwezi Novemba, 2004 na Lita zingine 9,263 za mafuta mazito (sludge) zenyе thamani Sh.million 4 ziliharibiwa (disposed) huko Kigoma (mwaka 2002) kwa kukosa kiwango cha ubora. Mafuta hayo yasiyokidhi kiwango cha ubora yaliletwa na Kampuni ya GALCO(T).

9.2.11 Ukaguzi wa ndani

Tumeona kwamba, kitengo cha ukaguzi wa ndani cha TANESCO kinajitahidi sana kufanya kazi ya kufichua matatizo na mambo yanayoendeshwa kinyume cha Sheria na taratibu zilizopo, lakini juhudhi hizo zinagonga ukuta kwa vile hakuna hatua zozote zinachukuliwa dhidi ya wahusika.

Hata hivyo, kitengo hiki bado kinahitaji watumishi zaidi kwani waliopo ni wachache kuweza kumudu wingi wa kazi za ukaguzi wa TANESCO katika maeneo yote muhimu.

9.3 Ukaguzi maalum wa kampuni inayoshikilia na kusimamia makampuni mengine (ATHCO)

9.3.1 Nyumba zilizopo katika Kiwanja Na.988 Msasani Peninsula

Ukaguzi wetu wa kuangalia nyaraka za Zabuni, Orodha ya walioomba zabuni, na makaratasi yote ya Tenda, taarifa za tathmini iliyofanyika, dondo za vikao vya menejimenti, taarifa ya vikao vya kamati ya Tenda na Vikao vya Bodi ya Wakurugenzi, pamoja na "Offer" iliyotolewa na ATHCO tarehe 25 Mei, 2006 iliyooynesha kwamba kitalu Na.988 kilichopo Msasani Peninsula kiliuzwa kwa Kampuni ya M/S SMART HOLDING Co. kwa gharama ya Sh.Million 235,000,000.

Hata hivyo, uchunguzi zaidi ulibaini kwamba, mkataba wa mauziano ulionyesha kuwa hati miliki ya kiwanja hicho ilikuwa chini ya jina la Mkurugenzi Mtendaji ndugu Hassan Abdul Khan, ambaye ndiye anayehamisha miliki kwa aliyeshindza zabuni ya Smart Holding Co, bila kuwepo na ushahidi wa kulipa kiasi cha Sh.23,500,000 ikiwa ni asilimia 10 ya kodi ya faida ya rasilimali kwa mujibu wa kifungu Na. 90 cha Sheria ya kodi ya mwaka 2004.

9.3.2 Nyumba iliyopo katika Kiwanja Na. 598A kalenga Upanga Magharibi, Flat Na.KF.3

Baada ya kufanya uchunguzi wa nyaraka za mauzo ya kiwanja Na.598 A Kalenga, upanga Magharibi iliyouzwa na ATC pamoja na ATCHO tumeona kwamba, Kampuni ya M/S. Pirbhai na Bharwani ndio iliyouziwa Kiwanja Na.598A kilichopo Kalenga Upanga Magharibi, Flat Na.KF.3 kwa gharama ya Sh.17,250,00 na Kampuni ya ATC (ambayo hivi sasa imefutwa). Mauziano haya yalifanyika na kukamilika tarehe 19 Novemba, 2002 kwa mujibu wa makubaliano ya mauzo.

Uchunguzi zaidi ulibaini kwamba, ATHCO ilifanya mabadiliko ya mkataba wa awali kwa kutoa mkataba mwengine wa mauziano mnamo tarehe 4 Agosti, 2005 kwa kampuni ya M/S Nasimbanu Mustafa Hassanali Pirbhai na Sofia Munir Bharwani bila ya kuonyesha ushahidi wa kutosha wa mabadiriko haya kwa kuzingatia wanunuvi wa kwanza kwa majina yao.

Vile vile hakuna ushahidi kama asilimia 10 ya kodi ya faida ya rasilimali kwa mujibu ya kifungu Na. 90 cha Sheria ya Kodi ya mwaka 2004 kama kilizingatiwa na kulipa Sh.1,725,000 kama kodi ya uhamisho. Kwa kiasi kikubwa ATHCO imeshiriki katika kutosimamia vyema Sheria inayokataza kwamba Ardhi isirithishwe kwa wageni.

Mbali na hilo, ATHCO bado haijachukua jutihada ya kudai kiasi cha Sh.1,725,000 kama kodi ya uhamisho ya faida ya rasilimali.

9.3.3 Nyumba iliyopo Kiwanja Na.121 Mtaa wa Uganda na Flat 12 Na.OBF 12B Oysterbay

Baada ya uchunguzi uliofanywa na ukaguzi imebainika kwamba, katika utaratibu wa ATHCO kuuza baadhi ya mali zake, Captain Milton L. Lazaro aliuziwa nyumba iliyokuwa ya ATC Na.121 iliyopo Mtaa wa Uganda kwa gharama ya Sh.215,000,000.

Lakini katika uchunguzi zaidi ilionyesha kwamba, kwenye kinyang'anyiro cha kutafuta mnunuzi Captain Lazaro ye ye aliкуwa mnunuzi mwenye bei ya chini ya Sh.15,000,000 ukilinganisha na wengine waliokuwa wamekwenda juu zaidi- kama vile:-

ZEK Group walionyesha Sh.215,000,000; Furniture Centre Sh.200,000,000; Shellys Pharmaceuticals Ltd Sh.191,000,000. Hata hivyo, tuligundua kwamba, Captain Lazaro alipewa kipaumbele kwa sababu ye ye ndiye aliye kuwa anaishi kwenye nyumba ile na aliкуwa mfanyakazi wa ATC.

Tuliendelea kuona kwamba, baada ya Captain, Lazaro kupewa nafasi ya kwanza kununua nyumba hiyo, baadae tena kwa sababu zisizolewaka

nyumba hiyo hiyo ikauzwa kwa Elizabeth Thomas Ulotu na FRIDA Mbwilo ambao majina yao hayakuwepo tangu mwanzo. Kitendo hiki kimewanyima haki wale wote walijitokeza mwanzo na hata ile adhma ya kumpa kipaumbele Captain Lazaro aliyebla akiishi katika nyumba hiyo.

Zaidi ya hapo, ilibainika kwamba Bibi Elizabeth Ulotu aliuziwa tena nyumba iliyoko Kiwanja Na.12 Flat Na.OBF. 12B yenyeye hati Na. 186037/140, hivyo kupata mgawo mara mbili wakati waombaji wengine halali walikosa kabisa.

ATHCO ilishirika katika Mkataba wenge shaka wa mauziano na Bi Elizabeth Ulotu mnamo tarehe 19 Machi,2004 na tarehe 28 Desemba ,2005 ulikamilishwa ule wa Frida Mbwilo na Elizabeth Ulotu Vs ATHCO bila ya kuwa na uhakika wa malipo ya asilimia 10 ya kodi ya faida ya rasilimali na ada ya uhamishaji ya kiasi cha Sh.21,500,000 kwa mujibu wa Sheria ya Kodi kifungu Na.90 na Sheria ya Ardhi.

ATHCO, walikiuka kifungu Na.68 cha Sheria ya Ununuzi wa Umma Na.21 ya 2004, ambayo imeelezewa zaidi katika kanuni Na.96 ya mwaka 2005 inayomlinda mzabuni aliyeshinda kupewa haki yake.

9.3.4 Matumizi yaliyofanywa bila kuwa na tengo la bajeti

Tumeona kwamba kiasi cha Sh.5,000,000 kililipwa kwa Meneja Mkuu kwa ajili ya samani za nyumbani kwake. Malipo yaliyofanywa kwa hundi ya tarehe 1 Machi, 2006 iliyoambatanishwa na memo ya Ofisi ya tarehe 27 Februari, 2006 inayohusiana na Ununuzi wa Samani hizo.

Kulingana na Kanuni Na.3.7 ya marupurupu ya Maafisa wa ATHCO ya mwaka 2003, Meneja Mkuu anaruhusiwa kununuliwa samani katika kila mzunguko wa miaka mitatu tangu alipopewa samani kwa mara ya kwanza kwa kuzingatia bajeti iliyotengwa.

Hakuna uhakika kwamba, samani hizi zilizonunuliwa kwa ajili ya nyumbani kwa Meneja Mkuu kama ziliikuwa ndani ya mzunguko wa miezi mitatu, bajeti yake ilikuwepo na ununuzi huo ulipata idhini ya Bodi ya Wakurugenzi husika.

9.3.4 Kubadilisha matumizi ya Masurufu kuwa matumizi binafsi (U.S. Dollar 2,643)

Uchunguzi wa Hesabu pamoja na rekodi nyinginezo umebaini kwamba kiasi cha dollar za Marekani 2,643 zililipwa kwa Meneja Mkuu kwa Hundu Na.342118 ya tarehe 30 Desemba,2004 kama masurufu kwa niaba ya Balozi Mzale aliyebla Riyadh Saudi Arabia kwa makubaliano kati ya ATHCO

na Wizara ya Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Kimataifa Tanzania ili kulipia deni nchini Oman.

Hata hivyo, ujumbe kutoka Tanzania ulichelewa kufika huko Oman, hivyo kupishana na Balozi, ambaye alilazimika kurudi Riyadhi - Saudi Arabia bila ya kukutana na ujumbe kutoka Tanzania.

Balozi hakuwahi kupewa zile pesa hivyo fedha yote ya masurufu ilibaki na Meneja Mkuu mwenyewe bila kuzirejesha hadi tarehe 20 Machi, 2006 baada ya miezi 14 kupita.

Hatukupatiwa maelezo ya kuridhisha inakuwaje mtu anaweza kupewa masurufu ya mtu mwagine na baadae kuyafanya masurufu yake binafsi, na vilevile maelezo kuhusu ucheleweshaji wa marejesho ya masurufu kwa muda wa miezi 14 bila ya kupewa tozo hayakutolewa.

Hii inadhihirisha ulegevu katika udhibiti wa utoaji na urejeshaji wa masurufu yatolewayo na Shirika kwa watumishi wake, ambavyo utaratibu mzima wa utoaji na urejeshaji wa masurufu haufuatwi vilivyo.

9.3.6 Taarifa za Vikao vya Bodi ya Zabuni

Ukaguzi umebaini kuwa, baadhi ya dondo za vikao vya Bodi ya Zabuni zilikuwa hazionekani na nyingine hazikusainiwa na Mwenyekiti na Katibu kama ifuatavyo:-

Maelezo	Taarifa ya kikao cha	Taarifa za Vikao ambazo hazikusainiwa na Mwenyekiti na Katibu
Vikao vya Tenda Bodi	1, 2, 3, 4, na 12	5, 6, 7 na 14

Ukweli wa taarifa za vikao pamoja na uamuzi ulikuwa unatolewa haukuweza kuthibitishwa kufuatia kutopatikana kwa dondo zenye wewe pamoja na kukosekana kwa sahihi za Mwenyekiti na Katibu wa Tenda Bodi.

9.3.7 kutolewa Hati Miliki ya ATHCO wenye mashaka

Sheria ya Maadili ya Viongozi wa Umma Na.13 ya mwaka 1995 Sehemu ya II kifungu Na. 6 (g) (i) kinaamuru na kusistizia kanuni zifuatazo za utendaji wa Viongozi wa Umma. Nanukuu:-

(g) Kuhusu upendeleo maalum, viongozi wa Umma hawatakiwi kutumia kazi zao au kutozingatia majukumu yao ya kikazi ili kusaidia

makampuni binafsi ua watu binafsi katika kufanyakazi na Serikali, kama kwa kufanya hivyo, kutapelekea upendeleo kwa yeyote yule;

- (h) Kuhusiana na taarifa za ndani, viongozi wa Umma hawatakiwi kunufaika na taarifa wanazozipata kutokana na kazi na majukumu yao ambazo hazijajulikana kwa Umma.
- (i) Kuhusiana na mali za Umma ambazo viongozi wa Umma zilizo katika umiliki, mamlaka yao au vinginevyo, hawatakiwi kuvitumia kwa manufaa yao binafsi kwa njia yeyote ile ikiwemo mali zilizokodishwa Serikalini kwa ajili ya kupata manufaa ya kibinafsi kwa kiongozi huyo.

Aidha, baada ya ukaguzi wa nyaraka mbalimbali za upangishaji wa Ofisi za ATHCO imebainika kwamba ATHCO walirithi umiliki na malimbikizo na madeni ya kodi ya kiasi cha Sh.127,080,958.95 inayohusu vyumba Na.005,006, 007 na 102 vilivyoko nyumba ya TANCOT.

Malimbikizo haya ni kwa kipindi kutoka Desemba, 1999 mpaka Novemba, 2007 kama ilivyo kwenye kumb. Na. ATHCO/B4/1295/730 ya tarehe 22 Novemba, 2005.

Kutokana na tishio la kuondolewa kutika Ofisi hizo, Menejimenti ya ATHCO iliiwaendea Menejimenti ya Shirika la Nyumba la Taifa kuzungumzia kushindwa kulipa malimbikizo ya kodi ya pango ya kiasi cha Sh.127,080,958.95 kilichorithiwa kutoka lilikuwa Shirika la Ndege Tanzania (ATC).

Menejimenti ya ATHCO iliomba kutafuta wapangaji wa vyumba Na.007 na 009 ambao wangeweza kupatikana pango ya Sh.10,000,000 kwa kila chumba kwa maelezo kwamba kiasi hicho kingeweza kupunguza sehemu ya malimbikizo ya kodi ya pango ya ATC.

Hata hivyo, maafisa au watu wanaowajua ndiyo walioishia kupata vyumba hivyo. Zaidi ya hayo, mpango huo ulionekana kuwa na dosari zifuatazo:

- Haukutekelezwa kwa njia ya uwazi ambayo ingeiwezesha Serikali kupata unafuu zaidi wa kulipa malimbikizo ya pango yaliyaachwa na lilitokuwa Shirika la Ndege la Tanzania kwa kutoa umilikaji wake.
- Kama mpango huo ungefanywa kwa ushindani na uwazi, zaidi ya Sh.millioni 20 zingepatikana, hivyo kupunguza mzigo wa Serikali kuhusiana na malimbikizo ya kodi ya pango yaliyoachwa na lilikuwa Shirika la Ndege Tanzania (ATC).

- Mpango huu unaonekana kufanywa bila kuzingatia vifungu vidogo (g) mpaka (h) vilivyotajwa hapo juu vya Sheria ya Maadili ya Viongozi wa Umma Na.13 ya mwaka 1995.

9.3.8 Matumizi ya Magari

Uchunguzi wa rekodi za Uhasibu na kumbukumbu nyingine umeonyesha kwamba, ATHCO ilikuwa na magari mawili iliyoyanunua kutoka D.T. Dobie (T) Ltd tarehe 5/04/2004 ambayo ni Nissan Pick - Up kwa risiti Na. 12460 ya Sh.31,166,669, nambari ya gari SU 35994 na Land Rover yenye nambari SU 35541 iliyonunuliwa tarehe 27/02/2003 kwa risiti Na. 0060 kwa gharama ya Sh.36,698,355 na kupokelewa tarehe 11/03/2003.

Magari haya mawili, moja lilitumiwa na Meneja Mkuu (Land Rover - Freelander) na linine kutumiwa na Idara ya Fedha na Utawala pamoja na Idara ya legal na Estate Meneja walipewa kwa pamoja (Nissan - Pick - up).

Uchunguzi wa madai ya Bima yalionyesha kwamba Land Rover, ilipata ajali tarehe 24 Novemba, 2004, na mara baada ya ajali, gari aina ya Nissan Pick - Up alipewa Meneja Mkuu.

Matengenezo ya Land Rover baada ya kupata ajali yalifanywa na M/S Spring Enterprise Garage, ambapo madai yalilipwa na Ofisi ya Bima.

Baada ya gari Land Rover kufanyiwa matengenezo na Bima, bado gari liliendelea kuleta matatizo mbalimbali, hivyo kuendelea kufanyiwa matengenezo ya mara kwa mara kwa kutumia Garage ya CMC Land Rover kama ifuatavyo:-

Tarehe ya gari kupokelewa	Tarehe ya gari kuruhusiwa	Rekodi ya mwendo
27/7/2005	01/09/2005	56841 (tofauti)
06/10/2005	10/10/2005	57171 330
31/10/2005	22/10/2005	58747 576
23/01/2006	14/02/2006	59603 856

Katika kujaribu kutafuta gari (Land Rover) mahali lilipokuwa wakati wa makabidhiano ya Ofisi na Meneja Mkuu tulielezwa kwamba gari hilo (Land Rover) lilikuwa garage Sinza. Kaimu Meneja Mkuu alilitoa gari hilo na kulipeleka garage ya Mwenge Survey. Tarehe 11/08/2006, wakaguzi walienda garage ya Mwenge, na baada ya kusoma mita ya maileji ilisomeka 63520 km za mwendo. Kwa wakati gari lilikuwa na matatizo ya "Gear Box" Air Conditioning System na Seat Covers zote za ndani zilikuwa zimechanika.

Baada ya kuulizia makadirio ya gharama za matengenezo, tuliambiwa kuwa ni kati ya Sh.2,082,600 - mpaka Sh.4,080,000 kwa kutegemea na ubovu wa Gear box kama ingetakiwa matengenezo makubwa pamoja na gharama ndogo ndogo ya vifaa na vipuri.

Matatizo mengine madogo madogo yaliyohusiana na utunzaji wa magari yalionekana kama vile:-

- Uwekaji wa rekodi ya gari Land Rover Freelander (logbook) yalionyeshwa hadi mwisho tarehe 19/04/2004 siku chache baada ya gari kupata ajali, ingawaje baadaye liliendelea kutumika, baada ya matengenezo. Hatuelewi ni kazi zipo gari hilo liliendelea kufanya kwa kukosekana rekodi yake na log-book ya gari kwa kipindi baada ya matengenezo.
- Gari aina ya Nissan - Pick - up limekuwa na rekodi hadi tarehe 28/09/2004 wakati LandRover lilipopata ajali, na Nissan - Pick - up kupewa Meneja Mkuu. Tangu tarehe hiyo, hakuna rekodi iliyokuwa imewekwa tena.
- Hatuna uhakika wa matumizi ya gari hilo baada ya hapo, ikiwa ni pamoja na gharama za matengenezo ya gari hilo.

9.3.9 Kutumia Benki Akaunti ya Ofisi kwa kumdhamini (Sponsorship) mtoto huko Marekani

Uchunguzi wetu wa kumbukumbu na rekodi na usaili, ulionyesha kwamba Meneja Mkuu alimwomba mtumishi wake wa chini aandike barua kwa ubalozi wa Marekani kwa barua Kumb. ATHCO/S.I/906 ya tarehe 13/09/2004 kwa ajili ya kuandaa utaratibu wa kumdhamini masomo ya mtoto wa Meneja Mkuu.

Katika hali hiyo, Benki Statementi ya ATHCO ilitolewa hadi Amerika, kuelezea "financial credibility" ya baba wa mtoto.

Kinyume na maadili ya uongozi, tumeona kuwepo na kuingiza matakwa binafsi kwenye kazi kinyume na maadili ya uongozi.

SURA YA 10

10.0 HITIMISHO NA MAPENDEKEZO

10.1 Utangulizi

Sura hii inahusu hitimisho na mapendekezo muhimu ya mambo yaliyobainika na ukaguzi ambayo yanahitaji kuangaliwa na Serikali na Menejimenti za Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo. Mapendekezo haya yanatolewa kulingana na mamlaka niliyopewa chini ya Kifungu Na. 34 cha Sheria ya Fedha za Umma Na. 6 ya 2001 (iliyorekebishwa 2004) kwa madhumuni ya kuzuia na kupunguza matumizi ya fedha za Umma yasiyokuwa na tija, kuongeza ukusanyaji wa mapato ya Umma na kuzuia hasara zinazotokana na uzembe, wizi, udanganyifu, na kugushi (ulaji wa rushwa) fedha na rasilimali za Umma.

Baada ya kukagua na kuhitimisha kaguzi za hesabu za fedha za Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo kwa kipindi cha ripoti hii na kwa kutumia mamlaka niliyopewa, yafuatayo ni hitimisho na mapendekezo.

10.1.1 Maswala ya Ubinafsishaji

Katika mwaka husika, ilibainika kuwa Ofisi ya Msajili wa Hazina haikuwa imekusanya madeni yatokanayo na mauzo ya ubinafsishaji wa baadhi ya Mashirika ya Umma kutoka kwa wawekezaji. Hata hivyo, licha ya mafanikio makubwa ya ubinafsishaji wa baadhi ya Mashirika ya Umma, baadhi ya Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo hazijiendeshi kama ilivyokuwa imetarajiwa. Baadhi ya Mashirika ya Umma yaliyobinafsishwa yamebadili malengo ya awali ya uzalishaji na mengine yameacha kabisa kuijendesha.

Mapendekezo

Ofisi ya Msajili wa Hazina inapaswa kuhakikisha kwamba:

- Hatua madhubuti za kukusanya madeni yaliyokaa muda mrefu zinachukuliwa kwa wawekezaji walioshindwa kutekeleza masharti ya ununuza wa mashirika hayo;
- Hatua za kisheria zichukuliwe dhidhi ya wawekezaji walioshindwa kutekeleza majukumu yao ya mikataba ya ubinafsishaji;
- Mashirika na Taasisi za Umma ambazo hazijiendeshi zinachukuliwa na Serkali au zinauzwa tena kwa mwekezaji mwenye uwezo;
- Mali za wawekezaji walioshindwa kutimiza wajibu wao zinachukuliwa na Serkali au waamriwe kulipa;
- Shirika la Ukusanyaji wa madeni ya ubinafsishaji (CHC), ambalo ni mrithi wa Tume ya Rais ya Kurekebisha Sekta ya Mashirika ya Umma (PSRC) na LART; linashauriwa kufanya ukaguzi baada ya ubinafsishaji (post sale audit) kwa makampuni yote yaliyobinafsishwa ili kuona kwamba mashirika hayo yanaendeshwa kulingana na makubaliano na madhumuni ya ubinafsishwaji.

10.2 Mifumo hafifu ya teknolojia ya taarifa

Katika ukaguzi wa kipindi husika, ilibainika kuwa baadhi ya Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo zilikuwa na mifumo hafifu ya teknolojia ya taarifa wakati nyingine zilikuwa zinatumia mifumo iliyopitwa na wakati ambayo iliendelezwa na kusimikwa miaka ya 1990. Pia ilibainika kuwa tangu kuendelezwa na kusimikwa kwa mifumo hiyo haijawahi kufanyiwa marekebisho makubwa au ukaguzi wa kimifumo (systems audit). Hii imepelekea baadhi ya Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo kuijendesha kwa kutumia mifumo ya teknolojia ya taarifa isivoaminika.

Mapendekezo

- Menejimenti ya Mashirika na Taasisi za Umma husika zinapaswa kuhakikisha kuwa zinasimika mifumo mipya na ya kisasa ya taarifa; na
- Mifumo ya teknolojia ya taarifa iliyopo inapaswa kuboreshwa na menejimenti za Mashirika na Taasisi za Umma.

10.3 Uandaaji wa miongozo ya Fedha na Uendeshaji

Ukaguzi ulibaini kuwa baadhi ya Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo hazikuwa na miongozo ya uendeshaji na shughuli za fedha kama vitendea kazi muhimu katika kuhakikisha uendeshaji na shughuli za fedha zinafanyika ipasavyo.

Mapendekezo

- Menejimenti ya Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo zinapaswa kuhakikisha kuwa miongozo ya uendeshaji na ile ya fedha inaandaliwa na kutumika ipasavyo;
- Menejimenti ya Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo zinapaswa kuhakikisha kuwa Sera madhubuti za kiuhasibu zinaandaliwa ili kuongeza ufanisi katika kutekeleza malengo ya Mashirika na Taasisi za Umma.

10.4 Utawala Bora

Katika ukaguzi wa kipindi husika, ilibainika kuwa baadhi ya Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo zilikuwa na matatizo ya utawala bora kama inavyoilezwa hapa chini:-

- Hazikuwa zimeunda vitengo vya Ukaguzi wa Ndani (internal audit units) wala kamati za ukaguzi (audit committees) kama inavyotakiwa na Sheria;
- Vitengo vya Ukaguzi wa Ndani havikuwa na wafanyakazi wenyewe sifa;
- Wakuu wa vitengo vya Ukaguzi wa Ndani hawakuwa wakitoa taarifa za ukaguzi moja kwa moja kwa Maafisa Watendaji Wakuu wa Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo, badala yake walikuwa

- wanatoa taarifa kwa Wahasibu Wakuu au kwa Meneja wa Fedha kinyume na Sheria;
- Vitengo vya Ukaguzi wa Ndani ambavyo sio madhubuti;
 - Wakaguzi wa Ndani walikuwa wanafanya kazi ya ukaguzi kabla ya malipo (pre-audit); na
 - Baadhi ya Wabunge ni wajumbe wa baadhi ya Bodi za Wakurugenzi za Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo kinyume na kanuni za utawala bora.

Mapendeleko

- Menejimenti za Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo zinapaswa kuunda/kuanzisha vitengo madhubuti vya Ukaguzi wa Ndani ambavyo watumishi wake watakuwa na sifa zinazotakiwa na vitendea kazi bora na vya kutosha katika kutimiza wajibu wao;
- Wakuu wa vitengo vya Ukaguzi wa Ndani wanatakiwa kutoa taarifa za ukaguzi moja kwa moja kwa Watendaji Wakuu wa Mashirika na Taasisi za Umma na sio kwa Wahasibu Wakuu au Mameneja wa fedha;
- Wajumbe wa kamati za ukaguzi kama ilivyoelezwa kwenye kifungu cha Sheria Na. 31 cha Kanuni za Fedha za Umma (zilizobadilishwa 2004) inabidi iangaliwe upya ili iweze kuruhusu wajumbe zaidi kutoka nje ya ofisi. Hii itaiwezesha Kamati ya Ukaguzi kuwa makini zaidi katika kutoa ushauri unaofaa kwa Maafisa Watendaji Wakuu;
- Ili kuepuka mgongano wa kimaslahi (conflict of interest), kuhusiana na jukumu la usimamizi wa shughuli za Mashirika na Taasisi za Umma, Wabunge hawapaswi kuwa wajumbe wa Bodi za Wakurugenzi za Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo.

10.5 Utekelezaji wa Sheria ya Ununu

Sehemu kubwa ya rasilimali za Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo hutumika kwenye ununu wa vifaa, bidhaa, malipo ya ufundi na kulipia huduma ya ushauri katika kufanikisha jukumu la kutoa huduma kwa jamii. Katika ukaguzi wa Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo, tulibaini yafuatayo:

- Baadhi ya Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo hazikuwa na vitengo vya usimamizi wa ununu;
- Kutokufuata taratibu na njia bora za ununu na baadhi ya Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo;
- Baadhi ya Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo hazikuwa na bodi za zabuni;
- Udhifu mkubwa ulibainika katika usimamizi wa mikataba ya ununu katika baadhi ya Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo; na
- Vitengo vya kusimamia ununu vinaendeshwa na wafanyakazi wasiokuwa na sifa, ujuzi na uzoefu, hii ni pamoja na kutokufuwa na vitendea kazi bora na vya kutosha katika kutimiza wajibu wao.

Mapendekezo

Katika kutimiza utekelezaji wa matakwa ya Sheria ya Ununuzi wa Umma Na. 21 ya 2004 na Kanuni zake za mwaka 2005, napendekeza yafuatayo:

- Elimu itolewe katika nyanja zote za ununuzi;
- Mamlaka ya Udhibiti wa Ununuzi wa Umma (PPRA) upewe meno/mamlaka ya kutosha katika kufanya udhibiti wa kazi ya ununuzi katika Nchi yetu;
- Kuboresha utunzaji wa kumbukumbu za kesi za ununuzi; na
- Bodi za Zabuni madhubuti na Vitengo vya Usimamizi Ununuzi vinapaswa kuanzishwa au kuboreshwa.

10.6 Mashirika ya Umma yenye matatizo ya kuendelea na biashara kwa siku za usoni “Going Concern problems”

Tuligundua kuwa kwa muda mrefu baadhi ya Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo zimekuwa zikijidesha kwa mtaji hasi wa kuijidesha (negative working capital). Tatizo hili limesababisha Mashirika husika kushindwa kutekeleza wajibu wake wa kulipa madeni yao hali ambayo sio nzuri na inaweza kuharibu usiano wa wadai wa mashirika husika.

Mapendekezo

- Juhudi zifanywe na Mashirika na Taasisi husika ili kuongeza mapato na kupunguza gharama za uendeshaji;
- Vitengo/matawi ya Mashirika na Taasisi za Umma ambavyo vinajidesha kwa hasara vinapaswa vitambuliwe na vipendekezwe kufungwa, kubinafsishwa au kuijunda upya;
- Mali ambazo hazitumiki na vitega uchumi ambavyo vinajidesha bila faida vinapaswa viuzwe;
- Kuboresha maslahi ya wafanyakazi ili kuongeza ufanisi; na
- Uchambuzi yakinifu ufanyike katika kufanya maamuzi ya kuunda upya baadhi ya Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo, kuharakishwa kuangalia hali inayozuia ufanisi na hasara inarekebishwa.

10.7 Bili za Maji katika Mamlaka za Maji

Ukaguzi wa Mamlaka za Maji ulibaini kuwepo kwa udhaifu mkubwa katika kuandaa bili za maji. Hii ni pamoja na kuwepo kwa tatizo la kutumia viwango (rates) ambavyo si sahihi na kushindwa kukusanya taarifa za matumizi ya maji. Matatizo mengine ni pamoja na kushindwa kutambua wateja wao hali ambayo inasababisha kuwadai kidogo au kuwadai zaidi wateja. Athari za udhaifu huu ni kutokuwepo na kumbukumbu sahihi na kulimbikiza madeni ambayo hayakusanyiki.

Mbali na hayo kumekuwepo na upotevu mkubwa wa maji safi (treated water) katika kila Mamlaka za Maji ambayo ni zaidi ya kiwango kinachokubalika cha upotevu wa maji. Tatizo hili limesababisha Mamlaka nyingi za Maji kuwa na matokeo mabaya ya uendeshaji wa mamlaka zao.

Mapendekezo

- Menejimenti ya Mamlaka za Maji husika zinapaswa kutambua wateja wao;
- Kuharakisha zoezi la kuwafungia wateja mita za maji ili kuwa na uhakika wa usahihi wa mapato ya maji;
- Menejimenti ya Mamlaka za Maji zinapaswa kuhakikisha kuwa ni wateja halali tu ndio wanaopelekewa bili za maji;
- Wizara ya Maji na Umwagiliaji inapaswa kusaidia Mamlaka za Maji katika kuboresha mifumo yao ya bili kwa kushauri ununuzi na usimikaji wa "software billing package" inayofaa na itumike kwa Mamlaka zote za Maji. Hili lifanywe sambamba na mafunzo ya utumiaji wa "software package" itakayopendekezwa.

10.8 Usimamizi wa Mikataba

Ukaguzi wa mikataba ya kisheria iliyointiwa na baadhi ya Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo ulibaini udhaifu mkubwa. Udhaifu huo umesababisha kuwepo na matatizo ya kimikataba na kesi nyingi kuwa mahakamani ambazo zinaweza kusababisha tozo kubwa kwa mamlaka husika.

Mapendekezo

- Vitengo vya usimamizi wa Ununuzi na bodi za zabuni zinapaswa zihusishwe kwenye kuandaa mikataba ya ununuzi;
- Vitengo vya usimamizi wa Ununuzi na bodi za zabuni zinapaswa kuboreshwa ili kuweza kusimamia mikataba barabara; na
- Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo zinapaswa kutunza madaftari ya mikataba

10.9 Usimamizi wa Mali

Ukaguzi umebaini kuwa baadhi ya Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo hazina hati miliki za majengo, utaratibu mbovu wa kutunza kumbukumbu, mali kupewa thamani ndogo au kubwa, kutokuthamini (non valuation) mali kwa muda mrefu na kutokufanya "impairment test" kwa kipindi kilichoshauriwa na miongozo ya kimataifa fedha na mali.

Mapendekezo

- Kumbukumbu za mali za muda mrefu za kuhamishika zinapaswa kuingizwa vitabuni, kuwekwa dhahiri kwenye hesabu za fedha na kuwa "accounted for";

- Menejimenti za Mashirika na Taasisi za Umma husika zinapaswa kuwa na hati miliki za majengo yao;
- Uthamini wa mali (revaluation) unapaswa kufanywa na “impairment test” za mali unafanywa katika muda uliopendekezwa na kukubalika na miongozo ya fedha na mali;
- Menejimenti ya Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo zinapaswa kuhakikisha mara kwa mara kuwepo (physical existence) na kuwa na uhakika wa hali ya mali zao; na
- Menejimenti ya Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo zinapaswa kuboresha utunzaji wa kumbukumbu za mali zao.

10.10 Kutokurejeshwa kwa mikopo

Ilibainika kuwa kiasi kikubwa cha fedha kilichokuwa kimekopeshwa kwa wateja na baadhi ya Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo hakikuwa kimerejeshwa hata baada ya tarehe walizokuwa wamekubaliana.

Mapendeleko

- Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo zinapaswa kuchukua hatua madhubuti ya kukusanya kiasi cha fedha ambacho hakijarejeshwa.

10.11 Kuboresha usimamizi na udhibiti wa fedha

Ukaguzi ulibaini kuwa baadhi ya Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo zina mifumo hafifu ya usimamizi wa fedha. Kwa ujumla udhaifu uliobainishwa ni pamoja na kutokupeleka makato ya kisheria (statutory deductions) kwenye mamlaka husika, udhaifu katika usimamizi wa kukusanya madeni kutoka kwa wadaiwa (Debtors) na kutokulipa madeni ya wadai (Creditors) pamoja na ukosefu wa miongozo muhimu ya fedha (Financial Manuals).

Mapendeleko

Kutokana na udhaifu uliotajwa hapo juu, nashauri yafuatayo:

- Menejimenti za Mshirika ya Umma na Taasisi nyinginezo zinapaswa kuhakikisha kuwa zinazingatia matakwa ya Sheria kwa kuwasilisha makato ya kisheria kwenye mamlaka husika na kuhakikisha mifumo ya kudhibiti fedha inafanya kazi barabara.
- Menejimenti za Mshirika ya Umma na Taasisi nyinginezo zinapaswa kuhakikisha kuwa Wadaiwa wanalipa madeni yao kwa wakati na wadai wanalipwa fedha zao kwa wakati ili kulinda heshima ya Shirika/Taasisi husika kwa wadau.

10.12 Matokeo ya Ukaguzi Maalumu wa Benki Kuu ya Tanzania (EPA) akaunti

Ukaguzi maalum uliofanyika kwenye akaunti ya Benki Kuu ya Tanzania (EPA account) ulibaini kuwa kulikuwepo na udanganyifu na wizi wa fedha uliotokana na usimamizi hafifu na udhibiti katika Benki Kuu ya Tanzania.

Mapendeleko

Kuhakikisha wizi wa fedha hautokei tena, nashauri yafuatayo:

- Hatua za kinidhamu zichukuliwe dhidi ya maafisa wa Benki Kuu ya Tanzania waliohusika katika kufanikisha wizi huo wa fedha;
- Uchunguzi zaidi ufanyike kwenye malipo mengine yaliyolipwa kutoka kwenye akaunti ya "EPA" kwenda kwa makampuni mengine ambayo ukaguzi haukuweza kuthibitisha uhalali na ukweli wake;
- Inashauriwa kuwepo na makubaliano dhahiri (Memorandum of Understanding) ambayo yataelekeza mahusiano kati ya Wizara ya Fedha na Benki Kuu ya Tanzania katika usimamizi wa malipo ya "EPA" kama ilivyoshauriwa kwenye ripoti ya uchunguzi maalumu; na
- Kazi za Benki Kuu ya Tanzania inabidi ziainishwe, na inashauriwa isijuhusishe na kazi ambazo sio za Benki Kuu (non core functions).

10.13 Matokeo ya Ukaguzi Maalumu wa TANESCO

Wakati wa ukaguzi maalumu wa TANESCO iligundulika kwamba, mzigio mkubwa wa madeni ya TANESCO umesababishwa na mikataba mbalimbali ya ununuzi wa umeme ambayo kwa kiasi kikubwa iliingiwa bila kufuata Sheria ya Ununuzi na Kanuni zake.

Mapendeleko

- Sheria inayosimamia Ununuzi wa Umma inapaswa kufuatwa wakati wa kuingia mkataba wowote unaohusu TANESCO.
- Serikali ipunguze kuingilia uendeshaji wa TANESCO ili uongozi wake uwajibike ipasavyo.

10.14 Ukaguzi wa Mali za Hospitali ya Muhimbili ya Taifa

Wakati wa ukaguzi wa mali zinazomilikiwa na Hospitali ya Muhimbili ya Taifa iligundulika kuwa, jengo moja lilojengwa kwenye kiwanja cha Hospitali linamilikiwa na mtu binafsi.

Uchunguzi wa mkataba kati ya kilichokuwa Kituo cha Matibabu cha Muhimbili (Muhimbili Medical Centre) na H. A. Trading kama wakala wa vifaa uligundua kuwa mkataba ulisainiwa tarehe 11 Aprili, 1987 na mpangaji angemiliki jengo hilo kuanzia 22 Disemba, 1987 hadi tarehe 21 Novemba, 1992. Licha ya kwisha kwa kipindi cha mkataba, bado jengo hilo lilikuwa linamilikiwa na mpangaji (A.H. Kiluvya Trading) kinyume na makubaliano ya Mkataba.

Mapendekezo

- Menejimenti ya Hospitali inapaswa kuhakikisha kuwa masharti ya mkataba wa makubaliano unafuatwa na pande zote mbili.

10.15 Tozo (Liquidated damages) kutoka kwa M/s Dowans Holdings

Ukaguzi wa mkataba wa makubaliano wa "Power-Off Agreement" ulibaini kuwa kampuni ya kuzalisha/kufua umeme ya M/s Dowans Holdings ilishindwa kuzalisha umeme wote wa 100MW kama ilivyokuwa imeingia mkataba wa makubaliano na TANESCO.

Mapendekezo

Menejimenti ya TANESCO inapaswa kuhakikisha kuwa tozo inalipwa na M/s Dowans Holdings kwa kuchelewa kuzalisha/kufua umeme kama inavyotakiwa na kifungu cha mkataba wa makubaliano. Endapo mlipaji atachelewa kulipa tozo hiyo, alazimike kulipa faida kwa kuchelewa kulipa fedha hizo.

10.16 Malipo zaidi (overpayments) na Malipo zaidi ya kiwango cha matumizi kichoruhusiwa (excess expenditure)

Ukaguzi wa hati za malipo na kumbukumbu za Mashirika ya Umma na taasisi nyinginezo ulibaini kuwa Jumla ya Sh.375,144,226 zililipwa zaidi kimakosa na baadhi ya Mashirika na Taasisi nyinginezo za Umma kwa "Kamishina wa Mapato ya Ndani" (Commissioner of Domestic Revenue) kutokana na tafsiri potofu ya Sheria ya VAT. Ilibainika pia, Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Dodoma ilitumia zaidi ya fedha zilizoidhinishwa kwa Sh. 136,061,758 kwa kipindi cha mwaka husika. Shughuli za mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo zilizohusika ziliathirika kwa kiasi cha fedha kilicholipwa zaidi kwa Kamishina wa Kodi ya Mapato ya Ndani kama VAT.

Mapendekezo

- Menejimenti ya "Tanzania Standard Newspaper" and Benki ya Posta ya Tanzania wanatakiwa kuhakikisha urejeshwashi wa kiasi cha fedha kicholipwa zaidi kimakosa kwa Kamishina wa Mapato ya Ndani cha Shs. 268,810,275 na Shs.106,533,951 kwa kila mhusika.
- Menejimenti ya Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Dodoma inapaswa kuomba idhini (retrospective approval) ya matumizi ya fedha iliyotumia zaidi.

10.17 Kuongeza kipindi cha Mkataba wa makubaliano kinyume na Sheria

Kitengo cha Makontena cha Mamlaka ya Bandari ya Tanzania kilikodishwa kwa mwendeshaji binafsi "M/s Tanzania International Container

Terminal Services" tangu mwezi wa tano 2000. Mkataba wa ukodishaji ungedumu kwa kipindi cha miaka kumi kwa makubaliano ya awali. Hata hivyo, mkataba huo uliongezwa muda wa kipindi kingine cha miaka 15 kwa Nyongeza Na. 2 (Addendum) ya mkataba wa ukodishaji uliofanyika tarehe 30.12.2005 na kufanya kipindi cha mkata wa ukodishaji kuwa miaka 25. Kwa maoni yangu kulikuwepo na ukiukaji wa taratibu na uvunjaji wa Sheria ya Ununuzi pamoja na kifungu Na. 9.1 cha Mkataba husika.

Mapendekezo

Serikali inapaswa kutengua/kubatilisha/kufuta nyongeza ya muda wa makubaliano wa mkataba wa TICTS na kufanya upembuzi yakinifu wa mkataba wa kipindi cha miaka kumi ya awali kabla ya kuamua kuongeza kipindi cha Mkataba. Endapo kutakuwepo na haja ya kuongeza mkataba, Serikali inashauriwa kufuata taratibu na Sheria ya Ununuzi na Kanuni zake.

11.0 VIAMBATISHO

Kiambatisho I

Mwenendo/Mtiririko wa hati za ukaguzi zilizotolewa kwa Mashirika ya Umma na Taasisi nyinginezo kwa miaka mitatu iliyopita.

NA	Jina la Shirika/Taasisi ya Umma	2006/07	2005/06	2004/05
	Bodi za Udhibiti			
1.	Architects & Quantity Surveyors Registration Board	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
2.	Bodi ya Biashara ya Nje(BET)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
3.	Bodi ya Korosho - Tanzania	<i>Ukaguzi unaendelea</i>	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
4.	Bodi ya Wakandarasi (CRB)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
5.	Deposit Insurance Board	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
6.	Mamlaka ya Kudhibiti Nishati na Maji (EWURA)	Hati inayoridhisha	<i>Ilikuwa haijaanzishwa</i>	<i>Ilikuwa haijaanzishwa</i>
7.	Bodi ya Usajili ya Wahandisi (ERB)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
8.	Gaming Board of Tanzania	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
9.	Bodi ya Mikopo ya Wanafunzi wa Elimu ya Juu (HESLB)	<i>Ukaguzi unaendelea</i>	Hati inayoridhisha	<i>Ilikuwa haijaanzishwa</i>
10.	Bodi ya Wahasibu na Wakaguzi (NBAA)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
11.	Bodi ya Taifa ya Usimamizi wa Vifaa (NBMM).	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
12.	Tume ya Raisi ya Kurekebisha Secta ya Mashirika ya Umma (PSRC)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
13.	Mamlaka ya Kudhibiti Unnuzi wa Umma (PPRA)	Hati inayoridhisha	<i>Ilikuwa haijaanzishwa</i>	<i>Ilikuwa haijaanzishwa</i>
14.	Bodi ya Sukari Tanzania	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
15.	Bodi ya Kahawa Tanzania	Hesabu hazijawasilishwa	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
16.	Tume ya Vyuo Vikuu Tanzania	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
17.	Mamlaka ya Kudhibiti Mawasiliano (TCRA)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
18.	Bodi ya Pamba Tanzania	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
19.	Bodi ya Huduma za Maktaba Tanzania (TLSB)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
20.	Bodi ya Katani Tanzania (TSB)	Hesabu hazijawasilishwa	Hesabu hazijawasilishwa	Hesabu hazijawasilishwa
21.	Bodi ya Chai Tanzania	Hati yenze shaka	Hati yenze shaka	Hati yenze shaka

22.	Bodi ya Tumbaku Tanzania (TTB)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
23.	Bodi ya Utalii Tanzania (TTB)	<i>Ukaguzi unaendelea</i>	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha

Na.	Jina la Shirika/Taasisi	2006/07	2005/06	2004/05
	Taasisi za Serikali			
2	Capital Market and Security Authority	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
3	Loans and Advances Realization Trust (LART)	<i>Imechukuliwa na CHC</i>	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
5	National Bureau of Statistics (NBS)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
6	Baraza la Taifa wakandarasi (NCC)	<i>Ukaguzi unaendelea</i>	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
7	National Council for Technical Education (NACTE)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
8	National Economic Empowerment Council-(NEEC)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
9	Baraza la Taifa la Usimamizi wa Mazingira (NEMC)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
11	Shirika la Nyumba la Taifa (NHC)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
12	National Museum of Tanzania		Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
14	Ngorongoro Pastoralist Council	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	
15	Mamlaka ya Uendelezaji Bonde la Rufiji (RUBADA)	<i>Hesabu hazijawasilishwa</i>	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
16	Tume ya Utangazaji Tanzania	Hati yenze shaka	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
17	Mamlaka ya Elimu Tanzania (TEA)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
18	Tanzania Industrial Research and Development Organisation (TIRDO)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
19	Hifadhi ya Taifa ya Tanzania (TANAPA)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
20	Mamlaka ya Bandari Tanzania (TPA)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
21	Tanzania Standard Newspaper (TSN)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati yenze shaka
22	TCRA - Consumer Consultative Council	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
23	Unit Trust of Tanzania (UTT)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha

NA	Shrika au Taasisi ya Umma	2006/07	2005/06	2004/05
	Mashirika ya Umma			
1	Kituo cha Ukumbi wa Mikutano wa Kimataifa - Arusha (AICC)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
2	Centre for Agricultural Mechanisation and Rural Technology	<i>Ukaguzi unaendelea</i>	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
3	Consolidated Holding Corporation	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	
4	Co operative Audit and Supervision Corporation (COASCO)	<i>Ukaguzi unaendelea</i>	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
5	Dar es Salaam Stock Exchange (DSE)	<i>Ukaguzi unaendelea</i>	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
6	Kampuni ya Maji Dar es salaam (DAWASCO)	Hati yenze shaka		
7	Shirika la Masoko Kariakoo (KMC)	<i>Ukaguzi unaendelea</i>	Hati inayoridhisha	Hati yenze shaka
8	Hospitali ya Taifa ya Muhimbili	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
9	Shirika la Maendeleo ya Taifa (NDC)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
10	Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya (NHIF)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
11	Shirika la Bima la Taifa (NIC)	Hati yenze shaka	Hati yenze shaka	Hati yenze shaka
12	National Land Use Planning Commission	<i>Ukaguzi unaendelea</i>	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
14	Mfuko wa Taifa wa Hifadhi ya Jamii National Social Security Fund (NSSF)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
15	Mamlaka ya Hifadhi ya Eneo la Ngorongoro (NCAA)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
16	Mfuko wa Mafao wa Mashirika ya Umma (PPF)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
17	SIMU 2000	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
18	State Mining Corporation (STAMICO)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
19	Tassisi ya Nguvu za Atomic Tanzania	<i>Hesabu hazikuwasilishwa</i>	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
20	Tasisi ya Viwango na Ubora Tanzania (TBS)	<i>Ukaguzi unaendelea</i>	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
21	Shirika la Umeme na Ugavi Tanzania (TANESCO)	Hati Mbaya		
22	Tanzania Engineering and Manufacturing Design Organisation (TEMDO)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
23	Kampuni ya Mbolea Tanzania	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha

24	Benki ya Rasilimali Tanzania (TIB)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
25	Tanzania Petroleum Development Corporation (TPDC)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
26	Shirika la Posta Tanzania	<i>Hesabu hazikuwasilishwa</i>	Hati yenyeshaka	Hati yenyeshaka
27	Benki ya Posta Tanzania	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
28	Shirika la Reli Tanzania (TRC)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
29	Twiga Bancorp Limited	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
30	Usafiri Dar es Salaam (UDA)	<i>Ukaguzi unaendelea</i>	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha

NA	Shrika au Taasisi ya Umma	2006/07	2005/06	2004/05
	Vyuo vya Elimu ya Juu			
1	Chuo Kikuu bcha Ardhii	<i>Ukaguzi unaendelea</i>	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
2	College of Africa Wildlife Management (Mweka)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati yenyeshaka
3	Chuo cha Elimu ya Biashara (CBE)	<i>Ukaguzi unaendelea</i>	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
4	Dar es salaam University of College Education (DUCE)	Hati inayoridhisha	<i>Ilikuwa hajaanzishwa</i>	<i>Ilikuwa hajaanzishwa</i>
5	Chuo cha Tecknolojia Dar es Salaam (DIT)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
6	Dar es Salaam Maritime Institute (DMI)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
7	Chuo cha Uhasibu Arusha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
8	Chuo cha Elimu ya Watu Wazima	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
9	Chuo cha Usimamizi wa Fedha (IFM)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
11	Chuo Kikuu Kishiki cha Muhimbili (MUCHS)	<i>Ukaguzi unaendelea</i>	Hati yenyeshaka	Hati yenyeshaka
12	Taasisi ya Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere Academy	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
13	Chuo Kikuu cha Mzumbe	<i>Ukaguzi unaendelea</i>	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
14	Chuo Cha Uzalishaji cha Taifa (NIP)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
15	Chuo cha Usafirishaji cha Taifa (NIT)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
16	Chuo cha Sukari cha Taifa (NSI)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
17	Chuo Kikuu Huria Tanzania (OUT)	<i>Ukaguzi unaendelea</i>	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
18	Chuo Kikuu cha Kilimo - Sokoine (SUA)	<i>Ukaguzi unaendelea</i>	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
19	Chuo cha Utafiti na Uvuvi Tanzania (TAFIRI)	<i>Ukaguzi unaendelea</i>	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
20	Chuo cha Utafiti wa Misitu Tanzania (TAFORI)	<i>Ukaguzi unaendelea</i>	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
22	Chuo cha Benki Tanzania (IBT)	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
23	Chuo cha Elimu Tanzania	<i>Ukaguzi unaendelea</i>	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
25	Chuo cha Utafiti Wanyamapori Tanzania (TAWIRI)	<i>Hesabu hazijawasilishwa</i>	<i>Hesabu hazijawasilishwa</i>	<i>Hesabu hazijawasilishwa</i>
25	Chuo Kikuu cha Dar es salaam (UD)	<i>Hesabu hazijawasilishwa</i>	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha

NA	Mamlaka ya maji	2006/07	2005/06	2004/05
	Water Bodies			
1	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Arusha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
2	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Babati	Hati yenyeshaka	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
3	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Bukoba	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
4	Kampuni ya Maji Dar es Salaam on (DAWASCO)	Hati yenyeshaka	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
5	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Dodoma	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
7	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Iringa	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
8	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Kigoma/Ujiji	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
9	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Kyela	<i>Hesabu hazijawasilis hwa</i>	Hati yenyeshaka	<i>Ilikuwa haijaanzishwa</i>
10	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Lindi	Hati inayoridhisha	Hati yenyeshaka	Hati inayoridhisha
11	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Makambako	<i>Hesabu hazijawasilis hwa</i>	<i>Hesabu hazijawasilis hwa</i>	<i>Ilikuwa haijaanzishwa</i>
12	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Mbeya	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
13	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Mbinga	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	<i>Ilikuwa haijaanzishwa</i>
14	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Morogoro	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati yenyeshaka
15	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Moshi	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
16	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Mpanda	<i>Ukaguzi unaendelea</i>	<i>Ukaguzi unaendelea</i>	Hati yenyeshaka
17	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Mtwara	Hati yenyeshaka	Hati yenyeshaka	Hati yenyeshaka
18	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Musoma	Hati inayoridhisha	Hati Isiyoridhisha	Hati Isiyoridhisha
19	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Mwanza	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha

20	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Njombe	<i>Hesabu hazijawasilis hwa</i>	<i>Hesabu hazijawasilis hwa</i>	<i>Hesabu hazijawasilishwa</i>
21	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Shinyanga	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
22	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Singida	Hati yenze shaka	Hati yenze shaka	Hati yenze shaka
23	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Songea	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
24	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Sumbawanga	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
25	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Tabora	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati yenze shaka
26	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Tanga	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha	Hati inayoridhisha
27	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Tukuyu	<i>Hesabu hazikuwasilis hwa</i>	Hati yenze shaka	<i>Ilikuwa haijaanzishwa</i>

Kiambatisho II

Mwenendo/Mtiririko wa faida au hasara iliyofanywa na Mashirika ya Umma na
Taasisi nyinginezo kwa muda wamiaka mitatu iliyopita

NA		Limbikizo la Faida au Hasara	Faida au Hasara ya Mwaka	Faida au Hasara ya Mwaka	Faida au Hasara ya Mwaka
		2006/2007	2006/2007	2005/2006	2004/2005
	Bodi za Udhibiti	Shs.	Shs.	Shs.	Shs.
1.	Architects & Quantity Surveyors Registration Board	259,697,611	23,670,773	(5,149,734)	76,289,449
2.	Bodi ya Biashara ya Nje (BET)	(2,371,528,127)	(455,633,294.00)	(352,389,235)	(183,721,258)
3.	Bodi ya Pamba Tanzania	573,242,711	(184,792,034.00)	738,388,145	19,646,600
4.	Bodi ya Tumbaku Tanzania (TTB)	774,881,160	(271,680,973)	887,060,515	149,549,944
5.	Deposit Insurance Board	21,895,207,692	6,502,171,807	5,057,277,168	3,714,938,985
6.	Mamlaka ya usimamizi wa Nishati na Maji (EWURA)	525,770,000	525,770,000	<i>Ilikuwa haijaanzishwa</i>	<i>Ilikuwa haijaanzishwa</i>
7.	Bodi ya Usajili ya Wahandisi (ERB)	273,600,965	(41,528,489)	219,987,661	
8.	Gaming Board of Tanzania (GBT)	1,222,709,572	439,752,793.00	(32,858,261.00)	118,299,512
9.	Bodi ya Kahawa Tanzania	3,903,596,000	98,100,000	(986,966,000)	35,369,000
10.	Bodi ya wahasibu na Wakaguzi Tanzania (NBAA)	3,543,410,000	1,320,188,000	525,846,000	546,725,000
11.	Bodi ya Taifa ya Usimamizi wa Vifaa (NBMM).	142,899,419	(1,513,872)	23,563,158	29,297,697
12.	Bodi ya Sukari Tanzania	1,846,548,000	98,267,000.00	581,368,000.	329,103,000
13.	Tume ya Vyuo Vikuu Tanzania	136,190,209	(4,308,605)	(40,703,146)	(39,302,124)
14.	Mamlaka ya usimamizi wa Unnuzi wa Umma (PPRA)	645,767,826	645,767,826	<i>Not in operation</i>	<i>Not in operation</i>
15.	Mamlaka ya Kudhibiti Mawasiliano (TCRA)	17,474,939,505	6,927,596,276	10,547,343,229	7,206,232,030
16.	Bodi ya Chai Tanzania	232,900,722	246,482,493	1,590,619	17,959,299
17.	Bodi ya Usajali ya Wakandarasi Tanzania Board (CRB)	3,545,977,000	361,146,000	219,856,000	
18.	Tume ya Raisi ya Kurekebisha Secta ya	98,614,844,208	23,164,943,260	75,449,900,948	

	Mashirika ya Umma (PSRC)				
19.	Bodi ya Mikopo ya Wanafunzi wa Elimu ya Juu (HESLB)	1,061,557,106	<i>Audit in progress</i>	1,061,557,106	<i>Not in operation</i>
	Jumla	154,302,211,579	39,274,142,060	93,895,672,173	12,020,387,134
	Tasisi za Serikali				
1	Baraza la usimamizi wa Mazingira Tanzania (NEMC)	244,092,214	168,264,729	56,427,451	18,817,900
2	Capital Market and Security Authority	414,477,198	9,682,722.00	(55,897,576)	108,174,523
3	National Council for Technical Education (NACTE)	88,336,760	(188,445,489.00)	183,361,075	(158,623,077)
4	Ngorongoro Pastoralist Council (NPC)	256,754,033	(24,458,841.00)	34,100,058	
5	Mamlaka ya Elimu Tanzania (TEA)	8,014,594,925	1,293 513, 654	669,332,456	(890,601,388)
6	Mamlaka ya Bandari (TPA)	84,624,388,508	24,118,502,065	26,188,205	
7	Kampuni ya Utafiti na Maendeleo ya Viwanda (TIRDO).	485,601,850	(142,610,573)	(224,053,216)	
8	Unit Trust of Tanzania (UTT)	4,458,775,629	(165,457,486)	(110,782,532)	1,769,954,043
9	Tanzania Standard Newspaper (TSN)	357,275,607	501,334,202.00	477,467,715	23,895,070,498
10	Shirika La Nyumba (NHC)	12,893,631,536	1,034,260,736	255,179,321	1,108,623,637
11	Tume ya Utangazaji Tanzania	4,871,829,592	1,487,898,831.00	1,286,363,693	
12	Hifadhi za Taifa za Tanzania (TANAPA)	45,195,752,182	10,024,852,809	8,624,914,906	5,636,407,795
	Jumla	161,905,510,034	25,930,167,646	2,597,686,650	31,487,823,931
	Mashirika ya Umma				
1.	Kituo cha Kimataifa cha Mikutano Arusha (AICC)	849,450,214	849,450,214.00	340,620,109	(454,278,329)

2.	Centre for Agricultural Mechanization and Rural Technology (CAMARTEC)	148,809,893	89,305,550	(27,329,615)	31,183,998
3.	Consolidated Holding Corporation	(6,326,000,000)	2,150,000,000	2,844,000,000	
4.	Co operative audit and Supervision Corporation (COASCO)	218,060,433	(84,438,471)	18,966,034	(71,258,075)
5.	Twiga Bancorp Limited	1,044,556,000	876,570,000	1,239,643,000	515,803,000
6.	Shirika la Maendeleo ya taifa (NDC)	2,660,929,000	1,767,599,000	1,617,574,000	(219,720,000)
7.	Mfuko wa Bima ya Afya ya Taifa (NHIF)	127,763,426,655	39,887,267,718	28,882,963,790	20,499,867,968
8.	National Ranching Company (NARCO)	706,564,000	36,734,000	47,532,000	
9.	Shirika la Umeme na Ugavi Tanzania (TANESCO)	(676,788,000,000)	(183,343,000,000)	(862,000,000)	
10.	SIMU 2000	3,067,828,842	409,084,382	188,720,509	1,384,458,912
11.	Tanzania Engineering and Manufacturing Design Organisation (TEMDO)	170,151,099	91,085,970	30,373,642.00	(819,697)
12.	Kampuni ya Mbola Tanzania (TFC)	(456,443,002)	269,685,930	677,802,902	886,732,193
13.	Benki ya Rasilimali Tanzania (TIB)	4,729,822,000	1,889,216,000	2,089,051,000	2,072,201,000
14.	Tanzania Petroleum Development Corporation(TPD C)	(278,694,572)	(354,240,251)	(229,521,736.00)	5,516,500,331
15.	Shirika la Posta Tanzania (TPC)	(25,828,877,327)	(4,340,634,276)	(5,647,775,489)	
16.	Benki ya Posta Tanzania (TPB)	4,207,205,000	924,199,000	609,378,000	1,573,546,000
17.	Shirika la Reli Tanzania (TRC)	(54,489,166,000)	(11,964,131,000)	(13,226,033,000)	
18.	State Mining Corporation (STAMICO)	21,682,585	101,955,195	(80,272,610)	(22,866,822)

19.	Mamlaka ya Hifadhi ya Eneo la Ngorongoro (NCAA)	10,798,087,232	2,035,841,724	3,339,098,859	1,485,437,095
20.	Mfuko wa Taifa wa Hifadhi za Jamii (NSSF)	596,642,150,481	118,878,307,113	78,707,966,799	67,885,249,527
21.	Kampuni ya Maji Dar es Salaam (DAWASCO)	(8,801,002,000)	(11,300,681,000)	2,499,679,000	
	Jumla	(19,939,459,467)	(81,107,396,470)	103,060,437,194	100,566,234,101
	Vyuo Vikuu				
1.	Chuo Kikuu cha Ardhi	(3,630,555,196)	(496,095,674)	(558,406,577)	(577,531,278)
2.	College of Africa Wildlife Management (Mweka)	(1,242,675,328)	86,220,291	89,790,250	398,152,773
3.	Chuo Kikuu Kishiriki cha Elimu Dar es salaam (DUCE)	3,541,913,000	3,541,913,000		
4.	Chuo cha Teknolojia Dar es Salaam (DIT)	(1,756,649,135)	(1,000,175,199.00)	(48,985,791)	(338,862,582)
5.	Chuo cha Uhasibu Arusha (IAA)	1,056,311,903	549,598,685	62,894,958	281,070,388
6.	Taasisi cha Elimu ya Watu Wazima	839,096,644	354,171,021	(442,859,679)	766,097,826
7.	Chuo cha Usimamizi wa Fedha (IFM)	2,475,598,000	1,675,651,000	176,098,000	428,557,000
8.	Taasisi ya Uzalishaji cha Taifa (NIP)	27,789,709	35,541,474	37,563,001	(13,864,714)
9.	Chuo cha Usafirishaji cha Taifa (NIT)	324,348,833	171,819,879	(27,260,594)	(316,027,636)
10.	Chuo Kikuu Kishiriki cha Mafunzo ya Ushirika na Biashara Moshi (MUCCOBS)	(425,509,000)	214,354,000	(703,383,000)	
11.	Taasisi ya Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere	411,370,756	379,467,615	31,903,141	3,741,104
12.	Tasisi ya Sukari ya Taifa	(117,293,544)	95,877,555	(187,897,239)	
	Jumla	1,503,746,642	5,890,085,321	(867,160,530)	681,332,881

	Mamlaka za Maji				
1.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Jiji la Arusha	1,494,626,000	264,355,000	62,134,000	382,903,000
2.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Babati	49,146,891.35	34,325,772.01	14,821,119.34	(4,460,795.55)
3.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Bukoba	(36,730,736.64)	(28,122,517.27)	(42,264,078.91)	(28,122,517.27)
4.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Dodoma	(470,959,659)	(124,066,322)	(649,757,567)	57,741,504
5.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Kigoma/Ujij	96,371,240.14	25,360,539.05	(29,514,915)	(143,657,603)
6.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Lindi	11,018,252,876	56,603,657	16,829,796.10	42,185,654.79
7.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Mbeya	380,730,454	6,808,026	5,377,912	
8.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Moshi	734,612,000	86,372,000	34,901,00	194,500,000
9.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Mtwara	(439,375,506)	(271,754,755)	49,703,842	55,128,614
10.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Musoma	(338,293,120)	(160,271,217)	(254,017,238)	
11.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Jiji la Mwanza	699,155,696	(134,569,522)	38,304,208	
12.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Songea	(352,770,521)	(124,883,323)	(61,342,678)	(182,550,149)
13.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Sumbawanga	275,851,368.01	26,687,981.08	175,276,509.62	73,886,877.31
14.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Tabora	2,340,756	12,813,455.82	271,796,111.84	181,819,374.30
15.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Jiji wa Tanga	(3,083,010,000)	(197,558,000)	(367,062,000)	(534,745)
16.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Morogoro	2,031,317,345	(561,017,165)	(479,904,773)	(45,292,871)
17.	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Singida	(164,923,267)	(38,667,288)	(48,700,388.00)	
	Jumla Ndogo	11,896,341,817	(1,192,445,654)	(783,514,366)	628,839,215
	Jumla Kuu	308,606,793,499	(11,205,447,097)	196,841,564,015	145,384,617,262

Kiambatisho III

Hesabu za Msajili wa Hazina kuhusu Vitega Uchumi vyta Serikali na hisa za Umma

S/N	Jina la Shirika/Taasisi	Hesabu zimekaguli wa mpaka	Jumla ya Mtaji Shs	% Umiliki wa Serikali	Maelezo
1	Aboud Soap Oil Industries	31-Dise-04	2,750,000,000.00	20	Linamilikiwa kwa pamoja na Abound Soap Enterprises Ltd
2	Kampuni ya Ndege Tanzania	31-Machi-06	18,034,359,000.00	100	Shirika la Umma
3	Kituo cha Mikutano cha Kimataifa Arusha (AICC)	30-Juni-06	20,057,644,235.00	100	Shirika la Umma
4	Taasisi ya Utangazaji Tanzania (TUT)	30-Juni-06	22,504,436,872.00	100	Taasisi ya Serikali
5	Benki Kuu ya Tanzania (BOT)	30-Juni-06	588,811,438,000.00	100	Shirika la Umma
6	Baraza La Kiswahili Tanzania	30-Juni-06	121,611,213.00	100	Taasisi ya Serikali
7	Shamba la Basuto	30-Sept-02	644,449,423.00	100	Liko chini ya mafilisi. Mrithi wa of LART(CHC) kuendelea na taratibu za ufilisi.
8	BHESCO	30-Juni-06	104,285,208.00	100	Liko chini ya mafilisi. Mrithi wa of LART(CHC) ataendelea na taratibu za ufilisi.
9	Bodi Biashara ya Nje (BET)	30-Juni-06	960,898,128.00	100	Shirika la Umma
10	BP (T) Ltd	31-Dise-05	48,566,000,000.00	50	Linamilikiwa kwa pamoja na BP Africa Ltd
11	Celtel	31-Dise-05	136,687,334,000.00	40	Linamilikiwa kwa pamoja na CELTEL International Ltd
12	Capital Development Authority(CDA)	30-Juni-06	14,776,640,847.00	100	Taasisi ya Serikali
13	Capital markets and Securities Authority	30-Juni-06	2,229,627,569.00	100	Mamlaka ya Udhibiti
14	Carmatec	30-Jun-06	242,375,647.00	100	Shirika la Umma
15	Kituo cha Uhusiano wa kimataifa	30-Juni-06	937,491,382.00	100	Taasisi ya Serikali
16	Kampuni ya Kichina na Tanzania	31-Dise-04	45,147,921,192.78	50	Linaendeshwa kwa pamoja na Serikali ya Kichina.

17	Chuo cha elimu ya Biashara (CBE)	30-Juni-06	319,394,437.00	100	Taasisi ya Serikali. Hesabu za 2005/06 ziko kwa Mkaguzi
18	Consolidated Holding Corporation Ltd	31-Dise-06	6,939,000,000.00	100	Taasisi ya Serikali
19	Bodi ya wakandarasi	31-Dise-06	3,831,574,348.00	100	Taasisi ya Serikali
20	Kampuni ya Huduma ya Cooper Motors (CMSC)	30-Sept-98	270,570,498.00	100	Liko chini ya mfilisi. Mrithi wa of LART(CHC) ataendelea na taratibu za ufilisi.
21	Mfuko wa Dhamana ya Maendeleo ya Jamii	30-Juni-06	315,932,948.00	100	Taasisi ya Serikali
22	Cooperative Audit and Supervision Corporation(COASC O)	30-Juni-06	2,819,434,184.00	100	Taasisi ya Serikali
23	Chuo cha Teknolojia Dar es Salaam (DIT)	30-Juni-06	6,700,815,617.00	100	Taasisi ya Serikali
24	Dar-es-Salaam Maritime Institute	30-Juni-06	1,084,384,050.00	100	Taasisi ya Serikali
25	Datel Tanzania Limited	31-Dise-05	-323,000.00	35	Inaendeshwa kwa Pamoja (ubinafsishaji).
26	DAWASA	30-Juni-06	63,453,000,000.00	100	Taasisi ya Serikali
27	Kampuni ya Hoteli ya Embassy	31-Dise-00	58,603,264.00	40	Haifanyi Kazi. Serikali kuuza shea zake
28	Bodi ya Usajili ya Wahandisi	30-Juni-06	334,068,844.00	100	Taasisi ya Serikali
29	Kampuni ya Urafiki Textile.	31-Dise-06	28,913,245,000.00	49	Inaendeshwa kwa pamoja na Dieqiu Textile Dyeing and Printing Group Co Ltd (51%)
30	Gaming Board of Tanzania	30-Juni-06	894,562,279.00	100	Bodi ya udhibiti
31	General Tyre EA Ltd	30-Juni-03	-322,000,000.00	74	Inaendeshwa kwa pamoja na Continental NA (26%). Imetengwa chini ya PSRC. Ukaguzi maalumu umeombwa.
32	Gidagamowd	30-Sept-98	239,723,885.00	100	Liko chini ya mfilisi. Mrithi wa of LART (CHC) ataendelea na taratibu za ufilisi.

33	Mfuko wa Mafao ya wafanyakazi (BEPF)	30-Juni-06	24,180,600,018.00	100	Mfuko wa Serikali
34	Imara Wood Products	31-Dise-91	194,300,000.00	100	Liko chini ya mfilisi. Mrithi wa of LART (CHC) ataendelea na taratibu za ufilisi.
35	Chuo cha Uhasibu Arusha (IAA)	30-Juni-06	2,176,963,355.00	100	Taasisi ya Serikali
36	Chuo cha Usimamizi wa Fedha (IFM)	30-Sept-06	20,884,633,000.00	100	Taasisi ya Serikali
37	Tasisi ya Mipango na Maendeleo Vijijini	30-Juni-05	445,103,190.00	100	Mfuko wa Serikali
38	Insurance Deposit Fund	30-Juni-05	18,357,821,303.00	100	Mfuko wa Amana za Bima
39	Insurance supervisory Department	30-Juni-06	827,993,485.20	100	Taasisi ya Serikali
40	Tume ya Pamoja ya Fedha	30-Juni-06	1,011,360,837.00	100	Taasisi ya Serikali
41	Shirika la Masoko Kariakoo	30-Juni-04	1,851,413,119.00	100	Shirika la Umma
42	Duka la Madawa Keko	31-Ag-05	733,725,000.00	40	Inaendeshwa kwa Pamoja na Diocare Ltd (60%)
43	Kituo cha Elimu Kibaha	30-Juni-05	2,464,670,612.00	100	Taasisi ya Serikali
44	Kiwanda cha Matofali Kisarawe (KIBRICO)	31.Dise.2003	-144,065,000.00	30	Hakifany kazi. Serikali ina mkakati wa kuuza shea zake ndogo.
45	Kampuni ya Uendelezaji wa Kiwanja cha Ndege Kilimanjaro	30-Juni-06	2,222,101,000.00	24	Inaendeshwa kwa Pamoja na Mott-Macdonald Ltd, SA Infrastructure fund and Inter Consult Ltd
46	Kilimanjaro Machine Tools	31-Dise-89	-652,989,944.00	100	Hakifanyi Kazi. Kimehamishiwa NDC.
47	Kiltimbers Co Ltd	31-Dise-90	69,093,720.00	100	Halifanyikazi. Liko chini ya mufilisi. Mrithi wa of LART(CHC) kuendelea na taratibu za ufilisi..
48	Kampuni ya Sukari ya Kilombero	31-Mach-07	244,000,000.00	25	Inaendeshwa kwa pamoja na Illovo & ED & F. Man (75%)
49	Tasisi ya Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere	30-Juni-06	4,772,902,212.00	100	Taasisi ya Serikali

50	Kiwira Coal Mines	30-Juni-04	2,172,760,559.00	30	Inaendeshwa kwa pamoja na TAN Power Resources Company. Hesabu za 2005 ziko kwa wakaguzi.
51	LART Tribunal	31-Dise-06	43,346,350.00	100	Kisheria, limeacha kufanya kazi tarehe 30/6/06, Limehamishiwa CHC Mei, 2007.
	Light Source Manufacturers	30-Juni-05	254,166,000.00	49	Linaendeshwa kwa pamoja na TATA Exports (51%). Serikali iko kwenye mkakati wa kuuza shea zake 49%.
53	Mfuko wa Mafao wa Serikali za Mitaa	30-Juni-04	73,622,024,365.00	100	Mfuko wa Serikali
54	Loans Advances Realization Trust (LART)	30-Juni-06	1,575,250,000.00	100	Kisheria, limeacha kufanya kazi tarehe 30/6/06, Limehamishiwa CHC Mei, 2007.
55	Marine Service Co.	31-Dise-06	11,617,182,854.00	100	Limeanza kazi hivi karibuni.
56	Kiwanda cha Saruji Mbeya	31-Dise-06	2,424,712,000.00	25	Linaendeshwa kwa pamoja na
57	Bohari la Madawa	30-Juni-05	44,362,791,187.00	100	Taasisi ya Umma. Hesabu za 2005/06 Ziko kwa Mkaguzi.
58	Kiwanda cha kukoboa kahawa Mbanga	30-Juni-06	1,287,092,000.00	43	Linaendeshwa pamoja na vyama vya Ushirika.
59	Kiwanda cha kukoboa kahawa Mbozi	30-Juni-06	901,560,384.00	32	Linaendeshwa pamoja na vyama vya Ushirika.
60	Mikumi Wildlife lodge	30-Juni-96	1.00	100	Haifanyi kazi. Iko chini ya taratibu za ubinafsishaji.
61	MMT - Mang'ula	31-Dise-87	191,355,469.00	100	Hakifanyi kazi. Kilibinafsishwa na PSRC. Taratibu za kumkabidhi mwekezaji (St. Mary International Schools) zinaendelea
62	Chuo Kukuu Kishiriki cha Mafunzo ya Ushirika na Biashara Moshi (MUCCOBS)	30-Juni-04	6,240,509,848.00	100	Taasisi ya Serikali
63	Hospitali ya Taifa ya Muhimbili (MNH)	30-Sept-06	19,544,458,351.00	100	Taasisi ya Serikali

64	Taasisi ya Mifupa Muhimbili (MOI)	30-Juni-06	11,818,906,000.00	100	Taasisi ya Serikali
65	Shamba la Mulbadaw	30-Sept-98	902,699,681.00	100	Liko chini ya mfilisi. Mrithi wa of LART (CHC) ataendelea na taratibu za ufilisi.
66	Shamba la Murjanda	30-Sept-98	461,940,530.00	100	Liko chini ya mfilisi. Mrithi wa of LART (CHC) kuendelea na taratibu za ufilisi.
67	Mwananchi Engineering And Construction Company(MECCO)	31-Dise-06	443,732,000.00	25	Linaendeshwa kwa pamoja na Sisi Construction Ltd (75%)
68	Chuo Kiku cha Mzumbe	30-Juni-i06	11,298,079,799.00	100	Taasisi ya Serikali
69	Shirika la Taifa la Kilimo na na Chakula (NAFCO)	30-Juni-1996	279,888,449.00	100	Litafungwa. Matawi yake yote yalibinafsishwa na PSRC.
70	Baraza la Sanaa la Taifa	30-Juni-06	192,655,748.00	100	Taasisi ya Serikali
71	Benki ya Biashara ya Taifa (NBC)	31-Dise-06	24,561,300,000.00	30	Inaendeshwa kwa pamoja
72	Bodi ya Wahasibu na Wakaguzi ya Taifa (NBAA)	30-Juni-06	3,020,183,000.00	100	Taasisi ya Udhhibit
73	National Board of Architects Quantity Surveyors and building Contractors	30-Juni-06	259,697,611.00	100	Taasisi ya Udhhibit
74	Bodi ya Usimamizi wa vifaa ya Taifa (NBMM)	30-Juni-06	144,702,172.00	100	Taasisi ya Udhhibit
75	National Bureau of Statistics	30-Juni-05	2,241,127,565.00	100	Taasisi ya Serikali
76	Baraza la Wakandarasi la Taifa	30-Juni-06	519,025,318.00	100	Taasisi ya Serikali
77	National Council for Technical Education	30-Juni-06	1,640,975,525.00	100	Taasisi ya Serikali
78	Shirika la Maendeleo la Taifa	31-Dise-06	16,407,414,000.00	100	Taasisi ya Serikali
79	Baraza la Mitihani la Taifa	30-Juni-05	6,746,659,238.00	100	Taasisi ya Serikali
80	Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya	30-Juni-06	116,758,852,725.00	100	Taasisi ya Serikali

81	Shirika la Nyumba la Taifa	30-Juni-06	222,094,480,695.00	100	Shirika la Umma
82	Tasisi ya Taifa ya Utafiti wa Madawa	30-Juni-06	1,326,559,145.00	100	Taasisi ya Serikali
83	Taasisi ya Taifa ya Uzalishaji (NIP)	30-Juni-04	29,772,001.00	100	Taasisi ya Serikali
84	Chuo cha Taifa cha Usafirishaji	30-Juni-06	5,766,488,722.00	100	Taasisi ya Serikali
85	Shirika la Bima la Taifa (NIC)	31-Dise-06	55,448,880,000.00	100	Liko kwenye mkakati wa ubinafsishaji
86	National Land use Planning Commission (NLPC)	30-Juni-05	10,458,086.00	100	Kubadilishwa kuwa tume ya mipango ya matumizi ya vijiji
87	National Micro Finance Bank (NMB)	31-Dise-06	46,484,735,400.00	51	49% Zimebinafsishwa
88	Shika la Usagaji la Taifa (NMC)	30-Juni-94	14,511,600.00	100	Liko chini ya mfilisi. Mrithi wa of LART (CHC) atendelea na taratibu za ubinafsishaji.
89	National Museum of Tanzania	30-Juni-06	1,785,801,862.00	100	Taasisi ya Serikali
90	National Ranching Company (NARCO)	30-Juni-06	1,102,313,056.00	100	Iko chini ya Ubinafsishaji
91	Shirika la Meli la Taifa	30-Juni-99	6,320,069,245.00	100	Liko chini ya mfilisi. Mrithi wa of LART (CHC) ataendelea na taratibu za ufilisi.
92	Mfuko wa Hifadhi ya Taifa ya Huduma za Jamii (NSSF)	30-Juni-06	430,790,110,414.00	100	Shirika la Umma
93	Taasisi ya taifa ya Ustawi wa Jamii	30-Juni-04	789,899,000.00	100	Taasisi ya Serikali
94	Baraza la Taifa la (NSC)	30-Juni-06	-5,630,784.00	100	Taasisi ya Serikali
95	Taasisi ya Taifa ya Sukari (NSI)	30-Juni-06	279,253,211.00	100	Taasisi ya Serikali
96	New African Hotel	30-Juni-05	1,150,000,000.00	23	Inaendeshwa kwa pamoja na TADEMA Overseas Ltd (77%). Hesabu za 2005/06 ziko kwa Mkaguzi
97	Mamlaka ya Hifadhi ya Eneo la Ngorongoro (NCCA)	30-Juni-06	8,762,245,508.00	100	Taasisi ya Serikali
98	Nyanza Glass Works	30-Juni-00	7,710,570,174.00	100	Haifanyi kazi. Imekabidhiwa NDC na

					PSRC Machi 2007.
99	Chuo Kikuu Huria cha Tanzania (OUT)	30-Juni-05	1,746,096,153.00	100	Taasisi ya Serikali
100	Mfuko wa mafao wa mashirika ya Umma (PPF)	31-Dise-06	266,674,752,000.00	100	Shirika la Umma
101	Tume ya Kurekebisha Mashirika ya Umma (PSRC)	30-Juni-06	51,718,618,772.00	100	Taasisi ya Serikali
102	PEHCOL	30-Juni-00	4,601,072,024.00	100	Haifanyi kazi. Iko chini ya PSRC kwa ajili ya kuuza mali
103	Pride Tanzania	30-Juni-06	4,499,411,755.00	100	A Project Incorporated Under Cap. 212 as a limited Co. by Guarantee
104	Mfuko wa Mafao ya Watumishi wa Umma (PSPF)	30-Juni-06	359,793,167,627.84	100	Taasisi ya Serikali
105	Mamlaka ya Uendelezaji Bonde la Rufiji (RUBADA)	30-Juni-06	3,364,247,755.00	100	Taasisi ya Serikali
106	Setchet Company	30-Sept-00	1,010,576,396.00	100	Liko chini ya mfilisi. Mrithi wa of LART (CHC) ataendelea na taratibu za ufilisi.
107	SIMU 2000	31-Dise-06	43,219,372,955.00	100	Taasisi ya Serikali
108	Small Industries Development Org.	30-Juni-06	12,613,605,000.00	100	Taasisi ya Serikali
109	Chuo Kikuu cha Kilimo Sokoine (SUA)	30-Juni-06	21,412,861,917.00	100	Taasisi ya Serikali
110	State Mining Corporation (STAMICO)	31-Dise-06	3,417,652,762.00	100	Kuwa wakala wa Serikali
111	Bodi ya Sukari ya Taifa	30-Juni-05	7,735,220,000.00	100	Bodi ya Udhibiti
112	Suma JKT	30-Juni-03	1,368,287,722.10	100	Taasisi ya Serikali
113	Taasisi ya Utafiti wa Misitu Tanzania (TAFORI)	30-Juni-05	767,159,747.00	100	Taasisi ya Serikali
114	Tanga -RTC	30-Juni-01	126,152,332.00	100	Liko chini ya mfilisi. Mrithi wa of LART (CHC) ataendelea na taratibu za ufilisi.
115	Bodi ya Pareto Tanganyika (TPB)	30-Juni-05	-115,028,900.00	100	Bodi ya Udhibiti

116	TANICA	30-Sept-05	1,110,400,000.00	10	Linaendeshwa kwa pamoja. Shea nyingine zinamilikiwa na vyama
117	Mamlaka ya Viwanja vya Ndege Tanzania	30-Juni-06	43,997,515,509.00	100	Taasisi ya Serikali
118	Tume ya Nguvu za Atom Tanzania (TAEC)	30-Juni-05	593,977,749.00	100	Taasisi ya Serikali
119	Tanzania Automobile Manufacturing Company (TAMCO)	31-Dise-99	2,532,882,162.00	100	Haifanyi kazi. Imehamishiwa NDC
120	Tanzania Automobile Technology Centre	30-Juni-05	3,655,986,000.00	100	Shirika la Umma
121	Tanzania Breweries Co. Ltd	31-Mach-07	1,179,713,900.00	4	Linaendeshwa kwa pamoja na Indol International BV (96%)
122	Wakala wa Majengo (TBA)	30-Juni-06	104,169,000.00	100	Wakala wa Serikali
123	Tanzania Bureau of Standards(TBS)	30-Juni-06	2,687,699,002.00	100	Taasisi ya Seikali
124	Bodi ya Korosho Tanzania	30-Sept-05	1,947,440,000.00	100	Bodi ya Kusimamia utekelezaji
125	Tanzania Central Freight.Bureau (now SUMATRA)	30-Juni-06	1,720,462,655.00	100	Imebadilika kuwa SUMATRA
126	Kampuni ya Sigara Tanzania (TCC)	31-Dise-06	50,000,000.00	2.5	Inaendeshwa kwa pamoja na RJ Reynolds Tobacco Ltd (51%), JT International Hold BV (24%), Tanz. Public (19.5%)
127	Mamlaka ya Anga Tanzania	30-Juni-06	10,603,438,000.00	100	Taasisi ya Serikali
128	Bodi ya KahawaTanzania	30-Sept-06	1,235,820.00	100	Bodi ya kusimamia utekelezaji
129	Tume ya Sayansi na Teknolojia Tanzania	30-Juni-05	1,601,664,363.00	100	Taasisi ya Serikali
130	Tume ya Vyuo Vikuu Tanzania (TCU)	30-Juni-06	205,339,023.00	100	Taasisi ya Serikali. "
131	Tanzania National Re-Insurance Corporation Ltd (TAN-RE)	31-Dise-05	35,471,447.98	1	Kampuni binafsi. Serikali inamiliiki shea moja tu

132	Mamlaka ya Kusimamia Mawasiliano Tanzania (TCRA)	30-Juni-06	15,610,400,955.00	100	Taasisi ya Serikali/Msimamiaji
133	Tanzania Cotton Lint & Seed Board	30-Juni-06	9,069,370,881.00	100	Linarekebishwa kuwa Bodi ya Udhibiti
134	Tanzania Daesung Cables	31-Dise-06	159,820,540.00	29	Inaendeshwa kwa pamoja na East African Cables Kenya (71%)
135	Tanzania Development Finance Ltd	31-Dise-05	7,037,476,000.00	32.1	Shea zote za Seikali kuuzwa
136	Mamlaka ya Elimu Tanzania	30- Dise -05	8,037,281,004.00	100	Taasisi ya Serikali
137	Shirika la Umeme na Ugavi Tanzania (TANESCO)	31- Dise -05	453,388,000,000.00	100	Shirika la Umma
138	Shirika la Vifaa vya Elimu (TES)	30-Juni-94	347,400,197.00	100	Liko chini ya mfilisi. Mrithi wa of LART(CHC) ataendelea na taratibu za ufilisi
139	Kampuni ya Mbola Tanzania	31- Dise -05	5,094,295,942.00	100	Shirika la Umma
140	Tanzania Fishing Company (TAFICO)	30-Juni-94	266,129,065.00	100	Halifanyi kazi. Liko kwenye mkakati wa kubinafsishwa
141	Taasisi ya Uvumi na Utafiti wa Tanzania (TAFIRI)	30-Juni-04	1,237,416,116.00	100	Taasisi ya Serikali
142	Kituo cha Chakula na Lishe Tanzania (TFNC)	30-Juni-05	1,790,842,978.00	100	Shirika la Umma
143	Mamlaka ya Bandari Tanzania	30-Juni-06	46,495,785,619.00	100	Shirika la Umma
144	Tanzania Hotels Investment Co. Ltd (TAHI)	30-Juni-04	-12,506,598,308.00	100	Kufutwa kisheria (wound up). Matawi yake yote yamebinafsishwa na PSRC
145	Chuo cha Uhasibu Tanzania (TIA)	30-Juni-06	2,474,380,236.00	100	Taasisi ya Serikali
146	Taasisi ya Elimu ya watu Wazima	30-Juni-06	5,086,564,984.00	100	Taasisi ya Serikali
147	Taasisi ya ElimuTanzania	30-Juni-04	1,843,663,167.00	100	Taasisi ya Serikali
148	Taasisi ya Utafiti na Maendeleo ya Viwanda (TIRDO)	30-Juni-06	1,261,850,037.00	100	Taasisi ya Serikali
149	Benki ya Rasilimali	31- Dise -06	25,093,084,000.00	99.00	Shirika la Umma

	Tanzania (TIB)				
150	Kituo cha Uwekezaji Tanzania (TIC)	30-Jun-05	3,390,592,206.00	100.00	Taasisi ya Serikali
151	Huduma za Maktaba Tanzania	30-Juni-05	1,243,033,659.00	100	Taasisi ya Serikali
152	Wakala wa Hali ya Hewa Tanzania (TMA)	30-Juni-06	6,019,623,360.00	100	Taasisi ya Serikali
153	Tanzania Merine Parks	30-Juni-06	873,134,574.00	100	Taasisi ya Serikali
154	Hifadhi ya Taifa Tanzania (TANAPA)	30-Juni-06	873,134,574.00	100	Taasisi ya Serikali
155	Tanzania Oxygen Ltd	31- Dise -06	356,319,476.00	11	Linaendeshwa kwa Pamoja
156	Tanzania Petroleum Development Corporation	30-Juni-06	14,133,058,431.00	100	Oil exploration Govt. Dept and oil business liberalised.
157	Tanzania Pharmaceutical Ltd	30-Juni-04	1,152,971,000.00	40	Linaendeshwa kwa Pamoja na Pharmaceutical Investments Ltd (60%)
158	Tanzania Planting Co. (TPC)	30-Juni-06	831,724,250.00	25	Linaendeshwa kwa Pamoja na Sukari Investment Co Ltd (75%)
159	Benki ya Posta Tanzania	31-Dise-06	5,859,227,000.00	45.3	Kuundwa upya
160	Shirika la Posta Tanzania Posts	31- Dise -05	4,018,596,507.00	100	Specified
161	Bodi ya Pareto Tanzania (TPB)	30-Juni-06	-113,047,500.00	100	Bodi ya Udhibiti
162	Shirika la Reli Tanzania	31- Dise 06	90,056,490,549.00	100	Shirika la Umma (Mkakati wa ubinafsishaji)
163	Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA)	30-Juni-06	45,502,835,159.00	100	Wakala wa Serikali
164	Bodi ya Katani Tanzania	31- Dise 05	142,928,575.00	100	Taasisi ya Serikali
165	Tanzania Standard Newspapers (TSN)	31- Dise -06	3,655,797,433.00	100	Shirika la Umma
166	Bodi ya Chai Tanzania	30-Juni-06	291,482,270.00	100	Bodi ya Usimamizi
167	Tanzania Tea SmallHolders Development Agency	30-Juni-06	197,855,048.00	100	Wakala wa Chai

168	Tanzania Telecommunications Company Ltd (TTCL)	31- Dise -06	353,894,000,000.00	65	Shirika la Umma(35% zimebinafsishwa)
169	Bodi ya Tumbaku Tanzania	30-Mach-06	1,614,700,456.00	100	Taasisi ya Serikali
170	Bodi ya Utalii Tanzania (TTB)	30-Juni-06	1,544,203,132.00	100	Taasisi ya Serikali
171	Taasisi ya Utafiti Wanyamapori Tanzania (TAWIRI)	30-Juni-05	744,735,000.00	100	Taasisi ya Serikali
172	Mamlaka ya Reli Tanzania na Zambia (TAZARA)	31- Dise -05	68,707,000,000.00	50	Inaendeshwa kwa Pamoja na Serikali ya Zambian
173	TeleShop Co. Limited	31- Dise -02	50,950,000.00	49	Halifanyi kazi. Liko chi ya Ubinafsishaji PSRC
174	Tembo Chipboards Ltd.	31- Dise -94	975,000,000.00	80	Kubinafsishwa. Mkataba wa makubaliano umeshasainiwa. Bado kukamilika kwa mkakati wa mauzo.
175	TIPER	31- Dise -06	7,135,894,500.00	50	Linaendeshwa kwa pamoja na Oryx Oils
176	Tropical Pesticides Research Institute	30-Juni-04	3,759,658,771.00	100	Taasisi ya Serikali
177	Twiga BankCorp	31- Dise -05	3,624,155,000.00	100	Taasisi ya Serikali
178	Unit Trust of Tanzania	30-Juni-06	17,356,469,962.00	100	Taasisi ya Serikali
179	Chuo Kikuu Kishiriki cha Ardh (UCLAS)	30-Juni-05	7,299,364,443.00	100	Taasisi ya Serikali
180	Chuo Kikuu cha Dar es Salaam	30-Juni-06	136,795,971,000.00	100	Taasisi ya Serikali
181	Usafiri Dar-es-Salaam (UDA)	30-Juni-06	846,631,959.00	49	Kubinafsishwa
182	Mamlaka ya Elimu na Mafunzo ya Ufund (VETA)	31- Dise -04	35,512,555,000.00	100	Taasisi ya Serikali
183	Williamson Diamond Mines	31- Dise -05	-32,880,780,000.00	30	Inaendeshwa kwa pamoja na Willcroft Co. Ltd (30%)
Jumla			4,463,097,740,897.90		

Mehesabu yaliyokaguliwa yaliyowasilishwa kwa Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali

S/No	Shirika/Taasisi ya Umma	Mwisho wa Mwaka	Hesabu zilizowasilish wa	Mkaguzi
Mamlaka za Maji				
1	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Jiji laTanga	30 Juni	2006/2007	Shebrila & Company
2	Kampuni ya Maji Dar es Salaam (DAWASCO)	30 Juni	2006/2007	Joint Audit NAO & PWC
3	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Mtwara	30 Juni	2006/2007	Shebrila & Company
4	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Jiji la Arusha	30 Juni	2006/2007	AMAS Associates
5	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Singida	30 Juni	2006/2007	Quintex Financial Services
6	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Iringa	30 Juni	2006/2007	Malundo & Company
7	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Moshi	30 Juni	2006/2007	AMAS Associates
8	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Dodoma	30 Juni	2006/2007	Trion & Company
9	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Sumbawanga	30 Juni	2006/2007	Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi
10	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Shinyanga	30 Juni	2006/2007	Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi
11	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Lindi	30 Juni	2006/2007	Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi
13	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Songea	30 Juni	2006/2007	Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi
14	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Bukoba	30 Juni	2006/2007	Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi
15	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Tabora	30 Juni	2006/2007	Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi
16	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Kigoma	30 Juni	2006/2007	Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi
17	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Musoma	30 Juni	2006/2007	Trion & Company
18	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Jiji la Mwanza	30 Juni	2006/2007	SMW
19	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Morogoro	30 Juni	2006/2007	National Audit Office
20	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Babati	30 Juni	2006/2007	National Audit Office
21	Mamlaka ya Maji Safi na Maji Taka ya Mji wa Mbeya	30 Juni	2006/2007	Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi
Mashirika ya Umma				
1	Kampuni ya Mbola ya Tanzania	31 Disemba	2006	TAC Associates
2	Mamlaka ya Hifadhi ya Eneo	30 Juni	2006/2007	ERNST & Young

	Ia Ngorongoro (NCCA)			
3	Mfuko wa Mafao ya mashirika Ya Umma (PPF)	31 Disemba	2006	TAC Associates
4	Shirika la Posta Tanzania (TPC)	31 Disemba	2006	Global Accountancy
5	Benki ya Posta Tanzania (TBC) Bank	31 Disemba	2006	TAC Associates
6	Tanzania Petroleum development Corporation.	30 Juni	2006/2007	SBC Consultants
7	Kituo cha Mikutano cha Kimataifa Arusha (AICC)	30 Juni	2006/2007	TAC Associates
8	Tanzania Industrial Research and Development Organisation (TIRDO).	30 Juni	2006/2007	Reliable Consultants.
9	Tanzania Engineering and Manufacturing Design Organisation	30 Juni	2006/2007	TAC Associates
10	National Ranching Company(NARCO)	30 Juni	2006/2007	Shebrila & Company
11	Mfuko wa Taifa wa Bima ya Afya (NIHF)	30 Juni	2006/2007	TAC Associates
12	Shirika la Bima la Taifa (NIC)	31 Disemba	2006	TAC Associates
13	Simu 2000	31 Disemba	2006	TAC Associates
14	Baraza la Taifa la Usimamizi wa Mazingira (NEMC)	30 Juni	2006/2007	TAC Associates
15	Consolidated Holding Corporation	31Disemba	2006	PriceWateHouseCoopers
16	Benki ya Rasilimali Tanzania	31 Disemba	2006	TAC Associates
17	Shirika la Maendeleo la Taifa	31 Disemba	2006	TAC Associates
18	Kampuni ya Umeme na Ugavi Tanzania (TANESCO).	31 Disemba	2006	Joint Audit NAO & PWC
19	Tume ya Vyuo Vikuu Tanzania	30 Juni	2007	TAC Associates
21	State Mining Corporation	31 Disemba	2006	TAC Associates
22	Mamlaka ya Taifa ya Hifadhi Tanzania (TANAPA)	30 Juni	2006/2007	De Chazal Du Mee
23	Mamlaka ya Bandari	30 Juni	2006/2007	TAC Associates
24	Hospitali ya Muhimbili ya Taifa (MNH)	30 Juni	2006/2007	TAC Associates.
25	Tume ya Utangazaji Tanzania	30 Juni	2006/2007	Innovex Auditors
26	Mamlaka ya Usimamizi wa Ununuzi wa Umma (PPRA)	30 Juni	2006/2007	Innovex Auditors
27	TWIGA BANCORP LIMITED	31 Disemba	2006	Ernst & Young
28	Unit Trust of Tanzania	30 Juni	2006/2007	TAC Associates
29	Benki ya Rasilimali Tanzania	31 Disemba	2006	TAC Associates
30	Mfuko wa Taifa wa Hifadhi ya Jamii	30 Juni	2006/2007	TAC Associates
31	Shirika la Reli Tanzania	31 Disemba	2006	TAC Associates
32	COASCO	30 Juni	2006/2007	TAC Associates
33	CARMATEC	30 Juni	2006/2007	TAC Associates
Bodi za Usimamizi				
1	Architects and Quantity Surveyors Registration Board	31 Disemba	2006	TAC Associates
2	Deposit Insurance Board	30 Juni	2006/2007	TAC Associates
3	Bodi ta Tumbaku Tanzania	30 Juni	2007	Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi

4	Bodi ya Biashara ya Njee (BET)	30 Juni	2006/2007	TAC Associates
5	Gaming Board of Tanzania	30 Juni	2007	Philip & Co.
6	Bodi ya Sukari Tanzania	30 Juni	2007	TAC Associates
7	Bodi ya Pamba	30 Juni	2007	TAC Associates
8	Bodi ya Taifa ya Wahasibu na Wakaguzi (NBAA)	30 Juni	2007	PKF
9	Bodi ya Chai Tanzania	30 Juni	2007	TAC Associates
10	Bodi ya usajili ya Wahandisi (ERB)	30 Juni	2007	Reliable Consultants
11	Bodi ya Usajili ya Wakandarasi	31 Disemba	2006	Philip & Co.
12	Taasisi ya Uendelezaji wa Wakulima Wadogo wa Chai Tanzania (TSHTD)	31Disemba	2006	TAC Associates
13	Bodi ya Khawa Tanzania (TCB)	30 Juni	2006/2007	TAC Associates
14	Bodi ya Taifa ya usimamizi wa Ununuzi wa Vifaa (NBMM)	30 Juni	2006/07	TAC Associates

Taasisi za Serikali

1	Tanzania Standard Newspaper	31 Disemba	2006	Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi
2	Capital Market and Security Authority	30 Juni	2007	TAC Associates
3	Tume ya Rais ya Kurekebisha Sekta ya mashirika ya Umma (PSRC)	30 Juni	2007	Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi
4	Mamlaka ya Elimu Tanzania	30 Juni	2007	E.K. Mangesho & Company
5	TCRA Consumer Consultative Council	30 Juni	2007	TAC Associates
6	Mamlaka ya Mawasiliano Tanzania	30 Juni	2007	TAC Associates
7	Mamlaka ya Usimamizi wa Nishati na (EWURA)	30 Juni	2006/2007	MEKONSULT
8	National Council for Technical Education	30 Juni	2007	TAC Associates
9	National Economic and Empowerment Council	30 Juni	2006/07	Trion and Co.

Vyuo vya Elimu ya Juu

1	Chuo cha Teknolojia Dar es Salaam	30 Juni	2006/2007	TAC Associates
2	Chuo cha usimamizi wa Fedha (IFM)	30 Septemba	2006	TAC Associates
3	Chuo cha benki Tanzania	31 Disemba	2006	TAC Associates
4	Taasisi ya Taifa ya Uzalishaji	30 Juni	2007	TAC Associates
5	Taasisi ya Elimu ya watu Wazima	30 Juni	2006/2007	TAC Associates
6	Chuo Kikuu Kishiriki cha Mafunzo ya Ushirika na Biashara Moshi (MUCCOBS)	30 Juni	2006/2007	TAC Associates
7	College of African Wildlife	30 Juni	2006/2007	Reliable

	Management- MWEKA			Consultants
8	Taasisi ya Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere	30 Juni	2006/2007	TAC Associates
9	Chuo cha Taifa cha Usafirishaji (NIT)	30 Juni	2006/2007	TAC Associates
10	Chuo Kikuu Kishiriki cha Elumu Dar es Salaam (DUCE)	30 Juni	2006/2007	Global Accountancy
11	Chuo cha Uhasibu Arusha (AIA)	30 Juni	2006/2007	TAC Associates
12	Tasisi ya Sukari Tanzania	30 Juni	2006/2007	TAC Associates
13	Chuo Kikuu Huria Tanzania (OUT)	30 Juni	2006/2007	Trion & Co
14	Chuo Kikuu cha Kilimo cha Sokoine (SUA)	30 Juni	2005/2006	TAC Associates

**Orodha ya Kampuni Binafsi za Ukaguzi zinazofanya kazi na Mdhibiti na
Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali**

Na	Kundi A	S/N	Kundi C
1	PricewaterHouse Coopers,	1	Reliable consultants,
2	Deloitte & Touché	2	Pima Associates,
3	KPMG	3	SMW management consultants,
4	Ernest & Young	4	MURL-AATEC Associates,
5	De Chazal Du Mee (DCDM),	5	Kavugha & Musambwa Auditors,
6	PKF Tanzania	6	Y.H Malundo & co,
		7	Nyange & Associates,
	Kundi B	8	SR Financial & Business consultants,
1	Trion& Co,	9	Tanna & co,
2	MEKONSULT	10	RS & Partners,
3	Cooperative Audit and Supervision Corp,	11	C.H. Halinga & Associates,
4	SBC Consultancy Services,	12	Amas Associates,
5	E.K. Mangesho & Company	13	Ndolimo & Co
6	Financial consultants& Services,	14	Micro Business Consultants
7	Mhasibu consultants,	15	AA - Adolph Associates,
8	Organisation & efficiency consultant,	16	Pan & Associates,
9	Martec & company,	17	W.M. Kilele & Company,
10	Baccon Certified Public		

	Accountants,		
11	Globe Accountancy Services		
12	Quintex Financial Services,		
13	TAC Associates,		
14	D.G Patel & co,		
15	Shebrila & company,		
16	INNOVEX Auditors		
17	Philips& company,		
18	Stephen Shayo		
19	Haron and Company		
20	Hassanali Rutakyamirwa & Co		